

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

Матеріали

VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**ОБЛІК І КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ
ДІЯЛЬНІСТЮ**

Кропивницький - 2019

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Центральноукраїнський національний технічний університет (ЦНТУ)
Факультет обліку та фінансів

**ОБЛІК І КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ**

Матеріали
VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(25 жовтня 2019 р.)

УДК 657:334.72

Представлені матеріали досліджень вітчизняних й зарубіжних науковців та практиків з проблем соціально-економічного розвитку на макро- та мезорівнях, облікової теорії і практики, теорії й практики розвитку внутрішнього контролю і аудиту, фінансово-кредитного механізму розвитку економіки та соціальної сфери, економічної теорії, формування та реалізації маркетингової політики, інформаційних технологій в управлінні соціально-економічними системами.

Для наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів, практиків.

Редакційна колегія:

О.М. Левченко, д.е.н., проф.; **Н.С. Шалімова**, д.е.н., проф. (*відп. редактор*); **Г.І. Кузьменко**, к.е.н., доц.; **О.А. Магопець**, к.е.н., доц.; **О.В. Пальчук**, к.е.н., доц.; **В.М. Савченко**, к.е.н., проф.; **В.В. Шалімов**, к.е.н., доц.; **О.Б. Пугаченко**, к.е.н., доц. (*відп. секретар*); **В.В. Будулатій** (*техн. редактор*).

Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю : Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 25 жовтня 2019 р. – Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2019. – 290 с.

Рекомендовано до друку Науково-технічною радою Центральноукраїнського національного технічного університету, протокол № 9 від 24 жовтня 2019 року.

ЗМІСТ

Абрахам Ю.В.	ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	11
Андрощук І.І.	ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ З НАДАННЯ ВПЕВНЕНOSTІ, ІНШИХ НІЖ АУДИТ ЧИ ОГЛЯД ІСТОРИЧНОЇ ФІНАНСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	13
Багрій К.Л.	ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	16
Бандюк А.М.	ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	19
Olena Berezina	INFORMATION PRODUCTS AND SERVICES IMPACT ON THE ECONOMY IN THE ERA OF GLOBALIZATION	21
Tamta Beridze	QUALITY CONTROL OF AUDIT ACTIVITY	24
Биковець В.М.	БІЗНЕС-АСОЦІАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДТРИМКИ І РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	27
Бурак І.О.	ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ	29
Бурко Л.Ю.	ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖИТЛОВО-ЕКСПЛУАТАЦІЙНИХ ДІЛЬНИЦЬ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ОБЛІКУ ВИТРАТ, ДОХОДІВ, ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ	31
Вакун О.В.	АВТОМАТИЗАЦІЯ АУДИТУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ	34
Велієва В.О.	ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	36
Битюк Я.Р.		
Велієва В.О.	ОСНОВНІ ПРИЧИНИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА	
Волкова О.Ю.	ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	39
Велієва В.О.	ОЦІНКА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ	
Демчук В.О.	СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	41
Велієва В.О.	ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ЯК ЗАСІБ ПОДАТКОВОГО	
Дьомінов Д.В.	КОНТРОЛЮ	44
Велієва В.О.	АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ	
Мірошниченко А.В.	ПІДПРИЄМСТВА	47

Велієва В.О.	МЕТОДИ МІНІМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ	
Поважна Ю.В.	ПІДПРИЄМСТВА	48
Велієва В.О.	ОЦІНКА ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА	
Семенюк О.В.		51
Велієва В.О.	АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА	
Якименко М.А.		52
Волкова Е.В.	УПРАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВЫМ СОСТОЯНИЕМ	
	ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ОРГАНИЗАЦИЙ АПК	55
Волошук Д.В.	ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ОСНОВА	
Задерака Н.М.	ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ	
	ПІДПРИЄМСТВА	58
Oleksandr Gai	PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF ACCOUNTING IN	
	THE PUBLIC SECTOR OF UKRAINE	60
Julija Galkina	PROBLEMS OF IMPROVING THE MARKET MECHANISMS	
Žanna Kļeščevņikova	TO REGULATE THE MARKET OF EDUCATIONAL	
Marina Celik	SERVICES	63
Гнатюк С.Н.	РОЛЬ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В	
	ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	
	ЭКОНОМИКИ БЕЛАРУСИ	64
Головченко Н.Ю.	КОМПЛІАЄНС-КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ	
Головченко Є.О.	БІЗНЕСОМ	68
Григалашвили Л.П.	РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ СИСТЕМЫ	
Григалашвили Б.Л.	БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА И АУДИТА ГРУЗИИ	70
Гудзь Н.В.	ДЕТІНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ РОЗРАХУНКІВ СУБ'ЄКТІВ	
	ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА ПОДАТКАМИ І ПЛАТЕЖАМИ	72
Ефименко А.Г.	ПРИНЦИПЫ И НАПРАВЛЕНИЯ АКТИВИЗАЦИИ	
	ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЙ АПК	75
Запірченко Л.Д.	СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ	
Крижан Я.В.	ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРАРНОЇ СФЕРИ	78
Зарудна Н.Я.	СКЛАД ТРАНСПОРТНО-ЗАГОТІВЕЛЬНИХ ВИТРАТ ТА	
Кундеус О.М.	ВІДОБРАЖЕННЯ ЇХ В ОБЛІКУ	82
Захарченко Ю.П.	КОНЦЕПЦІЇ І ПАРАДИГМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО	
	ОБЛІКУ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ОСНОВ	
	ТЕОРІЙ	84

Іванов С.В.	АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ	
Ляшенко В.І.	ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ	
Трушкіна Н.В.		87
Какора М.И.	ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ	
	ОРГАНИЗАЦИЙ АПК	90
David Katamadze	PROBLEMS OF MANAGING MONETARY AND CREDIT	
	POLICY IN GEORGIA	93
Guliko Katamadze	PROBLEMS WITH TELEVISION ADVERTISING	
	DEVELOPMENT IN GEORGIA	95
Коваленко Н.О.	СУЧАСНА МЕТОДОЛОГІЯ ВИВЧЕННЯ ТІНЬОВИХ	
Легінькова Н.І.	ПРОЦЕСІВ У ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ	97
Колеснік А.Л.	ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА ШЛЯХИ ЙОГО	
Таращенко В.А.	УДОСКОНАЛЕННЯ	100
Кононенко Л.В.	ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СИСТЕМИ	
	БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	102
Кононенко Л.В.	ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПРИБУТКОВИХ	
Вотінова М.С.	УСТАНОВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ	
	ВДОСКОНАЛЕННЯ	104
Костенко В.Г.	ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ ЗБУТОВОЇ	
	ДІЯЛЬНОСТІ	106
Костенко О.М.	ПЕРЕДУМОВИ, МЕТОДИКА, ПРОБЛЕМИ ТА	
	ПЕРСПЕКТИВИ СКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ	
	ЗВІТНОСТІ	108
Кравченко О.В.	ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	111
Крячко В.Г.	ПРИРОДООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЯК	
	ОБ'ЄКТ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ	113
Кузьменко Г.І.	СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИВ ПОДАТКОВОЇ	
	ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ СУБ'ЄКТІВ	
	ГОСПОДАРЮВАННЯ, ПРИНЦИПИ ЇХ ФОРМУВАННЯ ТА	
	ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ	116
Кураташвили Альфред	ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ	
Анзорович	ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ В	
	ИНТЕРЕСАХ НАРОДА	119

Кураташвили Анзор Альфредович	ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ – КАК РЕЗУЛЬТАТ ДЕРЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕЁ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ДЛЯ ЗАЩИТЫ ИНТЕРЕСОВ НАРОДА	122
Кутателадзе Р.Г. Бараташвили Е.Ш. Абралава А.Г.	МНОГООБРАЗИЕ МЫШЛЕНИЯ В ПРИНЯТИИ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ	125
Кушнір Н.С. Лагодієнко Н.В.	МАРКЕТИНГ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ЗВО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЕКСПЕРТА ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ЕКОНОМІЧНИХ ПИТАНЬ	130 131
Левченко О.М. Царенко І.О.	ТРАНСФЕР СУЧАСНИХ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАНЬ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЕКОНОМІКИ	134
Лещиловская М.П.	ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ УРОВНЯ ЖИЗНИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	137
Лисенко А.М.	ФОРМАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В АНАЛІЗІ ТА АУДИТІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ	140
Maruņa Lytvynova	COMPUTER-ASSISTED AUDIT TECHNIQUES: PROSPECTS AND POSSIBILITIES OF USING	142
Лучик В.Є. Нікітін А.В.	ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ І ПРИНЦИПИ ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ	145
Лучик С.Д.	ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ	148
Ляхович Г.І.	ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	151
Магопєць О.А. Дульська Ю.С.	МАТЕРІАЛЬНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ	153
Макаревич О.Д. Михальцова З.С.	АНАЛИТИЧЕСКИЕ ИНСТРУМЕНТЫ ВЫЯВЛЕНИЯ РЫНОЧНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ В РАМКАХ ЕГО МАРКЕТИНГОВОЙ ПОЛИТИКИ	155
Маначинська Ю.А. Євдошак В.І.	5D АКТУАРНА ЗВІТНІСТЬ НА ОСНОВІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В 3D: ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ	158

Мельник Т.А.	ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНОГО МЕТОДУ ВИЗНАЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВИКА	160
Мицкевич Бартош	ИНСТРУМЕНТЫ И ФАКТОРЫ РОСТА ЭКОНОМИКИ ПОЛЬШИ	163
Міліченко О.С.	ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЕРЕВІРОК ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ	166
Назарова Г.Б. Васильєв М.В.	ПРОБЛЕМИ РОЗРАХУНКУ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТОВАРІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ	168
Назарова Г.Б. Калашнікова А.К.	СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	170
Насипайко Д.С. Резніченко О.О.	СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ	173
Осмоловец С.С.	ВЛИЯНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ НА РАЗВИТИЕ ФОНДОВОГО РЫНКА	176
Остапенко О.В.	ВПЛИВ ВИЇЗДУ МОЛОДІ ЗА КОРДОН НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ	178
Пальчук О.В. Крячко О.О.	ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНО «ЧИСТОЇ» ДЕРЖАВИ	182
Пальчук О.В. Саловський Б.В.	ОБЛІК ВИКОНАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ КОНТРАКТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	185
Пантелеева И.И.	НАПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РАЗЛИЧНЫХ СТРАН	187
Письменна М.С. Погрібна Н.В.	ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ	190
Tamari Poladashvili	ROLE OF THE HUMAN CAPITAL INTO THE ECONOMIC GROWTH	193
Попкова А.С.	ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА	195
Пугаченко О.Б.	ОБЛІК СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ	198
Пучко О.О.	ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА СКЛАДАННЯМ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТА	202

	ГОСПОДАРЮВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ	
Решетов В.О.	СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ	
Прокопова А.В.	МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЩИХ ОРГАНІВ КОНТРОЛЮ (АУДИТУ) – INTOSAI	205
Рилєєв С.В.	ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АКВАКУЛЬТУРИ	208
Рішняк В.М.	ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	211
Роєва О. С.	СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАСІВ У ПРОЦЕСІ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТІВ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ	214
Романчук А.Л.	ОСОБЛИВОСТІ НЕФІНАНСОВОЇ (СОЦІАЛЬНОЇ) ЗВІТНОСТІ В ПРАКТИЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ	217
Савченко В.М.	РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ОБЛІКОВОЇ ПАРАДИГМИ	220
Савченко О.С.		
Седлухо О.В.	СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПРОДАЖ ОПТОВЫМ КЛИЕНТАМ ДЛЯ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ	222
Курсова И.Я.		
Седлухо О.В.	АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЦЕНОВОЙ ПОЛИТИКИ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ	225
Рубанова Н.В.		
Седлухо О.В.	СТРАТЕГИЯ ВЫХОДА НА ВНЕШНИЕ РЫНКИ БЕЛОРУССКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ	228
Трифопова А.А.		
Селіщева Є.В.	СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО- ІНТЕГРОВАНІХ СТРУКТУР АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ	231
Скрипник М.Є.	ОБЛІК ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗА ЦЕНТРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	234
Скрипник Н.В.	ВИТРАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА: ПРОБЛЕМИ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	237
Смірнова І.В.	ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В ЧАСТИНІ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ	240
Михайлишин А.М.		

Смірнова І.В. Сімейон Д.П.	РОЛЬ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ЗВІТНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В УПРАВЛІННІ БЮДЖЕТНОЮ УСТАНОВОЮ	242
Смірнова І.В. Ткаченко А.С.	ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	245
Смірнова Н.В. Глинська К.А.	СУТНІСТЬ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	247
Струк Н.С.	ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ ІТ-СФЕРИ В ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ ДІЛОВОГО ПАРТНЕРСТВА ПІДПРИЄМСТВ	249
Темченко І.О.	ВИБІР БАЗИ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ	251
Тетеринец Т.А.	ЭВОЛЮЦИЯ ТЕОРИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В СИСТЕМЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ И СОЦИАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ОБЩЕСТВЕ	253
Ткаль Я.С.	ВИТРАТИ НА ВИРОБНИЦТВО ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИ ВЕДЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	256
Ткаченко В.В.	ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ – ОСНОВА ВІДБУДОВИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ	258
Трушкіна Н.В. Ринкевич Н.С.	КЛІЄНТООРІЄНТОВАНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВ	260
Утенкова К.О.	ДЕСТАБІЛІЗУЮЧІ ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОГО І ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ	263
Фоміна Т.В.	ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ПОРЯДКУ ФОРМУВАННЯ НЕРОЗПОДІЛЕНОГО ПРИБУТКУ (НЕПОКРИТОГО ЗБИТКУ)	266
Цаава Г.Ф. Бурдиашвили Р.Р.	БАНКОВСКИЕ МЕТОДЫ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОГО УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИКОЙ	270
Ketevan Chanidze Khatuna Turmanidze	THE IMPORTANCE OF INTERNAL MIGRATION MANAGEMENT AND TRENDS IN ESTABLISHING MIGRANTS AT THE MODERN STAGE	273

Medea Chelidze Tamari Beridze	RISK MANAGEMENT IN THE BANKING	274
Черновол О.М.	ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	276
Шалімов В.В.	МОЖЛИВОСТІ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ	279
Шалімова Н.С. Коваленко П.М.	ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ЯК КЛЮЧОВИЙ ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ	281
Швець І.Г.	ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МЕТОДІВ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	284
Юрченко О.В. Шитик Б.Р.	ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ ОБЛІКУ СОЦІАЛЬНИХ ВИТРАТ В АГРАРНІЙ СФЕРІ	287

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ЯК ОБ'ЄКТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Цінність нематеріальних активів визначається майбутньою економічною вигодою, яку вони можуть принести. Практичне використання нематеріальних активів в економічному обігу підприємств, перетворення їх в інструмент для комерційної оцінки результатів інтелектуальної власності, інтелектуальної діяльності дає можливість підприємству за рахунок збільшення частки нематеріальних активів у вартості нової продукції змінити структуру свого виробничого капіталу.

Першим нормативним документом щодо визначення нематеріальних активів як об'єктів обліку був бюлетень «Амортизація нематеріальних активів» Комітету з методів бухгалтерського обліку Американського інституту бухгалтерів, виданого у 1944 році. Пізніше поняття нематеріальні активи стали фігурувати й у міжнародних стандартах фінансової звітності: спочатку у МСФО 9 «Витрати на дослідження й розробки», а далі і в МСФО 38 «Нематеріальні активи» [3].

В українському бухгалтерському обліку перелік груп об'єктів нематеріальних активів наведено у П(С)БО 8 «Нематеріальні активи». Також в доповнення до П(С)БО 8 перелік об'єктів інтелектуальної власності наведений у статті 155 Господарського кодексу України (ГКУ), що вважається є певним кроком до приведення такої класифікації до класифікації відповідно до П(С)БО [6].

До розмаїття визначень нематеріальних активів також додається і суперечливість законодавчо закріпленого понятійного апарату. Сутність нематеріальних активів визначено у П(С)БО 8, МСФЗ 38, Податковому кодексі. Згідно з МСФЗ 38 ознаками нематеріального активу є: немонетарність, неуречевлений характер, можливість ідентифікації. Відзначимо, що вимога ідентифікації не передбачає, що нематеріальний актив обов'язково повинен передаватися окремо й незалежно від всіх інших активів [3].

Проаналізувавши нормативно-правове регулювання обліку нематеріальних активів було встановлено розбіжності в законодавчій базі, а саме: у П(С)БО 8 визначені групи об'єктів нематеріальних активів, а у ГКУ – об'єкти прав інтелектуальної власності.

Проте, однаковий підхід – визначення юридичного права на об'єкт нематеріального активу, як єдиної можливості ідентифікації об'єкта нематеріального активу. Тобто, у бухгалтерському обліку відображаються лише ті нематеріальні активи, які визначаються юридичними формами.

Таким чином, для правильної організації бухгалтерського обліку нематеріальних активів та уникнення порушень в обліку, бухгалтеру слід визначати і обліковувати не об'єкт нематеріального активу, а майнові права на нього.

Аналіз проблем, що виникають при обліку нематеріальних активів свідчить про те, що на практиці бухгалтеру не зовсім зрозуміло як вести облік права. Тим більше, що права інтелектуальної власності та інші юридичні права можуть охоплювати не всі нематеріальні активи.

Суб'єкти господарювання мають право проводити класифікацію нематеріальних активів за іншими ознаками, якщо вважається така інформація суттєвою та корисною. На практиці бухгалтери використовують ще один вид класифікації нематеріальних активів – за процедурами обліку надходження нематеріальних активів, переоцінки, нарахування амортизації, вибуття нематеріальних активів, відображення у фінансовій звітності.

У США, наприклад, для упорядкування різноманітних видів нематеріальних активів Рада зі стандартів фінансового обліку (Financial Accounting Standards Board – FASB) використовує їх класифікацію за природою виникнення, яка включає 6 груп:

- нематеріальні активи, що відносяться до маркетингової діяльності;
- нематеріальні активи, що відносяться до діяльності щодо пошуку комерційних партнерів та співробітників;
- нематеріальні активи, що відносяться до художньої діяльності;
- нематеріальні активи, що впливають із контрактних відносин;
- нематеріальні активи, що представляють нову технологію;
- гудвіл [5].

У міжнародній практиці теж існує такий вид класифікації, наприклад, відповідно до ASA (American Society of Appraisers) нематеріальні активи класифікуються на:

- нематеріальні активи з визначеним строком корисного використання – амортизація нараховується;
- нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання – амортизація не нараховується, і які у свою чергу теж поділяються на дві групи: невідокремлені від підприємства та невідокремлені від робітників [5].

Нематеріальні активи як багатогранне поняття включає їх бухгалтерське, економічне і юридичне трактування. По-перше, це частина майна підприємства, яка не має матеріально-уречевленої форми. По-друге, це активи довгострокового користування з терміном понад рік. По-третє, вони є засобом отримання вигоди підприємства, і створюючи конкуренту перевагу на ринку, приносять дохід. По-четверте, нематеріальні активи є інтелектуальною власністю та інструментом захисту результатів інноваційної діяльності і тому посідають вагомим місце у формуванні інноваційного потенціалу підприємства.

Отже, початковим етапом обліку нематеріальних активів, від якої залежить весь подальший обліковий процес, є їх ідентифікація. Якщо буде

допущена помилка на цій стадії, подальша інформація у звітності буде автоматично відображена невірно. На нашу думку, питанням ідентифікації у вітчизняних законодавчих актах приділено недостатньо уваги та регламентація самої процедури ідентифікації та оформлення її результатів є недосконалою.

Література:

1. Мамонтова Н. А. Новітні підходи до визначення вартості нематеріальних активів. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 5. С. 227-235.
2. Міжнародне правило оцінки № 4 «Оцінка нематеріальних активів» (переглянуто у 2007 р.). URL: <http://uto.com.ua/MPO4.pdf> (дата звернення: 10.10.2019)
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38). Нематеріальні активи / IASB; Міжнародний документ від 01.01.2012. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050. (дата звернення: 10.10.2019)
4. Плотникова Л. А., Каспин А. Э. Нематериальные активы: обзор международного опыта и перспективы развития. *Международный бухгалтерский учет*. 2006. № 4. С. 30-38
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» : затв. наказом М-ва фінансів України від 18 жовт. 1999 р. № 242. URL: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO8.aspx> (дата звернення: 10.10.2019)

УДК 657.631.8:332.122(043.3)

Андрощук І.І.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ З НАДАННЯ ВПЕВНЕНOSTІ, ІНШИХ НІЖ АУДИТ ЧИ ОГЛЯД ІСТОРИЧНОЇ ФІНАНСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Тенденції розвитку завдань з надання впевненості, інших ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації, можна подати так: трансформація інших видів аудиту (аудит на відповідність, операційний аудит, управлінський аудит, аудит ефективності тощо) в окремий вид завдань з надання впевненості (завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації, або завдання з надання впевненості, інші ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації); виділення в окремий блок Міжнародних стандартів завдань з надання впевненості; поглиблення змісту інших документів у сфері аудиторської діяльності, зокрема Кодексу етики, з метою деталізації вимог окремо для різних видів аудиторських послуг.

Для конкретизації розвитку нормативного регламентування організації і методики їх виконання проаналізуємо структуру Міжнародних стандартів, окремо розглянувши Міжнародну концептуальну основу завдань з надання впевненості та вимоги Міжнародних стандартів завдань з надання впевненості.

Порівняння структури Міжнародної концептуальної основи завдань з надання впевненості (чинної з 2005 року [1] по 2015 рік та з 2015 року [2]), показує, що в цілому їх структури є подібними, але в новій редакції Міжнародної концептуальної основи розширені окремі розділи або окремі питання виділені в окремі розділи, а саме:

- якщо в Міжнародній концептуальній основі (2005 року) визначення завдання, його класифікація містилося в одному розділі, то в Міжнародній концептуальній основі 2015 року окремо розглядається опис завдання, окремо дається опис завдань з підтвердження («attestation engagement») та прямих завдань («direct engagement»), завдань з достатньої впевненості та завдань з обґрунтованої впевненості;
- в окремий розділ в Міжнародній концептуальній основі 2015 року виділено матеріал, присвячений критеріям, тоді як в Міжнародній концептуальній основі 2005 року цей матеріал розглядався в межах предмета перевірки;
- до Міжнародної концептуальної основи 2015 року додано розділ «Інші питання», який розглядає відповідальність за повідомлення іншої інформації і вимоги щодо документації;
- змінено та суттєво розширено склад додатків до Міжнародної концептуальної основи 2015 року. Якщо в додатку до старої редакції Міжнародної концептуальної основи розглядалися лише відмінності між завданням з достатньої впевненості та завданням з обмеженої впевненості, то в новій редакції в додатках деталізована структура документів, виданих Радою з Міжнародних стандартів аудиту та надання впевненості, характеристика завдань з підтвердження та прямих завдань, характеристика сторін, задіяних у процесі виконання завдання, характеристика предмета перевірки.

На даний час стандарти, які регламентують порядок виконання завдань з надання впевненості, інших ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації, представлені двома групами: 1) ті, що застосовуються до всіх завдань з надання впевненості (Міжнародна концептуальна основа завдань з надання впевненості, МСЗНВ 3000 «Завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації», Кодекс Етики Професійних Бухгалтерів та Міжнародний стандарт з контролю якості 1 «Контроль якості для фірм, що виконують аудити та огляди фінансової звітності, а також інші завдання з надання впевненості і супутні послуги»); 2) ті, що застосовуються до завдань з надання впевненості, інших ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації з чітко визначеним предметом завдання (МСЗНВ 3400 «Перевірка прогнозової фінансової інформації», МСЗНВ 3402 «Звіти з надання впевненості щодо заходів контролю в організації, що надає послуги», МСЗНВ 3410 «Завдання з надання впевненості щодо звітів з парникових газів», МСЗНВ 3420 «Завдання з надання впевненості щодо складання гіпотетичної фінансової інформації, яка включається в проспект емісії»).

Проведене порівняння змісту існуючих Міжнародних стандартів завдань

з надання впевненості показує, що зміст стандартів поступово ускладнюється, оскільки увага починає приділятися більш детальним питанням, зокрема: врахуванню подальших подій; розгляду порівняльної та іншої інформації; розширенню звіту за рахунок включення пояснювальних параграфів та параграфів з інших питань.

Цей процес знайшов віддзеркалення в переглянutoму МСЗНВ 3000 «Завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації» [3], який почав діяти для звітів, які датуються після 15 грудня 2015 року. Але і цей стандарт не охоплює всі питання, оскільки в ньому недостатньо висвітлені, зокрема, питання дослідження і реагування на шахрайство та недотримання вимог законодавства. В цілому тенденція розробки цих стандартів показує, що всі вони є самодостатніми, оскільки предмети завдання суттєво відрізняються.

Можна виділити такі тенденції розробки нормативного забезпечення інших завдань з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації: виділення в окремий блок стандартів для завдань з надання впевненості, інших ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації; виділення в блоці стандартів завдань з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації, двох додаткових блоків: стандарти, які стосуються всіх завдань, та стандарти для спеціалізованих сфер; розробка стандартів для спеціалізованих сфер, тобто для конкретних завдань з надання впевненості, інших ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації, з чітко визначеним предметом завдання, які включають всі питання організації і методики доречні для даного предмету; вибір для розробки стандартів для спеціалізованих сфер предметів завдання, які мають важливе значення для захисту суспільних інтересів та інтересів окремих осіб, наприклад, звітів, які готуються відповідно до вимог нормативних та законодавчих документів (звіти щодо парникових газів, звіти щодо прогностичної фінансової інформації, звіти щодо функціонування систем контролю); відкладання розробки стандартів, які були б загальними для всіх завдань з надання впевненості, інших ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації, незалежно від предмету завдання і регламентували окремі питання (наприклад, планування завдань, порядок визначення суттєвості тощо); ускладнення вимог інших документів, зокрема, Кодексу етики, з метою деталізації вимог окремо для завдань з аудиту та огляду історичної фінансової інформації, завдань з надання впевненості, інших ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації, супутніх та інших послуг.

Суттєві відмінності в розробці Міжнародних стандартів завдань з надання впевненості від Міжнародних стандартів аудиту полягають в такому: якщо при розробці останніх основна увага концентрувалася на розробці стандартів з регламентації питань, які можуть бути використані і при проведенні аудиту фінансової звітності в цілому, і при проведенні аудиту окремих компонентів фінансової звітності, статей, рахунків, а окремі стандарти з перевірки конкретних об'єктів (компонентів фінансової звітності (балансу, звіту про фінансові результати та ін.), статей, рахунків (основні засоби, нематеріальні

активи, інші операційні витрати)) практично не розроблялися, то дотепер при розробці стандартів для завдань з надання впевненості, інших ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації, простежується протилежна тенденція.

Література:

1. Додаток до Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, частина 3, видання 2014 року URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/290/Audit_2015_3_all.pdf (дата звернення: 01.10.2019).
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина III. URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C3.pdf (дата звернення: 01.10.2019).
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина II. URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C3.pdf (дата звернення: 01.10.2019).

УДК 35.073.526

Багрій К.Л.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Застосування комп'ютерної техніки вносить значні зміни до ведення бухгалтерського обліку в сучасних умовах, причому з допоміжного засобу комп'ютерна техніка перетворюється на ключовий фактор організації обліку. Ці зміни зумовлені тим, що змінюються способи обробки даних, при яких забезпечується різна швидкість надання звітної інформації.

У даний час можна виділити кілька напрямків комп'ютеризації бухгалтерського обліку:

- застосування хмарних сервісів;
- локальна установка на комп'ютерну техніку спеціалізованого програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку;
- локальна установка на комп'ютерну техніку спеціалізованого програмного забезпечення для ведення обліку всієї господарської діяльності, в тому числі і бухгалтерського обліку.

Впровадження хмарних сервісів здійснюється останнє десятиліття і є найсучаснішою технологією ведення бухгалтерського обліку, яка отримала своє широке поширення в зв'язку з розвитком високошвидкісних Інтернет-з'єднань.

Особливістю даної технології є те, що використовувані програмні

продукти встановлюються не на локальних комп'ютерах підприємства, а на віддалених серверах. Там же здійснюється зберігання інформації. При цьому самі програмні продукти підприємство може не купувати, а брати в оренду на певний період.

Розглядаючи переваги і недоліки подібної форми комп'ютеризації бухгалтерського обліку підприємств, слід зазначити, що в даний час вона є найбільш прийнятною скоріше для невеликих організацій, для організацій малого бізнесу, для тих організацій, які тільки починають свою активну господарську діяльність.

Перевагами такого способу комп'ютеризації бухгалтерського обліку є те, що витрати на придбання послуг з оренди необхідного програмного продукту і його обслуговування є відносно невеликими. При цьому в оренду береться повноцінний програмний продукт з повним передбаченим функціоналом, в якому можна не тільки вести бухгалтерський облік і скласти регламентовану податкову і фінансову звітність, а й відправляти цю звітність за електронними каналами зв'язку до контролюючих органів. Як правило, технічне обслуговування (наприклад, поточні оновлення, усунення збоїв роботи програми і т. п.) беруть на себе розповсюджувачі послуг, а не підприємство.

До переваг зазначеного способу можна також віднести те, що бухгалтер підприємства має доступ до програмного продукту з будь-якого комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет, і на його роботу не роблять вирішального впливу продуктивність або непередбачені виходи з ладу локальних комп'ютерів.

Ключовим недоліком зазначеного способу є необхідність наявності постійного стабільного Інтернет-з'єднання на робочому місці бухгалтера. Також з розширенням підприємства, появою у нього різних підрозділів може виникати потреба не тільки в оренді програмного продукту для додаткових робочих місць, а й в складанні різних нерегламентованих звітів, необхідних керівництву підприємства для більш ефективного управління. У свою чергу необхідність в таких звітах в безупинно мінливих економічних умовах діяльності підприємства, як правило, вимагає постійної модифікації використовуваного програмного продукту виходячи із специфіки діяльності підприємства та його організаційної структури.

Суб'єкти господарювання, що надають послуги з оренди бухгалтерських програмних продуктів стягують додаткову плату за можливість індивідуальної модифікації програмних продуктів, що, в кінцевому рахунку, робить менш вигідними їхні послуги.

Локальна установка на комп'ютерну техніку підприємства спеціалізованого програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку є найбільш консервативним і часто використовуваним способом комп'ютеризації бухгалтерського обліку в Україні. У цьому випадку підприємство набуває право користування бухгалтерським програмним забезпеченням в необхідній кількості робочих місць і налагоджуючи локальну мережу забезпечує роботу бухгалтерії в єдиній бухгалтерській базі даних.

Перевагою локальної установки на комп'ютерну техніку підприємства

спеціалізованого програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку є незалежність його від наявності Інтернет-з'єднань і можливість оперативного доопрацювання програмних продуктів на розсуд керівництва підприємства, виходячи з виникаючих потреб.

Складнощі із застосуванням спеціалізованого програмного забезпечення для ведення бухгалтерського обліку виникають при подальшому розширенні підприємства, виникає об'єктивна потреба в автоматизації різних служб підприємства та процесів їх взаємодії.

Автоматизація бухгалтерського обліку стає одним з елементів автоматизації всієї господарської діяльності підприємства та в обов'язковому порядку повинна бути вбудована в загальну електронну інформаційну систему. У цьому випадку підприємство застосовує вищевказаний третій підхід до комп'ютеризації бухгалтерського обліку – локальна установка на комп'ютерну техніку підприємства спеціалізованого програмного забезпечення для ведення обліку всієї господарської діяльності, в тому числі і бухгалтерського обліку як окремого елемента єдиної інформаційної системи.

Серед існуючого програмного забезпечення в області бухгалтерського обліку, яке можна взяти в оренду або, придбавши відповідні права користування, встановити локально на комп'ютерну техніку підприємства, виділяються програмні продукти «1С: Бухгалтерія». Як зазначає Ходаков В.Є., дані продукти є лідерами на українському ринку програмних засобів, призначених для ведення бухгалтерського обліку. Великі і середні підприємства, невеликі фірми і індивідуальні підприємці використовують їх для автоматизації своїх облікових та управлінських процесів [1].

Якщо підприємству необхідно створити єдину інформаційну систему ведення господарської діяльності, то керівництву необхідно задуматися над можливостями придбання і налаштування ERP систем. Дані системи дозволяють не тільки організувати ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової і податкової звітності, а й забезпечують оперативне управління: витратами; персоналом; матеріалами; виробництвом; якістю; збутом; фінансами; окремими проектами.

Перевагами подібних комплексних інформаційних систем є те, що вони забезпечують оперативною інформацією не тільки бухгалтерів, але і, наприклад, на торгових підприємствах менеджерів по продажу про наявність товарів на складах, про кількість і найменування зарезервованих і вільних товарів, про товари, поставки яких очікуються. Як наслідок, оперативне отримання такої інформації сприяє підвищенню швидкості обслуговування клієнта, знижує кількість помилок при обслуговуванні та в цілому підвищує якість обслуговування на підприємстві.

Недоліком подібних комплексних рішень безумовно є їх вартість придбання, впровадження і подальшого обслуговування.

Таким чином, в даний час існує досить багато напрямків автоматизації бухгалтерського обліку, починаючи від програмних продуктів, безпосередньо спрямованих на вирішення бухгалтерських завдань, і закінчуючи комплексними системами автоматизації всієї господарської діяльності

підприємства. Вибір найбільш відповідного програмного продукту або комплексу програмних продуктів буде залежати від тих завдань, вирішення яких вимагає чинне законодавство в області бухгалтерського обліку та оподаткування і тих завдань, які ставить керівництво конкретно взятого підприємства, виходячи із специфіки його діяльності. З огляду на чималі витрати коштів і часу на придбання і впровадження програмних продуктів, в тому числі на підготовку робітничих місць і навчання персоналу, здатного належним чином працювати в цих програмних продуктах, представляється необхідним здійснювати своєчасне планування придбаних програмних продуктів.

Література:

1. Комп'ютерні технології обробки облікової інформації : навчальний посібник для студентів вузів. Київ: Ліра-К, 2012. 534 с.

УДК 657.37

Бандюк А.М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Лисенко А.М., к.е.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Проблематиці розробки методики розрахунку, організації обліку фінансових результатів діяльності підприємств, напрямів удосконалення обліку приділяється значна увага у публікаціях науковців [1; 4; 5]. Незважаючи на значну кількість досліджень в окресленій сфері, деякі проблемні питання залишаються невирішеними. Зокрема, це стосується можливості забезпечення більш прозорого та швидкого процесу обліку фінансових результатів, доцільності більш детального урахування особливостей діяльності окремих суб'єктів господарювання та їх впливу на процес формування фінансових результатів з огляду на структуру доходів та витрат, безпосередньо пов'язаних з формуванням таких доходів.

Фінансові результати діяльності підприємств формуються на основі порівняння відповідних груп доходів та витрат. Так, сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати є прибутком, а при перевищенні суми витрат над сумою доходу, для якого були здійснені ці витрати, утворюється збиток [2].

Достовірність формування фінансових результатів – основа принципів і правил бухгалтерського обліку, обов'язкового дотримання яких вимагає законодавча база, зокрема концептуальні основи складання та подання фінансових звітів, Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову

звітність в Україні», Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку.

Об'єктивність процесу формування фінансових результатів з використанням методів облікової політики потребує забезпечення тісного взаємозв'язку між власником (керівником) підприємства, головним бухгалтером, а також (у залежності від обсягів діяльності підприємства, його організаційно-управлінської структури та з урахуванням особливостей формування штату) фінансовим директором та фахівцем у сфері оподаткування.

У процесі формування облікової політики підприємства відповідальні особи повинні враховувати наслідки обрання того чи іншого елементу методу облікової політики для фінансових результатів підприємства. Об'єктивність обраного методу ведення обліку може бути забезпечена у деяких випадках із залученням інших, крім згаданих вище, фахівців підприємства, або й зовнішніх осіб – експертів, які добре розуміються на питаннях формування облікової політики загалом та фінансових результатів зокрема. При цьому підприємства повинні здійснювати докладний аналіз доцільності застосування певних елементів облікової політики. Проте це правило чітко не регламентовано, відповідно, методи облікової політики обираються за принципом легкості використання або звичності. Відсутність належного рівня відповідальності за застосування методів облікової політики обумовлює використання певних методів без здійснення детального аналізу їх впливу на фінансові результати діяльності підприємства.

Інструкцією про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, визначено порядок ведення обліку на рахунку 79 «Фінансові результати», що накопичує інформацію про фінансові результати та передбачає здійснення обліку за субрахунками 791 «Результат операційної діяльності», 792 «Результат фінансових операцій» та 793 «Результат іншої діяльності» [3]. На думку автора, до рахунку 79 «Фінансові результати» необхідно відкрити субрахунок «Результат звітного періоду», який надасть можливість здійснювати достовірний і оперативний облік фінансових результатів на підприємствах виробничого спрямування. Такий підхід буде сприяти узагальненню інформації щодо фінансових результатів для її подальшого використання при складанні оперативної та річної фінансової звітності.

З метою удосконалення процесу формування фінансових результатів та здійснення їх обліку доцільним вважаємо:

- по-перше, закріпити на нормативно-законодавчому рівні сутність такого поняття, як «фінансові результати», оскільки у Національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2] згадуються окремо терміни «прибуток» та «збиток»;
- по-друге, з метою підвищення достовірності та оперативності обліку фінансових результатів на підприємствах виробничого спрямування пропонуємо відкривати до рахунку 79 «Фінансові результати» субрахунок «Результат звітного періоду», а також розширити перелік

класифікаційних ознак, що дасть змогу розробити систему складників фінансових результатів для управління їх рівнем у перспективі;

- по-третє, зарегламентувати необхідність проведення аналізу облікової політики та впливу обраних методів ведення обліку на процес формування фінансових результатів.

Пропоновані підходи щодо удосконалення обліку та процесу формування фінансових результатів сприятимуть більш чіткій систематизації інформації та забезпеченню контролю за доходами, витратами, фінансовими результатами діяльності підприємства.

Література:

1. Жидєєва Л. І., Пінаєва К. О. Облік формування фінансових результатів та використання прибутку: проблеми та шляхи їх вирішення. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 1117-1122.
2. Загальні вимоги до фінансової звітності : Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 : затв. наказом М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 09.10.2019).
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 09.10.2019).
4. Наумчук А. В., Букало Н. А. Сутність та проблеми організації обліку фінансових результатів. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. вип. 4. С. 1013-1016.
5. Рета М. В., Пляка Г. О. Сучасні проблеми обліку фінансових результатів діяльності підприємств. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2015. № 25 (1134). С. 25-34.

UDC 332.135

Olena Berezina

PhD (Economics), Professor,
Professor of Finance Department
Cherkasy State Technological University
Cherkasy, Ukraine

INFORMATION PRODUCTS AND SERVICES IMPACT ON THE ECONOMY IN THE ERA OF GLOBALIZATION

Information is the product of conscious and purposeful human activity and acts as an economic and uneconomic benefit. Identification of information as a benefit occurs in the process of interactive communication between a producer and a consumer. Both as the content and the result of economic activity, the information can be viewed in different forms: information, products and services [1].

Each specific type of information, delivered to the consumer, is stored in specific benefits that are an information product and information services. Their production and consumption from an economic point of view have a number of

specific features. The specific things that information products and services produce in the society transformation create an objective basis for the continuous development of the information paradigm. Information products and services can be used as a subject, means and the product of labor in various sectors of the economy. This means that information products and services are a part of the total result of the operation of the national economy, which is quantitatively reflected in the main macroeconomic indicators, directly or indirectly, are themselves involved in the creation of GDP, GRP [4]. As the information is understood as an economic resource for the production of any goods required to meet the needs of a society, it is the essence of the relationships in a society. Thus, it can be argued that any of the information products and services are inherently social in that they are unlike other goods and services created in a society. This difference gives rise to the attribute information belonging to the intellectual, creative activities of a man and it is mediated by communicative interactions in a society. The nature of any economy is based on the numerous close ties and interactions, flexibility and ever-increasing diversity of which characterizes the development potential of the economic system. It is manifested in the fact that the production, distribution and consumption of information products and services links the subjects of an economic space and the members of the human community as a whole, while "...the society establishes coherence and organization, achieves the degree of maximum stability, which corresponds to the social development process" [5].

According to a common view "the information product is the information that is recorded on physical media for the transmission of information in time and space between different users for certain tasks. An information product can be laid and stored on various media: paper, computer files, diskettes, magnetic tapes, laser disks, etc." The information product is presented through innovations. The analysis of the proposed in the scientific literature definitions of information products and services allows for their generalized characteristics to be allocated. In any case, the information product is an information model, which highlights their own ideas about a certain subject area. The resulting information is perceived as useful only if there is a corresponding perception in the framework of the information model of a user. Thus, the value of the information product and its commercial assessment depend on how these models coincide, that is, whether the product can meet the needs of the user and be beneficial for him [3].

The information services include: the information transmission via modern digital telephone and satellite tools network communication; collecting and processing various types of information; technological development of information systems; equipment maintenance connected with the functions of information systems; network services of the cultural art. That is, information services are due and owing to the production and use of various information products. In turn, the emergence and development of information services has expanded the demand for information products, since the degree of offer individualization was increased.

Information services in the conventional sense can be productive and consumer, in this regard there are two sectors of the relevant market: the corporate market and the SOHO market (from the English small office, home office). Services, designed for the corporate sector, are costly, have a high degree of adaptability of information services.

The services provided in the SOHO segment are focused on private entrepreneurs, executives and individual consumers. The most popular services of this type include the Internet, media services, and educational programs [5]. Having considered different points of view on the information products and services, it can be concluded that there are two options in their definition:

1. Information products are products of labor, designed to meet the needs of consumers of these services. The provision of these services is not connected with the consumer's efforts. Information services in such conditions are accompanied by the provision of access to information resources needed by the consumer.

2. Information products and services are all types of work related to meeting the needs of information services.

It is obvious that in the first case, information products and services are characterized as complementary products, and in the second they are treated as interchangeable components of a single process of information security. Based on existing definitions, we should add to this list understanding of information products and services as results of human economic activity in the form of: 1) products containing properly arranged and presented information, and 2) useful effect that allows the use of information products and their properties [2].

The development of scientifically based classification of information products and services, taking into account their impact on modern development tendencies of the economic system, allows determining the basic perspective directions of development of the market of information products and services. We propose to use this criterion for determining classification of information products and services. Several information products and services that will have the greatest impact on the functioning and formation of new trends in the development of the future economy, can be outlined: new web standards (specialized voice web servers, methods of network access through the use of keyboards on mobile devices, listening of the pre-recorded or synthesized speech and music); data mining (can be used to predict future consumer activity, fraud detection in banks and insurance companies, risk analysis of investment); commercialization of information services (to create web sites in the form of mass services); technology integration of data, voice and video (both at the global and national networks); services for intelligent processing of information; technology and services for combination of any devices to create local networks; information products for the development of home networks consisting of consumer electronics; services for the convergence of various applications based on the Internet Protocol; widespread broadband radio channels; services of optical communication; technology that significantly increase storage density and data protection; technology and services for the integration and joint use of silicon chips, bio- and nanotechnology with the possible use in quantum computing.

Development of products and services based on these technologies will allow information products and services to be ubiquitous, highly efficient and to be in continuous contact with each other. This means that the development of new information products and services not only allows the information systems of institutional units to react to changes in a constantly changing market environment and influence, thereby enhancing the sustainability and competitiveness of the companies,

and will increase the speed of interpenetration of national economies.

It is much easier to predict the information products advance than to understand which of them will be marketable in the next 10-20 years. However, universal criteria that will determine the development of information products and services can be defined. Information products and services should be: affordable; easy to use; should ensure compatibility with previous products; must give the consumer a real sense of the benefits from their use. An important factor in the success of any information, product, or service will be the ability of their manufacturer to prove to the users the importance and even the criticality of the adoption of the new product compared to other viable alternatives.

References:

1. Vartanova, E. Informacionnoe obschestvo v strategii Evropejskogo Soyuzu [The information society in the European Union Strategy]. Retrieved from <http://www.2.internews.ru/ZIP/43/europe.html>. [in Russian].
2. Vinarik, L. C., Shedrin, A. N., & Vacileva, N. F. (2002). *Informacionnaya ekonomika: ctanovlenie, razvitie, problem* [Information economics: formation, development, problems]. Doneck: NAN Ukrainy. Inctitut ekonomiki promyshlennosti [in Russian].
3. Berezina, O. (2018). Decentralization reform in Ukraine: regulatory and organizational aspects. *Global partnership for local sustainable development: modern trends and best practices*. L. O Petkova, O. Yu. Berezina, Andrzej Kryński (Ed). Czestochowa.
4. Kalyuzhnij, R. A., Krupchan, O. D., Pavlovckij, V. D., Gucalyuk, M. V., & Shvec, M. Ya. (2002). *Informatizaciya, pravo, upravlinnya: organizacijno-pravovi pitannya* [Information, Law, Management: Organization and Legal Issues]. Kiev.
5. Lavruk, T. P. (2013). Geopolitika v umovah informacijnogo cucpilstva: problema tekstu i kontekstu [Geopolitics in the minds of information society: problems of text and context]. *A political journal*, 70, 264-273 [in Ukrainian].

UDC 657.6

Tamta Beridze

PhD in Economics

Department of Accounting, Audit and Taxation, Lecturer

Batumi Shota Rustaveli State University

Batumi, Georgia

QUALITY CONTROL OF AUDIT ACTIVITY

Today's dynamically developing economy forces the state and companies respond to the changes in a timely manner and experience constant evolution. Current changes in society are so global that it's impossible to get out of the situation with a simple reorganization. Therefore, it is necessary not only to introduce the audit in private and public sectors, but also quality control over the conducted audit inspection and issued conclusions/reports.

The developed state or company should be able to formulate and accumulate management potential that will not only provide a timely and adequate response to

the impacts of the internal environment, but will also enable it to actively change the reality of the environment, to do its job effectively. For the most part, this management potential can be provided through audits that determine to some extent the success of companies and states in operating and surviving a competitive battle. Audit should be carried out with the purpose of determining the compliance of the activities of the organization, accounting, and reporting, authenticity of the financial and economic activities and integrity with current legislation and regulations. With the help of the audit, it becomes known whether the state programs achieve the targeted goals, desired results and the cost it is possible.

With the increasing importance of auditing in the private or public sector, there is growing interest to the quality of auditing. The question therefore arises – how is the quality control of audit activity assessed, is there a responsible body in the country and what are the procedures for monitoring it? Thus, we believe that the study of this issue is both theoretically and practically important and the conclusions drawn will be applicable.

The purpose of this thesis is to demonstrate that the quality of the audit activity should be assessed from the planning stage of the audit and should include the final audit report. This will provide the basis for effective functioning, improvement and development of audit activity. For the purpose of quality control of audit activities it is necessary to develop efficiency indicators, that will enable the audit quality control internal and external evaluators to do the right assessment. The efficiency criteria can be defined by the best practices of the bodies that are performing similar activities, as well as by the foreign experience.

Much has been done in recent years to change the institutional structure of the country to become better. Significant audit institutes were established that did not exist in Georgia before, or if there was instead a recommendation character it has punitive measures. Internal and external auditing institutions in the private and public sectors have been identified in the country that determine the strategic direction of the country's economic and not just economic development. The main objective of the audit is to evaluate the legality, accuracy, completeness and appropriateness of the operations carried out, the efficiency of the costs incurred and the proper functioning of the operating systems. If this process is implemented by correcting the shortcomings listed above, it will accelerate the country's economic growth.

In my opinion, it is necessary to introduce quality control standards in Georgia. The purpose of quality control checking should not be to take any punitive measures but to assist the audit institutions. Quality audits should determine whether auditors comply with the requirements of Georgian legislation, international Standards of Audit, International Standards of Quality Control, and the Code of Ethics. Where appropriate, recommendations should be made to auditors who need assistance in identifying and implementing corrective action to improve the quality, as well as in implementing other remedial measures. However, in some cases, disciplinary action may be taken.

In terms of audit quality control, Georgia is in transition in both the private and public sectors. In spite of the important steps taken in the way of reforms, it is necessary to constantly monitor the quality of the audit, refine it and bring it in line

with modern approaches.

By the way, to European integration processes have led the significant changes in the field of accounting, reporting and auditing, in both the private and public sectors. By examining the effectiveness of audits and the introduction of quality control systems, the following should be studied: how effective the audit institutions are? Is the quality control analysis of audits conducted? Does the management care about correcting the existing gaps? In the process of audit quality control, it is important to use methods to determine how to improve the effectiveness of the audit and to avoid ineffective actions.

In 2016 was established new government entity “Service of Accounting, Reporting and Auditing Supervision”, which under the legislation of Georgia provides state supervision in the field of accounting, reporting and auditing. It establishes standards and requirements in Georgia for the purpose of approximation of accounting, auditing of financial statements, preparation and presentation of financial statements, quality control, accounting and auditing in line with EU requirements. The purpose of this service is to regulate the financial reporting area at the state level and to strengthen the oversight of the audit profession.

External Audit at Public Sector – The State Audit Office has a quality assurance department, which ensures that the work of the department is in line with international standards, has adopted and applied best practice audit approaches. And for the effective performance of the internal audit level, Harmonization Center is required to perform its duties as prescribed by law and to closely inspect the qualification of internal auditors and to monitor the quality of the audit. It is advisable for public sector auditors to require a public sector auditor's certificate and periodically upgrading their qualifications.

I believe that it is advisable to give pre-consultation and recommendations to the auditing institutions to the extent that will allow us to further the effectiveness of the audit and compliance with international quality control standards. Through this process the views of the auditors performing the audit and the quality control system evaluators must be reconciled and conclusions drawn. An important prerequisite for effective audit is the presence of well-qualified, well-trained auditors who will be guided by International Standards.

References:

1. Law of Georgia on State Audit Office. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/17506/11/en/pdf> [in English].
2. International Standards on Auditing (ISA). Retrieved from <https://www.ifac.org/about-ifac/membership/members/georgian-federation-professional-accountants-and-auditors> [in English].
3. Law of Georgia on State Internal Financial Control. Retrieved from <https://matsne.gov.ge/en/document/download/91618/8/en/pdf> [in English].
4. International Standards on Quality Control. Retrieved from <https://www.ifac.org/knowledge-gateway/practice-management/discussion/implementing-international-standard-quality-control> [in English].

Биковець В.М.
генеральний директор
Спілка підприємців малих,
середніх і приватизованих підприємств України
м. Київ, Україна

БІЗНЕС-АСОЦІАЦІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФРАСТРУКТУРИ ПІДТРИМКИ І РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Мале та середнє підприємництво (МСП), що є основою економіки будь-якої держави, в Україні стикається з низкою проблем, які не дають йому нормально розвиватися. Ключову роль у вирішенні цих проблем мали б відігравати бізнес-асоціації, які в більшості країн світу є важливим і дуже дієвим елементом інфраструктури підтримки малого та середнього підприємництва, невід'ємною частиною громадянського суспільства, показником його спроможності до самоорганізації, захисту своїх прав і представлення своїх інтересів.

Метою даного дослідження є аналіз роль бізнес-асоціацій в системі підтримки і розвитку малого та середнього підприємництва в Україні.

Аналіз літератури з проблеми та власний практичний досвід дозволили нам визначити наступне.

Бізнес-асоціації – це:

- реальна можливість взаємовигідної корпоративної співпраці однодумців та колег на чисто прагматичних засадах;
- спільне вирішення багатьох проблем, з якими підприємець знаходиться один на один;
- можливість власними руками формувати сприятливі умови для успішного вирішення проблем малого та середнього підприємництва.

На жаль, діяльність бізнес-асоціацій в Україні, ще не набула такого масштабу, який ми спостерігаємо в багатьох країнах світу. Підприємці в Україні досить скептично ставляться до своєї участі в роботі бізнес-асоціацій.

Численні дослідження, проведені міжнародними організаціями і національними соціологічними центрами свідчать про те, що основними причинами, які стоять на заваді вступу підприємців до бізнес-асоціацій, є наступні: підприємці не володіють інформацією про відповідні бізнес-асоціації; підприємці не завжди отримують від таких бізнес-асоціацій належну практичну підтримку; бізнес-асоціації не відстоюють чи неефективно відстоюють інтереси своїх членів; підприємці не мають достатнього часу, щоб брати участь в роботі бізнес-асоціацій; підприємців «відштовхують» вимоги щодо сплати членських внесків.

Разом з тим, незважаючи на перелічені причини, в Україні існують бізнес-асоціації, які: дійсно активно працюють і лобіюють інтереси підприємництва; орієнтовані на своїх членів; надають їм істотну допомогу і

суттєву підтримку.

Бізнес-асоціації в Україні, так само, як і в інших країнах, намагаються сприяти розвитку малого та середнього підприємництва, підвищенню його іміджу.

Послуги, що найчастіше надаються бізнес-асоціаціями своїм членам, включають: надання інформації; проведення різноманітних заходів (тренінгів, семінарів, конференцій, круглих столів, ділових зустрічей, бізнес-форумів); пошук партнерів, налагодження ділових контактів; доступ до новітніх технологій; пошук фахівців для підприємств-членів об'єднання; сприяння просуванню товарів та послуг своїх членів на зовнішніх ринках.

Шляхом активної участі представників бізнес-асоціацій у роботі дорадчих рад, комітетів, комісій, створених при органах виконавчої влади різного рівня, бізнес-асоціації намагаються впливати на рішення, які стосуються малого та середнього підприємництва, беруть участь у підготовці проектів законодавчо-нормативних актів, їх обговоренні, надають свої зауваження і пропозиції до таких проектів.

Тим самим бізнес-асоціації демонструють розуміння того, що набагато краще запропонувати зміни на стадії підготовки окремого проекту законодавчо-нормативного акту, ніж потім намагатися скасувати вже прийняті рішення.

Якщо уважно проаналізувати завдання, види діяльності бізнес-асоціацій, то можна виділити декілька основних функцій, які вони виконують:

- захисна (захист позицій малого та середнього підприємництва, їх прав та інтересів, у т.ч. і перед громадськістю);
- представницька (вплив бізнес-асоціацій на державні механізми щодо створення правових основ розвитку малого та середнього підприємництва, визнання малих та середніх підприємств як рушійної сили економічного прогресу);
- консультаційно-освітня, методична (надання інформаційних, консультаційних послуг, організація навчання тощо).

Бізнес-асоціації відіграють важливу роль у підтримці і розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Залучення підприємців до діяльності бізнес-асоціацій вимагає проведення навчальних, просвітницьких, популяризаційних та інших заходів, а також проведення спеціальних емпіричних економіко-психологічних досліджень.

Бурак І.О.
кандидат економічних наук
старший викладач кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ

Наявність повної, правдивої та неупередженої інформації про реальний стан розрахунків – завдання бухгалтерського обліку, проте не завжди його дані співпадають з реальністю. Акціонерів та керівників підприємства цікавить передусім справжній стан розрахункової дисципліни, адже це виступає підґрунтям для прийняття управлінських рішень.

Аудит – це незалежна перевірка фінансових звітів або віднесеної до них фінансової інформації об'єкта незалежно від того, приносить прибуток або ні, його розміри і форми організації, коли така перевірка здійснюється з метою вираження подальшої думки [1].

Завдання аудиту розрахунків визначається його метою. Мета аудиту розрахунків – отримання необхідних аудиторських доказів та формування думки про достовірність і повноту інформації про розрахунки підприємства, що відображені у фінансовій звітності. При цьому дебіторська заборгованість перевіряється на предмет завищення, а кредиторська заборгованість – на предмет заниження. Встановлення правильності ведення розрахунків за отримані та надані товарно-матеріальні засоби, послуги, підтвердження законності виникнення дебіторської і кредиторської заборгованості, її достовірності і реальності погашення на підставі показників фінансової звітності відповідно до чинного законодавства – це також розкриває мету аудиторської перевірки розрахунків.

Враховуючи сучасний стан розвитку ринкових відносин, високий рівень конкурентної боротьби між суб'єктами господарювання за домінуючі позиції на ринку, доцільно виокремити наступні основні завдання, що стоять перед аудитом розрахунків, а саме:

- збирання достовірної інформації про господарсько-фінансову діяльність суб'єкта господарювання з метою створення достатньої та ґрунтовної інформаційної бази;
- оцінка фінансової звітності, здійснених розрахунків, відповідних декларацій та інших документів для встановлення їх достовірності й відповідності здійснених господарських і фінансових операцій чинному законодавству;
- реальність визначення фінансових результатів;
- надання консультаційних послуг з питань обліку, аналізу, права, менеджменту, маркетингу, фінансів тощо.

Виконання цих завдань спрямоване на задоволення потреб усіх користувачів звітності. Проте, аудитор, на відміну від інших суб'єктів

контролю, виступає діловим партнером клієнта, який перевіряючи, повинен надати різнобічну допомогу клієнту в усіх його справах. Тому аудит розрахунків паралельно з основним завданням виконує як функціональні (коригування, оперативний контроль), так і стратегічні завдання. Однією з найвагоміших ділянок розрахункових відносин, яка характеризує фінансове становище підприємства, є стан заборгованості між діловими партнерами, а саме: дебіторська та кредиторська заборгованість.

При проведенні аудиту дебіторської та кредиторської заборгованостей перед аудитором виникає ряд завдань, серед яких слід виокремити наступні:

- оцінка системи внутрішнього контролю за заборгованістю (дебіторською, кредиторською): визначення сильних і слабких сторін контролю, що впливають на проведення щорічних аудиторських процедур;
- пошук недоліків системи внутрішнього контролю, їх аналіз та систематизація у листі керівництву підприємства-замовника;
- складення програми та методики проведення аудиту дебіторської та кредиторської заборгованості;
- безпосереднє здійснення аудиту заборгованості – перевірка правильності її віднесення з метою недопущення безпідставного зменшення оподаткованого прибутку підприємств, тобто, перевірка законності операцій з дебіторською та кредиторською заборгованістю;
- установлення реальності поточної дебіторської заборгованості та простроченої заборгованості (за якою минув строк позовної давності);
- оцінка правильності та обґрунтованості списання заборгованості, строк позовної давності якої минув;
- оцінка достовірності відображення в обліку виникнення дебіторської та кредиторської заборгованостей залежно від першої події;
- надання кваліфікованого аудиторського звіту.

Ефективність аудиту розрахунків залежить від багатьох факторів, одним із яких, на нашу думку, є організаційний аспект – організація аудиту. Аудит розрахунків повинен бути організований так, щоб адекватно відображати всі аспекти діяльності суб'єкта, що перевіряється, настільки наскільки вони відповідають перевірній фінансовій інформації. Для того, щоб скласти думку, аудитор повинен одержати обґрунтовану гарантію того, що інформація у бухгалтерській документації та інших джерелах даних достовірна і достатня. Аудитор також повинен оцінити надійність системи бухгалтерського обліку.

Література:

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2010 року, частина 1 / Пер. з англ.: Ольховікова О.Л., Селезньов О.В., Зеніна О.О., Гик О.В., Біндер С.Г. К., 2010. 846 с.
2. Редько А. Ю., Редько Е. А. Методы и процедуры в аудиторской практике : практ. пособ. К.: НЦУА, 2011. 33 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖИТЛОВО-ЕКСПЛУАТАЦІЙНИХ ДІЛЬНИЦЬ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ОРГАНІЗАЦІЮ ОБЛІКУ ВИТРАТ, ДОХОДІВ, ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ

Житлово-експлуатаційні дільниці відіграють важливу соціальну роль у житті суспільства, адже ключова мета їх створення – забезпечення комплексного розвитку і утримання житлового господарства. Предметом діяльності житлово-експлуатаційних дільниць є:

- капітальний ремонт житлових будинків, які перебувають у обслуговуванні, за рахунок коштів, передбачених у місцевому бюджеті;
- технічна експлуатація житлових будинків, які перебувають на обслуговуванні, їх поточний ремонт;
- контроль за збереженням, утриманням та санітарно-технічним обслуговуванням будинків та прибудинкової території, забезпеченням роботи технічного обладнання відповідно до вимог законодавства;
- забезпечення надання комунальних та житлових послуг;
- повідомлення письмово або через засоби масової інформації про зміну тарифів (квартплати);
- надання довідок про кількісний склад проживаючих в квартирі при наданні на це необхідних документів;
- підготовка житлових будинків і технічного обладнання до роботи в осінньо-зимовий період;
- ознайомлення населення з правилами користування приміщеннями житлових будинків та прибудинкових територій.

Органами управління житлово-експлуатаційними дільницями є засновник та начальник. Засновник, як вищий орган управління, визначає організаційну структуру підприємства, основні напрямки діяльності дільниці і може вносити зміни до її статуту, затверджує звіти про результати діяльності, порядок розподілу прибутків та сплати збитків, визначає умови оплати праці посадових осіб та встановлює обсяги їх майнової відповідальності, за необхідності приймає рішення про припинення діяльності житлово-експлуатаційної дільниці, призначення ліквідаційної комісії та затвердження ліквідаційного балансу. Без згоди засновника суб'єкт господарювання не може продати, передати іншим підприємствам, організаціям чи установам, обміняти, здати в оренду, пред'явити безоплатно у тимчасове користування або в борг споруди, які йому належать. Усі питання діяльності дільниці, за виключенням тих, які

відносяться до компетенції засновника, вирішує начальник. Він є підзвітним засновнику та несе повну відповідальність за виконання завдань, передбачених статутом.

Організація та методика бухгалтерського обліку в житлово-експлуатаційних дільницях має ряд особливостей, обумовлених специфікою їх функціонування. Найбільш значущими серед них є наступні:

- різноманітність видів робіт, часто значні площі обслуговування, місцевий характер виробництва та споживання послуг;
- специфічність економічних взаємовідносин зі споживачами послуг, складу й структури основних засобів, формування витрат та доходів, фінансових результатів;
- постійне здійснення контролю з боку державних органів за цільовим використанням бюджетних коштів (субсидій і т. ін.).

Неможливість відмови населення від отримання послуг при недостатньому рівні доходів, безвідповідальність окремих споживачів є причиною виникнення заборгованості, що негативно позначається на формуванні доходів суб'єкта господарювання та погіршує його фінансовий стан.

Специфічними об'єктами обліку в житлово-експлуатаційних дільницях є витрати, доходи, фінансові результати. Формування сукупних витрат та доходів, а також фінансових результатів діяльності житлово-експлуатаційних дільниць здійснюється з урахуванням видів їх діяльності. Вагомою складовою сукупних доходів та витрат таких суб'єктів господарювання є витрати та доходи від основної діяльності – управління нерухомим майном за винагороду.

Згідно зі статтею 5 розділу I Закону України «Про житлово-комунальні послуги», до житлово-комунальних належать послуги з управління багатоквартирним будинком та комунальні послуги. Так, послуги з управління багатоквартирним будинком включають утримання спільного майна будинку, зокрема прибирання внутрішньобудинкових приміщень та прибудинкової території, виконання санітарно-технічних робіт, обслуговування внутрішньобудинкових систем, утримання ліфтів, купівлю електричної енергії для забезпечення функціонування спільного майна, поточний ремонт спільного майна багатоквартирного будинку. Комунальними є послуги з постачання та розподілу природного газу та електричної енергії, постачання теплової енергії та гарячої води, централізованого водопостачання та водовідведення, поводження з побутовими відходами [2].

Як правило, житлово-експлуатаційні дільниці отримують доходи та несуть витрати, пов'язані з утриманням будинків і споруд та прибудинкових територій, а також вивезенням побутових відходів. Так, за розрахунками П.Й. Атамаса, на підприємствах з обслуговування житла у структурі витрат найбільш вагомою є частка витрат на електроенергію для обслуговування ліфтів, опалення й освітлення місць загального користування [1, с. 304-305].

При визначенні собівартості послуг калькуляційними одиницями є 1 м² загальної площі житлових будинків, 1 м³ сміття тощо. Більшість робіт нормується, складаються калькуляції вартості обслуговування

внутрішньобудинкових мереж слюсарями-сантехніками відповідних розрядів, вартості обслуговування площі двірником і т. ін. Кореспонденція рахунків з обліку витрат аналогічна обліку витрат на підприємствах виробничої сфери.

Для обліку розрахунків з квартиронаймачами використовують відповідний субрахунок до рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками». Аналітичний облік таких розрахунків ведуть лінійно-позиційним способом у спеціальних відомостях (журналах, книгах).

Житлово-експлуатаційні ділянки отримують оплату за послуги, за рахунок якої відшкодовують не лише витрати на прибирання прибудинкових територій, поточний ремонт спільного майна відповідно до кошторису, заміну електричних лампочок тощо, а й витрати сторонніх організацій (вивіз сміття, обслуговування ліфтів і т. ін.). Ціни (тарифи) на послуги встановлюються за домовленістю сторін, крім випадків, коли вони є регульованими та встановлюються уповноваженими законом державними органами або органами місцевого самоврядування.

Доходи від надання послуг визнаються при нарахуванні заборгованості споживачів та відображаються в обліку як звичайна реалізація. Доходи за рахунок окремих надходжень цільового характеру визнаються у відповідні часові періоди, з урахуванням особливостей їх одержання. Надходження на користь інших організацій (які надходять на рахунки, а потім підлягають перерахуванню відповідним надавачам таких послуг) не визнаються доходами житлово-експлуатаційних ділянок. Доходи від більшості видів цільового фінансування відображають на субрахунку 718, від субсидій малозабезпеченим верствам населення та компенсації пільг деяким категоріям споживачів – на субрахунку 703, транзитні платежі відображають при їх нарахуванні за кредитом субрахунку 703 та за дебетом субрахунку 704.

Фінансові результати діяльності визначають на підставі порівняння доходів та пов'язаних з ними витрат. Узагальнену інформацію про доходи, витрати та фінансові результати діяльності житлово-експлуатаційної ділянки відображають у звіті про фінансові результати.

Отже, для раціональної організації обліку доходів, витрат та фінансових результатів житлово-експлуатаційних ділянок необхідно розумітися на особливостях їх створення та специфіці фінансово-господарської діяльності.

Література:

1. Атамас П.Й. Бухгалтерський облік у галузях економіки : Навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 392 с.
2. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 09 лист. 2017 р. № 2189-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/2189-19> (дата звернення: 10.10.2019).

АВТОМАТИЗАЦІЯ АУДИТУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

У сучасних умовах розвитку бізнесу неодмінною запорукою успіху є швидка адаптація до вимог, що постійно змінюються, а за допомогою використання комп'ютерних програм для ведення бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту на підприємстві спрощується і процес проведення аудиту нематеріальних активів. Дане питання на сьогодні є маловивченим, оскільки на вітчизняному ринку представлено лише декілька програмних продуктів для комп'ютеризації аудиторської діяльності («Goldberg Audit», «Audit Expert», «Ассистент аудитора») в яких не приділено окремої уваги аудиту нематеріальних активів.

У той же час, окремі дослідники наводять авторські пропозиції щодо удосконалення аудиторських процедур в частині такого об'єкту як нематеріальні активи. Зокрема, в умовах використання комп'ютерних технологій, на думку С.В. Шульги [3, с. 16-17], аудитор, перевіряючи нематеріальні активи підприємства, має дослідити такі питання:

- технічне забезпечення в частині обробки і передачі даних про нематеріальні активи (з вказівкою на те чи є комп'ютери автономними або підключеними до мережі, в т.ч. і глобальної);
- програмне забезпечення комп'ютерної обробки даних;
- послідовність обробки облікової інформації про нематеріальні активи;
- розділи та ділянки обліку, що функціонують у середовищі комп'ютерної обробки даних;
- забезпечення архівації та зберігання даних.

Проведення аудиту нематеріальних активів за цих умов має передбачати дослідження: облікової політики підприємства контролем константних даних програми; аудит наявності відповідних документів; бухгалтерських рахунків; оцінки нематеріальних активів; розрахунків, пов'язаних з використанням нематеріальних активів. Викладений порядок дослідження нематеріальних активів у процесі аудиту з позиціонуванням на проведенні процедур їх аналізу, на думку автора, визначає особливості перевірки цього виду активів в умовах використання комп'ютерних технологій.

У свою чергу, Н.М. Бразілій [2] зазначає, що розвиток комп'ютерної техніки та технології мав суттєвий вплив на ефективність аудиту, особливо внутрішніх перевірок. Облікові системи, які використовують у комп'ютеризованому середовищі, сприяють здійсненню аудиторських

перевірок із використанням комп'ютерної мережі клієнта. У зв'язку з цим автор уточнює методику аудиту нематеріальних активів з використанням комп'ютерів, проводить аналіз варіантів комп'ютерного забезпечення процесу аудиту нематеріальних активів, деталізує всі етапи аудиту нематеріальних активів в умовах комп'ютеризованого середовища та наводить шаблони робочих документів щодо аудиту нематеріальних активів в умовах автоматизації.

Слід відмітити, що І.А. Бігдан [1] звертає увагу на те, що розробка автоматизованого програмного комплексу, який задовольняв би потреби в контролі, плануванні, аналізі, прогнозуванні діяльності підприємства, має відбуватися для конкретного випадку. На прикладі використання прикладних програм, створених фірмою «Бізнес-Експерт», автор пропонує ввести модуль «Облік нематеріальних активів», який був би органічно пов'язаний з модулями «Фінансовий аналіз, планування і прогнозування», «Маркетинговий облік, планування, аналіз і прогнозування», «Управління документооборотом», що дозволить оцінювати значимість нематеріальних активів в обліково-аналітичній політиці підприємства. Розроблений модуль включає довідники, звітні форми внутрішньої і зовнішньої звітності, облікові реєстри з руху нематеріальних активів. Сформована, таким чином, облікова інформація буде використовуватися для аналітичних цілей як в управлінні підприємством, так і для аудиторської діяльності.

Комп'ютеризація аудиторських перевірок на самому підприємстві має виключну важливість і потребує переходу на якісно новий рівень в умовах необхідності створення автоматизованих систем аудиту, що відповідають сучасним запитам користувачів. Дане питання в розрізі аудиту нематеріальних активів розглядається, в той же час, темпи розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій є настільки швидкими, що дослідження щодо цього питання навіть п'ятирічної давності, сьогодні можуть бути вже не актуальними і застарілими. Тому особливої актуальності при розробці комп'ютеризованих систем аудиту в сучасних умовах набуває використання новітніх аналітичних інструментів облікової інформації та побудови баз даних: Data Warehouse, Data Mart, Data Mining, OLAP, Business Intelligence solutions, XBRL та інших.

Література:

1. Бігдан І. А. Облік і аудит нематеріальних активів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04. Харків, 2003. 19 с.
2. Бразілій Н. М. Облік і аудит нематеріальних активів (на прикладі підприємств харчової промисловості) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.09. Київ, 2007. 24 с.
3. Шульга С. В. Облік і аудит нематеріальних активів: теорія, організація, методика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.06.04. Київ, 2006. 23 с.

Велієва В.О.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри статистики і економічного аналізу

Битюк Я.Р.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах ринкового господарства особливої важливості набуває оцінка та шляхи покращення фінансового стану підприємства. На багатьох підприємствах України поширеною причиною нестабільної діяльності та кризових явищ є незадовільна структура капіталу та нестача оборотних коштів. У таких випадках основним напрямком діяльності управлінського складу підприємства має бути розробка і впровадження ефективних заходів щодо поліпшення фінансового стану суб'єкта господарювання.

Для оцінки фінансового стану підприємства розроблено безліч методик поглибленого аналізу та експрес-аналізу, які ґрунтуються на використанні абсолютних та відносних показників. Такі методики надають можливість виявити проблемні напрями в діяльності підприємства і досліджувати причини, які їх зумовили [1].

Фінансовий стан підприємств – поняття багатогранне, комплексне і достатньо неоднозначне. Загалом змістова характеристика економічної категорії «фінансовий стан підприємства» подається як результат взаємодії всіх елементів фінансових відносин, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників та індикаторів, які відображають наявність, розміщення і використання економічних ресурсів суб'єкта господарювання.

Характеризуючи фінансовий стан, здебільшого спираються на індикативну основу, яка встановлює ефективність взаємодії внутрішніх чинників (наявних економічних ресурсів), хоча у сучасному ринковому середовищі зовнішні фактори можуть спричинювати істотний (інколи визначальний) вплив на фінансово-економічну позицію підприємства [2].

В отриманні достовірного аналізу фінансових результатів діяльності зацікавлені всі суб'єкти господарювання.

Функціонування підприємства супроводжується безперервним кругооборотом коштів, який здійснюється у вигляді витрат ресурсів і одержання доходів, їхнього розподілу й використання. При цьому визначаються джерела коштів, напрями та форми фінансування, оптимізується структура капіталу, проводяться розрахунки з постачальниками матеріально-технічних ресурсів, покупцями продукції, державними органами (сплата податків), персоналом підприємства тощо. Усі ці грошові відносини становлять зміст фінансової діяльності підприємства.

Основні завдання фінансової діяльності такі: вибір оптимальних форм фінансування, структури капіталу підприємства і напрямів його використання з метою забезпечення стабільно високої прибутковості; збалансування за часом надходжень і витрат платіжних засобів; підтримування належної ліквідності та своєчасності розрахунків. Головний зміст фінансової діяльності підприємства (організації) полягає в належному забезпеченні фінансування [3].

Фінансовий аналіз має важливе значення в економічній діяльності підприємства, оскільки дає змогу: вишукувати резерви поліпшення фінансового стану підприємства; об'єктивно оцінювати раціональність використання усіх видів фінансових ресурсів; своєчасно вживати заходів, спрямованих на підвищення платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості підприємства; забезпечувати оптимальний виробничий та соціальний розвиток колективу за рахунок використання виявлених у результаті аналізу резервів; забезпечити розробку плану фінансового оздоровлення підприємства.

Процес фінансового аналізу за інформаційними ресурсами підприємства забезпечують три системотворчих елементи: об'єкт дослідження; суб'єкт дослідження; методика, яка опосередковує відносини між об'єктом, який вивчається та суб'єктом, який пізнає.

Предметом фінансового аналізу є діяльність підприємства, спрямована на забезпечення його сталого розвитку і стійкого фінансового стану.

Мета фінансового аналізу інформаційно забезпечувати прийняття рішень, на які істотно впливають фактичні або прогнозні дані про фінансовий стан підприємства [2].

Суб'єкти (користувачі) фінансового аналізу – це фізичні та юридичні особи, що потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень.

Фінансовий стан підприємства відображає на певний момент рівень ефективності використання ресурсів у господарській діяльності, або, ефективність функціонування механізмів економічної системи.

У практиці вітчизняних вчених досить широко застосовуються горизонтальний, вертикальний, факторний, порівняльний та коефіцієнтний аналіз. При цьому аналіз проводиться як за абсолютними, так і за відносними показниками [4].

Основними показниками для визначення оцінки фінансових результатів за результатами нашого дослідження є: чиста теперішня вартість; внутрішня норма дохідності; модифікована внутрішня норма дохідності; індекс рентабельності. В той же час, наявність формальних методів визначення доцільності оцінки фінансових результатів не є гарантією забезпечення обґрунтованої інформації для прийняття управлінських рішень в цій сфері. Важливе значення в процесі аналізу має врахування окремих методичних вимог. Ситуацію надмірної розбіжності в методах оцінки фінансових результатів є наслідком специфічної особливості поняття «фінансові результати», які відображають багатоаспектну діяльність підприємств [3].

В основі фінансового аналізу, так само як і фінансового менеджменту загалом, лежить аналіз фінансової звітності відповідно до Національного

положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства. Фінансова звітність складається з: Балансу (Звіту про фінансовий стан), Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід), Звіту про рух грошових коштів, Звіту про власний капітал і Приміток до фінансової звітності. Відомі десятки цих показників, тому для зручності їх поділяють на кілька груп [1].

Найчастіше виділяють п'ять груп показників за такими напрямками фінансового аналізу:

- Аналіз ліквідності – показники цієї групи дозволяють описати і проаналізувати здатність підприємства відповідати за своїми поточними зобов'язаннями. В основу алгоритму розрахунку цих показників закладена ідея зіставлення поточних активів (оборотних коштів) із короткостроковою кредиторською заборгованістю.
- Аналіз поточної діяльності – ефективність поточної фінансово-господарської діяльності оцінюється тривалістю операційного циклу, яка залежить від оборотності коштів у різних видах активів.
- Аналіз фінансової стійкості – за допомогою цих показників оцінюють склад джерел фінансування і динаміку співвідношення між ними. Аналіз базується на тому, що джерела коштів відрізняються рівнем собівартості, ступенем доступності, рівнем надійності, ступенем ризику.
- Аналіз рентабельності – показники цієї групи служать для оцінки загальної ефективності вкладення коштів у підприємство.
- Аналіз становища і діяльності на ринку капіталів – у межах цього аналізу виконують просторовочасові зіставлення показників, які характеризують становище підприємства на ринку цінних паперів: дивідендний дохід, дохід на акцію, цінність акції тощо [4].

Література:

1. Аверіна М. Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 9. С. 92-100.
2. Базилінська. О. Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Центр учбової літератури, 2012. 328 с.
3. Боярко І. М. Стратегічне фінансове управління підприємством : монографія [І.М. Боярко та ін.]. Суми: Університетська книга, 2014. 175 с.
4. Пітінова А. О. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства: сутність і необхідність. *Молодіжний науковий вісник УАБС НБУ, Серія: Економічні науки*. 2013. № 4. С. 379-389.

Велієва В.О.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри статистики і економічного аналізу

Волкова О.Ю.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

В умовах кризи, що розгорнулася під впливом політичних і економічних викликів в Україні, на тлі нестабільного податкового законодавства зростає кількість підприємств, які мають незадовільний фінансовий стан, а саме відчують проблему із платоспроможністю, що найчастіше приводить до банкрутства підприємств. Тому необхідно шукати шляхи удосконалення фінансового моніторингу підприємства, вивчати зовнішні і внутрішні чинники, які негативно впливають на платоспроможність підприємства, і розробляти фінансову антикризову стратегію розвитку підприємства у сучасних умовах.

Проблемам банкрутства підприємств присвячено праці вітчизняних і зарубіжних науковців та економістів, серед яких: І.Ф. Прокопенко [3], Є.М. Руденко [4], Г.В. Савицька [5], О.О. Федорова [6], та інші. Однак, не зважаючи на значний науковий доробок з цієї тематики, проблема банкрутства залишається остаточно не вирішеною і вимагає подальшого, більш глибокого дослідження

Банкрутство є закономірним явищем ринкової економіки – збиткові, неефективні та неплатоспроможні підприємства припиняють свою діяльність. Однак у сучасних нестабільних економічних умовах значна кількість підприємств опинилась у скрутному фінансовому становищі. Досить часто підприємства зазнають фінансового краху у зв'язку з непередбачуваністю до раптових кризових умов чи будь-яких інших змін у економіці. За умов економічної кризи питання визначення ймовірності банкрутства підприємств стоїть особливо гостро, оскільки кількість збанкрутілих підприємств зростає.

Основною ознакою банкрутства є неспроможність підприємства забезпечити виконання вимог кредиторів протягом трьох місяців від дня настання строків платежів [3, с. 511]. Передумовою банкрутства є тривалий нестабільний стан фінансів підприємства та неефективне їх використання.

Суб'єктом банкрутства є боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання визнано господарським судом [6, с. 411]. Одним з основних завдань аналізу є оцінка ступеня близькості підприємства до банкрутства. Існують критерії формального та неформального характеру, за якими підприємство може бути визнане неспроможним (банкрутом) [5, с. 373].

Для діагностики ймовірності банкрутства використовується кілька підходів, заснованих на застосуванні: а) аналізу широкій системи критеріїв і

ознак; б) обмеженого кола показників; в) інтегральних показників [3, с. 511].

Для оцінки ймовірності банкрутства промислового підприємства проводиться аналіз його фінансового стану. Показниками, які використовуються під час проведення аналізу фінансово господарського стану неплатоспроможних підприємств, є: 1) показники оцінки стану основних засобів; 2) показники оцінки ліквідності; 3) показники оцінки фінансової стійкості; 4) оцінка рентабельності [1].

Як відомо, банкрутство підприємства не завжди означає припинення діяльності і ліквідацію суб'єкта господарювання. Можливим є ситуація, коли втрата платоспроможності є тимчасовим явищем і може бути подолана засобами запобігання банкрутству, такими як санація та мирова угода [6, с. 21].

За даними дослідження Всесвітнього банку, ефективність процедури відновлення платоспроможності й банкрутства в Україні є низькою. Адже в середньому вдається відшкодувати всього близько 9% вимог кредиторів, у той час як цей середній показник у розвинених європейських країнах становить 67%, у державах Східної Європи й Азії – 28%. Крім того, в основному всі процедури банкрутства призводять до ліквідації компаній-боржників, а не до відновлення їх платоспроможності, – менше 10% справ закінчуються оздоровленням. В інших державах цей показник становить 60-85% [4, с. 38].

Таким чином, варто зазначити, що сьогодні основними проблемами банкрутства українських підприємств є такі:

- недосконала законодавча база щодо регулювання питання банкрутства підприємств, яка, незважаючи на реформування, вимагає доопрацювання;
- відсутність методики визначення та попередження банкрутства підприємств за видами економічної діяльності;
- відсутність будь-яких відкритих статистичних та аналітичних даних щодо динаміки банкрутства підприємств в Україні (за виключенням платних джерел інформації) для реальної оцінки масштабності явища і розуміння нагальності вирішення проблеми;
- недостатній контроль держави щодо рівня банкрутства підприємств в Україні та здійснення заходів щодо його зниження;
- відсутність підтримки з боку держави неплатоспроможних підприємств приватної форми власності;
- недостатність коштів і кваліфікованих фахівців для формування відокремлених антикризових підрозділів на підприємстві [3, с. 65].

Комплекс заходів з подолання банкрутства передбачає активізацію всіх можливих способів та заходів недопущення ліквідації підприємства, мобілізацію всіх наявних сил та ресурсів шляхом упровадження послідовних взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, соціального характеру, спрямованих на виведення суб'єкта господарювання із кризи і відновлення або досягнення ним прибутковості та конкурентоспроможності.

Основним завданням у період банкрутства є активізація всіх дій не на отримання більшого прибутку, а на збереження та виживання підприємства за

поточних умов господарювання. Основними контрзаходами та способами виживання в умовах кризи є: зниження величини поточних витрат та підвищення продуктивності; збільшення обсягу поточних доходів; оптимізація грошових потоків – збільшення надходжень і зниження відтоку коштів.

Таким чином, кризові умови господарювання зумовлюють необхідність розробки, формування і впровадження на підприємстві системи попередження, прогнозування та подолання банкрутства, яка покликана створити умови для ефективної діяльності підприємства і, в результаті, досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику, шляхом своєчасного виявлення та послаблення дії різних небезпек і загроз. Отже, превентивні заходи можуть забезпечити підприємство від банкрутства шляхом попереднього виявлення кризових умов розвитку та застосування всіх необхідних контрзаходів для стабілізації його стану і поліпшення умов подальшого розвитку.

Література:

1. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : затв. наказом М-ва економіки України від 19 січ. 2016 р. № 14. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06> (дата звернення: 20.10.2019)
2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14 трав. 1992 р. № 2343–XII URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2343> (дата звернення: 20.10.2019)
3. Прокопенко І. Ф., Ганін В. І. Методика і методологія економічного аналізу : навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2018. 430 с.
4. Руденко Є. М. Сучасні тенденції банкрутства в Україні та заходи запобігання неплатоспроможності вітчизняних підприємств : *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. № 5. С. 21-25.
5. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : Учебник. 5-е изд., перероб. и доп. М.: ИНФРА-М, 2018. 536 с.
6. Федорова Г. В. Учет и анализ банкротств : учебное пособие. 2-е изд. стер. М: Омега-Л, 2018. 248 с.

УДК 658:336.201.2+658.14-026.564

Велієва В.О.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри статистики і економічного аналізу

Демчук В.О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

ОЦІНКА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Будь-яке підприємство є системою і складається із взаємопов'язаних елементів, зв'язків, відносин, а тому як система може перебувати в стійкому або

в нестійкому стані. У ринковій економіці кризовий фінансовий стан підприємства, який вказує на хронічну неплатоспроможність, може привести його до банкрутства.

Антикризове управління підприємством включає діагностику, моніторинг та ідентифікацію фінансового стану підприємства за певними економічними показниками: рівнем втрати платоспроможності та порушенням фінансової стійкості.

У залежності від ідентифікованого фінансового стану розроблюються специфічні антикризові заходи, які сприяють фінансовому оздоровленню та ефективній роботі підприємства.

Проблема антикризового управління зумовлена потребою в постійному своєчасному аналізі показників фінансової стійкості та платоспроможності.

Використання даних показників дає можливість не допустити банкрутства підприємств, оцінити їх платоспроможність і кредитоспроможність.

Важливо зазначити, що в антикризовому управлінні за допомогою основних коефіцієнтів ліквідності та платоспроможності підприємства можна вирішити такі головні завдання: своєчасне діагностування передкризового стану підприємства і вжиття необхідних заходів щодо прогнозування кризових явищ; усунення неплатоспроможності, формування фінансової стійкості підприємства, мінімізація наслідків фінансової кризи; запобігання зниженню інвестиційної привабливості, скороченню власних коштів для фінансування виробничо-господарської діяльності, залученню значних коштів, які можуть призвести до фінансових труднощів чи фінансової кризи [1].

Особливості оцінки стану фінансової стійкості та платоспроможності підприємства в системі антикризового управління показує, за якими конкретними напрямками треба вести роботу, також дає можливість виявлення найбільш важливих аспектів і найбільш слабких позицій у фінансовому стані на конкретному підприємстві.

Також важливим в антикризовому управлінні є забезпечення стабільного розвитку підприємства та стійкого фінансового стану за будь-яких економічних, політичних, соціальних ситуацій.

Для вирішення даного завдання важливим є комплексний та систематичний аналіз фінансових показників діяльності підприємства; якісний рівень управління підприємством, тобто можливості оперативного прийняття рішень і їх реалізації; оптимізація бізнес-процесів.

Розглянемо методичні підходи, які використовуються для діагностики фінансової неплатоспроможності підприємства. У процесі встановлення втрати фінансової стабільності та платоспроможності підприємства виділяють два напрями: систему фінансової експрес-діагностики та фундаментальну діагностику фінансового стану.

Експрес-діагностика представляє собою систему регулярної оцінки кризових параметрів фінансового розвитку підприємства, здійснюваної на базі даних фінансового обліку за стандартними алгоритмами аналізу, з метою раннього виявлення негативних тенденцій [2, с. 276] і попередньої оцінки

масштабів його кризового стану [4, с. 69].

В умовах ринку успішне функціонування підприємства значною мірою залежить від рівня стійкості його фінансового стану. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно має низку переваг перед іншими підприємствами того ж профілю для отримання кредитів, залучення інвестицій, у виборі контрагентів і в підборі кваліфікованого персоналу.

Чим вище фінансова стійкість підприємства, тим більше воно незалежно від зміни ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик опинитися на межі банкрутства.

У зв'язку з цим стратегічною метою діяльності будь-якого підприємства є забезпечення фінансової стійкості. Необхідно відзначити, що в даний час вивчення різних аспектів фінансової стійкості підприємства присвячені роботи західних вчених-економістів.

Однак, незважаючи на досить велику кількість публікацій з даної проблеми, залишається відкритим для дискусій питання про сутність фінансової стійкості підприємства в умовах наростання кризових явищ в економіці.

Відзначимо, що підприємство розглядається з точки зору такого логічного ланцюжка взаємозв'язків: «потреба – проблема – мотив – інтереси – рішення». Це означає, що «... досягнення мети сталого розвитку підприємства безпосередньо залежить не тільки від спрямованості і способів досягнення цілей, але і від гармонізації економічних відносин між різними зацікавленими групами суб'єктів управління» [3, с. 21].

Навіть у такому, дуже узагальненому вигляді простежується значимість методів фінансового управління, особливо якщо мова йде про антикризове управління, яке, як вважає Л.О. Ліготенко, «... можна розглядати як одну із спеціальних функцій управління».

Савицька Г.В. з одного боку, розглядає фінансову стійкість підприємства як оцінку його фінансового стану, яке визначає як економічну категорію, що відображає стан капіталу в процесі його кругообігу й здатність суб'єкта господарювання до саморозвитку у фіксований момент часу.

У процесі господарської діяльності відбувається безперервний кругообіг капіталу, змінюються структура засобів і джерел їх формування, наявність і потреба у фінансових ресурсах і, як наслідок, змінюється фінансовий стан підприємства, зовнішнім проявом якого виступає платоспроможність.

При цьому вона стверджує, що фінансовий стан підприємства може бути стійким, нестійким (передкризовим) і кризовим, що залежить від результатів його виробничої і комерційної діяльності.

Отже, «...стійкий фінансовий стан не є випадковістю, а підсумком грамотного, умілого управління всім комплексом факторів, що визначають результати господарської діяльності підприємства». З іншого боку, Г.В. Савицька розмежовує такі поняття, як «фінансовий стан» і «фінансова стійкість». При цьому вона визначає фінансову стійкість підприємства як «...здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у внутрішньому та зовнішньому середовищі,

що змінюється та гарантує його постійну платоспроможність і інвестиційну привабливість у межах допустимого рівня ризику». Тим самим нею підкреслюється, що поняття «фінансова стійкість» ширше, ніж поняття «фінансовий стан підприємства».

Діяльність будь-якого підприємства в умовах підвищення процесів глобалізації в економіці постійно піддається впливу різноманітних факторів та невизначених чинників, зумовлених зростанням конкуренції на ринку або нестабільністю політичної ситуації в країні.

Література:

1. Бобрик А. П. Антикризове управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства. URL: [http:// conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/07/100.pdf](http://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/07/100.pdf). (дата звернення 15.10.2019)
2. Бобылева А. З. Финансовое оздоровление предприятий. Теория и практика. М.: Дело, 2004. 256 с.
3. Костецкий В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2010. №4(29). С. 135-145.
4. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз : навч. посібник. К.: Кондор, 2010. 194 с.

УДК: 636.12:04.01.1

Велієва В.О.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри статистики і економічного аналізу

Дьомінов Д.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ЯК ЗАСІБ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ

Сучасні економічні та політичні процеси в Україні зумовлюють необхідність формування податкової системи на якісно новому рівні суттєво наближеному до європейських стандартів. Основною запорукою євроінтеграції мають стати детінізація економіки, подолання корупції, зміцнення довіри між державою та бізнесом, стабілізація податкового законодавства, підвищення ефективності та удосконалення податкового контролю. Ефективний податковий контроль – важлива складова функціонування податкової системи в економічному та соціальному контексті – з огляду на необхідність забезпечення фінансових потреб держави має базуватись на засадах формування максимально зручних і необтяжливих умов оподаткування бізнесу, у тому числі за рахунок подолання нерівномірного розподілу податкового навантаження в економіці, впорядкування системи планування, організації та здійснення податкових перевірок, використання сучасних аналітичних інструментів їх проведення, що дозволяють визначати приховану податкову базу і запобігти

ухилянню від оподаткування, сприяння підвищенню податкової культури, дисципліни у суспільстві та ефективності податкового адміністрування загалом [1]. Саме з цією метою у податковому контролі присутній етап попереднього аналізу.

Попередній аналіз повинен виконувати роль фундаменту, забезпечувати подальше проведення податкової перевірки та є невід'ємною частиною процесу підготовки до проведення документальних перевірок, що здійснюється на підставі інформації, отриманої від відповідних структурних підрозділів, а також іншої наявної в органі ДПС інформації щодо платника податків, отриманої як із внутрішніх, так і зовнішніх джерел. Розглядаючи сучасний стан та тенденції розвитку методики попереднього аналізу платників податків, необхідно зазначити, що чинне законодавство України не виділяє окремо даний напрям. Одним з небагатьох документів де зустрічаються згадки про попередній аналіз є Методичні рекомендації щодо порядку взаємодії між підрозділами органів державної податкової служби при організації, проведенні та реалізації матеріалів перевірок платників податків, де передбачено що попередній аналіз здійснюється при організації документальної перевірки [2]. Попередній аналіз проводиться з метою виявлення спроб відходу від податків, помилок заповнення податкової і фінансової звітності, визначення податкових ризиків на підставі інформації, отриманої як з внутрішніх так і зовнішніх джерел.

Все вищезазначене дозволяє виявити вузькі місця підприємства, спрогнозувати як фінансові, так і податкові ризики та упередити негативні наслідки. При здійсненні попереднього аналізу діяльності підприємств, фахівці застосовують методологію фінансового аналізу.

Фінансовий аналіз – це складова економічного аналітичного дослідження щодо вивчення рівня змін і динаміки фінансових показників з метою прийняття ефективних управлінських рішень.

Процес проведення аналізу платників податків обмежений багатьма законодавчо встановленими факторами та недосконалою процедурою його проведення. Результати дослідження та впровадження попереднього аналізу, а також напрямів удосконалення методики обговорювалися на науково-практичних конференціях та найшли своє відображення у наукових статтях. Якщо повернутися до практичної діяльності, то фахівцям Державної податкової служби України бракує методичного інструментарію, який давав би можливість дотримуватись єдиного підходу до проведення аналізу платників податків. Попередній аналіз може ефективно впливати на контрольню-перевірочну роботу та значно мінімізувати час необхідний на проведення перевірки за рахунок законодавчих та нормативних документів, внутрішніх документів, які регламентують процедури проведення аналізу. Проаналізувавши ряд інформаційно-аналітичних довідок, що оформляються на підставі попереднього аналізу, який здійснює підрозділ контрольню-перевірочної роботи можна виділити наступні напрями:

- дослідження особової справи;
- оцінка потенційних ризиків на основі особової справи;
- вивчення наявних дозвільних документів і результатів попередніх

- перевірок;
- перевірка наявності свідоцтва платника ПДВ;
- аналіз чисельності працюючих;
- перевірка наявності рахунків в банках;
- податкові пільги;
- аналіз податкової звітності, динаміки та рівня сплати суб'єктом господарювання податків;
- аналіз наявності основних засобів;
- дослідження результатів попередніх перевірок.

Зважаючи на те, що методика доперевірочного аналізу чітко не регламентується жодним нормативним, правовим та методичним документом, але в практичній діяльності частково застосовується, доречно розглянути всі методичні підходи та навести характеристику вищезазначеним напрямкам поєднавши, як практичну точку зору так і наукову.

Отже, підсумовуючи вище зазначене слід відмітити, що попередній аналіз проводиться органами Державної податкової служби України, але на поточний момент офіційної методики та єдиного підходу не використовується. Попередній аналіз платників податків повинен зайняти провідне місце в системі контрольно-перевірочної роботи, що викликано необхідністю своєчасно виявляти операції, які сприяють мінімізації податкових відрахувань, а також норми законодавства, за допомогою яких відбувається оптимізація оподаткування. На сьогоднішній день це повинно стати одним з пріоритетних завдань органів Державної податкової служби України, оскільки впровадження стандартного підходу до аналізу забезпечить вирішення ряду питань, пов'язаних із проведенням документальної перевірки та максимально підвищить ефективність роботи з руйнування схем мінімізації податкових зобов'язань.

Література:

1. Мельник М. І. Податковий контроль в Україні: проблеми та пріоритети підвищення ефективності : монографія. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України», 2015. 330 с.
2. Савченко М. М. Проблеми аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства в податковому контролі. *Економіка та держава*. 2017. С. 242-248

Велієва В.О.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри статистики і економічного аналізу

Мірошніченко А.В.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

АНАЛІЗ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегічною метою державної аграрної політики України є перетворення агропромислового комплексу на високоефективний, конкурентоспроможний сектор економіки країни, здатний інтегруватися у світовий аграрний ринок.

Конкурентостійкість підприємства за своєю сутністю характеризує здатність підприємства ефективно функціонувати, навіть під впливом негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, в умовах жорсткої конкурентної боротьби протягом тривалого часу.

Показник життєздатності підприємства це його рентабельність. Підприємство, яке довгий час було збитковим або рентабельність якого останнім часом різко впала, буде мати обмежений доступ до внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування.

Аналіз сильних і слабких сторін конкурентів достатньо непростий процес. Його можна розділити на декілька частин: інновації – здатність розробляти нові продукти, які, як правило, мають значну технологічну перевагу; виробництво – одна з найважливіших сильних сторін в області виробництва обумовлена стійким перевагою за витратами; доступ до джерел фінансування, можливість генерувати фінансові ресурси або одержувати короткострокове та довгострокове фінансування – наявність фінансових ресурсів, забезпечує підприємствам найважливішу перевагу: вони можуть реалізувати стратегію, недоступну дрібним підприємствам; управління – вміння забезпечити чудову організацію і мотивацію; маркетинг – часто найбільш сильною стороною підприємства (особливо високотехнологічного) в області маркетингу є характеристики продуктової лінії: висока якість продукції, широкий асортимент і відмітні особливості продукту. Імідж бренду і система дистрибуції – це найважливіші активи різних підприємств; споживачі – на скільки велика кількість споживачів і яка ступінь їхньої лояльності.

Отже, проблема визначення конкурентоспроможності підприємства полягає в тому, що для цілей управління нею необхідна наявність об'єктивного інструменту її оцінки, при цьому помилка у виборі методу вимірювання може привести до ухвалення помилкових управлінських рішень.

У даний час загальноприйнятої методики оцінки конкурентоспроможності організацій немає. Зарубіжний досвід у цій області у край бідно освітлює в літературі. Кожна компанія оцінює свою конкурентну

позицію по своїй методиці. Позитивним моментом було б прийняття на нормативному рівні загальноукраїнської методики визначення конкурентоспроможності підприємства.

УДК: 631.15:65.011.7

Велієва В.О.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри статистики і економічного аналізу

Поважна Ю.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

МЕТОДИ МІНІМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Оцінка та аналіз фінансових ризиків є одним із важливих шляхів для забезпечення стійкої конкурентної позиції на ринку.

Термін «ризик» походить від латинського слова «resicum» – скеля або небезпека зіткнення з нею. Як історична категорія термін виник на зорі цивілізації, тобто тоді, коли у людини з'явилось усвідомлення щодо можливості виникнення несприятливих ситуацій. Слід зазначити, що більшість авторів – економістів розглядає ризик у таких аспектах:

- як ймовірність виникнення збитків або недоотримання прибутку порівняно з прогнозованим варіантом;
- як ймовірність певного рівня втрат;
- як рівень непевності, що настає за будь-якого фінансового випадку [2].

Тобто, фінансовий ризик – це ймовірність виникнення непередбачених фінансових втрат у ситуації невизначеності умов фінансової діяльності підприємства. Фінансовий ризик є результатом вибору його власниками або менеджерами альтернативного фінансового рішення, спрямованого на досягнення бажаного цільового результату фінансової діяльності при вірогідності настання економічного збитку (фінансових втрат) через невизначеність умов його реалізації.

Фінансові ризики насамперед пов'язані зі змінами на фінансовому ринку та змінами в економіці. Це можуть бути зміни процентних ставок, валютних курсів, зміни в діяльності галузі або конкретного позичальника. До фінансових ризиків відносять:

- кредитний – ризик розглядається як ризик непогашення кредиту і несплати процентів за ним;
- процентний – ризик виникає у разі зміни процентних ставок за кредитними ресурсами, що надаються;
- валютний – ризик можливий у разі зміни курсів валют, а також політичної ситуації, коли курси валют незмінні, а можливості вільного обігу валют

обмежені. Ці ризики пов'язані з переоцінкою статей балансу закордонних філій підприємств у національну валюту та при зворотних операціях;

- галузевий – пов'язаний зі специфікою діяльності окремих галузей, проявляється в змінах інвестиційної якості та курсової вартості цінних паперів і відповідних втратах інвесторів;
- ліквідності та структури капіталу – ризик, пов'язаний з можливістю втрат при реалізації цінного папера через зміну в оцінці його якості;
- операційний – ризик пов'язаний із помилкою або неправильною організацією, неправильним вибором методу проведення тієї чи іншої фінансової операції. До цього виду ризику відносять і можливі помилки менеджерів;
- ризик країни – сукупність політичних, економічних та трансфертних ризиків і пов'язаний з дійсними та очікуваними політичними й економічними умовами в країні і впливом цих умов на здатність уряду країни, окремих корпорацій та фізичних осіб виконувати зобов'язання по зовнішньому боргу.

Але найпоширенішими видами фінансових ризиків, які оцінюють, використовуючи фінансову звітність підприємства, є ризик ліквідності, ризик фінансової стійкості та ризик банкрутства.

Ризик ліквідності визначають шляхом співставлення відповідних груп активів і пасивів підприємства. Ризик фінансової стійкості оцінюють на основі аналізу джерел формування запасів і витрат підприємства.

Ризик банкрутства традиційно виявляють за допомогою моделей Альтмана, Бівера, Ліса. Щоправда, моделі Е. Альтмана, У. Бівера та Р. Ліса побудовані на основі досліджень, проведених за кордоном, і їх адекватність щодо вітчизняних реалій, які відрізняються від країн з розвинутою ринковою економікою, є здебільшого заниженою.

Для оцінки ризику банкрутства українських підприємств доцільніше, на наш погляд, використати галузеву модель Терещенка та модель Іркутської державної академії, оскільки ці моделі краще відображають умови, в яких функціонують вітчизняні підприємства. Але і ці моделі мають певні обмеження щодо їх застосування [5].

Загалом єдиної моделі, яка б ураховувала усі типові фінансові ризики, з якими стикаються суб'єкти господарювання, немає. Залежно від типу фінансового ризику використовують певну модель чи певний метод, що є найбільш ефективним з позиції дослідника.

Управління фінансовими ризиками на шляхом їх мінімізації передбачає процес розробки та реалізації управлінських фінансових рішень для зменшення або нівелювання потенційних негативних наслідків.

На практиці підприємства використовують найчастіше такі методи мінімізації:

- локалізація ризиків – розмежування системи прав та відповідальності таким чином, щоб наслідки ризикових ситуацій не впливали на реалізацію управлінських рішень;
- мінімізації ризиків або утримання ризику у межах прийняттого –

визначення мінімальних розмірів високоліквідних активів підприємства, встановлення граничного розміру позикових коштів у господарському обігу; встановлення максимального розміру депозитного вкладу, розміщеного в одному банку; лімітування концентрації ризиків; отримання від контрагентів певних гарантій при наданні комерційних кредитів та позик;

- розсіювання ризиків – здійснюється шляхом диверсифікації напрямків діяльності підприємства;
- ухилення від ризиків – відмова від співпраці з ненадійними партнерами, відмова від роботи над ризиковими проектами, пошук гарантів.

Проведений порівняльний аналіз методів мінімізації і нейтралізації фінансових ризиків, а також видів фінансових ризиків показав наявність достатньої кількості інструментів управління фінансовими ризиками (уникнення ризиків або відмову від них, прийняття ризиків на себе, запобігання збитків і т. ін.) [1]

Отже, управління і мінімізація фінансовими ризиками підприємства ґрунтується на передбаченні та нейтралізації їх негативних наслідків. Тому, оцінивши ступінь фінансових ризиків, підприємство повинне визначити основні методи та шляхи їх нейтралізації та мінімізації.

Також підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що знання підходів до аналізу проблем ризиків, і способів управління та мінімізації ризиків необхідно кожному підприємцю, адже вони безпосередньо впливають на ефективність підприємницької діяльності [4].

Література:

1. Дерменжі Д. Ф. Визначення сутності фінансових ризиків та основних методів їх оцінки в умовах нестабільної ринкової економіки. *Економіка та управління підприємствами*. 2018. № 25. С. 71-74.
2. Дзюбка М. Ю. Методи аналізу фінансових ризиків суб'єктів господарювання. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2017. № 1. С. 99-102.
3. Корж Н. В. Методи управління фінансовими ризиками. *Траєкторія науки*. 2016. № 10. С. 11-16.
4. Литовченко О. Ю. Підходи до ідентифікації та оцінки фінансових ризиків підприємства. *Економіка та суспільство*. 2018. № 16. С. 389-404.
5. Шура Н. О. Практика оцінки та зменшення фінансових ризиків у діяльності публічних акціонерних товариств. *Агросвіт*. 2016. № 11. С. 29-37.

*Велієва В.О.*кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри статистики і економічного аналізу*Семенюк О.В.*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна**ОЦІНКА ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА**

Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх в процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Відповідно до П(С)БО 7, до основних засобів відносяться земельні ділянки, будівлі, споруди, обладнання, транспортні засоби, капітальні затрати на поліпшення земель, інструменти, прилади, інвентар, робоча та продуктивна худоба, багаторічні насадження, та інші основні засоби.

Основні засоби оцінюють за сумою витрат на виготовлення, спорудження або придбання об'єктів, включаючи витрати на їх доставку та встановлення. Класифікація оцінки основних засобів представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Класифікація оцінки основних засобів

Вид оцінки	Метод оцінки
Первісна вартість, або історична собівартість	За сумою грошових коштів, затрачених на будівництво чи придбання активів
Відновна вартість, або поточна собівартість	За сумою коштів, яка повинна бути заплачена в цей момент при необхідності придбання (створення) такого ж або аналогічного активу
Залишкова (балансова) вартість	За різницею між первісною (відновною) вартістю й нарахованим зносом. Вона входить до валюти балансу
Ринкова вартість	За сумою коштів, яка може бути одержана при купівлі чи продажу наявних засобів на вільному ринку
Поточна вартість, або вартість реалізації	За ринковою продажною ціною аналогічних активів
Чиста вартість реалізації	За ціною реалізації без витрат, пов'язаних із реалізацією.
Справедлива вартість	За вартістю, за якою активи можуть бути обміняні між обізнаними, зацікавленими та незалежними сторонами.

Розрізняють такі терміни визначення вартості основних засобів: первісна, ліквідаційна, переоцінена, залишкова.

Первісна вартість – історична (фактична) собівартість необоротних активів у сумі грошових коштів або справедливої вартості інших активів, сплачених (переданих), витрачених для придбання (створення) необоротних

активів. Первісна вартість об'єкта основних засобів складається з таких витрат:

- суми, що сплачують постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків);
- реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються у зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів;
- суми ввізного мита;
- суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству);
- витрати зі страхування ризиків доставки основних засобів;
- витрати на установку, монтаж, налагодження основних засобів;
- інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою.

Ліквідаційна вартість – сума коштів або вартість інших активів, яку підприємство очікує отримати від ліквідації (реалізації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією) цього засобу. Переоцінена вартість – вартість необоротних активів після їх переоцінки. Залишкова вартість – це вартість основного засобу, одержана як результат від різниці його первісної (переоціненої) вартості і суми зносу – нарахованої амортизації з початку корисного використання основного засобу. Залишкова вартість основних засобів також відображається в балансі підприємства і включається в його підсумок.

Отже, ефективне використання основних засобів має велике значення як для підприємства, так і для економіки країни в цілому. Повніше використання основних засобів на підприємстві веде до зменшення потреби у введенні в експлуатацію нових виробничих потужностей.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : затв. наказом М-ва фінансів України від 27 квіт. 2000 р. № 92. URL: (дата звернення: 15.10.2019)

УДК 685.152

Велієва В.О.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри статистики і економічного аналізу

Якименко М.А.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

Оборотні активи – це складова частина економічних ресурсів аграрних

підприємств. Під оборотними активами розуміють грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи підприємства, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу чи протягом 12 місяців із дати складання балансу.

За рахунок оборотного капіталу на аграрних підприємствах формується велика кількість основних елементів оборотних активів, які потребують індивідуалізації управління. Тому управління оборотними активами аграрних підприємств визначає необхідність їх класифікації.

Економічна роль оборотних активів полягає в забезпеченні процесу відтворення, що включає процес виробництва та обігу.

Як зазначає професор Ф.Ф. Бутинець, класифікація елементів відбувається на основі зв'язку між ними, що виражається в їх розміщенні та у певній послідовності визначеної системи щодо окремих загальних принципів. У науковій практиці передбачена певна систематизація знань про той чи інший предмет [1, с. 28].

Аналіз оборотних активів пропонується проводити за показниками ділової активності. С.Ф. Покропивний для аналізу ефективності використання оборотних засобів пропонує розраховувати показник рентабельності оборотних засобів як відношення прибутку від реалізації продукції до розміру оборотних засобів [3, с. 286].

Варто під оборотними активами розуміти частину активів підприємств у вартісному виразі, яка в процесі кругообігу набуває функціональної форми оборотних виробничих фондів і фондів обігу. У своєму русі оборотні кошти проходять послідовно три стадії: грошову, виробничу і товарну.

Основними завданнями аналізу оборотних активів є: виявлення резервів підвищення ефективності їх використання та прискорення обертання; виявлення змін в складі та структурі оборотних активів в динаміці; оцінювання рівня ділової активності підприємства; визначення джерел фінансування оборотних активів в сучасних умовах; визначення потреби в додаткових коштах для фінансування оборотних активів; розрахунок частки ліквідних, швидко-, та повільно ліквідних активів; виявлення факторів впливу на показники оборотності оборотних активів та їх негативну зміну; розробка управлінських рішень та їх реалізація.

Для прийняття управлінських рішень найбільш достовірним є здійснення аналізу як мінімум за п'ять попередніх років. Важливим аспектом є проведення аналізу структури оборотних активів у динаміці, що дозволяє отримати інформацію про дольову участь абсолютно ліквідних, повільноліквідних та швидколіквідних активів у складі оборотного капіталу. Аналіз змін оборотних активів у динаміці передбачає їх детальний аналіз залежно від розподілу на певні види.

Аналіз оборотних активів дозволяє сформулювати комплекс пропозицій для підприємства, які допоможуть покращити не лише майновий стан підприємства, а й обумовлять ріст позитивного фінансового результату і рентабельності.

Управління оборотними активами більшість науковців визначають як

важливу складову загальної фінансової стратегії підприємства, основною метою якої є раціоналізація та оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів, а також формування оптимального обсягу і складу оборотних активів. Відіграючи надзвичайно важливу роль у життєдіяльності підприємства система управління оборотними активами виконує контрольну, стабілізуючу, аналітичну функції [2, с. 136].

Вчені виділяють декілька підходів, щодо основного принципу формування оборотних активів, які займають вагому частку в успішності діяльності підприємства в цілому:

- Консервативний – даний підхід характерний для підприємств, чие забезпечення оборотними активами гарантує йому нормальне функціонування, у такому випадку на підприємстві формуються додаткові резерви матеріалів і сировини для непередбачених умов. За таких умов підприємство буде стабільно функціонувати навіть в непередбачених умовах, проте, незважаючи на переваги підходу, активи використовуються не доцільно, що зменшує їхню оборотність та рівень рентабельності.
- Помірний підхід – згідно цього підходу наявні на підприємстві оборотні активи здатні повністю покрити поточну потребу в активах та формування оптимального страхового резерву у випадку збою нормального функціонування підприємства. Тобто, даний підхід забезпечує доцільне співвідношення між ризиком та ефективністю використання оборотних активів підприємством.
- Агресивний підхід характеризується мінімізацією страхового розміру резерву оборотних активів. У ході нормальної роботи на підприємстві він дає найкращі результати по рентабельності та по ефективності використанні оборотних активів, проте навіть легкі збої в операційній діяльності підприємства можуть кардинально знизити рівень виробництва і реалізації продукції, що призведе до великих фінансових втрат.

Підхід до фінансування оборотних активів обирається підприємством у залежності від умов діяльності компанії, а також схильності власників підприємства до ризику. Інколи, зважаючи на певні особливості окремих видів оборотних активів, політика управління розробляється окремо для кожного виду, наприклад: політика управління запасами ТМЦ, дебіторською заборгованістю, грошовими активами тощо.

Ефективність використання оборотних активів забезпечує підприємству належний майновий та фінансовий стан. Розрахунок показників оборотності можна здійснювати не лише за звітний рік, а й звітний місяць, квартал, що дасть змогу оперувати інформацією зміни ділової активності в часовому просторі.

Література:

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. 8-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.
2. Казачков І. О., Даньченко О. Е. Напрямки удосконалення процесу управління

оборотними коштами підприємства. *Економічний випуск Запорізької державної інженерної академії*. 2014. Вип.7. С. 136-143.

3. Покропивний С. Ф. Бізнес-план: технологія розробки та обґрунтування : навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2006. 286 с.

УДК 631.14

Волкова Е.В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки і організації виробництва
Могилевський державний університет продовольства
г. Могилев, Республіка Білорусь

УПРАВЛЕНИЕ ФИНАНСОВЫМ СОСТОЯНИЕМ ПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ОРГАНИЗАЦИЙ АПК

В настоящее время существуют различные подходы по методологии оценки финансового состояния организаций и рациональной организации бухгалтерского учета и финансовой отчетности применительно к АПК. Анализ литературных источников по управлению финансовым состоянием позволил обобщить ряд методических подходов. Одно из важнейших условий успешного управления организацией – оценка его финансового состояния, так как финансовые результаты в предпринимательской деятельности зависят от наличия и эффективности использования финансовых ресурсов [1-3, 5].

Основная задача перерабатывающих организаций АПК заключается в формировании устойчивой системы повышения экономической эффективности производства, конкурентоспособности и перехода их на инновационное развитие. Организации перерабатывающей промышленности Республики Беларусь с их многочисленными специализированными производствами осуществляют различные виды деятельности. В Беларуси перерабатывающая промышленность занимает третье место по объему выпущенной продукции в общем объеме промышленного производства. Ее удельный вес в структуре обрабатывающей промышленности в 2017 г. составил 24,6%, что по сравнению с 2012 г. выше на 6,1%. За исследуемый период в перерабатывающей промышленности Республики Беларусь произошло, наряду с сокращением количества организаций, увеличение объема промышленного производства продукции (в 2013 г. по сравнению с 2012 г. темп роста составил 6,4%; в 2017 г. по сравнению с 2016 г. – 11,8%). Среднесписочная численность работников за 2012-2017 гг. уменьшилась на 11,9 тыс.чел. Прибыль от реализации продукции имеет тенденцию к снижению (в 2013 г. по сравнению с 2012 г. темп роста прибыли от реализации продукции составил 35,9%; в 2017 г. по сравнению с 2016 г. – 3,5%). Рентабельность продаж в 2017 г. по сравнению с 2016 г. снизилась на 0,4%, а по сравнению с 2015 г. увеличилась на 2,3% [6].

Финансовое состояние перерабатывающих организаций АПК – это формирование, распределение и использование ее финансовых ресурсов за

анализируемый период, которые обеспечивают бесперебойное функционирование организации, достаточную рентабельность и возможность рассчитываться по своим обязательствам в установленные сроки. При управлении финансовым состоянием перерабатывающих организаций АПК важное значение имеет выбор концепции ее оценки, влияющей на систему показателей [2].

Выделяются такие методологические принципы оценки финансового состояния перерабатывающих организаций АПК:

- принцип системности предполагает отражение количественных и качественных закономерностей развития перерабатывающих организаций АПК, создание эффективной организации производства, принятие управленческих решений, учитывающих конечную цель организаций, и подчинение деятельности всех подсистем достижению этой цели;
- принцип эффективности предполагает стратегию развития, реализуемую на всех уровнях перерабатывающих организаций АПК, адаптивность целей, задач и механизмов функционирования организаций к изменению внутренних и внешних условий, обоснование направлений повышения финансовой устойчивости. Реализация данного принципа при разработке системы показателей оценки финансового состояния требует включения в эту систему показатели, которые отражают степень эффективности деятельности организации в целом;
- принцип инновационности означает формирование на перерабатывающих организациях АПК эффективных, ориентированных на рынок и обладающих потенциалом саморазвития бизнес-структур. Использование данного принципа при разработке системы показателей требует включить индикаторы, характеризующие инновационность перерабатывающих организаций АПК.

С учетом внедрения в практику элементов МСФО следует использовать показатель «Economic value added» («экономическая добавленная стоимость») (EVA) – метод измерения финансового состояния организации, который рассчитывает реальный экономический доход. EVA рассчитывается как разница между чистой операционной прибылью после налогов (net operating profit after tax) и альтернативной стоимостью (opportunity cost) инвестированного капитала. EVA показывает, насколько прибыль организации отличается от требуемого минимального уровня доходности (в сравнении с соответствующим риском) для акционеров или кредиторов [4].

В зарубежной практике при проведении финансового анализа используются многочисленные коэффициенты: рентабельности, ликвидности, платежеспособности и рыночные индикаторы, каждый из которых выполняет свои определенные функции. Результаты исследований показали, что оценка финансового состояния организаций предполагает расчет большого числа показателей, многие из которых находятся в функциональной зависимости между собой; в основе расчета показателя собственных оборотных средств положены только собственные источники и долгосрочные активы. Таким образом, нарушается принцип покрытия определенного вида активов

соответствующими источниками и долгосрочные кредиты выступают источником краткосрочных активов; невозможно провести сравнительный анализ организаций в связи с отсутствием средних нормативных показателей по видам деятельности (в зарубежной практике их публикуют рейтинговые организации).

Устойчивое финансовое состояние перерабатывающих организаций АПК характеризуется, прежде всего, постоянным наличием в оптимальных размерах денежных средств на счетах в банках, отсутствием просроченной задолженности, рациональным объемом и структурой оборотных средств, их оборачиваемостью, ритмичным поступлением выручки от реализации, ростом прибыли и т.п. Финансовое состояние перерабатывающих организаций АПК, их устойчивость во многом зависят от оптимальности структуры источников капитала (соотношения собственных и заемных средств) и от оптимальности структуры активов [7].

Выполненный анализ показал, что по виду экономической деятельности «производство пищевых продуктов, включая напитки, и табака» коэффициент текущей ликвидности в 2017 г. по сравнению с 2012 г. снизился на 0,3 и ниже нормативного значения (1,3). Коэффициент обеспеченности собственными оборотными средствами за данный период имеет также тенденцию к снижению и ниже нормативного значения (0,2). Это свидетельствует о том, что перерабатывающие организации АПК не вполне обеспечены оборотными средствами для ведения производственной деятельности и своевременного погашения срочных обязательств.

Следующим этапом управления финансовым состоянием является определение деловой активности перерабатывающих организаций АПК. Показатели деловой активности характеризуют результаты и эффективность текущей основной производственной деятельности. К этой группе относятся показатели оборачиваемости, характеризующие скорость оборота средств, что влияет на платежеспособность организации. С целью углубления оценки финансового состояния перерабатывающих организаций АПК далее рассчитывают показатели рентабельности организации, продукции и продаж.

Завершающим этапом является разработка прогнозных моделей финансового состояния перерабатывающих организаций АПК с целью выработки стратегии по обеспечению организации финансовыми ресурсами, оценки их возможностей в перспективе.

Литература:

1. Бочаров В. В. Финансовый анализ. СПб: Питер. 2001. 240 с.
2. Волкова Е. В. Методические аспекты оценки финансового состояния организаций АПК. Горки: БГСХА. 2011. 156 с.
3. Ефимова О. В. Финансовый анализ. М.: Бухгалтерский учет. 2002. 528 с.
4. Kaplan R. S. The Balanced Scorecard: Translating Strategy into Action. Boston (Ma., USA): Harvard Business School Press. 1996.
5. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры. М.: Финансы и статистика. 2001. 512 с.
6. Промышленность Республики Беларусь: стат. сборник / Нац. стат. комитет Республики Беларусь. Минск. 2018. 268 с.
7. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности. Минск: РИГТО, 2012. 367 с.

Волощук Д.В.

студентка факультету економіки та бізнес-адміністрування

Задерака Н.М.

старший викладач кафедри обліку та аудиту

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Знання, ідеї, інновації та сучасні технологічні зміни є важливими факторами формування ефективної моделі розвитку підприємства та економічного зростання країни загалом. Більшість організацій прагнуть використовувати технології штучного інтелекту (Artificial Intelligence, далі – AI) та робототехніки для виробництва величезної кількості інноваційної продукції. Це породжує новий підприємницький потенціал та стимулює соціально-економічні процеси забезпечення вищого рівня життя.

Сьогодні в епоху розвитку трансформаційних наукових технологій бізнес не лише створює нові продукти та послуги, але й оновлює існуючі галузі, які працюють за допомогою передових технологій, таких як AI, блокчейн, робототехніка та інші. Це означає, що впровадження технологій AI в підприємницьку діяльність не лише удосконалив навички людини, але й спростить її роботу та допоможе швидше виконувати свої обов'язки, що, у свою чергу, суттєво вплине на продуктивність праці та підвищить конкурентоспроможність виробленої продукції на міжнародних ринках.

AI в бізнесі – це прорив, який може дати можливість хорошим менеджерам бути чудовими, тобто допомогти їм приймати кращі рішення та спростувати процес управління на підприємстві. Прикладів застосування AI в бізнесі багато, починаючи від покращення стосунків між співробітниками та клієнтами, закінчуючи пошуком оптимальних шляхів вирішення проблем в організації, аналізуючи дані у надзвичайному обсязі, та виконанням завдань, що повторюються. Застосування AI до рутинних управлінських робіт дає менеджерам більше можливостей зосередитись на заходах, що мають більшу цінність для підприємства. Наприклад, AI та машинне навчання можуть спрогнозувати майбутню необхідність зустрічі менеджерів для обговорення ризиків, які виникатимуть на підприємстві, способів управління ними та усунення їх наслідків. AI може допомогти менеджерам покращити динаміку роботи в команді, надаючи своєчасний зворотній зв'язок членів команди та покращуючи комунікацію між ними. Технології AI можуть допомогти менеджерам зрозуміти, чи задоволені підлеглі роботою. Так, алгоритм Veriato може аналізувати текст електронних листів, повідомлень чатів і сигналізувати, наприклад, про різку зміну тону з позитивного на негативний [1].

Аналіз даних щодо роботи керівників усіх рівнів та завдань, які вони

виконують, показує, що більше половини свого часу вони витрачають на виконання адміністративних завдань, пов'язаних з координацією та контролем графіків робочих змін, які можуть раптово змінюватися через хвороби, відпустки або відрядження співробітників (рис. 1). Технології AI можуть легко автоматизувати багато подібних завдань, що дасть змогу менеджерам зосередитися на більш важливих питаннях управління.

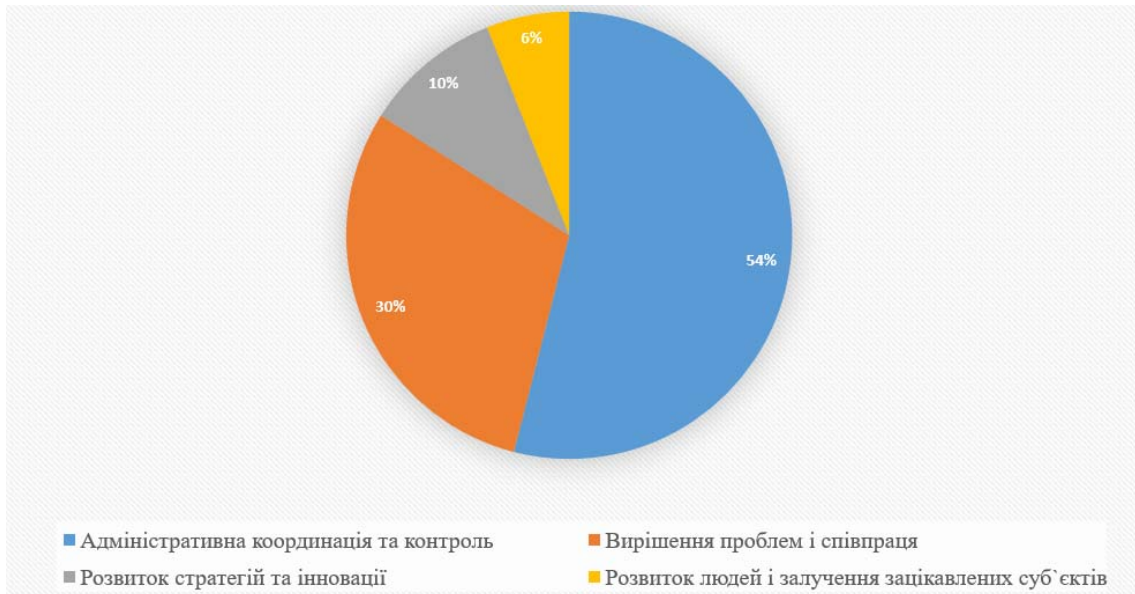

Рис. 1. Відсоток витраченого часу менеджера на виконання певного завдання до запровадження технологій AI в діяльність підприємства
Джерело: розроблено авторами за результатами дослідження

Хоча власні творчі здібності менеджерів є важливими, можливо, ще важливішою є їхня здатність використовувати творчість інших людей у командній роботі. Дизайнери-менеджери об'єднують різноманітні ідеї в комплексні, рентабельні та привабливі рішення. Вони вбудовують дизайнерське мислення у практику своїх колективів та організацій, оскільки креативне мислення та експерименти займають ключові позиції у сфері навичок менеджерів, які їм потрібно засвоїти та розвинути, щоб залишатися успішними, оскільки AI все більше бере на себе виконання адміністративної та аналітичної роботи. Отже, прийняття технологій AI та впровадження їх у практику господарської діяльності здійснюється з метою автоматизації управління та розширення сфер діяльності організації, зокрема, що стосується кваліфікації працівників, а не заміни людських суджень та ідей.

Прогнозується, що в майбутньому ті люди, яким може бути складно набути високотехнологічної майстерності, матимуть більший шанс успішно інтегруватися на ринок праці за умови, що вони володіють правильним набором соціальних та міжособистісних навичок спілкування та творчих ідей. У країнах з низьким рівнем доходу, які часто не мають ресурсів для створення якісної системи освіти з аналогічним розмахом і масштабом, як у країнах з більш розвинутою економікою, інструменти на основі технологій AI можуть відігравати особливо продуктивну роль у розвитку підприємницького середовища, а відповідно – всіх галузей економіки країни. Крім того,

інформаційні технології, побудовані на основі AI, здатні забезпечити зростання мобільності робочої сили та покращити компетенції працівників, звужуючи коло знань, необхідних для виконання тієї чи іншої роботи, що має допомогти працівникам розширити можливості працевлаштування в нових галузях, секторах чи на нових місцях.

Отже, технології AI запровадять нові критерії успіху підприємства, такі як:

- можливість більш тісної співпраці між підрозділами підприємства та зовнішніми суб'єктами ринкових відносин;
- розширений обмін інформацією;
- експериментування, ефективність навчання та прийняття рішень;
- можливість вийти за межі організації для розуміння сучасного середовища взаємодії підприємств різних рівнів із потенційними споживачами.

Оскільки рутинні завдання менеджерів, такі як перевірка, відповідність та системна обробка даних, все більше переходять у машинне виконання, робота людини буде націлена на продажі, розвиток ринку та консалтингу / коучингу. Ці завдання вимагають сильної соціальної, емпатійної та міжособистісної компетенції менеджерів, а не виключно технічних навичок. Адже зростаюча потреба в соціальних навичках працівників, зокрема керівників процесами на підприємстві, вже спостерігається протягом останніх десятиліть.

Література:

1. Искусственный интеллект меняет сферу управления персоналом URL: <https://www.vedomosti.ru/management/articles/2017/03/21/682005-iskusstvennii-intellekt-personalom> (дата звернення: 20.10.2019)

UDC 657

Oleksandr Gai

PhD in Economics, docent
Associate Professor of the Department of Accounting
Central Ukrainian National Technical University
Kropyvnytskyi, Ukraine

PROSPECTS FOR DEVELOPMENT OF ACCOUNTING IN THE PUBLIC SECTOR OF UKRAINE

The process of reforming the accounting system in accordance with the International Public Sector Accounting Standards (IPSAS) is continuing in Ukraine. The modernization of the accounting and financial reporting system of public sector entities was started with the adoption of the Cabinet of Ministers of Ukraine Decree “On Approval of the Strategy for Modernization of the Public Sector Accounting System for 2007-2015” [1] and the entry into force of the National Accounting Standards (Provisions) for Public Sector.

According to the objective of the Strategy for Modernization of the Public Sector Accounting System for 2007-2015, the tasks were defined for the development of methods, methodology and organization improvement, in particular: transition to unified methodological accounting and reporting principles, harmonized with international accounting approaches, creation of a unified organizational approach and accounting information support.

Following the implementation of the Strategy for the Modernization of the Public Sector Accounting System for 2007-2015 and the Strategy of development of the system of management of public finances [2], a number of measures have been taken to improve the public sector accounting system, in particular, were approved the following:

- National Accounting Standards that developed based on International Standards and guidelines for their application;
- Public sector plan of accounts and procedure for its application;
- Financial reporting forms and procedure for their completion;
- Typical regulations for a budget institution's accounting service.

However, reform is continuing. Since January 1, 2017, a number of regulatory documents have been adopted that regulate accounting processes in the public sector. The Strategy of Reform of the Public Finance Management System for 2017-2020 and the Plan on the Implementation of the Strategy of Reform of the Public Finance Management System for 2017-2020 were approved [3; 4].

According to the Plan on the Implementation of the Strategy of Reform of the Public Finance Management System for 2017-2020, the section "Public Sector Accounting" provides for the implementation of the following main measures:

- Determining the next steps for the transition to accounting using the accrual method for budget execution operations;
- Development and approval of normative acts on application of National Accounting Standards (Provisions) for Public Sector;
- Development of a training program for specialists of public sector entities on the application of National Accounting Standards (Provisions) for Public Sector;
- Ensuring the transition to the preparation of financial statements using the full package of National Accounting Standards (Provisions) for Public Sector;
- Creation of an integrated information-analytical system for information exchange and consolidation of financial statements using databases and information systems [4].

Studying the accounting practices of budget institutions in the Kirovograd region allows us to draw some conclusions.

One of the most important steps listed is the training of accountants of public sector entities. An understanding of the methodological framework of applying accounting standards is necessary. Accountants of budgetary institutions are very formal about changes in the regulatory framework and formally determine accounting policies, do not calculate the cost of services. Developing effective accounting policies is necessary for obtaining complete and relevant accounting information for

users to make management decisions. An important component of accounting reform is to build a new understanding of public sector financial information, which is the basis of public finance management.

The next important step in the modernization of accounting for budgetary institutions is to create integrated information and analytical system. We see in practice the lack of systematic accounting automation when accounting procedures are partially automated without the use of unified software. In such circumstances, it is impossible to operate an information-analytical system for monitoring budget execution in real-time. Modernization of information and communication technologies in the system of public finance management is a requirement today. One of the main directions of reforming the accounting system in the budget sphere is the full automation of accounting processes.

In order to continue implementing the reforms in the public sector, bringing it closer to international practice, it is necessary to implement the measures specified in the Strategy for Modernization of the Public Sector Accounting and Financial Reporting System for the Period up to 2025 [5]. The purpose of these measures is to improve the quality, completeness, and reliability of the financial statements, based on which managerial decisions in public finance are made.

The key to successful implementation of the Strategy of Modernization of the Public Sector Accounting and Financial Reporting System for the Period up to 2025 is the solution of the issue of creating an information-analytical system of accounting and preparation of financial statements by public sector entities, which is a component of information support of the national public financial management system.

References:

1. Stratehiia modernizatsii systemy bukhhalterskoho obliku v derzhavnomu sektori na 2007-2015 roky: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.01.2007 r. № 34. [Strategy of modernization of the accounting system in the public sector for 2007-2015, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine 16.01.2007, № 34] Retrieved from <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/34-2007-%D0%BF/print1360051017911272> [in Ukrainian].
2. Stratehiia rozvytku systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 774-r vid 01.08.2013 r. [Strategy of development of the system of management of public finances, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine 01.08.2013, № 774]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/774-2013-%D1%80> [in Ukrainian].
3. Stratehiia reformuvannia systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy na 2017-2020 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 142 vid 08.02.2017 r. [Strategy of reform of the public finance management system for 2017-2020, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine 08.02.2017, № 142]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-%D1%80> [in Ukrainian].
4. Plan zakhodiv z realizatsii Stratehii reformuvannia systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy na 2017-2020 roky: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 415 vid 24.05.2017 r. [Action plan on the implementation of the Strategy for reforming the public financial management system for 2017-2020, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine 24.05.2017, № 415]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/415-2017-%D1%80> [in Ukrainian].

5. Stratehiia modernizatsii systemy bukhhalterskoho obliku ta finansovoi zvitnosti v derzhavnomu sektori na period do 2025 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 437 vid 20.06.2018 r. [Strategy of modernization of the public sector accounting and financial reporting system for the period up to 2025, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine 20.06.2018, № 437]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/437-2018-%D1%80> [in Ukrainian].

UDC 338:37

Julija Galkina

PhD student, Lecturer
ISMA University
Riga, Latvia

Žanna Kļeščevņikova

Professor assistant
ISMA University
Riga, Latvia

Marina Celik

PhD student
ISMA University
Riga, Latvia

PROBLEMS OF IMPROVING THE MARKET MECHANISMS TO REGULATE THE MARKET OF EDUCATIONAL SERVICES

The aim of the theses is to substantiate the need to improve the mechanisms for regulating the market of educational services in the context of transforming education.

To achieve the aim of the work the analytical research method is used to analyse the mechanisms for regulating the market of educational services, and the empirical approach, based on practical experience gained through the participation in conferences, seminars and work in a higher educational institution, is applied.

Educational services market is an important part of the economic system of any country. In the new economic relations the growing role of education requires both the reviewing of the set of tools for educational market regulation and searching for the optimal combination of the state and market regulatory mechanisms.

The educational sector management primarily influences public education, but it cannot avoid affecting market relations. Practice shows the direct dependence of the level of educational system development on management efficiency and the optimal balance of the public and private sectors in a country. These issues require improvement, further study and the development of new directions and mechanisms for regulating the educational services market.

In the process of globalization, educational system transforms under the influence of many factors. Increased competition, including on the global scale, can be considered one of these problems.

Financing is next important problem of educational system development in any

country. Unfortunately, in Latvia the state policy tends to reduce the level of higher education financing, which leads to adverse impacts, even in the situation of the growing financial autonomy of higher educational institutions. Respectively, such conditions require both the modernization of the educational system of Latvia in accordance with the global and European standards, and the maintaining of its strategic focus on the development of the economy of Latvia itself.

In each country, the directions and dynamics of the development of educational system are governed by state regulatory policies, certain priorities and aims, which in turn shall be coordinated with the priorities of the labour market development. Theoretically, the structure of educational services market should comply with the potential structure of the labour market with a time span of 5-7 years to detect potential opportunities of labour demand and supply.

To understand the main problems of the development of Latvian educational system its strengths and weaknesses are characterized, which allows determining the opportunities for its effective development.

The assessment of the situation on the educational services market in Latvia makes it possible to make conclusions regarding the need to improve the mechanisms of its state regulation. To increase efficiency of educational services market the main problems of its functioning are determined. These problems include globalization processes combined with the need to preserve the national characteristics of the education system, as well as the compliance with the labour market requirements. Theoretically, the structure of educational services market must comply with the potential structure of the labour market with a time span of 5-7 years to detect potential opportunities of labour demand and supply.

УДК 338

Гнатюк С.Н.

кандидат экономических наук, доцент
доцент кафедры экономики и управления
Белорусско-Российский университет
г. Могилев, Беларусь

РОЛЬ ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА В ОБЕСПЕЧЕНИИ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ БЕЛАРУСИ

Беларусь является малой открытой экономики. Внешнеторговый оборот страны составляет более 115% объема ВВП. Экспорт и импорт составляют соответственно свыше 50% и 60% ВВП. Почти 90% потребляемых энергоресурсов являются импортными и по данному показателю Беларусь попадает в число 30 самых энергозависимых стран мира. В промышленности более 70% используемого сырья и более 80% комплектующих изделий, используемых в сборочных производствах, являются импортными. 62,5% промышленной продукции экспортируется в другие страны. Поэтому развитие

экономики Беларуси во многом определяется условиями и тенденциями в мировой экономике и экономическим развитием основных внешнеторговых партнеров. Так в XXI веке экономика страны испытала два внешних шока: мировой финансовый кризис 2009-2011 годов и Украинско-Российский конфликт в 2014-2016 годах. Под воздействием этих потрясений наблюдался спад темпов роста ВВП, объема производства промышленной продукции, экспорта товаров и услуг, доходов населения.

Анализ внешнеэкономического потенциала страны и его использования позволяет выявить ряд негативных тенденций, которые сдерживают развитие экономики и повышение жизненного уровня населения. Одной из основных негативных тенденций следует считать сохранение инерционной товарной и географической направленности экспорта. Можно отметить отсутствие широкой линейки экспортных товаров. В товарной структуре экспорта и импорта преобладают промежуточные товары и потребительские товары, которые не обладают высокой добавленной стоимостью. Доля инвестиционных товаров в экспорте и импорте составляет 10-12% [1]. В настоящее время важнейшими экспортными позициями Беларуси являются нефть и продукты нефтепереработки, калийные и азотные удобрения, металлопродукция, грузовые и легковые автомобили, тракторы, шины, молочная и мясная продукция, мебель. Значительный рост продовольственных товаров привел к тому, что в 2017 г. Беларусь заняла в мировом рейтинге 3 место по продаже масла, 4 – сыра, 5 – сухого обезжиренного молока. В 2018 г. на пятерку крупнейших потребителей белорусской продукции (Россия, Украина Англия, Германия, Нидерланды) приходилось 67,8% (в 2010 г. – 68,2%). Индекс Герфиндаля-Хиршмана в 2018 г. составил 1728, что говорит о высокой степени монополизации экспорта.

Недостаточен объем и темпы роста высокотехнологичного и инновационного экспорта товаров и услуг. Для промышленности Беларуси характерна небольшая доля инновационно активных предприятий (менее 20%), низкий удельный вес инновационной продукции (в 2018 г. – 14,9% от общего объема промышленного производства, новой для мирового рынка – 0,01% от общего объема инновационной продукции). Одной из причин такой ситуации является низкая эффективность реализуемых инновационных проектов, так как значительная часть исследований направлена на создание аналогов продуктов и технологий, существующих в других странах. Основная доля технических решений, разрабатываемых белорусскими предприятиями, относится к IV и более низким технологическим укладам в то время как развитие мировой экономики ориентируется на использование технологий V и VI технологических укладов. Опыт стран, использующих модель догоняющего типа развития, показывает, что приобретение уже имеющегося на рынке продукта или технологии выгоднее, чем разработка аналогов собственными силами.

Продолжается отставание от передовых стран по производительности труда и конкурентоспособности продукции на мировом рынке в силу устаревшей технологической базы. В промышленности страны 10.4%

используемых технологий относится к новым, 2,3% – к высоким, а 87,3% – традиционные технологии. В обрабатывающей промышленности в 2018 г. 39,2% производств относилось к низкотехнологичным производствам, 22,8% – к среднетехнологичным низкого уровня, 32,5% – к среднетехнологичным высокого уровня и только 5,5% относилось к высокотехнологичным производствам [1].

Вклад малого и среднего предпринимательства в экспорт товаров и услуг в 2018 г. составил 44,2%, что недостаточно с точки зрения потенциальных возможностей экономики страны.

К проблемным аспектам развития внешнеэкономического потенциала республики можно также отнести:

- снижение качества кадрового, научного и предпринимательского потенциала развития экспортного производства в силу недостатка финансовых ресурсов, направляемых в научные исследования (в 2010-2019 гг. – 0,5-0,61% от ВВП);
- неготовность белорусских предприятий к высокой конкуренции на мировых рынках (проблемы с маркетингом, обменом релевантной информацией, управлением, качеством, кадрами, отсутствие положительного торгового имиджа и т.д.);
- недостаточный кадровый потенциал для развития востребованных на мировых рынках производств, прежде всего наукоемких;
- неразвитость маркетинговых и консалтинговых услуг при экспорте;
- недостаточное развитие товаропроводящей сети и системы сервисного обслуживания потребителей белорусской продукции за рубежом;
- ограниченность финансовых ресурсов для государственной поддержки экспорта.

Устойчивое развитие экономики страны будет определяться углублением процессов глобализации, международной интеграции и интернационализации производства и потребления, интенсификацией конкуренции на мировых рынках. Обострению конкуренции в мировой экономике будет способствовать ускорение темпов НТП, которое неизбежно приведет к возрастанию борьбы за технологическое лидерство и новые ниши на рынке высокотехнологичной продукции. В силу этого необходимо:

- ускорить процесс структурных и институциональных реформ в экономике страны, модернизировать базовые отрасли, ускорить процесс формирования новых высокотехнологичных секторов экономики, в том числе в сфере услуг, формировать в обществе и массовом сознании «культуру экспорта»;
- расширить географическую структуру экспорта, особое внимание уделив освоению рынков быстрорастущих азиатского и латиноамериканского регионов;
- оптимизировать товарную структуру экспорта за счет роста экспорта более инвестиционных товаров, товаров с высокой добавленной стоимостью, высокотехнологичных товаров и услуг по направлениям, в

- которых Беларусь обладает конкурентными преимуществами;
- повысить конкурентоспособность белорусской продукции на внешних рынках за счет перехода на инновационную модель развития национальной экономики, повышения роли человеческого капитала в общественном производстве, поддержки создания и роста новых инновационных организаций, особенно малого и среднего предпринимательства;
  - совершенствовать инфраструктуру внешнеэкономической деятельности посредством внедрения электронной торговли и электронного декларирования, создания эффективной товаропроводящей сети и сервисной структуры;
  - углублять производственную кооперацию со странами-партнерами, применять кластерную форму организации производства, обеспечить вхождение белорусских производителей в транснациональные корпорации, включение вместе с ними в международные производственные цепочки;
  - обеспечить эффективность системы государственной поддержки экспорта, оказывать финансовую, маркетинговую и информационную поддержку, страхование экспорта, обеспечить доступ к финансированию посредством прямого кредитования экспортеров, а в ряде случаев и их партнеров;
  - использовать организационные механизмы межправительственного взаимодействия с другими странами в торгово-экономической области, которые представляют интеграцию деятельности государственных органов и деловых кругов.

Таким образом, для обеспечения устойчивого развития белорусской экономики необходимо совершенствование системы государственной поддержки экспорта на основе эффективного участия в международном разделении труда, использования конкурентных преимуществ страны, применения механизмов международных интеграционных объединений и снижения зависимости от традиционных экспортных позиций и рынков за счет диверсификации товарной номенклатуры.

Литература:

1. Статистический ежегодник, 2019. URL: www.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/publications/izdania/public_compilation/index_10865/. (дата обращения: 02.10.2019).

Головченко Н.Ю.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

Головченко Є.О.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

КОМПЛАЄНС-КОНТРОЛЬ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕСОМ

Однією з характерних особливостей ведення будь-якого бізнесу сьогодні є наявність широкого спектру комерційних ризиків: організаційних, ринкових, кредитних, правових, техніко-виробничих тощо.

Поряд з комерційними ризиками, на мінімізації яких переважно сконцентровані системи управління вітчизняних підприємств, існують й некомерційні ризики, які системами управління часто ігноруються. В даному контексті мова йде про комплаєнс-ризики, управління якими набуває надзвичайної актуальності в умовах жорсткої конкурентної боротьби на відповідних ринках.

Згідно найбільш розповсюдженого у діючій термінологічній базі визначення комплаєнс (від англ. compliance – згода, відповідність) – це відповідність певним внутрішнім або зовнішнім вимогам, стандартам, нормам, нормативам.

Слід розуміти, що недотримання норм комплаєнсу (вимоги діючого законодавства; нормативні регулятиви; правила; стандарти; рішення наглядових та спостережних органів, галузевих асоціацій тощо; кодексів поведінки, етики і т.д.) може призвести до застосування фінансових та юридичних санкцій. Як наслідок існують ризики фінансових та репутаційних втрат, пов'язаних з недотриманням норм комплаєнсу.

Дуже часто комплаєнс-ризики пов'язані з таким поняттям як корупція та конфлікт інтересів. Не дивлячись на те, що визначення корупції та конфлікту інтересів (реального та потенційного), наведені у Законі України «Про запобігання корупції» [1] стосуються переважно суб'єктів органів державної влади та місцевого самоврядування, зазначені визначення можуть бути застосовані і для комплаєнс-менеджменту. Для розуміння комплаєнс-ризиків пов'язаних з додержанням норм етики, можна розглянути, наприклад, правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування [2].

Отже, ефективне управління комплаєнс-ризиками повинно забезпечувати попередження та своєчасне виявлення комплаєнс-ризиків.

Процес управління комплаєнс-ризиками включає в себе такі етапи:

1. Ідентифікація ризиків (на цьому етапі проводиться виявлення внутрішніх та зовнішніх комплаєнс-ризиків, які можуть бути притаманні бізнесу);

Основними джерелами для ідентифікації комплаєнс-ризиків є: анкети оцінки ризиків по бізнес-процесам; заяви щодо конфлікту інтересів; заяви про отримання подарунків; заяви про інциденти та порушення; опитувальні листи контрагентів; аудиторські звіти та звіти регуляторних органів.

2. Оцінка ризиків (допомагає встановити пріоритетність обробки комплаєнс-ризиків більш високого рівня, в тому числі із залученням керівництва та необхідних додаткових ресурсів).

Оцінка комплаєнс-ризиків здійснюється в розрізі носіїв ризику: ризик персоналу; ризик контрагентів; ризик процесів.

3. Обробка ризиків (на даному етапі надаються рекомендації щодо найбільш ефективного способу реагування щодо ідентифікованого ризику).

У результаті обробки комплаєнс-ризиків можуть бути прийняті наступні управлінські рішення:

- уникнення ризику (відмова від певних дій, ліквідація джерел ризику);
- мінімізація ризику (генерація заходів щодо зменшення комплаєнс-ризиків);
- передача ризику (розподіл ризику з іншою стороною, наприклад: аутсорсинг або страхування).

4. Контроль (полягає в безперервному спостереженні за всіма аспектами діяльності бізнесу, які можуть передбачати виникнення комплаєнс-ризиків).

Вважаємо, що ефективність саме останнього блоку комплаєнс-менеджменту, дозволяє мінімізувати некомерційні ризики та надати конкурентні переваги суб'єктам господарювання.

Література:

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>. (дата звернення: 10.10.2019)
2. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування затв. наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05 серп. 2016 р. № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16>. (дата звернення: 10.10.2019)

Григалашвили Л.П.

доктор экономических наук, профессор

Григалашвили Б.Л.

докторант

Грузинский технический университет

г. Тбилиси, Грузия

РЕТРОСПЕКТИВНЫЙ АНАЛИЗ СИСТЕМЫ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА И АУДИТА ГРУЗИИ

Независимое государственное регулирование бухгалтерского учета в Грузии началось вместе с переходом на рыночную экономику. По наследству мы получили советскую систему учета и малый опыт его управления. Страна предстала перед двумя серьезными проблемами: во-первых, мы должны были создать грузинскую нормативно-правовую регулируемую базу и, во-вторых, провести трансформацию системы в соответствии с рыночной экономикой. Внедрение независимой аудиторской деятельности было начато, практически, с нулевой отметки.

Исследования показали, что преобразование учетной системы и формирование аудиторской деятельности приняли проблематичный характер не только в Грузии, но и почти во всех других странах с преходящей экономикой. Наряду с этим, стало ясно, что полное искоренение данной системы было недопустимо. Вместе с освоением передовой практики бухгалтерского учета зарубежных стран было необходимым сохранение уже существующих традиций, как в регулировании, также, и в других важных вопросах.

В вопросе регулирования бухгалтерского учета в экономически развитых странах просматриваются две тенденции. Первая из них подразумевает развитие саморегулирования, а вторая – все большее вмешательство государственных органов в процесс регулирования. Мы имеем дело с различными подступами в странах с преходящей экономикой, в том числе, и в Грузии. Изучая материалы, выясняется, что во всех посткоммунистических странах сохранена система государственного регулирования бухгалтерского учета. В то же время, сильно выражено стремление профессиональных бухгалтерских организаций к овладению механизмом регулирования.

Процессы реформирования систем бухгалтерского учета и аудита в Грузии были поставлены в следующем порядке: с введением в силу с 1995 года законов Грузии «О предпринимательстве» и «Об аудиторской деятельности» впервые в истории страны произошло то, что сферы бухгалтерского учета и аудиторской деятельности были непосредственно подчинены законодательному регулированию так, как это апробировано в странах Европы. Это был важнейший шаг вперед. В то же время, все предприятия были подчинены аудиторской проверке, что вызвало определенные проблемы.

С 1999 года вошел в силу закон Грузии «О регулировании бухгалтерского

учета», в соответствии с которым регулирование учета публичного сектора входит в компетенцию министерства финансов, а частный сектор был подчинен «саморегулированию». С этого же периода международные стандарты бухгалтерского учета были объявлены национальными стандартами Грузии, в следствии чего произошло скоростное упразднение действующих нормативных актов со своими отрицательными последствиями. Эта проблема и на сегодняшний день стоит на повестке дня, она стала предметом для критики многочисленных ученых-экономистов и практиков.

8 июня 2016 года был принят «Закон Грузии о бухгалтерском учете, отчетности и аудите», который составляет, в соответствии с международными стандартами, правовые основы ведения бухгалтерского учета, подготовки и представления финансовой отчетности, профессионального сертифицирования, осуществления аудиторской деятельности.

Регулирующим органом бухгалтерского учета и отчетности частных правовых субъектов в Грузии является «служба надзора бухгалтерского учета, отчетности и аудита», в обязанности которой входит введение международных стандартов бухгалтерского учета и финансовой отчетности и международных стандартов финансовой отчетности малых и средних предприятий.

С целью использования стандартов бухгалтерского учета и финансовой отчетности, субъекты делятся на четыре категории, в частности: а) предприятия первой категории используют международные стандарты финансовой отчетности (IFRS); б) предприятия второй и третьей категорий – международные стандарты финансовой отчетности малых и средних предприятий (IFRS for SMEs); в) предприятия четвертой категории и некоммерческие юридические лица – национальные стандарты.

Анализируя прошедший период, выясняется, что международные стандарты испытывают постоянные изменения, что негативно сказывается на их адаптации в той или иной стране. Кроме этого, в них в меньшей степени находятся конкретные указания об отдельных вопросах бухгалтерского учета, отчетности и аудита.

Исходя из вышеизложенного, считаем целесообразным разработку национальных стандартов бухгалтерского учета, финансовой отчетности и аудита на базе международных стандартов.

Литература:

1. Григалашвили Л. П. Современное состояние бухгалтерского учета и аудита в Грузии : монография. 2017. 98 с.
2. Белуха Н. Т. Аудит : Учебник. Киев: «Знания», 2000. 273 с.
3. Стросер Д. Обзор системы Бухгалтерского учета в различных странах. Нью-Йоркский городской Университет. 2007. 126 с.
4. Шнейдман Л. З. На пути к международным стандартам. *Бухгалтерский учёт*. 1998. № 1.
5. Концептуальные основы финансовой отчетности: Совет по бухгалтерскому учету международных стандартов бухгалтерского учета. 2010.

ДЕТІНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ РОЗРАХУНКІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА ПОДАТКАМИ І ПЛАТЕЖАМИ

Відповідно до звіту Міністерства економічного розвитку у 2018 р. рівень тіньової економіки в Україні склав 30%-46% від офіційного ВВП [1]. Розрахунки здійснювались за методом збитковості та «витрат населення», а також електричним і монетарним.

Найбільший рівень тіньової економіки, як зазначено у документі, показав спосіб «витрати населення – роздрібний товарообіг» – аж 46% від ВВП. Найнижчий показник дав метод «збитковості підприємств». Відповідно до його результатів, в 2018 р. рівень «тіні» становив 18% від ВВП. Однак, найточнішим, на думку експертів міністерства, є монетарний метод. За допомогою нього зафіксували навпаки зростання рівня тіньової економіки до 39%, так як обсяг залишків готівкових коштів поза депозитними корпораціями у 2018 р. становив 9,3% [1]. А будь-яке збільшення обсягу готівки вказує на можливість процвітання тіньового ринку.

Тіньова економіка в Україні своєрідна, оскільки в ній задіяні здебільшого великі компанії. Великі фірми у всьому світі уникають сплати податків, і Україна – не виняток. Однак, через високу концентрацію власності (у 2018 р. 100 найбагатших українців сконцентрували у своїх руках 37,5 млрд. доларів – половину всього державного боргу України) та «олігархічний» характер статків, Україна за дослідженням організації Global Financial Integrity увійшла в 20-у лідерів з незаконним вивозом капіталу – з 2004 по 2013 роки з України нелегально вивезли понад 116 мільярдів доларів США [2].

Проблеми, з якими стикається Україна, поглиблюються інституційною слабкістю країни. Пов'язано це з тим, що значна частка держслужбовців в Україні, зокрема, у сферах, які безпосередньо взаємодіють з бізнесом, зайняли свої посади (у багатьох випадках за мільйонні хабарі в доларах) не для того, щоб служити народу, а для того, щоб заробляти гроші на офіційних і неофіційних можливостях вибіркового прийняття рішень. За результатами дослідження, 71% респондентів вважає, що найбільш корумпованими державними органами є суди, 54% – податкові та митні органи, 34% – місцеві органи влади [3].

Отже, податкова система в нашій державі вимагає фундаментального реформування.

У такій ситуації можемо погодитися із старшим економістом CASE Україна Володимиром Дубровським, що в нашій державі через інституційну її

слабкість пряме оподаткування працює погано, і навіть погано впливає на зростання економіки [4]. Тому рекомендуємо перейти на непрямі податки, в тому числі податки на нерухомість і спрощене оподаткування, незважаючи навіть на певні недоліки такої системи. Звичайно, реформа не повинна порушувати прямих правил ЄС, оскільки Україна має намір впроваджувати Угоду про асоціацію, проте потрібно скептично поставитись до прямих паралелей з нормами і практиками ЄС. Оптимальну податкову систему для України, щонайменше, на цій стадії її розвитку потрібно формувати як комбінацію кращих європейських практик та запозичень від країн зі схожим рівнем інституційного розвитку. На відміну від більшості країн з аналогічними ВВП на душу населення, і навіть на відміну від більшості розвиненіших країн, економіка України в цьому відношенні унікальна. Тут домінують великі і дуже великі підприємства, що зазвичай характерно тільки для економік, багатих на легкодоступні природні ресурси. Звичайний для розвинених країн підхід до оподаткування, де велика частина податкового тягара лежить на людях середнього класу, не буде ефективним в Україні тому, що середній клас нечисленний, і не в змозі прогодувати державу.

У той же час великі компанії справді несуть непропорційно низьку частку податкового тягара, в порівнянні з їх часткою ВВП. На податки йде 1% від обороту і це вважається неофіційною «нормою» для олігархів – найчастіше, в обмін на прямі субсидії та/або інші пільги, у багато разів перевищують відповідні суми. Саме тут зосереджена велика частина «тіньової економіки».

Великі підприємства, які відіграють важливу роль в економіці країни, використовують офшори, як кращий спосіб оптимізації податків, при його відносній безпеці – нічого протизаконного, згідно із законодавством України, в цьому немає.

Способи вирішення ситуації здебільшого відомі, хоча застосовуються лише деякі з них, і жоден досі не працює належним чином. Перш за все, податок на прибуток підприємств слід замінити податком на виведений капітал. Відповідний законопроект передбачає жорсткі й суворі заходи, які оподатковують основні канали незаконного відтоку капіталу за вищими ставками, ніж звичайні дивіденди. Водночас, майже зникає потреба в перевірці більшості фірм, які не беруть участі в операціях із високим ризиком незаконного відтоку капіталу. Це дасть змогу реформованим податковим органам зосередитись на ключових шляхах ухилення від сплати податків, зокрема трансфертному ціноутворенні, контроль за яким наразі здійснюється незадовільно.

Друге місце посідають три схеми ухилення від сплати податків. Збитки від кожної з них становлять від 1 до 3% ВВП [4]. Це порушення митних правил (контрабанда та «сірий» імпорт), індустрія «конвертаційних центрів» та незаконне виробництво (здебільшого алкоголю та сільськогосподарської продукції). Заходи проти таких типів ухилення від сплати податків передбачають реформування митної та податкової служб, зокрема податкової міліції.

Основними заходами боротьби з податковими ямами є:

- відновлення довіри бізнесу до податкових органів і до держави в цілому. Розподіл і витрачання державних коштів має відбуватися прозоро й відкрито з суворим дотриманням принципів цільового призначення, максимальної економії та ефективності. Будь-які зловживання, корупційні дії, неефективне використання державних коштів слід жорстко карати. Щоб уникнути незрозумілого для підприємців трактування з боку податківців, оскільки критерії фіктивності у внутрішніх документах фіскальних органів прописані, пропонується закріплення на законодавчому рівні вичерпного переліку ознак та критеріїв фіктивності суб'єктів господарювання, їх ризико-орієнтованого оцінювання на предмет виявлення цих ознак на стадії створення, функціонування та припинення діяльності;
- посилення кримінальної відповідальності осіб, причетних до створення й функціонування фіктивних суб'єктів господарювання, податкових ям і конвертаційних центрів;
- запровадження електронного адміністрування податків. Потрібно надати підприємцям доступ до інформації про нарахування податку, стан розрахунків, дозволити в електронному вигляді не тільки подавати звітність, а й здійснювати розрахунки та отримувати дані про невідповідності;
- створення електронних баз даних ризикових контрагентів, які б дозволяли підприємцям самостійно здійснювати перевірку потенційних партнерів на причетність їх до створення й функціонування фіктивних суб'єктів господарювання, податкових ям і конвертаційних центрів;
- перекладання відповідальності з підприємств, що були помічені у співпраці з підприємствами з ознаками фіктивності, на фіскальні органи. На сьогодні підприємство, яке співпрацювало з фіктивним (на думку фіскальних органів) підприємством, несе усю відповідальність та витрати за таку співпрацю.

Перелік заходів не є вичерпним. Боротьба з податковими ямами ускладнюється тим, що одним із факторів, який не дає вирішити цю проблему швидко, є прикриття тіншових схем та самих податкових ям з боку працівників фіскальної служби та правоохоронних органів.

Література:

1. Тенденції тіншової економіки. URL: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f> (дата звернення: 01.10.2019)
2. Дослідження Global Financial Integrity «Незаконний вивіз капіталу з країн, що розвиваються». URL: https://secureservercdn.net/45.40.149.159/34n.8bd.myftpupload.com/wp-content/uploads/2015/12/IFF-Update_2015-Final.pdf/page/2/ (дата звернення: 01.10.2019)
3. Бізнес назвав найбільш корумповані державні органи в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2391782-biznes-nazvav-najbils-korumpovani-derzavni-organi-v-ukraini.html> (дата звернення: 02.10.2019)
4. Dubrovskiy Vladimir. The Ukrainian Tax System: Why and How It Should Be Reformed? URL: <https://voxukraine.org/en/the-ukrainian-tax-system-2/> (дата звернення: 02.10.2019).

доктор экономических наук, профессор
заведующий кафедрой экономики и организации производства
Могилевский государственный университет продовольствия,
г. Могилев, Республика Беларусь

ПРИНЦИПЫ И НАПРАВЛЕНИЯ АКТИВИЗАЦИИ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЙ АПК

Важнейшим направлением государственной экономической политики Республики Беларусь является создание благоприятного инвестиционного климата для привлечения и эффективного использования инвестиций. Переход на новый этап инновационного развития невозможен без проведения политики, которая смогла бы обеспечить создание благоприятного инвестиционного климата в Беларуси, необходимого для успешного инвестирования в белорусскую экономику. Такая политика должна объединять общими задачами науку, технику, производство, потребление, финансовую систему, образование и должна быть ориентирована на использование интеллектуальных ресурсов, развитие высокотехнологичных производств и приоритеты экономики. На современном этапе государственная инвестиционная политика строится на следующих основных принципах:

- **многовекторность инвестиционного сотрудничества.** Основные инвесторы в республике – это Россия, на долю которой приходится около четверти привлекаемых инвестиций от общего объема, и ряд европейских стран (Швейцария, Австрия, Германия, Нидерланды). Большой интерес представляют инвестиции из ближне-восточного и азиатского регионов, в том числе сотрудничество с Китаем, Ливаном, Ираном, Саудовской Аравией, Израилем, с которыми активизируются инвестиционные связи;
- **обеспечение производственной и инновационной направленности привлекаемых инвестиций с целью обеспечения конкурентных преимуществ Республики Беларусь.** Производственная направленность выражается в капиталобразующих инвестициях в виде создания совместных производств, поставок оборудования в рамках кредитных линий. Инновационную направленность инвестиций призвана обеспечить реализация проекта по созданию Парка высоких технологий;
- **установление равных условий деятельности, как для национальных, так и для иностранных инвесторов.** Проведено совершенствование инвестиционного законодательства: внесены изменения и дополнения в Инвестиционный кодекс, которые расширяют правовое поле деятельности для иностранных инвесторов. В частности, сняты ограничения на организационно-правовые формы, в которых могут создаваться коммерческие организации с иностранными инвестициями, предусмотрена возможность осуществления инвестиций в Республику Беларусь иностранными организациями, не имеющими статуса

юридического лица в стране происхождения, расширены виды инвестиционной деятельности за счет включения в них подписки на дополнительную эмиссию акций.

Для повышения инвестиционной привлекательности во всех областных центрах и столице Беларуси на срок от 30 до 50 лет Указами Президента созданы шесть свободных экономических зон, которые представляют собой территории со специальными налоговыми, таможенными и регистрационными режимами и дают дополнительные льготы инвесторам.

Для оказания информационно-организационного содействия создано Национальное инвестиционное агентство, основными задачами которой являются: координация работы по внедрению в практику новых для нас схем финансирования инвестиционных проектов (проектное, структурированное, страховое финансирование и др.), реализация проектов «под ключ»; поиск и привлечение долгосрочных инвестиций в экономику страны.

Особую роль в сфере инвестиционной деятельности играет Консультативный совет по иностранным инвестициям при Правительстве Республики Беларусь. С помощью этой структуры вырабатываются основные задачи и меры по улучшению инвестиционного климата в республике, а так же оперативно решаются возникающие проблемы иностранных инвесторов, связанные с их работой в Беларуси.

В литературе уделяется внимание повышению инновационной активности и инновационной привлекательности организаций. Под инновационной привлекательностью организаций следует исследовать «...перспективное состояние субъекта на рынке, которое посредством определенного набора методов и целенаправленного убеждения потенциальных инвесторов при реализации инновационного проекта, позволяет обеспечить получение максимального эффекта, полезность, социальную значимость, конкурентоспособность и превосходство на рынке» [2, с. 18].

Проведенный анализ позволил установить, что в Республике Беларусь объем отгруженной инновационной продукции перерабатывающих организаций АПК увеличился в 2017 г. по сравнению с 2013 г. на 57,2%. Удельный вес отгруженной инновационной продукции в общем объеме отгрузки перерабатывающих организаций АПК за данный период сократился на 0,4% (в целом по промышленности – на 1,1%), по концерну «Белгоспищепром» увеличился на 0,7%. За анализируемый период наблюдались существенный прирост (на 5,98%) удельного веса новой для мирового рынка инновационной продукции, отгруженной перерабатывающими организациями АПК (при сокращении в целом по промышленности на 0,1%), относительная стабильность доли новой для внутреннего рынка инновационной продукции, а также рост количества перерабатывающих организаций АПК, получивших различные виды эффекта в результате осуществления инноваций. Сумма затрат на технологические инновации в текущих ценах в перерабатывающих организациях АПК в 2017 г. по сравнению с 2013 г. увеличилась на 43,6% (по промышленности в целом рост затрат составил 22,4%), что свидетельствует об активизации вложений в инновационное

развитие перерабатывающей промышленности [3].

Повысить устойчивость развития организаций перерабатывающей промышленности и их инвестиционную привлекательность возможно посредством оптимизации взаимодействия участников единой технологической цепи по производству сырья, его переработке и реализации готовой продукции. На данном этапе большее развитие получают региональные структуры, стремящиеся использовать их финансовые возможности для решения узковедомственных региональных проблем. Государству более выгодно создание сквозных продуктовых компаний и формирование единого белорусского бренда по товарам. При создании крупных продуктовых компаний экспортной направленности возникает необходимость диверсификации деятельности на различных этапах технологической цепи, развития маркетинговых исследований и логистики для реального продвижения продуктов на зарубежные рынки, создания своих представительств на перспективных направлениях продвижения готовой продукции [1].

Автором обобщены предложения по становлению эффективной системы регулирования инвестиционно-инновационной деятельности и условия государственной поддержки перерабатывающих организаций АПК:

- уход от простого субсидирования инновационных проектов: возвратная система финансирования инновационных проектов, расширение практики конкурсного размещения бюджетных средств и долевое участие в финансировании проектов заинтересованных организаций;
- усиление роли внебюджетного финансирования при проведении исследований и разработок: использование кредитов банков, иностранных инвестиций, венчурного финансирования, средств фондового рынка;
- развитие инновационного предпринимательства;
- инновационно-системная модернизация;
- создание рынка IT-технологий, рынка интеллектуальных ресурсов, рынка наукоемкой продукции;
- создание механизмов государственной поддержки: оказание стартовой помощи в технологическом преобразовании регионов, в развитии эффективной интеграционной инфраструктуры, а также государственно-корпоративное сорегулирование совместных усилий.

В целом необходим учет и оценка различных факторов, характеризующих качество и эффективность управления инновационной деятельностью организаций, которые оптимизируются в процессе реализации их инвестиционной политики.

Литература:

1. Волкова Е. В. Факторы, влияющие на формирование экономического потенциала перерабатывающих предприятий АПК // *Техника и технология пищевых производств* : сб. материалов XI Междунар. науч.-техн. конф. Могилев: МГУП, 2017. С. 418.
2. Енин Ю. И., Пилютик А. А., Подобед Н. А. Инновационный менеджмент и маркетинг инноваций. Минск: Право и экономика, 2017. 112 с.
3. Промышленность Республики Беларусь: стат. сборник / Нац. стат. комитет Республики

УДК 330, 341: 658.5

Запірченко Л.Д.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та підприємництва

Крижан Я.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Використання передових інноваційно-технологічних процесів є пріоритетним напрямком розвитку сільського господарства, який спрямований на динамічність агропромислового виробництва. Це, у свою чергу, сприяє збільшенню обсягів продажу, зростанню фондоозброєності та продуктивності праці, підвищенню рентабельності роботи, впливатиме на соціально-економічний розвиток сільських територій та економічну стабільність держави. Відтак важливого значення набуває розробка заходів впровадження та ефективного використання інноваційних технологій з метою отримання економічного та соціального ефекту. Нині постійне впровадження новітніх розробок є запорукою сталого розвитку сільського господарства.

Ґрунтовні дослідження різних аспектів інноваційних процесів в аграрній сфері здійснені провідними вітчизняними вченими, такими, як В. Андрійчук [1], С. Дем'яненко [2], П. Саблук [6], О. Янковська [7] та інші.

Узагальнення інформації щодо сутності та значення агроінновацій, особливостей їх впровадження в агросекторі, дозволяє виділити основні напрями використання інноваційних технологій у рослинництві та тваринництві (таблиці 1, 2).

Таблиця 1

Напрями використання інноваційних технологій у рослинництві [5]

Сфера застосування	Можливості використання
Селекція	Покращення сортових якостей; підвищення стійкості до ґрунтово-кліматичних умов та шкідників; значний приріст урожайності; одержання насіння елітних сортів
Генна інженерія та ГМО	Стійкість рослин до втрат врожаю, хвороб, шкідників; покращення якості продукції та підвищення рівня врожайності; стійкість проти гербіцидів; здатність рослин виробляти власні пестициди; скорочення процесу догляду та переробки продукції; економія затрат на вирощування ГМО
Органічне землеробство	Відсутність пестицидів та добрив; зменшення шкідливого впливу сільськогосподарського виробництва на навколишнє середовище; відмова від ГМО

Сфера застосування	Можливості використання
Мікрозрошення	Забезпечення оптимального рівня вологості в посушливих умовах; економія поливної води, електроенергії, добрив; уникнення ерозії ґрунту; можливість освоєння малоприсаєднаних для обробки земель; зменшення експлуатаційних витрат; можливість проведення агротехнічних робіт разом з поливом
ІТ технології	Визначення дійсних посівних площ прогнозування продуктивності збору та втрат врожаю; визначення рівня використання матеріально-технічних ресурсів; можливість виявлення прихованих від обліку продукції та ресурсів
Нанотехнології	Сприяють збільшенню врожайності; низька токсичність нано матеріалів; сприяють прискоренню фотосинтезу рослин та озоненню повітря; підсилення захисних властивостей рослин

Слід зауважити, що впровадження та використання сучасних інноваційних технологій у рослинництві створюватимуть позитивний ефект, впливаючи на врожайність, економію витрат, раціональне використання ресурсів та сприятимуть підвищенню економічного потенціалу агроєкосистем.

Основними проблемами у впровадження інновацій у галузі рослинництва є наступні:

- потреба у державних дотаціях;
- відсутність нормативно-правового забезпечення;
- високий рівень фізичного зношення вітчизняної техніки;
- відсутність технологічного обладнання;
- відсутність технології створення вихідного селекційного матеріалу;
- необхідність висококваліфікованих кадрів, науковців.

Основним завданням для галузі тваринництва є збільшення виробництва валової продукції, що можливе завдяки використанню інноваційних технологій (таблиця 2).

Таблиця 2

Напрями використання інноваційних технологій у тваринництві [3]

Сфера застосування	Можливості використання
Біотехнології	Збереження генофонду тварин; покращення здоров'я тварин; удосконалення якості продуктів тваринництва; поліпшення продуктивності тварин з використанням селекційних методів розведення; одержання тварин як донорів внутрішніх органів
Племінна робота	Удосконалення існуючих і створення нових порід тварин; покращення продуктивних якостей тварин; використання генетичного потенціалу кращих порід
Системи годівлі	Ефективність використання різних режимів годівлі; зниження витрат корму; вільний доступ тварин до кормів через сучасну систему їх подачі; збільшення приросту живої маси; точність дозування та роздачі кормів
Техніко-технологічне забезпечення	Удосконалення умов утримання та обслуговування тварин; поліпшення умов праці; зниження витрат на виробництво одиниці продукції; поліпшення якості тваринної продукції; економія ресурсів

Сфера застосування	Можливості використання
Ресурсозберігаючі технології	Зниження витрат і собівартості; спеціалізація робіт щодо вирощування та утримання тварин; підвищення відтворювальної здатності тварин; ефективна організація відпочинку і раціону тварин; ефективне використання систем транспортування й утилізації відходів

Взагалі, впровадження нових сучасних технологій має позначитися на підвищенні врожайності сільськогосподарських культур та продуктивності тварин. Тому підвищення ефективності використання земель, збільшення віддачі від тварин, забезпечення високої урожайності та продуктивності сільськогосподарського виробництва стоять поряд з іншими ознаками про інноваційний розвиток підприємства.

Виділяють наступні проблеми у впровадження інновацій у галузі тваринництва:

- потреба у державних дотаціях та стимулюванні;
- необхідність проведення науково-дослідних робіт і залучення висококваліфікованого персоналу;
- виникнення небажаних мутацій;
- зниження здатності до розмноження;
- можливість передачі інфекцій;
- неконтрольований процес результатів селекційної роботи;
- необхідність залучення інвестицій;
- висока вартість оновлення і модернізації обладнання.

Впровадження інноваційних технологій аграрними підприємствами можливе завдяки взаємодії зовнішнього і внутрішнього середовища та наявного ресурсного потенціалу.

Будь-яка прогресивна технологія в аграрній сфері базується на комплексному і раціональному використанні ґрунтово-кліматичних, біологічних, технічних, матеріальних і грошових ресурсів для максимально можливого задоволення потреб рослин чи тварин в основних факторах життя з метою отримання високого і стабільного ефекту. Вона органічно поєднує три основні напрями господарської діяльності: технологічний, технічний і розрахунково-економічний.

Перевагами використання інноваційних технологій в аграрній сфері є:

- суттєве підвищення якості отримуваної продукції, що відповідає усім екологічним вимогам безпечного виробництва продукції;
- покращення умов утримання тварин, зниження захворювань і подовження господарського їх використання;
- підвищення продуктивності діяльності, що в цілому забезпечує одержання більшого обсягу доходу на одиницю ресурсу;
- ефективне і гнучке використання робочого часу та зменшення фактору трудомісткості у собівартості виробництва продукції;
- приносити користь споживачам і суспільству в цілому.

Низький рівень використання досягнень аграрної науки

агровиробництвом закономірно призводить до зниження якості робіт. Це пов'язано з низьким рівнем формування великих аграрних підприємств та слабкою інтеграцією фермерських господарств. Як наслідок, неефективність застосування сучасних дорогих технологій та технічних засобів виробництва.

Використання інновацій та техніко-технологічних розробок в аграрній галузі дасть змогу нарощувати конкурентні переваги, покращити ефективність виробничо-господарської діяльності загалом, оскільки аграрна галузь у економічно розвинутих країнах поступово перетворюється у наукомістку галузь виробництва [4]. Для здійснення більш масштабної політики впровадження та реалізації інновацій, основними пріоритетами розвитку інноваційної діяльності на сільськогосподарських підприємствах мають стати:

- вдосконалення механізму управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств;
- технічне і технологічне переоснащення сільськогосподарських підприємств;
- активізація інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств, шляхом надання різних пільг, поліпшення фінансування, розширення консультаційних послуг;
- підвищення результативності наукових досліджень шляхом поліпшення матеріально-технічної бази, посилення кадрового забезпечення наукових колективів.

Література:

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств аграрного комплексу : підручник. К.: КНЕУ, 2013. 779 с.
2. Дем'яненко С. І. Інноваційне зростання – основа стабільності агропромислового комплексу. *Наука та інновації*. 2005. № 1. С. 87-98.
3. Інноваційні технології в тваринництві. *Журнал «Тваринництво України»*. 2014. № 6. URL: <http://minagro.gov.ua/system/Стаття%20щодо%20інновацій%20в%20тваринництві.pdf>. (дата звернення 20.10.2019)
4. Нелеп В. М. Планування на аграрному підприємстві : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2004. 495 с.
5. Петров В. М. Технічне забезпечення інноваційних технологій у рослинництві. *Економіка АПК*. 2013. № 2. С. 100
6. Саблук П. Т. Наукові агроекономічні дослідження в інтересах активізації росту АПВ і сільських територій. *Економіка АПК*. 2017. № 5. С. 19-23.
7. Янковська О. І. Особливості інновацій в сільському господарстві. *«Економіка XXI століття: виклики та проблеми»* : Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. лист. 2009 р. Ужгород : ЗакДУ, 2010. С. 304-308.

Зарудна Н.Я.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування

Кундеус О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Тернопільський національний економічний університет
м. Тернопіль, Україна

СКЛАД ТРАНСПОРТНО-ЗАГОТІВЕЛЬНИХ ВИТРАТ ТА ВІДОБРАЖЕННЯ ЇХ В ОБЛІКУ

Транспортно-заготівельні витрати – являються одним із найважливіших факторів витрат, що обов'язково повинен включатися до первісної вартості (собівартості) придбаних товарно-матеріальних цінностей за обумовленні договором кошти. До цих витрат, також можна віднести навіть частину витрат з матеріально-технічного забезпечення, на зв'язок, Інтернет та витрат з оплати праці працівників планового відділу, логістів, оскільки вони беруть безпосередньо участь в процесі забезпечення підприємства ТМЦ, бо опрацьовують документи постачальників на придбання запасів, а отже, беруть участь у заготівлі запасів.

Відповідно до П(С)БО 9 «Запаси» запаси зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю їх придбання, яка складається з фактичних витрат на їх придбання, транспортно-заготівельних(ТЗВ) та інших витрат [1].

Згідно з П(С)БО 16 «Витрати» транспортно-заготівельні витрати (ТЗВ) – це витрати підприємства, безпосередньо пов'язані з процесом заготівлі та доставки запасів (сировини, матеріалів, товарів тощо) [2].

Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку IAS 2 «Inventories» – це стандарт, який, на відміну від П(С)БО 9, регулює облік запасів, а також облік витрат їх постачання. За IAS 2 «Inventories» собівартість запасів складається з трьох складових: 1) витрати на придбання (Cost of purchase), до них відноситься ціна купівлі, імпорتنі мита та інші невідшкодовувані податки, транспортні, транспортно-експедиційні витрати; 2) витрати на переробку (Cost of conversion); 3) інші витрати на доведення до поточного стану (Other costs) [3].

У Податковому Кодексі України термін «транспортно-заготівельні витрати» не використовується. Такі витрати повинні однозначно включатися в собівартість згідно з п.138.6, 14.1.228 ПКУ як «витрати на доставку» [4].

Отже, можна зробити висновок, що в П(С)БО 9 і П(С)БО 16 недостатньо приділено уваги питанням з формування ТЗВ та їх включенню в собівартість. Тому, виходячи з вітчизняного нормативного регулювання, пропонуємо деталізувати ТЗВ у двох напрямках:

- перший – транспортно-заготівельні витрати (затрати на заготівлю запасів, оплата тарифів (фрахту) за вантажно-розвантажувальні роботи і транспортування запасів усіма видами транспорту до місця їх

використання, включаючи витрати зі страхування ризиків транспортування запасів);

- другий – інші витрати, безпосередньо пов'язані з придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях. До таких витрат, зокрема, належать: прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші прямі витрати на доопрацювання і підвищення якісно технічних характеристик запасів.

Проблема обліку ТЗВ полягає у відсутності детальної розшифровки статей ТЗВ, що не дозволяє відповідно, їх своєчасно і належним чином обліковувати, контролювати і аналізувати. Водночас до складу транспортно-заготівельних витрат можуть відноситися витрати на забезпечення відділів постачання, а також інших відділів чи служб підприємства з аналогічними функціями, що займаються своєчасним постачанням матеріалу чи сировини на виробництво. Зокрема, до цієї групи включаються витрати на амортизацію приміщень, в яких знаходиться відділ постачання й іншими службами, що безпосередньо пов'язані із заготівлею запасів, комунальні витрати на утримання відповідних приміщень, послуги сторонніх організацій, пов'язаних з постачанням, це можуть бути послуги зв'язку чи служби доставки.

Для визначення складу ТЗВ необхідно чітко зазначити, що такі витрати належать саме до запасів, які доставляються на підприємство. У покупця витрати, які включаються до ціни товару, не відносяться до ТЗВ. Такі витрати є повноцінною складовою первісної вартості запасів і відносяться до статті «суми, що сплачуються згідно з договором постачальнику». Облік витрат з придбання виробничих запасів рекомендуємо здійснювати на окремому рахунку 29 «Витрати з придбання виробничих запасів» у розрізі субрахунків: 291 «Транспортно-заготівельні витрати»; 292 «Інші витрати».

З іншого боку витрати на утримання складського господарства не є управлінськими, а відносяться до процесу постачання. На жаль, до цього часу такі витрати відносилися до складу адміністративних, тому вони збираються по дебету рахунка 92 «Адміністративні витрати», що з економічної точки зору недоречно. Тому вони, подібно до транспортно-заготівельних витрат, повинні обліковуватися на окремому рахунку і включатися у фактичну собівартість витрачених матеріалів. Вважаємо, що витрати на утримання апарату відділу постачання і складів матеріальних цінностей можна виділити із складу рахунка 93 «Витрати на збут» в окремий субрахунок 931 «Витрати на утримання відділу постачання і складів».

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : затв. Наказом М-ва фінансів України від 20 жовт. 1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99> (дата звернення: 01.10.2019)
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : затв. Наказом М-ва фінансів України від 31 груд. 1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00> (дата звернення: 01.10.2019).
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси» IASB; Міжнародний документ від 01 січ. 2012 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021 (дата

- звернення: 05.10.2019)
4. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 05.10.2019)

УДК 657

Захарченко Ю.П.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Черновол О.М., к.е.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

КОНЦЕПЦІЇ І ПАРАДИГМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ НАУКОВИХ ОСНОВ ТЕОРІЙ

Ефективність управління економічними процесами значною мірою залежить від якості, своєчасності та змістовності інформації, якою оперують різноманітні учасники ринкових процесів. Основним джерелом інформації про фінансово-майнову позицію окремого підприємства (компанії) та його результати діяльності є показники, сформульовані системою бухгалтерського обліку і публічно представлені у фінансовій звітності.

Глобалізація, науково-технічний прогрес, зміни в архітектурі фінансово-економічних відносин, на ринках капіталів та інвестицій підвищують вимоги користувачів до інформації, створеною системою бухгалтерського обліку та наведеною корпоративною звітністю.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчує, з одного боку, майже однозначну позицію провідних вчених щодо потреби розвитку наукових основ теорії бухгалтерського обліку, з іншого, неоднозначність поглядів на ті чи ті концепції і парадигми, пропоновані як окремі напрямки розвитку чи капітальної реконструкції цієї наукової і прикладної дисципліни. Вивченням даної тематики займалися такі вчені, як Н.Є. Білинська, С.Ф. Легенчук, О.С. Лемішовська, Л.Г. Ловінська, Л.М. Пилипенко, М.С. Пушкар, Я.В. Соколов, М.М. Шигун, І.Й. Яремко та інші. Попри численні розробки, достатньо науково-обґрунтованої та задовільної з практичних потреб парадигми сучасного обліку не запропоновано.

Сучасні принципи корпоративного управління, дотримуючись засад позитивізму, використовують різноманітні конвенції, що ґрунтуються на інформації, яка має практичну спрямованість і застосовність в економіці, загалом. З погляду звітно-облікової інформації важливою є ознака її істотності, тобто характер і формат кількісних і якісних показників та їх повнота, які важливі для користувачів такою інформацією. Незважаючи на певні успіхи у розвитку (зокрема принципів засад тієї чи тієї стандартизації) обліку і звітності, існують серйозні проблеми щодо адекватності методологічних основ обліку сучасному стану ринкового середовища і потребам користувачів [1].

Система бухгалтерського обліку, що склалася, не забезпечує повною мірою належну якість і надійність інформації, яку вони формують, що істотно

обмежує можливості корисного використання цієї інформації.

У сучасному бухгалтерському обліку (теоретичний і практичний аспекти) автори виділяють ретроспективний і перспективний характер його парадигмального змісту. Ретроспективний (класичний, канонічний) зміст системи бухгалтерського обліку, вибудована у такому напрямі його методологічна основа і концептуальні засади до недавнього часу становили основну парадигму, яка визнавалася не тільки у предметній сфері, але й економічною наукою взагалі. Парадигми перспективного обліку у різних варіативних композиціях дослідників розширюють сферу традиційного обліку спрямуванням у майбутнє: з позиції конкретної облікової одиниці (підприємства) ретроспективний облік розглядається на загал детермінованою інформаційною системою, а перспективний – ймовірнісною системою. Вирішення проблеми інтеграції (інкрустації, синтезування) ретроспективного та перспективного обліку вчені розглядають як важливу теоретичну і практичну проблему формування сучасної теорії обліку. Цю проблемну ситуацію намагаються вирішити, пропонуючи низку концепцій і парадигм як базових постулатів предметної наукової теорії [2].

Надмірне абстрагування та спрощення реальних процесів, що відбуваються у фінансово-господарській діяльності сучасного підприємства, особливо тих, що пов'язані з формуванням і реалізацією його нематеріальних економічних ресурсів, забезпечує достатній рівень формалізації предметної теорії, який досягається звітно-обліковою стандартизацією. На противагу цьому, універсалізація, що присутня у всіх новітніх парадигмах і концепціях, припускає надмірно умовний погляд на проблему, намагаючись урахувати всі фактори і чинники, внаслідок чого виникає недостатній рівень формалізації облікових показників (резерви, нематеріальні активи, доходи майбутніх періодів тощо) [1].

За результатами багатьох тематичних досліджень, наукових програм, висновками провідних вчених, загалом, вважається, що сучасна парадигма системи бухгалтерського обліку повинна формуватися, як синтез операційного та стратегічного видів (концепцій) обліку. Основною метою такої інтеграції досліджень є встановлення логічного зв'язку між різними окремими узагальненнями, гіпотезами та доведеними положеннями у сфері обліку, що необхідно для розроблення адекватної теорії обліку [3].

Впровадження і використання новітніх інформаційних технологій у систему бухгалтерського обліку лише формально його видозмінюють, істотно не впливаючи при цьому на концептуальну і методологічну основу цієї системи. Внаслідок цього сучасні концепції бухгалтерської системи, незважаючи на їх дещо різноформатний розвиток, відносяться до одного базису. Це дає змогу деяким дослідникам стверджувати, що попередньо існуюча «вітчизняна теорія, при всіх її недоліках, набагато ближча до ідеалу, аніж обидві міжнародні. Незаперечно, перевершує міжнародні теорії і теорія дворянних рахунків, ґрунтована на ідеальній ієрархії, на вершині якої знаходиться поняття капіталу». У сучасній тематичній літературі дедалі більше стверджується позиція фахівців про доцільність впровадження й адекватність

сучасним ринковим умовам засад креативного обліку [3].

Світові фондові біржі використовують фінансову звітність, складену як за МСФЗ, так і американськими стандартами (US GAAP). Наявність двох впливових світових стандартів не тільки ускладнює процес гармонізації бухгалтерського обліку, але й зумовлює дослідження їх якісних характеристик, можливостей конвергенції, узгодження стандартизації. Деякі дослідники, наводячи низку недоліків у МСФЗ, пропонують розвиток стандартизації фінансової звітності і системи бухгалтерського обліку загалом проводити на основі американських стандартів, характеризуючи американську бухгалтерську школу провідною у світі [4].

Проте, низка скандалів з фінансовою звітністю відомих американських транснаціональних корпорацій, зауваження фондових аналітиків щодо якості показників звітності та ін. фактори, що вказують на неадекватність сучасній економіці фінансових звітів на основі US GAAP, не дозволяють підтримувати висновки щодо розвитку теорії обліку за цією системою. У наукових колах поступово закріплюється позиція про потребу капітальної реконструкції теорії бухгалтерського обліку з метою надання їй адекватності до проявів сучасної економіки [4].

Концептуальна основа сучасної теорії бухгалтерського обліку лише незначною мірою відповідає вимогам інформаційного суспільства та змісту інформаційно-інтелектуального економічного середовища. Забезпечення об'єктивними даними фінансових відносин, зокрема зниження інвестиційних ризиків, вимагає нового (додаткового) обсягу даних, їх структуризації, які необхідні для управління економічними процесами, загалом. Вирішення існуючих проблем, пов'язаних з приведенням теоретико-методологічної основи обліку до умов реальної економіки, у багатьох сформульованих концепціях і парадигмах пропонується через лібералізацію (послаблення норм стандартизації і регламентації) та диверсифікації, в основі яких покладається принцип «різна інформація для різних цілей і користувачів».

Література:

1. Білинська Н. Є. Сучасні тенденції розвитку бухгалтерського обліку в Україні *Проблеми та перспективи розвитку економіки і підприємництва та комп'ютерних технологій в Україні* : зб. тез доповідей XI наук.-практ. конф., 30 бер.-4 квіт. 2015 р. Львів, 2015. С. 124-126.
2. Лемішовська О. С. Оцінка в системі бухгалтерського обліку: ретроспективний аналіз принципів і методів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2017. № 862. С. 155-161.
3. Пилипенко Л. М. Роль фінансової звітності в управлінні ринковою економікою. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2011. № 714. С. 505-509.
4. Яремко І. Й. Концепції і парадигми бухгалтерського обліку як система наукових основ теорії. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2010. № 691. С. 246-252.

Іванов С.В.

доктор економічних наук, професор
член-кореспондент НАН України

Ляшенко В.І.

доктор економічних наук, професор
академік Академії економічних наук України
завідувач відділу проблем
регуляторної політики і розвитку підприємництва

Трушкіна Н.В.

кандидат економічних наук
старший науковий співробітник відділу проблем
регуляторної політики і розвитку підприємництва
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

Пріоритетним напрямом розвитку європейської транспортно-логістичної системи визнано впровадження інноваційних транспортних технологій, що сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності країн ЄС. Оскільки Україну включено до Транс'європейської транспортної мережі, вказаний стратегічний орієнтир є актуальним у сучасних умовах національної економіки. Це відповідає Угоді про Асоціацію між Україною та ЄС і Національній транспортній стратегії України на період до 2030 року, основним напрямом реалізації якої визначено інноваційний розвиток транспортної галузі та глобальні інвестиційні проекти.

На основі SWOT-аналізу виявлено слабкі сторони функціонування транспортно-логістичної системи в Україні, серед яких можна вказати такі: нерозвиненість і застарілість транспортної інфраструктури (наприклад, розбито 95% шляхів, не відремонтовано 90% доріг; частка річкового транспорту в системі становить менше 0,9% через обміління річок і застарілі технології); ступінь зносу вантажних і пасажирських вагонів становить понад 85%; висока логістична вартість транспортування продукції порівняно з країнами ЄС (майже на 40%); недостатнє застосування сучасних цифрових технологій для оптимізації інформаційних потоків у транспортній логістиці.

Як показують результати дослідження [1, 4, 5], ефективному розвитку транспортно-логістичної системи в Україні перешкоджає ряд бар'єрів, до яких можна віднести: інституційні, інноваційні, фінансові, інфраструктурні, екологічні, інформаційні, логістичні. Все це підтверджує й статистичний аналіз. За даними Державної служби статистики України, кількість промислових підприємств у галузі виробництва транспортних засобів, що займалися інноваційною діяльністю, скоротилася за 2010-2018 рр. на 35,8% (з 81 до 52). Кількість підприємств, що реалізовували інноваційну продукцію, зменшилася

на 27,7% (з 65 до 47). Кількість промислових підприємств з виробництва транспортних засобів, що впроваджували нові технологічні процеси, знизилася на 18,6% (з 43 до 35); які впроваджували інноваційні види продукції, – на 14,8% (з 54 до 46). При цьому кількість підприємств, що впроваджували інноваційні види продукції, які є новими для ринку, зменшилася на 40% (з 25 до 15). Їх частка скоротилася в 2018 р. порівняно з 2010 р. на 13,7 відсоткових пункти – з 46,3 до 32,6% до загальної кількості підприємств, які впроваджували інноваційні види продукції.

За досліджуваний період питома вага обсягу фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств у галузі виробництва транспортних засобів знизилася на 3,9 відсоткових пункти, або з 11,5 до 7,6% загальноукраїнського обсягу. Слід відмітити, що частка обсягу витрат на внутрішні науково-дослідні роботи збільшилася за 2010-2018 рр. на 49,1 відсоткових пункти (з 11,5 до 60,6%); зовнішні науково-дослідні роботи – на 12,1 в.п. (з 1,6 до 13,7%); придбання машин, обладнання та програмного забезпечення на 3,0 в.п. (з 20,6 до 23,6%).

Структура фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств з виробництва транспортних засобів змінювалася майже щороку. Аналіз свідчить, що питома вага власних коштів підприємств становила в 2010 р. 81,1% загального обсягу фінансування інноваційної діяльності; коштів іноземних інвесторів – 6,6%, вітчизняних інвесторів – 1%. У 2013 р. частка власних коштів складала 58,9% загального обсягу фінансування; коштів іноземних інвесторів – 28,8%; кредитів – 2,3%; коштів державного й місцевого бюджетів – по 0,6%. У 2016 р. частка власних коштів становила 82,5% загального обсягу фінансування (у 2014 р. – 55,6%); державного бюджету – 1,5% (у 2014 р. – 39,8%); коштів вітчизняних інвесторів – 16% (у 2014 р. – 0,3%). У 2017 р. фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств у галузі виробництва транспортних засобів відбувалося лише за рахунок власних коштів, питома вага яких становила 89% загального обсягу. У 2018 р. знову відбулися зміни в структурі: частка власних коштів складала 69,7% загального обсягу фінансування; державного бюджету – 19%; коштів вітчизняних інвесторів – 11,3%.

За 2010-2018 рр. частка обсягу реалізованої інноваційної продукції в сфері виробництва транспортних засобів збільшилася на 4,1 відсоткових пункти, або з 11 до 15,1% загальнодержавного обсягу. Варто зазначити, що за 2010-2014 рр. спостерігалася тенденція збільшення частки обсягу реалізованої продукції, яка була новою для ринку, на 34,6 в.п. і відповідного зниження частки обсягу реалізованої продукції, що була новою тільки для підприємства. Але з 2015 р. почала спостерігатися протилежна ситуація. В цілому питома вага обсягу реалізованої продукції, яка була новою для ринку, скоротилася за 2010-2018 рр. на 3,4 в.п., або з 43,3 до 39,9% загального обсягу реалізованої інноваційної продукції. Частка обсягу реалізованої продукції, що була новою лише для підприємства, відповідно зросла на 3,4 в.п., або з 56,7 до 60,1% [2, с. 87, 90, 93, 96, 101, 106; 3, с. 67, 70, 72, 75, 79, 82].

Однак спостерігаються й позитивні тенденції інноваційного розвитку

підприємств у сфері транспорту й складського господарства. Згідно з даними Державної служби статистики України, кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, збільшилася за 2014-2018 рр. у 2,1 раза або з 267 до 568. Їх частка в загальній кількості підприємств, які займалися інноваційною діяльністю, становила в 2018 р. 6,9% (у 2014 р. – 6,5%). Кількість підприємств з маркетинговими та/або організаційними інноваціями в сфері транспорту й складського господарства зросла в 4 раза або із 107 до 424. Кількість підприємств з продуктовими інноваціями збільшилася в 3,3 раза або з 6 до 20. При цьому кількість підприємств з технологічними інноваціями скоротилася на 10% (зі 160 до 144) за рахунок зниження кількості підприємств з процесовими інноваціями на 13,9% (з 101 до 87).

За 2014-2018 рр. частка витрат на внутрішні науково-дослідні роботи підприємств у сфері транспорту й складського господарства зросла на 21,5 відсоткових пункти (з 16,4 до 37,9% загального обсягу витрат підприємств відповідного виду економічної діяльності); зовнішні науково-дослідні роботи – на 8,7 в.п. (з 0,2 до 8,9%); придбання інших зовнішніх знань – на 2,3 в.п. (з 0,7 до 3%); на іншу інноваційну діяльність, включаючи навчання і маркетинг, – на 0,2 в.п. (з 1,4 до 1,6%). Разом з цим питома вага витрат на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення зменшилася на 32,7 відсоткових пункти або з 81,3 до 48,6% до загального обсягу витрат підприємств у транспортній сфері й складському господарстві. Слід відмітити, що частка обсягу реалізованої інноваційної продукції в сфері транспорту й складського господарства несуттєва і становила в 2018 р. лише 0,3% загального обсягу реалізованої продукції підприємств відповідного виду економічної діяльності, у тому числі 0,2% є новою для ринку, а 0,1% – новою тільки для підприємства [2, с. 89, 92, 113, 114; 3, с. 85, 86, 126].

Отже, з метою активізації інноваційного розвитку транспортно-логістичної системи в Україні доцільно запровадити механізм фінансового забезпечення, який має реалізовуватися з використанням таких фінансових інструментів, як венчурне інвестування, краудінвестинг, публічно-приватне партнерство на основі залучення приватних інвестицій, коштів кредитних установ, іноземних інвестиційних ресурсів, грантів міжнародних фінансових організацій. Це й стане напрямом подальших наукових досліджень.

Література:

1. Іванов С. В., Харазішвілі Ю. М. Інноваційні фактори розвитку транспортної системи України. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 2. С. 47-55.
2. Наукова та інноваційна діяльність України за 2017 рік: стат. збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 178 с.
3. Наукова та інноваційна діяльність України за 2018 рік: стат. збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2019. 108 с.
4. Трушкіна Н. В. Інноваційний розвиток національної транспортно-логістичної системи в Україні. *Управління соціально-економічним розвитком країни, регіону, підприємства в умовах кризи (виробнича, будівельна та транспортна галузі): монографія* / Нац. металургійна академія України. Дніпро: Видавець Біла К.О., 2019. С. 401-408.
5. Україна в європейському науково-освітньому та інноваційному просторі: концепція

адаптації та інтеграції в умовах Угоди про асоціацію з Європейським Союзом : навч.-наук. видання / С.В. Іванов, В.І. Ляшенко, І.Ю. Підоричева та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2019. 312 с.

УДК 631.14

Какора М.И.

кандидат экономических наук, доцент
доцент кафедры экономики и организации производства
Могилевский государственный университет продовольствия
г. Могилев, Республика Беларусь

ОЦЕНКА ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ОРГАНИЗАЦИЙ АПК

Учитывая многообразие показателей финансовой устойчивости, различие в уровне их критических оценок и возникающие в связи с этим сложности в оценке кредитоспособности предприятия и риска его банкротства, многие отечественные и зарубежные экономисты рекомендуют производить оценку финансовой устойчивости, используя интегральные показатели, для расчета которых можно использовать: скоринговые модели, многомерный рейтинговый анализ, мультипликативный дискриминантный анализ и др.

В зарубежных странах для оценки риска банкротства и кредитоспособности предприятий широко используются факторные модели известных западных экономистов Альтмана, Лиса, Таффлера и др., разработанные с помощью многомерного дискриминантного анализа.

В отечественной экономической теории и хозяйственной практике для решения задач по анализу экономических возможностей организаций АПК применяется методика оценки финансовой устойчивости, характеризующая способность экономического субъекта обеспечивать производственный процесс:

- собственными оборотными средствами;
- собственными оборотными средствами и долгосрочными кредитами;
- собственными оборотными средствами, долгосрочными и краткосрочными кредитами [1, 2].

Одной из основных задач анализа финансовой устойчивости организации является определение степени обеспеченности запасов и затрат (ЗЗ) собственными и заемными источниками их формирования, а также соотношения объемов собственных и заемных средств. Такой анализ проводится на основе материалов финансовой отчетности, который позволяет осуществить расчет следующих показателей: наличие собственных оборотных средств (СОК); наличие собственных оборотных средств и долгосрочных заемных источников для формирования запасов и затрат (КФ); общая величина основных источников средств для формирования запасов и затрат (ВИ).

Трем показателям наличия источников формирования запасов и затрат

соответствуют три показателя обеспеченности запасов и затрат источниками финансирования:

1) излишек (+) или недостаток (-) собственных оборотных средств ($\pm\PhiС = \text{СОК} - \text{ЗЗ}$);

2) излишек (+) или недостаток (-) собственных и долгосрочных заемных источников формирования запасов и затрат ($\pm\PhiТ = \text{КФ} - \text{ЗЗ}$);

3) излишек (+) или недостаток (-) общей величины основных источников для формирования запасов и затрат ($\pm\PhiО = \text{ВИ} - \text{ЗЗ}$).

С помощью этих показателей можно определить трехкомпонентный показатель типа финансовой ситуации:

$$S(\Phi) = \begin{cases} 1, & \text{если } \Phi > 0 \\ 0, & \text{если } \Phi < 0 \end{cases}$$

На основании этого возможно выделение 4-х типов финансовых ситуаций:

1) абсолютная независимость: $S = \{1,1,1\}$;

2) нормальная зависимость: $S = \{0,1,1\}$;

3) неустойчивое финансовое состояние: $S = \{0,0,1\}$;

4) кризисное финансовое состояние: $S = \{0,0,0\}$.

Развитие существующей методики и включение в состав анализируемых затрат издержек, связанных с разработкой и внедрением новых и/или улучшающих технологий, позволит ответить на вопрос: под силу ли данному предприятию наряду с формированием ресурсов, необходимых для текущей производственно-хозяйственной деятельности, еще и реализация выбранной стратегии инновационного развития. Иначе говоря, при таком подходе можно проанализировать инновационные возможности (потенциал) организации по эффективному обеспечению существующих и вновь осваиваемых технологий. Для этого при оценке соответствия имеющихся и требуемых средств по обеспечению производственно-хозяйственной деятельности в состав анализируемых затрат следует включить также и инновационные потребности, которые необходимы для внедрения в хозяйственный оборот новой, или базисной технологии (СБ) и/или улучшающей (СУ).

На основании данных бухгалтерской отчетности проведем необходимые расчеты и приведем сводную таблицу по типам финансовых ситуаций на примере ОАО «МОЖЕЛИТ» (г. Могилев) за 2016-2018 гг. (таблица 1).

Таблица 1

Показатели	Тип финансовой ситуации		
	ОАО «МОЖЕЛИТ»		
	2016 г.	2017 г.	2018 г.
ФС	>0	>0	>0
ФТ	>0	>0	>0
ФО	> 0	> 0	> 0
Тип финансовой ситуации	Абсолютная независимость	Абсолютная независимость	Абсолютная независимость

Так как за анализируемый период ОАО «МОЖЕЛИТ» не испытывает дефицита общей величины основных источников для формирования запасов и затрат, соответственно организация имеет инвестиционные возможности для реализации новых инновационных проектов в перспективе.

Сгруппируем и представим в таблице 2 возможные направления инвестиционной политики в зависимости от типа финансовой ситуации.

Таблица 2

**Направления инвестиционной политики организации
в зависимости от типа финансовой ситуации**

Тип финансовой ситуации	Краткая характеристика ситуации	Рекомендуемое направление инвестиционной политики
Абсолютная независимость $S = (1,1,1)$	Высокая обеспеченность собственными ресурсами. Реализацию инвестиционной стратегии предприятие может осуществлять без внешних заимствований	Инвестиции в создание новых производств, техническое развитие, освоение новых технологий
Нормальная зависимость $S = (0,1,1)$	Нормальная финансовая обеспеченность производства необходимыми ресурсами. Для эффективного вовлечения новых технологий в хозяйственный оборот необходимо использование некоторого объема заемных средств	Инвестиции в расширение производства с целью увеличения объемов производства, освоение новых или улучшающих технологий
Неустойчивое финансовое состояние $S = (0,0,1)$	Удовлетворительная финансовая поддержка текущих производственных запасов и затрат. Для реализации инвестиционной стратегии требуется привлечение значительных финансовых средств из внешних источников	Инвестиции, направляемые на замену устаревшего оборудования, проведение модернизации и технического перевооружения, освоение улучшающих технологий
Кризисное финансовое состояние $S = (0,0,0)$	Дефицит или отсутствие источников формирования затрат	-

Для ОАО «МОЖЕЛИТ» характерен первый тип финансовой ситуации – абсолютная независимость. В связи с этим организация может реализовывать инвестиции в создание новых производств, техническое развитие и освоение новых технологий.

Таким образом, проведенная оценка позволяет проанализировать

финансовую устойчивость организации к инновационному развитию, а также определить направление инвестиционной политики в рамках разработанной инвестиционной стратегии с позиции текущего финансового состояния организации.

Литература:

1. Волкова Е. В. Факторы, влияющие на формирование экономического потенциала перерабатывающих предприятий АПК *Техника и технология пищевых производств* : сб. материалов XI Междунар. науч.-техн. конф. Могилев: МГУП, 2017. С. 418.
2. Савицкая Г. В. Методика диагностики финансовой устойчивости субъектов хозяйствования: состояние и пути совершенствования. *Бухгалтерский учет, анализ и аудит*. 2014. № 7. С. 34-46.

UDC 338:336

David Katamadze
Doctor of Economics
Associate Professor
Batumi Shota Rustaveli State University
Batumi, Georgia

PROBLEMS OF MANAGING MONETARY AND CREDIT POLICY IN GEORGIA

Among the major problems affecting the revival of the national economy in the process of forming the Georgian banking system, the most important is the proper determination of monetary and credit policy. Monetary and credit policy is committed to ensuring the country's economic growth, national currency stability, rational employment of the population, optimal tax balance formation, etc. The overarching goal of monetary and credit policy should be to provide the economy with dynamic resources on the basis of raising overall production levels, achieving full employment and simultaneously reducing inflation. The main purpose of monetary and credit policy is to provide financial support to the national economy and eliminate adverse events in the formation of the banking system.

In applying the National Bank's credit policy, common and selective methods of regulation in developed countries should be used. Common methods apply to the credit market as a whole. Selection methods are focused on a particular type of loan. This method is primarily used to solve private tasks. Selective methods include limiting bank lending, regulating the use of certain types of loans, preferential refinancing of funds for commercial bank operations while lending to low-cost enterprises, and more.

The National Bank applies the selective method of impact on commercial banks when production falls and the proportion of re-production is violated.

Of particular importance among the methods of monetary and credit regulation by the National Bank is the discount rate, which is the operational instrument of government regulation of the loan capital market, but it also sets the interest rate on

loans and deposits issued by commercial banks. An increasing discount rate has an anti-inflationary purpose. The “expensive money” policy limits the ability of commercial banks to obtain loans from the National Bank, while simultaneously increasing the price of money given to commercial banks as a result of which credit investments are diminished in the economy and, consequently, further downward production is inhibited.

One of the drawbacks of the monetary and credit sector in Georgia is the small amount of money in circulation. Much of the money supply is outside the banking system. Such problems may have occurred on individual sections of the economy during economic transformation, but as the analysis shows, the amount of money in circulation today is sufficient for the functioning of the national economy.

The economic environment is not ready for the circulation of additional money, so it will be absorbed by the currency market and risk keeping current levels of inflation. The fact that the National Bank freely sells the national currency against the increase in the money supply in circulation also demonstrates that it is clear that in the absence of liquidity, economic agents will not buy currency. The problem, therefore, lies not in the quantity of money in circulation but in how effective mechanisms are designed to regulate liquidity and increase demand for money.

It should be noted, however, that the process of regulating the credit market and interest rates in Georgia is still difficult. We have a significantly higher interest rate on commercial loans than world standards. High interest rates hinder the development of entrepreneurship (business) industries in the country. Low interest rates would spur industry development. New jobs would be created, people would be hired, money would be put into the budget, and the monetary-credit system would be more robust.

The balance of payments balance has a negative effect on the reduction of interest rates. The current payments situation is deteriorating due to inadequate levels of internal accumulation, with a massive outflow of capital. On the plus side, raising interest rates leads to an increase in investment relative to consumption, which may lead to an increase in demand for imported goods.

Choosing the right interest rate and determining the correct methods of its administrative regulation is one of the main tasks of the National Bank. The use of monetary-credit adjustment methods in a normally functioning economy greatly stimulates economic growth, but monetary-credit adjustment in a disrupted economic system has little effect.

It should be noted that stabilizing money circulation still does not mean stimulating normal economic growth. This is clearly evidenced by the development of Georgia's modern economic system. The annual recommendations of international financial institutions, together with the economic methods of regulation, also include moments of state regulation. It should also be noted that, in our opinion, their entire focus has been on liberalizing trade and foreign economic relations and on producing consumption, which in turn weakens the competitiveness of the country's real economy.

Thus, in order to eliminate the problems in the field of monetary and credit policy management in Georgia, we consider it necessary to take the following

measures:

1. The National Bank shall establish a monetary-credit policy that provides for the optimal dynamics of the money supply movement, which will be able to both stop inflationary processes and stimulate production growth.

2. In order to achieve this, the National Bank must provide flexible inter-bank lending, the government should restrict inappropriate budget financing and rational credit management.

3. The National Bank shall increase the money supply in order to stimulate expenditure during the economic downturn, and in the case of inflation shall, on the contrary, limit the supply of money to reduce costs.

4. The economic policy of the State shall be presented in the form of incentives for investment in the priority sectors, and the official discount rate shall be based on the market interest rate.

References:

1. Shukashvili, M. (2015) Risk management in banking systems. *Candidate's thesis*. Tbilisi [in Georgian].
2. Site of National Bank of Georgia. Retrieved from <https://www.nbg.gov.ge/legalacts/fts>.
3. Gabridzeidze, A. (2018). Ways to Improve Financial-Credit Relations of Georgia. Tbilisi Retrieved from www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.
4. Gogolashvili, T. (2019) Credit risk management in commercial banks. *Doctor's thesis*. Tbilisi [in Georgian].

UDC 334:659.1

Guliko Katamadze

Doctor of business administration

Associate Professor

Batumi Shota Rustaveli State University

Batumi, Georgia

PROBLEMS WITH TELEVISION ADVERTISING DEVELOPMENT IN GEORGIA

Television in Georgia is the most important source of advertising. The leading role of television is also reflected in the distribution of advertising costs. 73% of total advertising spending comes from television. Due to changes in the Law on Broadcasting, the advertising resource was limited: as a result of the changes, the maximum duration of advertising was set at 12 minutes per hour. Georgia's five-year deadline has been fulfilled to meet the requirement that the proportion of television advertising per hour should not exceed 20%.

Although Georgia had until 2019 to reduce the time allowed for advertising, Parliament introduced this restriction in February 2015, and the amendments came into force on April 1, 2015. This regulation caused significant losses for TV companies, as TV companies had ongoing contracts with advertisers at the time of its entry into force. The timing of the changes since 2015 and the tight deadlines have

had a negative impact on the advertising market and contributed to a sharp drop in broadcast media revenue.

As a result of the reduction in advertising resources on national TV channels, regional broadcasters had hoped to attract more advertising than before, but did not. The reason for this is that they cannot reach as wide an audience as central national TV channels could. The rise in advertising prices on national TV channels has led to the fact that several small and medium-sized Georgian companies have been unable to advertise their goods and services through national TV channels.

Television advertising revenue in 2017 amounted to GEL 69.2 million, which is lower by GEL 14.1 million (16.9%) compared to the previous year. Total revenues of regional televisions in 2017 amounted to GEL 2.8 million, which is GEL 0.6 million less than the previous year. During the pre-election period of 2017, televisions received up to GEL 6 million in political advertising. In 2017, the total volume of the Georgian advertising market is \$ 48.4 million, of which 73.1% is the share of the television advertising market.

Broadcasters' revenue information is available on the Georgian National Communications Commission's website, but it remains unclear: Who is advertising the broadcaster? In line with the changes in force in 2013, broadcasters had to identify not only advertising revenue, but also those pirates who received more than GEL 7,000 worth of revenue or services. However, some televisions and the Georgian National Communications Commission failed to agree on how to submit their financial statements and the dispute continued in court. That is why the problem of transparency of broadcasters' customers remains unresolved.

Two of the biggest players in the 2017 advertising market: Imedi TV and Rustavi-2 were sold by one Inter Media company. The company also sold part of the advertisements of Kavkasia and TV Pirveli. Consequently, Inter Media has actually achieved a monopolistic position in the television advertising market, raising prices by 36% on the television advertising market. In 2018, however, televisions decided to sell the advertising again separately.

Georgian televisions also receive significant advertising revenue from political parties as advertising. Part of the parties, both ruling and opposition parties, have their own favourite television stations, where they place advertisements in the pre-election period. The advertising orders made by the parties on specific TV channels underscore the politicization of not only the political but also the television advertising market in the country.

GPB advertising revenue for 2017 was significantly reduced compared to 2016, while Adjara Radio and Television had no advertising revenue in 2016-2017. Nonetheless, the Public Broadcaster, Adjara TV, is the richest in the country in terms of revenue at the expense of guaranteed funding from the state budget. Legislation changes were introduced into the Broadcasting Law at the beginning of 2018, which doubled the time for the public broadcaster to place commercials.

An important problem of regional media remains audience research, which has not actually been measured. Consequently, there is no real information about ratings and audience behaviour, which complicates their relationship with advertisers.

Thus, in order to solve the problems in the field of television advertising

development, the following measures should be taken:

1. The government should ensure that advertising deals with television companies do not limit the independence of editorial policies.

2. Advertising requirements of state agencies should not encourage actions that are not ethically expedient.

3. When making legislative changes. Television channels should be given a reasonable time frame to implement these changes.

References:

1. Advertising Market of Georgia. (2016). Tbilisi: Transparency International Georgia. Retrieved from <http://transparency.ge> [in English].
2. Annual Report of the Georgian National Communications Commission. (2018) Retrieved from www.gncc.ge [in English].
3. Law of Georgia on Advertising. Retrieved from <http://www.parliament.am/library/govazdnor/vrastan.pdf> [in English].
4. The Georgian advertising market in 2017. Trends and challenges. (2018). Tbilisi [in English].
5. Meladze, C. (2018) Monitoring of Advertising in Georgian Media. Tbilisi

УДК 338.054.23

Коваленко Н.О.

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму

Легінькова Н.І.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри менеджменту, економіки та туризму
Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету
м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНА МЕТОДОЛОГІЯ ВИВЧЕННЯ ТІНЬОВИХ ПРОЦЕСІВ У ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ

В економічній науці при аналізі тіньової економіки дослідники користуються традиційними підходами вивчення процесів і станів господарської дійсності, що дещо звужує можливості пошуку відповідей на сучасні питання, які ставить нелегальна економічна реальність.

Для сталого розвитку економіки України та входження її до світового співтовариства суттєвою перешкодою є поширення тіньової економіки. Вона негативно впливає на всі економічні процеси, а саме сприяє скороченню в структурі бюджету податкових надходжень за рахунок розвитку та вдосконалення різних схем ухилення від сплати податків, що призводить до ускладнення виконання фінансових зобов'язань державою, до зниження рівня фінансової безпеки; зростає корупція в органах державної влади; підвищується рівень криміналізації суспільства через збільшення кількості економічних злочинів; знижуються конкурентоспроможність та інвестиційна привабливість

держави; поширюється відтік вітчизняного капіталу за кордон тощо.

З огляду на вищезазначене тіньова економіка є однією з істотних загроз національній безпеці держави в економічній сфері. Масштаби тіньової економіки досягли критичного рівня, тому актуальним є пошук напрямів мінімізації тіньової економіки як важливих передумов зростання економічної безпеки держави.

Хоча в класичній науці і виділяють два рівні вивчення нелегальної економіки – макро та мікро. Але перевага надається макрорівню з використанням таких методів аналізу: монетарний метод, метод «роздрібна торгівля-витрати населення», метод «витрати-товарообіг», електричний метод, фінансовий метод, інтегральний показник тіньової економіки [1]. Ці методи ефективні при визначенні рівня тіньового сектора в порівнянні з легальною економікою у країні, але вони не дають можливості визначити глибинні мотиви її появи.

Цивілізаційний підхід дає можливість дослідити тіньовий сектор економіки включивши в процес аналізу не лише економічні складові суспільного життя, а й інші його частини.

Зробимо спробу показати можливості, що надає нам методологічні підходи цивілізаційної парадигми при дослідженні глибинних мотивів опортуністичної поведінки економічних індивідів. Тіньова економіка є елементом економічної системи, і тому найбільший вплив на її формування мають господарські елементи. Перш за все зазначимо, що економічна система складається з широкого кола елементів, які в тій чи тій мірі впливають як на її розвиток, так і на розвиток тіньового сектора. Загальновизнаною структурою економічної системи є виділення в ній підсистеми виробництва, обміну, розподілу та споживання. Визначимо вплив кожної цієї підсистеми на опортуністичну поведінку господарських індивідів.

Виробництво відповідає на питання «що виробляти», «як виробляти», «скільки виробляти» і т.д., але для запуску виробничої системи права власності повинні бути чітко визначені і саме тут створюється перший елемент появи тіньової поведінки. Прикладом такої реалізації тіньової економіки є перехід до ринкових умов господарювання в країнах пострадянського простору. Такий переділ прав власності в середині 90-х років ХХ ст. призвів до масового прояву корупційних схем приватизації, рекету, рейдерства та інших силових і несилових методів переділу прав власності на засоби виробництва [5].

Іншим елементом виробничої реалізації нелегальної економіки є виробництво підробленої продукції, створення товарів чи надання послуг заборонених законом, а також корупційне отримання дозволу на ведення такої господарської діяльності. На даному етапі господарського розвитку в Україні склалась досить специфічна ситуація у веденні самого процесу виробництва чи надання послуг. Прикладом слугують проблеми, з якими зустрічаються підприємці на всіх етапах своєї господарської діяльності коли стоїть питання врегулювання відносин із державними владними органами. Це проблема не лише хабарництва, а й фактична діяльність державних службовців. По-перше, це низька швидкість видачі відповідних документів приватним підприємцям;

по-друге, розташування різних служб у різних частинах міста; по-третє, співпадіння часів прийому у державних службовців; по-четверте, постійні зміни форм звітності чи іншої документації [3, с. 85-88]. І як результат, поява нового стимулу корупційних дій задля врегулювання вище окреслених проблем.

У сфері виробництва виникають випадки позитивного впливу тіньової діяльності на господарський процес. Внаслідок ухилення від сплати податків виникають умови для реструктуризації пропорцій відтворення, на основі чого створюється можливість додаткового випуску продукції [3, с. 92].

Наступним елементом економічної системи з запропонованого підходу виступає сфера обміну. Найпростішою формою реалізації тіньових схем у сфері обміну є бартерний товарообіг. За його використання відсутня можливість визначити рівень прибутку і окреслити величину податків.

Сфера розподілу концентрує в собі всі фінансові елементи економіки і саме тому в цій сфері зосереджена найбільша частка тіньового сектора економіки. Вона включає в себе і ухилення від оподаткування, і виплату заробітних плат «у конвертах», і «відмивання» державних і недержавних коштів, і рекет і багато іншого.

Останньою складовою господарської системи, що була виділена, є сфера споживання. Прямого впливу на формування чи збільшення тіньової економіки вона не має, але, саме в ній сконцентровані глибинні мотиви нелегальної діяльності. Нездатність задовольнити постійне збільшення потреб у рамках законної діяльності штовхає індивіда до опортуністичної поведінки, що і веде до формування різного роду тіньових схем.

До того ж, тіньова діяльність виникає лише там, де є дефіцит на товари чи послуги і існує механізм одержання та використання приватними особами надприбутків від його задоволення [4].

Отже, такий підхід дає можливість дослідити господарський розвиток і його тіньову складову, врахувавши не лише економічні особливості поступу суспільства, а й вплив позаекономічних стимулів, таких як норми права та культури, політичний устрій і релігія. До того ж, дослідження тіньової економіки є повнішим при врахуванні принципу людиноцентризму, а це і є основною характеристикою цивілізаційної парадигми.

Основні прояви тіньової економіки такі: нелегальна зайнятість та заробітна плата; готівкові операції, що не обліковуються; нелегальні зовнішньоекономічні операції; виготовлення та реалізація необлікованої продукції, реалізація товарів за заниженими цінами; збільшення витрат за рахунок завищення вартості придбаних товарів тощо [2].

Пріоритетними напрямками детінізації економіки, на нашу думку, є: посилення боротьби з корупцією; створення умов для легалізації зайнятості; удосконалення контролю за зовнішньоекономічною діяльністю; створення сприятливого бізнес-середовища; протидія легалізації (відмиванню) тіньових доходів тощо.

Проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що тіньова економіка – складне соціально-економічне явище, наявне в будь-якій країні.

Існування тіньової економіки створює загрозу національній безпеці нашої держави. Проте її дуалістичний характер має як позитивний, так і негативний вплив на національну економіку.

Література:

1. Загальні тенденції тіньової економіки в Україні у 2018 р. URL: <http://me.gov.ua/Documents/Download?id=03bb37c9-4771-43ab-b2a9-821009f0f407> (дата звернення 12.10.2019)
2. Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації: [монографія] / ред. З.С. Варналій. К.: НІСД, 2017. 574 с.
3. Тіссен У. Тіньова економіка: методи прогнозування, проблеми кількісної оцінки та висновки для економічної політики *Зрушення до ринкової економіки. Реформи в Україні: погляд зсередини*. Київ, 2019. 261 с.
4. Турчинов О.В. Тіньова економіка: теоретичні основи дослідження. К.: АртЕк, 2017. 300 с.
5. Україна посідає третє місце в рейтингу країн із найбільшим обсягом тіньової економіки дослідження. URL: <http://gordonua.com/ukr/news/politics/-ukrajina-zajmaje-tretje-mistse-vrejtingu-krajin-znajbilshim-obsjagom-tinovoji-ekonomiki-doslidzhennja-195533.html> (дата звернення 12.10.2019)

УДК 336

Колеснік А.Л.

студентка групи ОБД-16-2 ННІ Обліку, аналізу та аудиту

Таращенко В.А.

кандидат економічних наук, доцент

Університет державної фіскальної служби України

м. Ірпінь, Україна

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

Впродовж останніх десятиліть, зважаючи на безупинні процеси економічних перетворень, незмінним предметом уваги вітчизняних та світових науковців є питання визначення ролі та місця податкового контролю в умовах сучасної економіки України.

Питання реалізації податкового контролю, висвітлення його проблемних аспектів та шляхи удосконалення стало підґрунтям для багатьох праць вітчизняних спеціалістів і науковців, таких як Жигаленко О.В., Князькова В.Я., Онищенко В.А., Фурманюк О.Л., Чередніченко А.П. та ін.

Податковий контроль слід розглядати як один із важливих інструментів запобігання уникненню оподаткування, як основний елемент в системі державного управління соціально-економічним розвитком регіону, а також як допоміжний метод забезпечення економічної безпеки держави. Серед науковців сьогодення все активніше в теорії та практиці темою для дискусій стають проблеми, які прямо чи опосередковано пов'язані з докорінною перебудовою податкової системи. Для нашої держави це питання залишається актуальним,

оскільки, по-перше, Україні необхідна потужна, стабільна та конкурентоспроможна економічна система, яка буде сприяти розв'язанню сукупності соціальних проблем; по-друге, спроби України долучитися до європейської спільноти вимагають впровадження певної низки заходів, проведення яких не можливе без ефективної системи податкового контролю.

Для більш повного розуміння поняття ефективності податкового контролю варто виходити із співвідношення поставленої мети і досягнутого кінцевого результату контрольних заходів. Під результатом розуміють суми донарахованих та достовірно визначених, правомірно стягнених та законно застосованих грошових зобов'язань. Щодо ефективності, то в контексті даного питання це витрати грошових ресурсів у якомога менших обсягах з метою досягнення вищих результатів контрольно-перевірочної роботи. Результативність податкового контролю вважають невід'ємною складовою ефективності, оскільки саме вона вказує на частку результативних податкових перевірок в їх загальній кількості [1].

На думку Ткачика Ф.П. для того, щоб ефективність здійснення заходів податкового контролю у сфері оподаткування була вищою, необхідним є покращення якості виконання аналітичної роботи, яку проводять контролюючі органами. Варто також систематизувати наявні рекомендації щодо здійснення податкового контролю за різними галузями економіки, при цьому чітко регламентуватись існуючими загальними принципами і методами. Наступним важливим кроком на шляху до удосконалення податкового контролю має стати модернізація та поліпшення технічного та програмно-інформаційного забезпечення, яким користуються підрозділами, основна функція яких є здійснення податкового контролю [2].

Для уникнення проблем в питанні недостатнього рівня злагодженості дій суб'єктів податкового контролю необхідно продовжувати впровадження партнерських довірливих стосунків між суб'єктами здійснення податкового контролю та підконтрольними об'єктами, громадськістю, підвищувати рівень обслуговування у сервісних центрах тощо.

Погоджуємось із думкою автора Ткачика Ф.П., який вважає, що процес удосконалення податкового контролю неможливий без покращення системи кабінетного аудиту як методу визначення напрямків та перспектив проведення контрольно-перевірочної роботи, що дало б змогу швидко реагувати на порушення законодавства у сфері оподаткування та ефективно їх відпрацьовувати; без оптимізації витрат часу на оформлення матеріалів результатів перевірок і спрощення процедури їх оформлення; без проведення регулярної консультаційної та масово-роз'яснювальної роботи з платниками податків [2]. На наш погляд, доцільним також було б здійснення регулярного моніторингу рівня кваліфікації працівників контролюючих органів, з подальшим підвищенням заробітної плати дійсно висококваліфікованих фахівців.

Також поділяємо думку В.В. Угриня, який вважає, що основним напрямком удосконалення податкового контролю повинно стати посилення превентивних заходів, які будуть спрямовані на недопущення порушення норм

податкового законодавства; посилення відповідальності як самих платників податків, так і податкових органів за недотримання податкового законодавства; удосконалення облікової роботи; удосконалення методики проведення контрольно-перевірочних дій [3].

Таким чином, удосконалення існуючих підходів до організації та здійснення контролюючими органами податкового контролю повинно включати доопрацювання їх нормативно-правового супроводження. Погоджуючись із вищенаведеним, пропонуємо запозичити досвід з незалежного аудиту та впровадити механізм контролю якості контрольно-перевірочних заходів, що дозволить підвищити дієвість податкового контролю.

Література:

1. Пухальський В. В. Оцінка стану, ефективності та результативності податкового контролю в Україні. *Економіка та держава*. 2019. № 1 С. 35-42. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2019/8.pdf (дата звернення: 15.10.2019)
2. Ткачик Ф. П. Удосконалення податкового контролю в Україні у контексті протидії ухиленню від оподаткування. *Економічний часопис-XXI*. 2017. №4. С. 133-137. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2017/4_2017_ukr/28.pdf (дата звернення: 15.10.2019)
3. Угрин В. В. Прагматика здійснення податкового контролю в Україні. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. 2018. № 8. С. 1272-1281. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/41.pdf (дата звернення: 15.10.2019).

УДК 657:001.895

Кононенко Л.В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК СИСТЕМИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Інновації для будь-якого суб'єкта господарювання є основою творчого процесу, який призводить до підвищення конкурентоспроможності як окремого підприємства, так і економіки країни в цілому. Так, сьогодні перші місця у світових рейтингах конкурентоспроможності національних економік займають країни, у яких видатні здобутки обумовленні залученням саме інноваційних чинників. Це стосується і інноваційного розвитку системи бухгалтерського обліку, який насамперед полягає у оптимізації форм бухгалтерського обліку як за видом засобів для ведення бухгалтерського обліку, так і за порядком їх оформлення.

Інноваційний розвиток системи бухгалтерського обліку є нерозривною частиною інноваційного процесу суб'єкта господарювання. На сьогодні спостерігається невідповідність існуючої системи бухгалтерського обліку вимогам сучасної економіки, що обумовлює необхідність дослідження

інноваційного розвитку системи бухгалтерського обліку.

Формування достовірної і повної інформації на рівні суб'єкта господарювання як для облікових потреб, так і для потреб аудиторів, аналітиків, економістів та менеджерів усіх рівнів відбувається саме у бухгалтерській інформаційній системі. Ця система відноситься до складних, має цілісну ієрархічну структуру з багатогранними зв'язками та складними функціями управління, що пов'язано з обміном зовнішніх і внутрішніх інформаційних потоків, багатоваріантністю видів інформації, яка циркулює в цій системі.

Бухгалтерська інформаційна система активно впливає на об'єкт управління та зовнішнє середовище шляхом створення, накопичення та забезпечення їх достовірною та повною інформацією, а об'єкт управління і зовнішнє середовище – на бухгалтерську інформаційну систему, що створює відкриту інформаційну систему, яка є активно – адаптивною (активність гнучких систем обліку полягає в активізації впливу на об'єкт управління (зовнішнє середовище); а адаптивність – у змінах елементів системи відповідно до змін зовнішнього середовища (потреб системи управління), які повинні мати попереджувальний характер [2]. Саме ці обставини обумовлюють необхідність інноваційного розвитку системи бухгалтерського обліку.

Ретроспективний аналіз інноваційного розвитку системи бухгалтерського обліку дає підстави стверджувати, що, в основному, він був пов'язаний із змінами форм бухгалтерського обліку. При цьому інноваційні зміни у формах обліку були обумовлені інноваційним розвитком технологій у інших сферах.

Традиційні періодизації розвитку форм обліку виокремлюють дві основні класифікаційні ознаки їх поділу у часовому континуумі: по-перше, за видом засобів для ведення бухгалтерського обліку, а по-друге, за порядком оформлення.

Сучасний етап розвитку системи бухгалтерського обліку характеризується «поверненням» до уявної форми обліку, тому що комп'ютерна форма за способом обробки інформації ближче до уявної ніж до книжкової. Так, комп'ютерна форма обліку, як і уявна, потребує введення інформації у систему та здійснюється автоматично. Еволюція форм обліку відбувається відповідно до класичної теорії розвитку і передбачає циклічні зміни, які у складних відкритих системах (до яких відноситься і бухгалтерська інформаційна система) недостатньо тлумачити як невинну еволюцію в одному напрямку.

Інформаційна система бухгалтерського обліку відноситься до складних, що обумовлює характер розвитку в ній еволюційних змін. Сучасна теорія Всесвіту передбачає наявність двох рівнів еволюції складноорганізованих систем. Для першого рівня є характерним усталеність, лінійність і передбачуваність (що відповідає досить короткому відрізку будь-якої кривої), для другого – неусталеність та не лінійність [1].

Інноваційний розвиток форм обліку є цілеспрямованим та незворотнім внаслідок циклічного переходу на якісно новий рівень. При цьому, складова розвитку, будучи багатфакторним процесом, обумовлює комп'ютерну форму

обліку як більш прогресивну.

Інноваційний розвиток форм бухгалтерського обліку за видом засобів для ведення бухгалтерського обліку та за порядком оформлення відбувався циклічно, згідно з класичною теорією розвитку і, крім того, паралельно.

Сучасний етап інноваційного розвитку інформаційного забезпечення діяльності підприємств характеризується лише технічним адаптуванням форм бухгалтерського обліку за порядком оформлення до вимог комп'ютерних систем та систем «хмарових обчислень», що обумовлює необхідність розробки шляхів їх оптимізації за порядком оформлення у відповідності як з можливостями автоматизованих систем, так і з вимогами зовнішнього середовища (потреб системи управління).

Література:

1. Кремень В. Г., Горлача М. І. Філософія : Підручник для вищої школи. Х.: Прапор, 2004. 736 с.
2. Савченко В. М. Тенденції розвитку функцій бухгалтерського обліку в аграрній сфері. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*. 2005. Вип. 7, ч. I. С. 209-214

УДК 657

Кононенко Л.В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку

Вотінова М.С.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПРИБУТКОВИХ УСТАНОВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Для вирішення соціальних проблем, які постають перед сучасним суспільством, є необхідним безперебійне функціонування установ і організацій, які б оптимально їх вирішували. З цією метою загальноприйнятим у всьому світі є функціонування неприбуткових організацій.

Необхідність реалізації демократичних принципів суспільного розвитку в Україні обумовили доцільність оптимальних змін загального процесу регулювання обліку та контролю результатів діяльності неприбуткових установ (організацій). Оптимальна організація і методика обліку та контролю є вирішальними чинниками ефективного управління неприбутковою установою (організацією) в сучасних умовах. Крім того, неприбуткові установи (організації) забезпечують вагомий внесок у соціальний, екологічний та економічний розвиток держави. Історично обумовлено, що розвиток неприбуткових організацій відбувається під впливом економічних умов і національних традицій. Наявність різноманітних підходів до організації

функціонування неприбуткових організацій вимагає дослідження особливостей їх бухгалтерського обліку і контролю діяльності неприбуткових установ (організацій).

Неприбуткові установи (організації) створюють так званий третій сектор економіки. Проте на сьогодні не існує єдиного визначення їх сутності як на міжнародному рівні, так і в Україні. Так, у американському законодавстві використовується термін «неприбуткова організація», а у європейських країнах – «неурядова організація» [4]. В Україні поняття «неприбуткова організація» закріплено Податковим Кодексом України [1]. До внесення змін у Податковий кодекс неприбуткові підприємства, установи та організації визначалися як підприємства, установи та організації, основною метою діяльності яких є не одержання прибутку, а провадження благодійної діяльності та меценатства і іншої діяльності, передбаченої законодавством.

На сучасному етапі основним документом який регламентує дії контролюючих органів та неприбуткових підприємств, установ та організацій у перехідний період, з метою встановлення відповідності установчих документів неприбуткових організацій вимогам Податкового кодексу України [1] для включення до нового Реєстру неприбуткових установ та організацій, є Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру» [3].

Неприбуткові установи (організації), як будь-які юридичні особи, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [2] зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність.

Отже, неприбуткова установа (організація) – це самостійний суб'єкт господарювання з правами юридичної особи, який здійснює діяльність згідно установчих документів, має самостійний баланс, поточні рахунки в банках, печатку, веде бухгалтерський облік, подає звітність згідно із законодавством та не має на меті отримання прибутку. Усі неприбуткові установи (організації) об'єднує те, що доходи, які отримані у межах статутної діяльності, використовуються винятково для фінансування видатків на утримання такої установи (організації), реалізації мети (цілей, завдань) та напрямів діяльності, визначених її статутними документами.

Облік та контроль є невід'ємною складовою діяльності неприбуткових установ (організацій) і інформаційною базою оптимального управління ними. Система обліку і контролю будь-якого господарюючого суб'єкта (у т.ч. і неприбуткових установ (організацій)) є активно-адаптивною. Отже, будь-які трансформації обумовлюють необхідність удосконалення методології та організації бухгалтерського обліку і контролю відповідно до вимог міжнародних стандартів та чинного податкового законодавства.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI URL: <http://sts.gov.ua/nk/> (дата звернення: 15.10.2019)

2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 15.10.2019).
3. Про затвердження Порядку ведення Реєстру неприбуткових установ та організацій, включення неприбуткових підприємств, установ та організацій до Реєстру та виключення з Реєстру» : затв. Постановою КМУ від 13 лип. 2016 р. № 440. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/> (дата звернення: 15.10.2019).
4. Романів Є. М., Дида О. В. Бухгалтерський облік і оподаткування неприбуткових організацій: особливості та порядок проведення в Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С. 1290-1294. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_11_311 (дата звернення: 15.10.2019)

УДК 657

Костенко В.Г.

асистент кафедри бухгалтерського обліку
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА ОБЛІКОВІ АСПЕКТИ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах ринкової економіки процес збуту продукції займає особливе місце в діяльності кожного підприємства, адже, насамперед, від того як здійснюється цей процес залежить його фінансовий результат. Збут продукції є найважливішою, хоч і завершальною стадією кругообігу капіталу. Без ефективного збуту продукції немає перспектив на закупівлю підприємством запасів, виробництво, вкладання інвестицій.

Процес збуту є складним та багатограним як в організаційному, так і в економіко-правовому аспектах. З одного боку, процес збуту необхідно розглядати як підсумкову діяльність підприємства, з іншого боку – реалізація конкретного товару є складовою частиною реалізації у широкому змісті цього слова, тобто реалізації сукупного суспільного продукту. При цьому слід відзначити, що збут можна розглядати на різних рівнях, а саме: на рівні підприємства, галузі, регіону, економіки країни в цілому.

В обліковій практиці підприємств для забезпечення єдиного підходу до трактування збуту необхідно розглядати його в широкому та вузькому розумінні. З позицій виконуваних ним функцій та з урахуванням окремих елементів політики підприємства (управління, маркетингу, обліку) збут і маркетинг слід розглядати як взаємозалежні категорії. Організація обліку процесу збуту є складовою оперативно-господарської діяльності підприємства, на підвищення ефективності якої спрямовуються маркетингові зусилля. Збут більше стосується поточної діяльності, а маркетинг націлений на перспективу.

Організація обліку збуту залежить від потенціалу підприємства та обраною ним збутової політики – сукупності збутових стратегій маркетингу і комплексу заходів з формування асортименту товарної продукції та ціноутворення,

стимулювання збуту, укладання договорів, транспортування, та інших організаційних аспектів збуту. Це спосіб здійснення збутової діяльності.

Метою організації обліку збутової діяльності є доставка товарної продукції та своєчасне отримання доходу у вигляді виручки, а її здійснення залежить від впливу контрольованих і неконтрольованих факторів, що зумовлюють високий рівень ризику та невизначеності ринку, а також своєчасне відображення даних операцій у первинних документах та регістрах синтетичного обліку.

Відповідно до чинного законодавства витрати на збут звітного періоду не включаються до собівартості реалізованої продукції, а списуються на фінансові результати [1]. На основі узагальнення результатів дослідження з даної проблеми встановлено відсутність чіткої класифікації невиробничих витрат, до яких відносять витрати збутової діяльності. Науково обґрунтована класифікація витрат є основою раціональної організації побудови обліку та сприяє ефективному здійсненню контролю і прийняттю управлінських рішень. У зв'язку з цим запропоновано класифікацію збутових витрат за такими ознаками: по відношенню до процесу збуту, для визначення фінансових результатів і комерційної собівартості, за часом здійснення, функціональністю, видами товарної продукції.

Залежно від потреб інформаційного забезпечення системи управління слід виділити етапи організації первинного обліку збутової діяльності, вимоги до первинного оформлення збутових операцій, а також розкрити особливості документування операцій з продажу за різними каналами.

Аналіз діючої методики обліку показав, що отримати дані про збутові витрати можна завдяки перевірці первинних документів та облікових регістрів. В обліку збутовий процес розділений на частини з окремим відображенням доходу, собівартості товарної продукції та фінансових результатів збут. Маркетингові витрати спрямовані на дослідження ринку, його кон'юнктури, вивчення зміни попиту на товарну продукцію, а витрати на збут мають обмежений характер і спрямовуються переважно на задоволення потреб споживачів при реалізації продукції. Їх розмір і структура визначаються умовами ринку, специфікою товарної продукції, запитами споживачів, стратегічними цілями підприємства [2].

При визначенні величини затрачених ресурсів на збут товарної продукції необхідно врахувати економічну та облікову послідовність здійснюваних операцій, розрізняти бухгалтерські (явні) та економічні (явні та альтернативні) витрати. Такий поділ необхідний для обчислення потенційного прибутку по ще не реалізованих залишках товарної продукції.

В аналітичному обліку доцільно виділяти істотні сторони збутового процесу. Їх слід розглядати як окремі економічні категорії: кількість товарної та реалізованої продукції, собівартість реалізації, сума виручки та доходи, витрати збутової діяльності, прибуток і збиток. Решта понять і категорій можуть бути віднесені до об'єктів обліку за умови їх потенційної корисності для споживачів облікової інформації.

З метою формування оперативних аналітичних даних про хід і результати

збутової діяльності необхідно складати Відомості обліку витрат збутової діяльності та Відомість обліку збуту за каналами [3]. Їх ведення забезпечить можливість контролю збутових витрат на основних етапах збутового процесу (від прогнозних досліджень ринку до контролю збутової діяльності), оцінки доцільності їх здійснення. Відомості можуть бути використані як форми внутрішньогосподарської звітності за збутовими операціями.

Облік та контроль збутових операцій забезпечує можливість оперативного управління, адаптацію підприємства до зовнішнього середовища та ринків, що активно розвиваються. Результати збутової діяльності залежать від своєчасності отримання й обробки інформації про зміни на товарних ринках, формування правильного сприйняття і можливості критичної оцінки зовнішнього середовища та стану виробничо-господарської діяльності підприємства. Наявність такої інформації дозволить виявити внутрішні резерви та можливості їх мобілізації для поліпшення системи збуту в цілому, фінансових результатів операційної діяльності та забезпечення стабільної роботи підприємства.

Література:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : затв. Наказом М-ва фінансів України від 31 груд. 1999 р. № 318. URL: www.rada.gov.ua. (дата звернення: 20.10.2019)
2. Власова І. О. Методологічні аспекти обліку збуту. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Збірник наукових праць. Тематичний випуск «Дослідження і оптимізація економічних процесів «Оптимум 2006». Харків: НТУ «ХПІ», 2006. С. 123-126.
3. Башинський О. Облік доходів сільськогосподарських підприємств за П(С)БО 30 «Біологічні активи»: застосування на практиці. *Все про бухгалтерський облік*. 2011. № 40. С. 21.

УДК 657

Костенко О.М.

аспірант кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування
Сумський державний університет
м. Суми, Україна

ПЕРЕДУМОВИ, МЕТОДИКА, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОЇ ЗВІТНОСТІ

Інтегрована звітність – це вдалий метод відображення стану бізнесу. Звертаючи увагу на цілий комплекс факторів у діяльності фірми і роблячи акцент на довгострокову фінансову стабільність, замість короткострокової, вона допомагає організації дивитися більш впевнено в майбутнє. Крім того, інтегрована звітність направлена на прозорість у відображенні інформації, це дає можливість керівництву компанії, показати, що вони належним чином виконує свої обов'язки, в усіх напрямках діяльності підприємства.

Необхідність впровадження інтегрованої звітності сформувалася під впливом: внутрішніх чинників (менеджмент організації починає розуміти, що взаємозв'язки, які існують між процесами, що відбуваються за межами організації та результатами діяльності безпосередньо самого підприємства, дуже залежать один від одного) та зовнішні чинники (особи, які стикаються із звітністю окремої організації, хочуть бачити не тільки прогнозовані фінансові показники, а майбутній вплив діяльності підприємства на трудові ресурси, екологію, те що вони можуть запропонувати інвесторам, у зв'язку з стрімким розвитком економіки).

Основні передумови формування інтегрованої звітності полягають в наступному:

- по-перше, у сучасному суспільстві ставлення до цінності організації зазнало змін, що призводить до зміни рівня звітності. Збільшується потреба з боку учасників економічної діяльності у розумінні впливу бізнес моделі підприємства на створення доданої вартості у майбутньому. Виникла необхідність у наданні фінансової і нефінансової інформації всім зацікавленим сторонам з метою забезпечення прозорості діяльності підприємства;
- по-друге, традиційна форма корпоративної звітності за показниками діяльності не відповідає сучасним вимогам у зв'язку з історичною оцінкою вартості підприємства. Новий підхід повинен базуватися на поточній вартості, форми якої варіюються в часі, останнім часом актуальна справедлива вартість. Існуюча модель неадекватно відображає нематеріальні активи – більшість нематеріальних активів, створених «всередині» компанії, не проходять тест на визнання активів відповідно до МСФЗ і тому не показуються на балансі компанії;
- по-третє, інтегрована звітність надає достовірну інформацію для оцінки бізнесу інвесторами, партнерами, менеджментом та аналізу впливу компанії на капітали, що матиме визначальний вплив на посилення ролі бізнесу в суспільстві;
- по-четверте, потреба у розкритті інформації щодо напрямів стратегії сталого розвитку підприємства, реалізація якої сприятиме зростанню доданої вартості у коротко-, середне- та довгострокових періодах. Інтегрована корпоративна звітність визначає єдиний формат надання зацікавленим користувачам інформації про діяльність підприємства, ризики і потенціал створення доданої вартості. Вона охоплює фінансову і нефінансову звітність та розкриває показники результативності економічної, екологічної і соціальної діяльності підприємства, що забезпечує прозорість інформації в частині бізнес ризиків і управління ними [1].

Головна особливість інтегрованої звітності полягає в тому, що в ній робиться акцент на факторах виробництва, які компанія споживає та створює, – фінансових, виробничих, людських, інтелектуальних, природних та соціальних [2].

У грудні 2013 року інтегрована звітність була стандартизована, з метою

становлення принципів, які визначають загальний зміст інтегрованого звіту, а також тлумачення основних концепцій, що лежать в його основі.

Інтегрований звіт згідно з Міжнародним стандартом з інтегрованої звітності має містити вісім елементів: 1) огляд організації і зовнішнє середовище; 2) управління; 3) бізнес модель; 4) ризики і можливості; 5) стратегія і розподіл ресурсів; 6) результати діяльності; 7) перспективи на майбутнє; 8) основні принципи підготовки та презентації з інтегрованої звітності [3].

З позиції принципу достовірності та суттєвості інтегрований звіт повинен містити коротку, достовірну та суттєву інформацію, яка характеризує здатність підприємства створювати і зберігати цінність в короткостроковому, середньостроковому і довгостроковому періодах. Звітність повинна бути сформована аналогічно внутрішній звітності, зокрема, у частині відображення інформації про фінансові результати, майновий стан компанії та створення цінності у майбутньому[1].

Таким чином, основними функціями інтегрованої звітності є:

- інформаційно-аналітична – надання зацікавленим користувачам достовірної та об'єктивної інформації про діяльність організації;
- координаційна – відображення в рамках звітності результатів зусиль по забезпеченню інтересів всіх груп стейкхолдерів;
- регулююча – регулювання взаємодії підприємством із зацікавленими особами на основі інформації звітності, які вона зобов'язана розкривати в своїй звітності;
- цільова – визначає цільові параметри і орієнтує процес управління на досягнення головної мети організації (зростання вартості) [1].

Компанії в Україні почали поступово впроваджувати інтегровану звітність, але зіштовхнулися з низкою проблем: існуюча звітність не розкриває належним чином потрібну інформацію і менеджменту організації необхідно докладати великих зусиль для її пошуку; немає необхідної взаємодії між усіма підрозділами підприємства, які впливають на успішні показники компанії; відсутність дослідницької бази; недостатня розробленість інформаційних систем з оцінки нефінансових показників [3]; інтегрована звітність вимагає узгодженість усіх ланок роботи підприємства; підвищення рівня деталізації інформації; дана звітність передбачає збільшення витрат.

Інтегрована звітність для процесу управління відіграє важливу роль, адже вона розкриває важливу інформацію по всім ланкам підприємства, яку використовують менеджери для щоденного керування і прийняття ключових рішень у напрямках розвитку організації. З її допомогою вітчизняні компанії змогли б залучати більше іноземних інвестицій для подальшого розвитку, виходячи на новий рівень бізнесу.

Література:

1. Костирко Р. О., Прозоров Д. В. Інтегрована корпоративна звітність-інструмент забезпечення сталого розвитку підприємств. *Вісник Східноукраїнського Національного Університету імені Володимира Даля*. 2017. № 2 (232). С. 44-49

2. Лісова Е. Тенденції та проблеми формування інтегрованої звітності. *Бухгалтерський облік, аналіз і аудит : проблеми та перспективи розвитку* : зб. матеріали Всеукр. студ. наук.-практ. конф. Миколаїв: НУК, 2014. 164 с.
3. Чумак О. В., Салатська О. А. Інтегрована звітність в системі управління підприємств. URL: <http://konf.amsfo.com.ua/integrovana-zvitnist-v-sistemi-upravlinnya-pidpriyem> (дата звернення 10.10.2019)

УДК 327

Кравченко О.В.

кандидат філологічних наук
доцент кафедри права та соціально-економічних відносин
Кіровоградський інститут розвитку людини
м. Кропивницький, Україна

ПОЛІТИЧНА КОМУНІКАЦІЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Роль та важливість політичної комунікації в сучасному суспільстві зумовили активну наукову дискусію щодо її предметно-сутнісного змісту. Найбільш відомими є роботи Р.-Ж. Шварценберга, Л. Пая, Ж.-М. Коттре, Г. Ласуелла, Р. Бреддока, Н. Вінера, К. Шеннона, У. Вівера, М. Дефлер, К. Дойча.

Гене́за поняття «політична комунікація» у світовій традиції тісно пов'язане із дослідженням природи політики, медіа, масових комунікацій, впливу медіа на аудиторію, участі преси в політичних кампаніях, громадсько-політичних взаємовпливів із соціальними інститутами держави. З'ясування механізмів взаємодії політичної культури і ЗМІ, формування соціально-політичної комунікації в українській і світовій традиціях пройшли історичні етапи, зазнали змін. Соціально-політичну комунікацію у ЗМІ, роль ЗМІ у політиці досліджують політологи, теоретики журналістики, дослідники масової комунікації, історики преси.

Соціально-політична комунікація є широко застосованим механізмом взаємного узгодження інтересів, соціальних дій та цілей розвитку людини, суспільства і держави.

Політична комунікація відбувається між різними суспільними групами: людьми як носіями політичних архетипів; людиною і політичною силою, партією, державою, уособленою в політичних лідерах та органах державної влади; між політичними блоками та громадянами; між політичними силами та державою. Ця комунікативна взаємодія здійснюється як безпосередньо, так і опосередковано, завдяки каналам масової комунікації (через політичну рекламу та політичні повідомлення).

Важливим елементом політичної комунікації виступає політична медійна культура. Щоб вивчити типологію і різновиди медійної політичної культури, важливо з'ясувати, як формується політична культура ЗМІ, якими структурними елементами вона характеризується, які має риси і яке практичне значення виконує (функції ЗМІ), а також проаналізувати рівень політичної

культури на конкретних прикладах, зокрема політичних повідомленнях (політичній рекламі). ЗМІ формують громадську думку, а громадська думка є складником політичної культури.

Для аналізу формування політичної комунікації важливий такий компонент як громадська думка. Громадська думка формується ЗМІ, а через громадську думку формується політична свідомість, яка є елементом політичної комунікації. Політична комунікація містить у собі особливий елемент – політичну свідомість, що перебуває у постійному зв'язку із громадською думкою, яка є технологічним засобом політичного процесу. Громадська думка формує політичну свідомість, а політична свідомість – елемент формування політичної культури. Взаємодія ЗМІ і політичної культури має вигляд ланки, яку формують опосередковано два обов'язкові елементи: громадська думка та політична свідомість. І навпаки: політична комунікація має елемент політичної свідомості, яка сформована громадською думкою, а громадську думку формують ЗМІ.

Функціональний механізм політичної комунікації складається з таких функцій: інформаційної, регулятивної, соціалізаційної, інтеграційної, мотиваційної, маніпулятивної, функції зворотного зв'язку, розважальної, мобілізаційної, кореляційної, континуїтивної, іміджевої, узгоджувальної, або консолідувальної, адаптивної, емоційної.

Політична комунікація формується завдяки політичній публіцистиці, політичній журналістиці, політичній рекламі.

Сьогодні з посиленням розвитку інформаційно-комунікативних технологій відбувається трансформація політичної комунікації, внаслідок якої:

- збільшується обсяг, щільність і швидкість комунікацій;
- змінюються штучні форми соціальної комунікації на інтерактивні, тобто перетворюються канали політичної комунікації;
- змінюються актори політичної комунікації, при цьому збільшується кількість організованих та неорганізованих груп, індивідуальних акторів;
- збільшується доступ до інформації та розвиваються навички й уміння працювати з нею;
- долаються фізичні та соціально-політичні обмеження й формуються ефективніші механізми взаємодії акторів і соціальних груп;
- розвиваються моделі комунікації, з'являються ті, які можливі тільки у віртуальному просторі;
- з'являються нові способи творення, розпізнавання, розмежування та засвоєння розширених потоків політичної інформації;
- залучається все більше людей та створюються соціальні спільноти, у яких певна інформація спільно осмислюється та інтерпретується;
- нівелюється соціальна ієрархія користувачів, що сприяє політичній активізації;
- посилюється динамічність політичних процесів;
- розвиваються форми комунікації (як вербальні, так й невербальні).

У сучасних умовах інформатизації змінюється внутрішній механізм

політичної комунікації: якщо раніше держава та політики домінували у формуванні інформаційного забезпечення політичної сфери, то в сучасних умовах інформаційна складова політики трансформувалася й формується в тому числі під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Завдяки політичним інтернет-комунікаціям людина по-іншому відчуває себе в політичному процесі: індивіди мають можливість висловлювати свою думку, критикувати, спілкуватися одnodумцями, долаючи географічні, часові, цензурні, навіть психологічні та інші бар'єри, об'єднуватися та спільно діяти, організовувати заходи тощо.

Отже, сучасні тенденції суспільних процесів характеризуються розширенням комунікативних можливостей людини, використання яких значно збагачує резерви політичної комунікації. Інформатизація суспільства зумовлює створення певного середовища та умов не тільки для поширення інформації, а й для її продукування, що особливо актуально для політичної сфери та вимагає розвитку нових інформаційних технологій політичної комунікації.

Література:

1. Буданова О. Б. Сучасний науковий дискурс щодо розвитку інформаційного суспільства: концепції та напрями. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи.* 2013. Вип. 1045. С. 16-24.
2. Ганжуров Ю. Політична комунікація. Лоза і корінь діалогової моделі. *Віче.* 2004. № 4 (5). С. 8-10.
3. Кіслов Д. В. Політична безпека масових комунікацій : монографія. К.: «М.П. Леся», 2010. 208с.

УДК 657

Крячко В.Г.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРИРОДООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Зростання забруднення навколишнього природного середовища та вимоги міжнародних норм і стандартів, на які орієнтовано розвиток нашої країни, вимагають спрямування діяльності суб'єктів господарювання на ефективне ведення екологічної політики та запровадження інструментів еколого-економічного управління. Для цього необхідним є забезпечення керівництва необхідною інформацією, яка формується в системі бухгалтерського обліку.

Природоохоронною є будь-яка діяльність, спрямована на збереження навколишнього середовища. У процесі природоохоронної діяльності суб'єкти

господарювання несуть специфічні витрати, а методологічний інструментарій ведення їх обліку є недосконалим. Основними об'єктами облікової політики природоохоронної діяльності є її витрати та результати, а також специфічні ресурси.

Природоохоронна діяльність підприємств здійснюється у двох напрямках: очищення шкідливих викидів, скидів, відходів та усунення причин забруднення. У процесі використання очисних споруд також утворюються шкідливі відходи у меншій кількості, але більшої концентрації. Оцінка відходів при очистці є елементом облікової політики природоохоронної діяльності.

На сьогодні основним законодавчим документом, що регламентує природоохоронну діяльність вітчизняних підприємств, є Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» в останній редакції від 01.02.2017 р. [1].

Проблемою сьогодення є те, що менеджмент підприємств не має належного розуміння і сприйняття витратної діяльності щодо вирішення екологічних проблем, як це практикується у багатьох країнах. Завданням формування облікової політики природоохоронної діяльності є інформаційне забезпечення екологічного менеджменту.

Облік взаємодії підприємства із навколишнім середовищем має здійснюватися в межах політики екологічної ефективності. Для цього повинна бути чітко діюча система контролю за якістю навколишнього середовища, яка до цього часу в Україні є недосконалою. Однією з причин є відсутність повного і достовірного інформаційного забезпечення про витрати на природоохоронну діяльність, основою якого є бухгалтерський облік, що забезпечує менеджерів достовірною та реальною інформацією про витрати на охорону навколишнього середовища та його відновлення.

Облікова політика природоохоронної діяльності спрямовується на реалізацію завдань бухгалтерського обліку, що полягають у:

- формуванні та наданні повної, своєчасної та достовірної інформації про витрати на природоохоронні заходи для ефективного управління екологічною діяльністю підприємства;
- сприянню збереження природних ресурсів;
- забезпеченні контролю за витратами на природоохоронні заходи підприємства.

Враховуючи прийнятий Україною курс на євроінтеграцію, становлення обліку природоохоронної діяльності підприємств має здійснюватися з врахуванням світового досвіду.

Питання впливу підприємств на навколишнє середовище та відображення його в обліку на Заході вирішується науковцями, які працюють у напрямку Environmental Accounting.

Основним документом, що регламентує облік витрат і зобов'язань, пов'язаних з природоохоронною діяльністю підприємства є Методичні рекомендації з обліку природоохоронних витрат і зобов'язань, прийняті Конференцією з торгівлі і розвитку ООН у 1998 році (у 2002 році ці рекомендації було оновлено) [2]. Вищезазначені Методичні рекомендації не

суперечать вимогам Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Закордонними науковцями визначені причини необхідності впровадження обліку природоохоронних витрат на підприємствах:

- рахунки обліку повинні відображати ставлення підприємства до навколишнього середовища, його вплив, витрати, зобов'язання та ризики щодо фінансової позиції у цьому відношенні;
- інвестори потребують інформації про екологічну ефективність підприємства аби приймати зважені та обдумані інвестиційні рішення;
- необхідно коректно і в раціональний спосіб здійснювати облік і розподіл витрат, в т. ч. екологічних, на виробництво продукції, робіт, послуг;
- для співпраці з покупцями та іншими контрагентами потрібно демонструвати відкритість та конкурентні переваги у сфері природоохоронної діяльності;
- екологічний облік є ключем до сталого розвитку у планетарному масштабі [2].

Спеціального стандарту з фінансового обліку та звітності, який би регулював облік витрат на природоохоронну діяльність, не має в системі європейських Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), американській системі Загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку (US GAAP) та в Україні. Діюча нині в Україні система оцінки витрат на природоохоронну діяльність почала формуватися в середині 80-х років ХХ століття. Основними недоліками цієї системи є такі:

- витрати підлягають вирахуванню з суми оподаткованого податком доходу лише після того, як вони проведені, внаслідок чого немає стимулу враховувати зобов'язання, зокрема природоохоронні;
- надмірна складність виділення витрат на природоохоронну діяльність із загальних витрат;
- відсутність конкретних рекомендацій стосовно надання інформації про природоохоронну діяльність і організацію екологічного обліку на підприємствах.

Отже, попри нагальну потребу і вимогу часу, сьогодні відсутні єдині підходи до трактування категоріального апарату обліку природоохоронної діяльності, недостатньою є методологічна база, що не виключає необхідність формування ефективної облікової політики щодо природоохоронної діяльності усіма суб'єктами господарювання.

Література:

1. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 05 бер. 1998 р. № 186/98-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 20.10.2019)
2. Accounting and Financial Reporting For Environmental Costs and Liabilities [Guidance Manual] / United Nations Conference On Trade And Development. Geneva, 2002. URL: http://unctad.org/en/Docs/iteeds4c1_en.pdf (Last accessed: 20.10.2019)

СТРУКТУРНІ СКЛАДОВІ ЕЛЕМЕНТИ ПОДАТКОВОЇ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ, ПРИНЦИПИ ЇХ ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ

У податковій обліковій політиці підприємства відображається специфіка формування і використання інформації про об'єкти податкового обліку та методика і порядок обчислення бази оподаткування за відповідними податками, які сплачуються підприємством, а також способи виконання податкових зобов'язань перед бюджетами різних рівнів. При цьому, в податковій обліковій політиці суб'єктом господарювання повинні розкриватися лише ті питання, які мають для нього практичну значимість і не обтяжуватись питаннями, які не мають безпосереднього відношення до діяльності такого суб'єкта.

При формуванні податкової облікової політики (облікової політики з метою оподаткування) слід виходити з того, що остання включає ряд теоретичних, методичних, технологічних та організаційних елементів, використання яких, з числа всіх існуючих альтернатив, передбачених чинним законодавством, дозволить оптимізувати податкові платежі суб'єкта господарювання.

Теоретичною основою податкової облікової політики виступає правове та методичне забезпечення ведення податкового обліку, тобто законодавчі та інші нормативно-правові акти, які регламентують організацію і ведення податкового обліку, положення теорії бухгалтерського обліку з проблем збору даних, обробки та агрегування інформації в реєстрах податкового обліку, використання облікових процедур, наукові положення конструювання інформаційної системи податкового обліку.

Організаційні елементи податкової облікової політики визначають загальні питання оподаткування підприємства: регламентацію порядку організації податкового обліку (який з підрозділів підприємства буде займатися цим питанням: бухгалтерія або спеціалізована служба (відділ, сектор), особа, відповідальна за ведення обліку); формування системи організаційно-розпорядчих документів (внутрішні правила, положення, регламенти, рішення, посадові інструкції тощо); визначення місця і ролі відділу (сектору) податкового обліку в управлінській і виробничій інфраструктурі підприємства, його взаємодія з іншими підрозділами; форма організації податкового обліку; положення кадрової політики щодо працівників відділу (сектору) податкового обліку, план організації їх роботи, порядок атестації, правила ділової етики, система підбору персоналу, підвищення його кваліфікації, система нормування

і оплати праці, методика визначення чисельності, порядок приймання-передачі справ при зміні працівників.

Технологічні питання податкової облікової політики спрямовані на визначення технологічних засобів, які забезпечують ведення податкового обліку. До них, зокрема, відносяться: форма ведення податкового обліку (технологія обробки облікової інформації); склад, форма і способи формування реєстрів податкового обліку (періодичність складання і подання, відповідальні особи, їх контроль, користувачі); організація документообороту; порядок зберігання документів податкової звітності і реєстрів податкового обліку; порядок проведення інвентаризації активів і зобов'язань; система внутрішнього контролю за нарахуванням та сплатою податкових платежів; розробка та затвердження робочого плану рахунків активів, зобов'язань, доходів та витрат для визначення об'єкта оподаткування; порядок розрахунків з бюджетом за податковими платежами.

Методичні елементи податкової облікової політики визначають способи ведення податкового обліку, які суттєво впливають на формування бази оподаткування та величину податкових платежів за їх видами, виходячи з альтернативних прийомів і способів. Це виражається в можливості відображення одних і тих самих фактів господарського життя різними бухгалтерськими записами та у різних оцінках, що в кінцевому результаті впливає на формування показників звітності. До таких елементів відносяться: класифікація активів і зобов'язань з метою розрахунку бази оподаткування; оцінка активів і зобов'язань з метою розрахунку бази оподаткування; порядок визнання доходів і витрат; дата виникнення податкових зобов'язань та податкового кредиту; порядок формування виробничої собівартості товарів, робіт, послуг; порядок формування резервів; періодичність відображення відстрочених податкових активів та відстрочених податкових зобов'язань; облік фінансових результатів.

Таким чином, в податковій обліковій політиці в рамках методологічного аспекту повинні бути визначені: обрані суб'єктом господарювання способи ведення податкового обліку і формування бази оподаткування, передбачені податковим законодавством; способи ведення податкового обліку і формування бази оподаткування, не передбачені податковим законодавством; способи ведення податкового обліку і формування бази оподаткування, варіантність яких обумовлена колізіями податкового законодавства.

Вибір оптимального сполучення елементів облікової політики з метою оподаткування ґрунтується на використанні критеріїв, які дозволяють моделювати вплив цих елементів на рівень податкових платежів.

Формуючи податкову облікову політику підприємства слід керуватися наступними принципами: оптимальність (доцільність вибору того чи іншого варіанта елемента облікової політики розглядається з точки зору оптимальності оподаткування для суб'єкта господарювання); мінімізація витрат і ризиків (щоб уникнути значних трудозатрат в процесі ведення податкового обліку за інших рівних умов, необхідно враховувати трудомісткість практичної реалізації окремих елементів облікової політики, а також можливість мінімізації

податкових ризиків, розрахунок потенційних прибутків та пов'язаних з ними податкових зобов'язань); пріоритет методологічної складової елементів податкової облікової політики (облікова політика, саме в рамках методологічної складової, безпосередньо впливає на формування бази оподаткування в розрізі податкових платежів та можливості суб'єкта господарювання щодо її оптимізації); вибір найкращого варіанта з числа альтернативних (правила і норми загальної дії та однозначні і обов'язкові для виконання, підлягають безумовному дотриманню, акцент робиться на елементах, за якими законодавством передбачені альтернативи); обґрунтованість (кожен з альтернативних варіантів ведення податкового обліку, обраний суб'єктом господарювання, повинен бути ним обґрунтований з точки зору доцільності його застосування в межах чинного законодавства та з посиланням на конкретну норму відповідного нормативно-правового акта); підконтрольність (досягнення бажаних результатів від використання розробленої схеми оптимізації податкових платежів залежить від належним чином організованого контролю й існування реальних важелів впливу на всіх її виконавців на всіх етапах її реалізації); юридична відповідність (схема оптимізації податкових платежів суб'єкта господарювання повинна бути, безперечно, законною як відносно вітчизняного, так і міжнародного законодавства); автономність та нейтральність (заходи щодо оптимізації оподаткування суб'єкта господарювання повинні бути незалежними від поведінки і дій зовнішніх учасників та не впливати на систему його оподаткування).

Ефективність діючої облікової політики підприємства з точки зору виконання нею функцій оптимізації оподаткування повинна визначатись на основі порівняння показників податкового навантаження при альтернативних варіантах використання окремих елементів облікової політики, щодо яких підприємство має можливість вибору. До основних показників, які доцільно використовувати для оцінки ефективності податкової облікової політики відносяться: сума податків, зборів та обов'язкових платежів, які сплачуються суб'єктом господарювання; структура (частка) податків та окремих їх видів у собівартості продукції, в ціні виробника та в ціні реалізації, яка може формуватися як для загального обсягу виробництва чи реалізації, так і для обсягу за окремими видами продукції, робіт та послуг; розмір чистого прибутку суб'єкта господарювання, максимізація якого є основною метою діяльності будь-якого підприємства; величина чистого прибутку на одиницю податкових витрат (коефіцієнт ефективності оподаткування); середня по підприємству величина податків у розрахунку на одиницю продукції; загальний рівень оподаткування підприємства відносно фінансових результатів його діяльності; питома вага податкових платежів у виручці від реалізації продукції; питома вага податкових платежів у витратах виробництва.

За допомогою розрахунку вказаних показників можна здійснювати моделювання впливу вибору альтернативних елементів податкової облікової політики на податкові зобов'язання підприємства, що в кінцевому результаті призведе як до зниження розміру сплачуваних податкових платежів, так і до зниження податкового навантаження на підприємство.

Кураташвили Альфред Анзорович

доктор экономических, философских и юридических наук
профессор в области общественных наук

Президент Международной Академии социально-экономических наук

Президент Международной Академии Политического менеджмента

Президент Международной Академии Юридических наук

Действительный член Нью-Йоркской Академии наук

Академик Академии политических наук США

г. Тбилиси, Грузия

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬЮ В ИНТЕРЕСАХ НАРОДА

Не подлежит сомнению тот факт, что целью предпринимательской деятельности является получение наиболее высокой прибыли, т.е. цель предпринимательской деятельности – «чисто» экономическая, что, соответственно, зафиксировано и в законодательстве государства (государств).

Притом, необходимо отметить, что экономическая нацеленность предпринимательской деятельности является прямым отражением и воплощением главной идеи знаменитого Адама Смита, называемой «Невидимой рукой» рынка [10, с. 332].

Вместе с тем, считаю принципиально важным обратить внимание на то, что, как неоднократно отмечалось мной, несмотря на общепризнанность во всем мире Адама Смита, и несмотря на его безусловные заслуги в экономической науке, наряду с этим Адам Смит своей главной «научной» идеей так называемой «Невидимой руки» фактически является не только одним из основателей классической политэкономии, но и «научным» «интерпретатором» и создателем научных основ экономического фашизма.

В качестве примера проявления «чисто» экономического мышления, господства «чисто» экономической цели, проявления экономического фашизма, можно привести допущение и функционирование в обществе и в государстве азартных «игр», а также допущение мошеннического навязывания людям микрозаймов коммерческими банками и другими финансово-кредитными организациями и т.д.

В данном случае главной проблемой является раскрытие современных проявлений капитализма, особенно имеющих место в некоторых государствах в постсоветском пространстве после развала (точнее же, после разрушения) Советского Союза в результате и путем искусственного оплодотворения дикого капитализма на почве псевдосоциализма.

Отмеченная проблема особенно актуальна в современных условиях, когда под маской «свободы» и под маской неосуществимой так называемой «Демократии» [1, 2 и др.], ибо так называемая «Демократия», т.е. власть народа – вообще неосуществима, фактически имеет место вседозволенность в

обществе и в государстве (притом, даже противозаконно «узаконенная» вседозволенность), подчинённая «чисто» экономической цели, подчинённая господству денег, рынка, прибыли, капитала над человеком, приводящая к ограблению и порабощению огромного количества людей – фактически приводящая к ограблению и порабощению народа.

Неужели трудно понять то, что так называемая «Демократия» – власть народа – никогда нигде не существовала, нигде не существует и не может существовать, ибо так называемая «Демократия» – неосуществима (?!).

Вызывает удивление непонимание того – или будто бы непонимание того, что даже при принципиальной значимости защиты прав человека, свободы слова, проведения справедливых выборов и т.д., всё это не есть власть народа – всё это не есть так называемая «Демократия», ибо необходимость защиты прав человека ещё раз подтверждает то, что народ не является властью, и что права человека должна защищать государственная власть.

Свобода слова также не означает, что будто бы народ является властью, ибо и свободу слова должна защищать государственная власть.

Проведение выборов также не означает, что будто бы народ является властью, ибо если бы народ сам представлял собой государственную власть, то тогда не проводились бы выборы для избрания государственной власти. Думается, дальнейшие комментарии здесь излишни.

Что касается теоретических основ управления предпринимательской деятельностью, необходимо отметить, что без радикального – без эволюционного по форме, но революционного по своему содержанию – переворота в целевой направленности функционирования общества и государства от «чисто» экономической цели – к социальной (к гуманносоциальной) целевой направленности, никакая «говорильня» со стороны политиков в стиле «Горбачёвской Перестройки» в поддержку несуществующей и неосуществимой так называемой «Демократии», и никакая «традиционная» и «шаблонная» «писанина» представителей сферы науки, порой переписывающих и повторяющих «модные» термины – наподобие того, как «инновации» и т.д., не приведёт к коренному изменению уродливого общественно-государственного строя, служащего «чисто» экономической цели, а значит, не будет способствовать решению проблемы реализации интересов народа.

Следовательно, представителям сферы политики, если они действительно служат интересам своего народа, необходимо осознать и претворить в жизнь революционно новые идеи, нацеленные на реализацию интересов каждого человека, вместо подчинения «чисто» экономической цели – подчинения господству денег, рынка, прибыли, капитала над человеком.

А представителям сферы науки необходимо заниматься не бессмысленным подражанием и повторением «модных» терминов – таких как «инновации» и т.д., а необходимо им самим быть авторами «инноваций», необходимо им самим создавать принципиально новые идеи (хотя чрезмерно редко кто на это способен) или хотя бы осознавать и использовать в своих трудах уже созданные другими – истинными учёными – революционно новые

идеи, способные изменить мир в интересах Человека – в интересах народа.

Притом, особо важно учесть, что решение вышеотмеченных проблем, по моему глубокому и научно обоснованному утверждению, возможно лишь на основе созданных мной принципиально новых научных направлений и принципиально новых научных теорий – на основе Философии социальной цели [3, 4 и др.], на основе Теории верховенства интересов народа [5, 6 и др.] и на основе Теории сбалансированности прав и ответственности должностных лиц [7, 8 и др.], которые вместе отражены также в моей монографии [9].

Литература:

1. Кураташвили Альфред А. На грани необходимости радикальных перемен в ориентации общества и государства. *Международный научный журнал «Прогресс»*. 2001. № 1-2. 13-20 с.
2. Кураташвили Альфред А. «Демократия» – мертворожденная «политическая мода», которая неосуществима (?!) : монография. Тбилиси: Прогресс, 2010. 176 с.
3. Кураташвили Альфред А. Философия цели – альтернатива философии средств : монография. Тбилиси: Мецниереба, 1997. 100 с.
4. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. *Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства* : монография. Тбилиси: Прогресс, 2003. 352 с.
5. Кураташвили Альфред А. Теория диктатуры интересов народа. *Определяющее научное направление социально-экономического развития истинно человеческого общества и государства* : монография. Тбилиси: Мецниереба, 1997. 76 с.
6. Кураташвили Альфред А. Теория верховенства интересов народа. *Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом* : монография. Тбилиси: Прогресс, 2003. 336 с.
7. Кураташвили Альфред А. Сбалансированность прав и ответственности должностных лиц – политико-правовая теория эффективного функционирования общества : монография. Тбилиси: Мецниереба, 1997. 76 с.
8. Кураташвили Альфред А. Теория сбалансированности прав и ответственности должностных лиц. *Принципиально новое научное направление – необходимая научная основа защиты интересов человека и социально-экономического прогресса* : монография. Тбилиси: Прогресс, 2003. 256 с.
9. Кураташвили Альфред А. Философско-правовые основы политического менеджмента. *Управленческое право и определяющий теоретический базис правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономического прогресса* : монография. Тбилиси: Прогресс, 2003. 720 с.
10. Смит Адам Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Соцэкгиз, 1962. 684 с.

Кураташвили Анзор Альфредович

доктор экономических наук
профессор факультета Бизнес-технологий
Грузинский технический университет
Вице-Президент Международной Академии
социально-экономических наук
Вице-Президент Международной Академии
политического менеджмента
Академик Международной Академии Юридических наук
Действительный член Нью-Йоркской Академии наук
г. Тбилиси, Грузия

**ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ –
КАК РЕЗУЛЬТАТ ДЕРЕГУЛИРОВАНИЯ ЭКОНОМИКИ
И НЕОБХОДИМОСТЬ ЕЁ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
ДЛЯ ЗАЩИТЫ ИНТЕРЕСОВ НАРОДА**

Рассматривая проблему предпринимательской деятельности, необходимо обратить внимание на то, что предпринимательская деятельность является результатом дерегулирования экономики, осуществлённой государственной властью. В связи с этим, особое значение в науке государственного управления приобретает исследование теоретических проблем, как регулирования, так и дерегулирования экономики и бизнеса.

Указанные проблемы становятся еще более актуальными в условиях так называемой рыночной экономики. Притом, я не случайно подчеркиваю, что речь идет именно о так называемой рыночной экономике, ибо экономика без рыночных отношений не существует и не может существовать, т.е. нерыночная экономика – это уже не есть экономика, а потому она не существует и неосуществима.

Однако, в условиях так называемой рыночной экономики, рыночные механизмы играют определяющую роль в управлении, как экономическими процессами, так и в управлении обществом и государством в целом. Поэтому, с учетом того, что экономика без рынка не существует и не может существовать, как я многократно отмечал и ранее, так называемую рыночную экономику было бы правомерно называть не рыночной экономикой, а – преимущественно рынком управляемой экономикой.

Именно необходимостью решения вышеотмеченных проблем, и, прежде всего, необходимостью творческого осмысления проблемы дерегулирования экономики и бизнеса, имеющей целью эффективное осуществление социально нацеленного государственного управления, определяется актуальность данной темы исследования.

Необходимо обратить внимание на то, что государственному регулированию экономики и общественной жизни фактически противопоставляется дерегулирование, ибо под дерегулированием обычно

понимается отказ от государственного регулирования экономики и общественной жизни – отказ от вмешательства государства в экономическую жизнь членов общества, что, по моему мнению, совершенно неверно.

Ошибочность противопоставления дерегулирования экономики и общественной жизни государственному регулированию обосновывается мной следующими научными аргументами:

Во-первых, в условиях цивилизованного функционирования общества и государства, дерегулирование экономики и общественной жизни не может происходить произвольно, то есть дерегулирование экономики и общественной жизни в государстве не может происходить без воли государства – не может происходить без активного правового и организационного вмешательства государственной власти в экономическую жизнь общества.

И, во-вторых, хотя дерегулирование на первый взгляд означает будто бы отказ от государственного регулирования экономики и общественной жизни, но ведь сам процесс дерегулирования в институционально-правовом и организационном плане обеспечивается и регулируется именно государством.

И ведь именно государством обеспечивается дальнейшее свободное функционирование дерегулированной экономики.

Следовательно, в условиях реального цивилизованного функционирования общества и государства, дерегулирование экономики и общественной жизни возможно лишь при институционально-правовом и организационном обеспечении со стороны государственной власти – как процесса дерегулирования экономики и общественной жизни, так и процесса свободного функционирования экономики и общественной жизни в рамках существующих в государстве законов и других правовых актов.

Вместе с тем, предлагая созданную мной Теорию дерегулирования экономики и общественной жизни [1, 2, 3, 4, 5, 6 и др.] – как Теорию регулируемой свободы, и как одну из важнейших форм государственного регулирования и управления, т.е. рассматривая дерегулирование – как специфический метод государственного регулирования экономики и общественной жизни, я имею в виду не непосредственное вмешательство государства и, соответственно, не вмешательство государственной власти в конкретные экономические процессы дерегулированной экономики и т.д., а подразумеваю создание государством максимально благоприятных условий для эффективного функционирования дерегулированной экономики и бизнеса в интересах каждого человека, в интересах общества, государства и человечества в целом.

Необходимо особо отметить, что дерегулирование экономики со стороны государства – как одна из важнейших форм ее государственного регулирования и государственного управления, в определенных конкретных условиях может способствовать, как эффективному функционированию рыночной экономики с точки зрения экономической эффективности, так и практической реализации социальной ориентации рыночно-экономической системы.

В результате всего вышеизложенного считаю необходимым еще раз обратить особое внимание на то, что правовое дерегулирование экономики

государством представляет собой одну из важнейших форм ее государственного регулирования и государственного управления, ибо и дерегулирование экономики регулируется государством [1, с. 30-31].

Следовательно, особую значимость приобретает необходимость регулирования государством дерегулированной предпринимательской деятельности, с точки зрения обеспечения защиты интересов народа на основе созданной профессором Альфредом Кураташвили теорий – Философии социальной цели [7 и др.] и Теории верховенства интересов народа [8 и др.].

Притом, принципиальной необходимостью является сохранение свободы и независимости предпринимательской деятельности, но лишь в той степени, в какой она не противоречит интересам человека – интересам народа.

Литература:

1. Кураташвили Анзор А. Социально ориентированная рыночная экономика и влияние правового фактора на ее эффективное функционирование : монография. Тбилиси: Прогресс, 2008. 240 с.
2. Кураташвили Анзор А. Государственное регулирование и саморегулирование экономики в системе государственного управления. *Научные Изыскания в государственном и муниципальном управлении* : Сб. научных трудов. 2012. Вып. 1/2012. С. 87-93.
3. Кураташвили Анзор А. Проблемы менеджмента в обществе и в государстве. *Теория дерегулирования – как Теория регулируемой свободы, и Теория социальной прибыли – как критерий и как Теория истинно человеческой эффективности* : монография. Тбилиси: Прогресс, 2013. 192 с.
4. Кураташвили Анзор А. Регулирование и дерегулирование экономики и общественной жизни в целом – как единая общегосударственная проблема. *Права человека и проблемы государственного управления* : материалы Междунар. науч. конф., 21 янв. 2014 г. Тбилиси: Прогресс, 2014. С. 61-69.
5. Кураташвили Анзор А. Политико-правовые проблемы и механизмы дерегулирования экономики и общественной жизни в системе государственного управления. *Международный научный журнал «Прогресс»*. 2014. № 1-2. С. 29-34.
6. Кураташвили Анзор А. Проблемы и механизмы сочетания регулирования и дерегулирования экономики в процессе модернизации государственного управления. *Модернизационные процессы государственного и муниципального управления* : материалы Междунар. науч.-практ. конф., 4 апр. 2014 г. Киев: Издательско-полиграфический центр Академии муниципального управления, 2014. С. 37-39.
7. Кураташвили Альфред А. Философия социальной цели. *Принципиально новое научное направление – исходная теоретическая основа формирования и функционирования истинно человеческого общества и государства* : монография. Тбилиси: Прогресс, 2003. 352 с.
8. Кураташвили Альфред А. Теория верховенства интересов народа. *Принципиально новое научное направление и системообразующая теория управленческого права, правовой системы истинно человеческого общества и социально-экономических наук в целом* : монография. Тбилиси: Прогресс, 2003. 336 с.

Кутателадзе Р.Г.

доктор экономики и техники, профессор
декан факультета бизнес-технологий

Бараташвили Е.Ш.

доктор экономических наук, профессор
руководитель департамента администрирования бизнеса

Абралава А.Г.

доктор экономических наук, профессор
профессор департамента администрирования бизнеса

Грузинский технический университет
г. Тбилиси, Грузия

МНОГООБРАЗИЕ МЫШЛЕНИЯ В ПРИНЯТИИ УПРАВЛЕНЧЕСКИХ РЕШЕНИЙ

Одним из важнейших характеристик человека, которое имеет большое значение для принятия управленческих решений, является мышление. Мышление – это активный процесс отображения действительности в сознании человека, которое основывается на знании, интуиции, привычках и навыках, и определяет поведение человека в конкретной ситуации.

Критерием динамики мышления можно выделить его типы:

- догматический, который склонен к какой-либо идее без оценки ее актуальности, превращение идеи в главный системообразующий фактор концепции, нежелание критической переоценки исходной идеи;
- стереотипный, т.е. переносной – это характерно для людей, которые склонны к мышлению принятыми шаблонами, боятся отойти от этих шаблонов и попасть в неопределенную среду, потерять ориентиры оценки;
- гибкий, т.е. имеющий способность к изменению развития науки, в соответствии с практическими требованиями эффективной деятельности.

Применение системного подхода, безусловно, способствует формированию системного мышления. Системное мышление считается очень ценной характерной чертой исследователя, так как оно способствует при оценивании и анализе целиком охватить всё явление, принимая во внимание различные связи между его компонентами, свойствами и характеристиками, главное – установление системообразующего фактора, видение невидимых аспектов проблемы, прогнозирование поведения элементов. В практике проведения исследований бывает, что исследователь увлечен какой-либо деталью и это уведет его в сторону, становится ведущей идеей, он теряет ориентиры сущности.

Концептуальный тип мышления представляет собой определенную модификацию системного типа, его «усилителя» и «стабилизатора». Концепция представляет собой комплекс ключевых положений или установок мышления, которые позволяют сохранить направленность исследований, это своеобразный

компас в движении мысли. Для исследований в сфере управления такие положения могут быть такими, как описано ниже.

Типы мышления можно разделить в соответствии с приоритетными сферами знаний, на которых построена мыслительная деятельность. Здесь можно выделить гуманитарное, математическое и технократическое мышление:

- гуманитарное мышление, как правило, придает приоритет всем тем аспектам исследования, которые связаны с человеком, и своим инструментарием выбирает словесное описание, оперирование понятиями, аргументирование ситуациями, разъяснение образами, характером поведения;
- в отличие от него, математическое мышление построено на логике символов, крайней абстракции, четкости в осмыслении зависимостей, моделировании общности. В этом сила математического мышления и в тоже время его слабость. «Очистка» событий от частных деталей помогает нам в определении их сущности, но в это же время может привести к потере очень важных деталей, специфических признаков и особенностей;
- технократическое мышление основано на приведении всех связей в событии или проблеме к таким, какие существуют в технических устройствах – простым причинно-следственным связям.

По степени абстрактности и обобщенности можно выделить теоретическое, эмпирическое и фактологическое мышление:

- теоретическое мышление характеризуется стремлением к абстрактному обобщению, поиску закономерностей, формированию теории, к определению общих признаков объективности, определению тех или иных выводов и результатов исследования, универсальности положений и формулировок. Теоретическое мышление опасно удаленностью от реальности, таким абстрагированием, которое вызывает потерю сути события, особенностей, теоретический схематизм или неоправданный глобализм;
- эмпирическое мышление отдает приоритет опыту, обобщенность ограничивает опытом, в оценке опирается только на результаты опыта. Здесь существование опыта рассматривается как высшая форма доказательства и аргументации;
- фактологический тип мышления проявляется в оценке и систематизации фактов, построении всей логики исследования и выводов на конкретных фактах. Иногда такое мышление сопровождается искусственным преувеличением того или иного факта, в определении сущности события недостаточно глубоким пониманием роли факта.

По механизму мышления можно выделить ассоциативное, непосредственное и интуитивное типы мышления:

- ассоциативное мышление функционирует посредством сравнений между различными ассоциациями, то есть посредством возникших сравнений между событиями согласно некоторым признакам общности, похожести,

идентичности. Степень различия ассоциативного мышления проявляется в близости или удаленности ассоциированных событий;

- некоторой противоположностью ассоциативного мышления является тип непосредственного мышления. Это прямое осмысление действительных фактов и категорий науки. Если он использует ассоциации, то часто по смыслу близстоящие;
- интуитивное мышление построено на интуиции, в проявлении которой главную роль играет подсознание. Интуитивные оценки и выводы трудно объяснить, они являются результатом импульсов, идущих из подсознания человека. Но интуиция – это не только естественная особенность, но и результат трансформации человеческого интеллектуального развития.

Выделение типов мышления дополняется критерием его механизма и в некоторой степени конкретизируется типологией в соответствии со способами мышления. Этим критерием можем выделить и рассмотреть эвристический, абстрактно-знаковый и образные способы мышления:

- эвристическое мышление построено на восприятии и объяснении реальности с помощью слов, понятий, терминов, обычного языка человеческого общения и передачей их мыслей;
- абстрактно-знаковое мышление сродни математическому. Оно пользуется некими обозначениями-знаками явлений и событий и оперирует этими знаками в построении моделей существования и поведения явлений;
- разновидностью образного мышления является голографическое представление идеи, мысли, проблемы, ситуации. Это весьма эффективный тип мышления, позволяющий взглянуть на проблему с разных ракурсов ее проявления и, следовательно, глубже ее понять.

По характеру оценок и направленности мышления выделяются такие его типы: мышление критическое (негативизм), позитивное, конструктивное:

- критическое мышление характеризуется поиском отрицательных сторон проблемы, сложностей ее решения, оценками явлений с позиций негативных последствий, часто преувеличенным вниманием к недостаткам. Этот тип мышления часто присущ научным работникам, потому что он способствует установлению противоречий, распознаванию проблем. Вообще наука начинается со здорового скептицизма, с недоверия к абсолютному знанию, бесспорному положению. Но вместе с тем скептицизм является и самым «дешевым» типом ума. Нетрудно отрицать, сложнее утверждать, иногда легко увидеть проблемы, сложнее найти средства и пути их решения;
- позитивное мышление является некоторой противоположностью негативизму. Оно направлено на поиск тех сторон, свойств и качеств явления, которые позволяют находить пути решения проблем, являющихся скрытыми пружинами развития. Иногда в совместной работе исследователей эти два типа мышления уравновешивают друг друга;
- конструктивное мышление направлено на поиск и реализацию новых идей, решений, концепций. Оно не останавливается ни на критических

моментах, ни на утверждении позитивных аспектов. Это мышление преобразования, трансформации, инноваций. Для этого типа мышления проблемы являются средством утверждения нового, т.е. будущего.

Полезно рассмотреть типы мышления, которые выделяются по такому критерию как способ воспроизведения действительности в мышлении. Здесь можно назвать типы репродуктивного, аналогового, творческого мышления:

- репродуктивное мышление построено на прямом воспроизведении действительности и главной его проблемой является реальность и точность такого воспроизведения;
- аналоговое мышление является воспроизведением по аналогии, это постоянный поиск тождества или различия явлений, проблем для более глубокого их понимания и осмысления. Это мышление категориями критерия, типологии, сравнения, определения понятий и т.п.;
- творческое мышление является как бы более высоким уровнем аналогового мышления. Оно включает и факторы интуиции, и использует методы далеких аналогий. Это мышление созидательное, даже тогда, когда оно направлено на отрицание чего-то.

В основе всех мыслительных процессов лежат интересы, которые находят свое выражение в целях проведения исследования. По целевым установкам, которые так или иначе всегда действуют в сознании человека, можно выделить следующие типы мышления: научное, практическое, прагматическое:

- научное мышление предполагает применение научной методологии анализа и оценки явлений. Не всякое мышление ориентировано на поиски закономерностей, формулировку научных положений, развитие науки. Вообще не всякое мышление приемлет научную методологию анализа и оценки явлений;
- часто в практике приходится наблюдать ярко выраженное практическое мышление. Оно имеет установку на практическое решение проблем, и отбор проблем здесь происходит только по критерию возможности ее практического решения, практической значимости. Иных проблем такой исследователь просто не видит, а если и видит, то не воспринимает всерьез;
- некоторую модификацию практического мышления представляет прагматическое мышление. Оно имеет такую отличительную черту, как непосредственная польза, сиюминутный эффект. Прагматическое мышление может быть необходимо во многих случаях, однако в серьезных исследованиях оно малоэффективно, так как не способно достаточно глубоко и перспективно оценивать и решать проблемы.

Вообще в формировании и развитии мышления большое значение имеет не только комплекс знаний исследователя, но и опыт. По роли опыта в формировании и функционировании мышления можно отметить эмпирический, аксиоматический и диалектический типы мышления:

- эмпирическое мышление является мышлением по готовым образцам, отождествлением по памяти, накоплением, систематизацией и

организацией опыта, проверкой опытом. Главным признаком и критерием такого мышления является опыт, который закрепляется в памяти;

- аксиоматическое мышление является мышлением по правилам в виде аксиом, которые рассматриваются как некоторые истины, не требующие доказательств. Во многих случаях этот тип мышления проявляется как детерминистическое мышление, построенное на однозначности формулируемых положений;
- диалектическое мышление опирается на критерии противоречия, различения качества и количества, общего и частного и т.д. Поиск противоречий и путей их разрешения является главным отличительным признаком диалектического мышления.

Некоторой разновидностью этой типологической группы является разделение мышления по критерию проблемности на стандартное, проблемное и смешанное:

- стандартное мышление отличается оперированием готовыми рецептами, общепризнанными положениями, устоявшимися понятиями;
- проблемное мышление отличается определением проблем как главных единиц мышления, как его основы;
- смешанное мышление представляет собой совокупность первого и второго, их сочетание.

Типология мышления имеет большое значение в практике организации и проведения исследовательской деятельности. Она позволяет сформировать исследовательские группы по критериям разнообразия типологических характеристик и их гармоничного взаимодействия в исследовательской деятельности. Она также позволяет менеджеру оценить свои особенности, чтобы лучшим образом использовать свой интеллектуальный потенциал. Наконец, типологические характеристики могут подсказать менеджеру в его работе над собой, как развивать способности в области мышления, как строить программы образования и профессионализации, как обеспечить действительную эффективность практической реализации этих программ.

Литература:

1. Кирсанов К. Креативный и эвристический менеджмент. *Российский экономический журнал*. 1995. № 1, 12.
2. Макаренко О. Г. Стратегический менеджмент. Организация стратегического мышления менеджера. Самара: Изд-во Самар. гос. экон. ун-та, 2007. 108 с.
3. Малусова Г. Внутрифирменная мобильность и закрытые группы. *Социальная психология*. 1996. № 2.
4. Петрушин В. И. Психология менеджмента. М.: Институт практической психологии, 1996. 235 с.
5. Прикладная социология и менеджмент : учебное пособие / под ред. А. И. Кравченко. М.: Издательство Московского университета, 1995. 208 с.
6. Фатхутдинов Р. А. Стратегическая конкурентоспособность : учебник. М.: ЗАО «Изд. Экономика», 2005. 504 с.

МАРКЕТИНГ У СИСТЕМІ РОЗВИТКУ ЗВО

Сучасна освітня реформа в Україні вплинула на систему розвитку закладів вищої освіти, не лише як пріоритетної галузі соціокультурного й економічного розвитку суспільства, а й як суб'єкта підприємницької діяльності. У зв'язку з цим, ЗВО, все частіше є темою досліджень фахівців як об'єкта маркетингу [1-4].

Необхідно підкреслити, що застосування маркетингових технологій та засобів у ЗВО знаходиться ще в початковому стані, адже для їх керівників, із застарілою системою управління, важко сприймати заклад освіти як об'єкт маркетингу.

Провівши паралель між освітнім закладом та виробничим підприємством, можна виділити наступні подібні риси:

- спільна мета – задоволення потреб споживачів та отримання певного доходу;
- формування та підтримка позитивного іміджу;
- утримування та посилення конкурентних позицій;
- маркетинг.

Спираючись на дослідження міжнародних експертів, можна стверджувати, що одним з найважливіших факторів забезпечення якості освіти є оцінювання ефективності ЗВО власними зусиллями, а саме, проведення SWAT та PEST аналізу зовнішнього та внутрішнього середовищ закладу.

Результати цієї роботи повинні розглядатися регулярно, а за наслідками моніторингу наявних процесів ухвалюватися необхідні управлінські рішення.

Головною задачею, що стоїть перед ЗВО, є довести, що він, як гарант надання якісних освітніх послуг, дійсно є таким, що задовольнить потреби споживача, тобто майбутнього студента, краще, ніж це роблять інші. Для цього треба вміти підкреслити переваги ЗВО, чітко бачити їх та знати, що саме цікавить споживача. Головним завданням ЗВО в цих умовах, стає позиціонування себе, як майданчика для апробації новітніх маркетингових технологій адаптуючись при цьому до непередбачуваних умов ринкової економіки [5].

Література:

1. Алексеев А. А. Маркетинговые исследования рынка услуг. URL: <http://www.marketing.spb.ru/read/rn17/index.htm> (дата звернення: 20.10.2019)
2. Войчак А. В., Шевчук Н. А. Суть маркетинга и его современная концепция. К.: Знання, 1994. 216 с.
3. Волкова М. М., Звездова А. В. Маркетинговые исследования в области образовательных услуг. URL: <http://www.dis.ru/market /thems /arhiv/1999/6/volkova>.

(дата звернення: 20.10.2019)

4. Корсак К. В. Реформи в освіті: Узагальнення закордонного досвіду. URL: <http://park.kiev.ua/osvita/eduintb/korsak/k-reform17.html>. (дата звернення: 20.10.2019)
5. Сокурєнко П. І. Маркетинг ВНЗ: пошук підходів. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/45066/34-Sokurenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 20.10.2019)

УДК 657

Лагодієнко Н.В.

кандидат економічних наук
доцент кафедри обліку і оподаткування
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв, Україна

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЕКСПЕРТА ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ З ЕКОНОМІЧНИХ ПИТАНЬ

Призначення та проведення судової експертизи в Україні регламентується Законом України «Про судову експертизу» та процесуальним законодавством. Процесуальне законодавство включає: Кримінальний процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Господарський процесуальний кодекс України та Кодекс адміністративного судочинства України. Кожен із вказаних законодавчих актів містить власне визначення порядку призначення та проведення судової експертизи.

Згідно Закону України «Про судову експертизу», судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів досудового розслідування чи суду [3].

У межах судової економічної експертизи виокремлюється:

- експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності;
- експертиза документів про економічну діяльність підприємств і організацій;
- експертиза документів фінансово-кредитних операцій [1].

Дана стаття є продовженням авторського дослідження [2]. Метою її є визначення відповідальності судового експерта у процесуальному законодавстві України при проведенні експертизи з економічних питань.

Законом України «Про судову експертизу» передбачено статтю 14 «Відповідальність судового експерта», у якій зазначено, що судовий експерт на підставах і в порядку, передбаченими законодавством, може бути притягнутий до юридичної відповідальності.

Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК) у статті 332 «Проведення експертизи за ухвалою суду» передбачає, що під час судового розгляду суд за клопотанням сторін кримінального провадження або потерпілого за наявності підстав, передбачених статтею 242 КПК, має право

своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам. Суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам незалежно від наявності клопотання, якщо: суду надані кілька висновків експертів, які суперечать один одному, а допит експертів не дав змоги усунути виявлені суперечності; під час судового розгляду виникли підстави, передбачені частиною другою статті 509 КПК.

Цивільний процесуальний кодекс (ЦПК) у статті 143 «Порядок призначення експертизи», декларує, що для з'ясування обставин, які мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, суд призначає експертизу за заявою осіб, які беруть участь у справі. Якщо сторони домовилися про залучення експертами певних осіб, суд повинен призначити їх відповідно до цієї домовленості. Особи, які беруть участь у справі, мають право подати суду питання, на які потрібна відповідь експерта. Кількість і зміст питань, за якими має бути проведена експертиза, визначається судом. При цьому суд має мотивувати відхилення питань осіб, які беруть участь у справі. Особи, які беруть участь у справі, мають право просити суд провести експертизу у відповідній судово-експертній установі, доручити її конкретному експерту, заявляти відвід експерту, давати пояснення експерту, знайомитися з висновком експерта, просити суд призначити повторну, додаткову, комісійну або комплексну експертизу. Крім того, ЦПК містить статтю 145 «Обов'язкове призначення експертизи», у якій зазначено, що призначення експертизи є обов'язковим у разі заявлення клопотання про призначення експертизи обома сторонами. Призначення експертизи є обов'язковим також за клопотанням хоча б однієї із сторін, якщо у справі необхідно встановити: характер і ступінь ушкодження здоров'я; психічний стан особи; вік особи, якщо про це немає відповідних документів і неможливо їх одержати.

У Господарському процесуальному кодексі (ГПК) в статті 41 «Призначення і проведення судової експертизи» передбачено, що для роз'яснення питань, які виникають при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає судову експертизу. Учасники судового процесу мають право пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені судовим експертом. Остаточне коло цих питань встановлюється господарським судом в ухвалі.

Кодекс адміністративного судочинства (КАС) містить статтю 81 «Призначення судової експертизи». Дана стаття передбачає, що для з'ясування обставин, які мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, мистецтва, техніки, ремесла тощо, суд може призначити експертизу. Особи, які беруть участь у справі, мають право подати суду питання, на які потрібна відповідь експерта. Кількість і зміст питань, за якими має бути проведена експертиза, визначаються судом. Суд повинен вмотивувати відхилення питань осіб, які беруть участь у справі. Особи, які беруть участь у справі, мають право просити суд призначити експертизу і доручити її проведення відповідній експертній установі або конкретному експерту. Якщо

сторони домовилися про залучення експертами певних осіб, суд повинен призначити їх відповідно до цієї домовленості [4, с. 341-342].

У частині призначення та проведення судової експертизи, положення Кодексу адміністративного судочинства містить положення, які майже тотожні з вимогами Цивільного процесуального кодексу. У таблиці 1 наведено вимоги до відповідальності судового експерта у процесуальному законодавстві України.

Таблиця 1

Вимоги до відповідальності судового експерта
у процесуальному законодавстві України

Вид процесуального законодавства	Стаття	Відповідальність судового експерта
Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (із змінами і доповненнями)	Стаття 70. Відповідальність експерта	За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом
Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV (із змінами і доповненнями)	Стаття 53. Експерт (частина 13)	За завідомо неправдивий висновок або за відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків експерт несе кримінальну відповідальність, а за невиконання інших обов'язків – відповідальність, встановлену законом
Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 1991 р. № 1798-XII (із змінами і доповненнями)	Стаття 31. Участь в судовому процесі судового експерта	Відповідальність судового експерта визначаються Господарським процесуальним кодексом України та Законом України «Про судову експертизу»
Кодекс адміністративного судочинства від 6 липня 2005 р. № 2747-IV (із змінами і доповненнями)	Стаття 66. Експерт (частина 13)	За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків у суді експерт несе кримінальну відповідальність

Джерело: авторська розробка на основі [4, с. 347]

Виходячи з вище наведеної інформації, можна зробити наступні висновки: експертиза з економічних питань призначається на загальних підставах з дотриманням вимог Закону України «Про судову експертизу» і процесуального законодавства; у межах судової економічної експертизи виділяються: експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності; експертиза документів про економічну діяльність підприємств і організацій; експертиза документів фінансово-кредитних операцій; у цілому, вимоги до відповідальності судових експертів у процесуальному законодавстві подібні; у частині визначення відповідальності експерта положення Кодексу адміністративного судочинства дублюють вимоги Цивільного процесуального кодексу; максимально наближеними до вимог Закону України «Про судову експертизу» є положення Кримінального процесуального кодексу.

Література:

1. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : затв. наказом М-ва юстиції України від 08 жовт. 1998 р. № 53/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 05.10.2019)
2. Лагодієнко Н.В. Особливості економічної експертизи з питань оподаткування. *Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю* : зб. матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф. Кропивницький : Ексклюзив-Систем, 2018. С. 67-69
3. Про судову експертизу : Закон України від 25 лют. 1994 р. № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 05.10.2019)
4. Пугаченко О.Б. Вимоги процесуального законодавства в частині участі експерта при проведенні судової експертизи з економічних питань. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: Економічні науки*. 2013. Вип. 24. С. 340-348

УДК 378.001.9

Левченко О.М.

доктор економічних наук, професор
академік Академії економічних наук України
проректор з наукової роботи

Царенко І.О.

кандидат економічних наук
старший викладач кафедри економіки,
менеджменту та комерційної діяльності
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ТРАНСФЕР СУЧАСНИХ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНИХ ЗНАНЬ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ЕКОНОМІКИ

В умовах формування інноваційної моделі економіки вагоме значення в процесі інтелектуалізації діяльності підприємств та організацій різних сфер економіки займає трансфер сучасних знань та технологій. Це пояснюється тим, що темпи старіння знань постійно зростають, а наявність у працівників нових знань стає головною конкурентною перевагою сучасних підприємств. Отже, основою сучасного інноваційного навчального процесу та інноваційного розвитку вищої освіти має стати формування механізму перманентного трансферу нових знань у навчальний процес у закладах вищої освіти. У зв'язку з цим потрібно вже нині формувати інноваційні механізми не лише трансферу технологій, що властиво для технократичної парадигми розвитку економіки, а й трансферу знань в цілому.

Особливістю розгляду трансферу знань в умовах поширення гуманістичної парадигми є те, що, останній слід розглядати не лише з точки зору традиційного трансферу технологічних знань зі сфер науки і вищої освіти в виробництво, а й навпаки – перенесення нових наукових і прикладних (практичних) знань в сферу вищої освіти, що, в свою чергу, формує передумови

для трансферу освітньо-професійних знань (рис. 1).

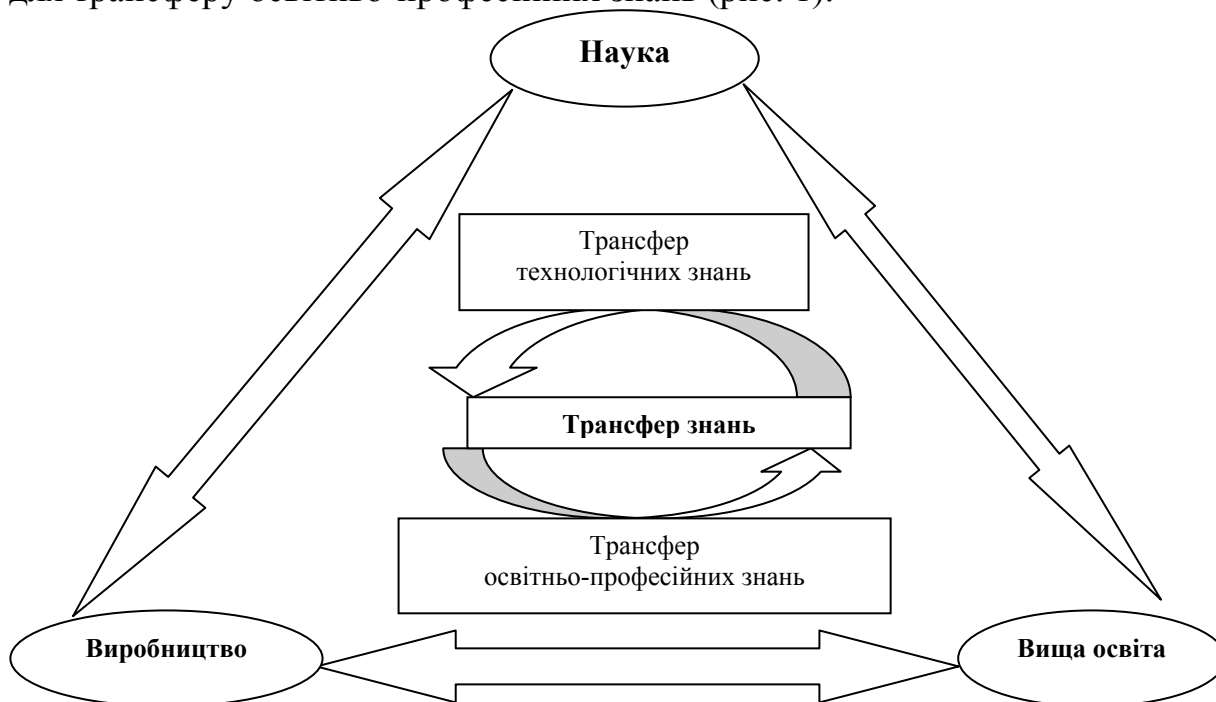

Рис. 1. Модель трансферу знань
Джерело: [1]

При цьому процес трансферу знань має гармонійно поєднувати як сферу прикладання інтелектуальної праці, так і самих працівників, що за умов прискорення у світі темпів впровадження постійних радикальних технологічних новацій вимагає від останніх достатньо інтенсивних темпів засвоєння нових знань.

Створення ефективної моделі трансферу освітньо-професійних знань в результаті повинна стати тим інструментом, завдяки якому можна буде забезпечувати високу якість підготовки кадрів з вищою освітою саме для потреб інноваційної економіки. Функціонування такої моделі не може бути чимось відокремленим від інноваційних процесів розвитку вищої освіти і національної економіки в цілому, а має стати їх гармонійною складовою. Підвищення якісного рівня підготовки студентів на інноваційних засадах, залучення їх до науково-дослідних та інноваційних проектів дозволить, як засвідчує світовий досвід, в майбутньому сприяти не лише підвищенню якості їх підготовки, а й поширенню можливостей університетів здійснювати інноваційну діяльність.

У зв'язку з необхідністю впровадження інноваційного підходу до навчального процесу, ще в кінці 70-х рр. автори Доповіді Римського Клубу сформулювали уявлення про «інноваційне навчання» (innovative learning) як про процес і результат такої навчальної та освітньої діяльності, яка стимулює вносити інноваційні зміни в існуючу культуру, соціальне середовище.

Такий тип навчання і освіти стимулює творчий пошук на основі наявного досвіду і отриманої нової інформації. Головним завданням кардинально нового підходу є не стільки забезпечення отримання студентами знань і навичок як формування здатності самостійно їх здобувати.

Саме перехід до такого пошукового підходу дозволить сформувати як ефективну систему «навчання протягом життя», за якої центром та головним суб'єктом навчання стає сама особа, яка потребує нових знань та навичок, так і необхідний рівень інноваційної культури у майбутніх фахівців. Ось чому, як свідчить досвід провідних країн світу, вже неможливо вважатися кваліфікованим спеціалістом лише закінчивши університет. Глобальною загрозою стало відставання здатності людей адаптуватися до змін у навколишньому середовищі від темпів цих змін. Отже, сучасні професійні знання потребують свого відтворення на регулярній основі.

Таким чином, формування та реалізація моделі трансферу освітньо-професійних знань у сфері вищої освіти з метою інноваційного розвитку професійного потенціалу повинна включати наступні етапи:

1. Створення для ЗВО, особливо державної форми власності, реальних можливостей і стимулів для надання науково-технічних послуг та лібералізації господарської діяльності як шляхом виконання власними силами, так і створення з іншими суб'єктами господарської діяльності наукових парків, дослідних структур, інноваційних підприємств, тобто складових інноваційної інфраструктури. Поряд з цим особливо важливим є процес створення пільгових умов для залучення в цей процес значного інтелектуального потенціалу професорсько-викладацького складу і студентів, а також стимулювання використання нових знань в навчальному процесі.

2. Стимулювання підприємств до взаємодії із ЗВО з метою створення і використання нових технологій, а також удосконалення існуючих. При цьому особливим чином повинні підтримуватися нові науково-технічні розробки для ринку і створення з метою їх появи спільних інноваційно-інтегрованих структур, формування інноваційних кластерів. Поряд з цим має стимулюватися участь підприємств в інноваційному розвитку ЗВО шляхом передачі технологій і обладнання, а також їх активної участі в удосконаленні навчального процесу підготовки і подальшого підвищення кваліфікації фахівців.

3. Розвиток інноваційної інфраструктури на національному рівні та на рівні окремих територій, сприяє формуванню, відповідно, національної та регіональної інноваційних систем. Даний процес повинен відбуватися як із залученням бюджетних коштів, так і приватного капіталу, в тому числі шляхом створення розгалуженої системи інноваційних та венчурних фондів. Особливу увагу в даному аспекті має бути приділено розвитку інноваційного підприємництва на рівні малих і середніх підприємств, адже саме вони в умовах формування інноваційної моделі економіки повинні стати основними споживачами інноваційноорієнтованої кваліфікованої праці.

У цілому впровадження моделі трансферу освітньо-професійних знань в процес інноваційного розвитку вищої освіти, а, отже, і інноваційного розвитку професійного потенціалу, сприятиме підвищенню якості підготовки фахівців шляхом інтенсифікації процесу створення наукових та інженерних знань, в результаті їх трансформації в сучасні освітні послуги, що в свою чергу, дозволить, для потреб підприємств, готувати більш висококваліфікованих фахівців, орієнтованих на інноваційну роботу.

Література:

1. Левченко О.М. Професіональний потенціал: регуляторні механізми інноваційного розвитку : Монографія. Кіровоград: КОД, 2009. 375 с.

УДК 330.8(075)

Лециловская М.П.

кандидат экономических наук, доцент
доцент кафедры экономической теории
Белорусский государственный экономический университет
г. Минск, Республика Беларусь

ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ УРОВНЯ ЖИЗНИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Согласно последнему опубликованному Докладу о человеческом развитии, подготовленному Программой развития Организации Объединённых Наций (ПРООН), Республика Беларусь по ИЧР заняла 53-е место.

По значению ИЧР Республика Беларусь относится к странам с очень высоким уровнем человеческого развития. Ряд стран бывшего СССР, наряду с Беларусью, относятся к группе стран с очень высоким уровнем ИЧР. Согласно Докладу о человеческом развитии 2018 года Россия занимает 49 место, Латвия – 41, Литва – 35. Ряд стран из данной группы (Украина, Туркменистан, Азербайджан, Армения, Грузия, Узбекистан) включены в группу стран с высоким уровнем человеческого развития.

Первую тройку стран по значению ИЧР возглавляет Норвегия, затем следуют – Швейцария и Австралия. В нижней части рейтинга находятся Бурунди, Чад, ЮАР, Центральноафриканская Республика и Нигер.

Целью современного государства является повышение уровня и качества жизни населения страны.

Под уровнем жизни понимают фактически сложившиеся условия жизни и степень удовлетворения потребностей населения, обеспеченных массой товаров и услуг. Исследуя уровень жизни, необходимо использовать множество показателей, каждый из которых представляет собой лишь часть всего комплекса характеристик, отражающего все аспекты жизнедеятельности населения страны.

В данный комплекс включаются следующие группы показателей: доходы и расходы населения; потребление продуктов питания; демографические и санитарно-гигиенические условия жизни; жилищные условия; образование и культура; условия труда и занятость; индексы потребительских цен; наличие транспортных средств; организация отдыха; социальное обеспечение; права человека.

В таблице 1 представлены величины показателей доходов населения Республики Беларусь за последние пять лет.

Таблица 1

**Основные показатели доходов населения
Республики Беларусь в 2014-2018 гг.**

Показатели доходов населения	2014	2015	2016	2017	2018
Денежные доходы населения, млн. руб. (2014-2015 гг. – млрд. руб.)	526 275,8	562 891,1	58 705,4	64 106,9	72 787,3
Денежные доходы в расчёте на душу населения, руб. (2014-2015 гг. – тыс. руб. в месяц)	4 628,9	4 943,1	514,9	562,4	639,6
Реальные располагаемые денежные доходы населения, в процентах к предыдущему году	100,9	94,1	93,1	102,8	107,9

Источник: собственная разработка на основе [1].

Динамика денежных доходов населения страны и денежных доходов населения страны в расчете на душу населения за 2014-2018 гг. – положительная. Однако показатель реальных располагаемых денежных доходов населения в процентах к предыдущему году имеет неровную динамику. В 2015 и 2016 гг. он демонстрировал снижение.

Основными источниками формирования денежных доходов населения в Республике Беларусь являются оплата труда и трансферты населению (пенсии и пособия, стипендии), удельный вес которых в общем объёме денежных доходов населения в 2018 г. составил 87,1% (таблица 2)

Таблица 2

**Структура денежных доходов населения
в Республике Беларусь в 2018 году (в % к итогу)**

Всего денежных доходов		100
в том числе:		
1	Оплата труда	64,3
2	Доходы от предпринимательской и иной деятельности, приносящей доход	8,2
3	Трансферты населению (пенсии и пособия, стипендии и другие трансферты населению)	22,8
4	Доходы от собственности (проценты по депозитам, дивиденды и прочие доходы от собственности)	2,2
5	Прочие доходы (поступления от продажи продукции сельского хозяйства и прочие поступления)	2,5

Источник: собственная разработка на основе [2]

По данным выборочного обследования домашних хозяйств по уровню жизни в 2018 году медианный уровень среднедушевых располагаемых ресурсов составил 456, 5 рублей в месяц, увеличившись по сравнению с 2017 годом на 52,4 рубля. В городах и посёлках городского типа данный показатель возрос на 52,8 рубля, в сельских населенных пунктах – на 48,9 рубля.

Располагаемые ресурсы – это денежные средства домашних хозяйств, стоимость потреблённых продуктов питания, произведённых в личном

подсобном хозяйстве, за минусом материальных затрат на их производство, и стоимость полученных в натуральной форме льгот и выплат.

В 2018 году доля домашних хозяйств в республике по уровню среднедушевых располагаемых ресурсов от 0 до 200 рублей снизилась на 2,3%. В то же время, доля домашних хозяйств по уровню среднедушевых располагаемых ресурсов более 1000 рублей возросла на 2,7%.

В 2018 году доля домашних хозяйств с уровнем среднедушевых располагаемых ресурсов ниже бюджета прожиточного минимума составила 5,6%, поднявшись на 0,8% по сравнению с 2014 годом.

Потребительские расходы на продукты питания населения в 2018 году составили 36,3%. Данный показатель снизился на 2,9% по сравнению с 2014 годом, что можно оценить как повышение уровня жизни.

Рацион среднестатистического белоруса содержит 2579 ккал в сутки. Между тем, принято считать оптимальным потребление 3000 ккал в сутки на человека, а критической считается средняя калорийность пищи, равная 2000 ккал.

Национальный статистический комитет Республики Беларусь провёл модульное выборочное обследование домашних хозяйств в начале 2019 года по изучению степени удовлетворённости домашних хозяйств жилищными условиями и территориальной доступности основных объектов социальной инфраструктуры. Результаты проведённого обследования показали, что большинство домашних хозяйств (48,2%) полностью удовлетворены своими жилищными условиями; 29,9% – скорее удовлетворены; 8,4% – и да, и нет; скорее не удовлетворены – 9,3%; совершенно не удовлетворены – 4,2%.

Литература:

1. Социальное положение и уровень жизни населения Республики Беларусь : статистический сборник / Под ред. И.В. Медведевой, И.С. Кангро, Ж.Н. Василевской и др. Минск, 2019. 263 с.
2. Официальный сайт Совета Министров Республики Беларусь. URL: www.government.by/docs/ek2016-2020/ (дата обращения: 04.10.2019).
3. Экономическая теория : Учебник / Под. ред. А.И. Добрынина, Г.П. Журавлевой. М.: ИНФРА-М, 2013. 747 с.

ФОРМАЛІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В АНАЛІЗІ ТА АУДИТІ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ

Управління діяльністю суб'єктів господарювання та прийняття ефективних рішень неможливе без застосування методик економічного аналізу та аудиту, вмиле використання яких підвищує достовірність очікуваних результатів та зменшує ризик втрат в умовах невизначеності.

Досить часто поняття «ризик» та «невизначеність» сприймають як синоніми, проте відмінність між цими термінами дослідив американський економіст, розробник теорії підприємництва, невизначеності та прибутку Френк Хайнеман Найт ще у 1921 р. Зокрема, під невизначеністю науковець розумів неповноту або неточність інформації про умови господарської діяльності, а ризик трактував як вимірювану можливість втрати частини ресурсів, недоотримання доходу або виникнення додаткових витрат при здійсненні підприємницької діяльності в умовах невизначеності [4]. Отже, неповнота інформації або її відсутність створюють невизначеність, проте відмова від прийняття рішення у даній ситуації не створює ризик.

Будь-яка господарська ситуація потребує проведення аналітичної роботи, що передбачає необхідність застосування відповідних методичних підходів на різних етапах постановки та вирішення управлінських завдань й спрямована на підвищення достовірності результатів при одночасному зменшенні ризику втрат. Водночас, ефективне управління неможливе без налагодженої системи аудиту як незалежної форми контролю, яка забезпечує виконання важливих вимог, дає змогу виявити фактичний стан керованих об'єктів. Висновки аудитора, підтвержені доказовою базою, використовуються менеджерами різних рівнів у процесі розробки рішень та ухвалення ними об'єктивних управлінських заходів стосовно усунення недоліків у фінансово-господарській діяльності й покращення її результатів.

В умовах невизначеності та ризику досить часто розрахунок конкретних економічних показників, які б характеризували ситуацію загалом, або ж стан системи на конкретному часовому проміжку, неможливий із-за недостатньої кількості вхідних параметрів чи відсутності необхідної інформації. Для зменшення рівня невизначеності у процесі розробки рішень та при встановленні очікуваних результатів їх реалізації, а також з метою створення необхідного інформаційного супроводу процесу прийняття рішень в аналізі та аудиті доцільно застосовувати формалізовані моделі, побудова яких має базуватися на урахуванні мети, завдань, системи обмежень, альтернатив,

впливу часового чинника, стану зовнішнього середовища.

Формалізовані моделі є проміжним етапом між дескриптивним (описовим, наочним) моделюванням та математичним. Їх часто застосовують у ситуаціях, коли безпосередній перехід від словесного (вербального) опису до математичного ускладнюється відсутністю достатнього обсягу інформації. Водночас слід враховувати, що жодна модель не спроможна замінити об'єкт дослідження, проте в умовах невизначеності та ризику вона досить часто є єдиним інструментом при вивченні певних властивостей об'єкта для вирішення конкретного управлінського завдання.

Кожне рішення має мету (адже безцільний вибір не є рішенням) та визначається переліком завдань, вирішення яких необхідне для її досягнення. Розглядаючи процес постановки управлінського рішення з позиції теорії систем, досліджують початковий та необхідний стан керованої системи, стан зовнішнього середовища, ресурс часу для розробки рішення. З урахуванням цього встановлюють пріоритетні співвідношення, альтернативні стратегії або очікувані варіанти дій, що дає можливість вибору оптимального рішення із множини можливих варіантів для конкретного суб'єкта господарювання у визначений часовий період.

Суттєвий вплив на процес прийняття рішень загалом та в аналізі й аудиті зокрема здійснює стан зовнішнього середовища, що являє собою сукупність факторів впливу, які досить часто характеризуються невизначеністю, пов'язаною з недостатньою поінформованістю про таке середовище. Крім того, невід'ємною складовою формалізації процесу прийняття рішень є фактор часу. При цьому важливими є терміни вибору оптимального варіанта, циклічність періодів та послідовність кроків зазначеного процесу.

Отже, необхідно знайти раціональний спосіб забезпечення переходу керованої системи з початкового стану в необхідний з урахуванням наявних ресурсів, системи обмежень та множини цілей, а також впливу зовнішнього середовища та часового фактора. Виходячи з цього, узагальнену формалізовану модель процесу прийняття рішень в аналізі та аудиті в умовах невизначеності та ризику можна представити наступним чином:

$$F(A, B, C, D, E) \rightarrow R \quad (1.1)$$

де F – функція залежності між сукупністю складових, що формують вибір, та кінцевим варіантом рішення;

A – мета та ключові завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети;

B – фактори впливу, які характеризуються невизначеністю, пов'язаною з недостатньою поінформованістю про середовище;

C – система обмежень (умов) та переваг, з урахуванням яких приймається рішення;

D – вплив часового чинника;

E – множина допустимих рішень (альтернатив);

R – кінцевий варіант рішення в аналізі та аудиті в умовах невизначеності та ризику.

Важливе значення слід надавати обґрунтованому вибору конкретних моделей, методів та підходів у процесі прийняття рішень в аналізі та аудиті в

умовах невизначеності та ризику [1; 3].

Так, в окремих випадках здійснюється нехтування другорядними факторами, заміна невизначеності певними співвідношеннями з метою кращого розуміння ситуації та побудови спрощеної моделі об'єкта. Іншим підходом до розв'язання управлінських завдань є застосування евристичних методів, що ґрунтуються на поєднанні досвіду й інтуїції з накопиченою інформацією для ухвалення рішень, різноманітних критеріїв прийняття рішень в умовах часткової та повної невизначеності (Байєса, Бернуллі-Лапласа, Вальда, мінімаксного ризику Севіджа та ін. [2]). Окрім цього, для прийняття рішень у складних умовах ризику, невизначеності та конфліктності доцільно застосовувати системний підхід, в основу якого покладено дослідження об'єктів керування як динамічних систем з притаманними їм взаємозв'язками та залежностями.

Використання у практичній діяльності суб'єктів господарювання формалізованих моделей, а також вищезгаданих методів та критеріїв прийняття рішень сприятиме підвищенню економічної обґрунтованості та ефективності рішень в аналізі та аудиті в умовах невизначеності та ризику за рахунок поєднання інформаційних технологій інтелектуальної обробки даних, системної орієнтації та наукового підходу.

Література:

1. Гаркуша Н. М., Цуканова О. В., Горошанська О. О. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті : навч. посіб. К. : Знання, 2011. 582 с.
2. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : Навч. посіб. / За заг. ред. Донець Л.І. К.: Центр учбової літератури, 2012. 472 с.
3. Чебанова Н. В., Ревуцька Л. Є. Моделі і методи прийняття рішень в аналізі та аудиті : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Харків: УкрДУЗТ, 2016. 414 с.
4. Frank H. Knight. Risk, Uncertainty and Profit. Boston, 1921. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/knight-risk-uncertainty-and-profit> (Last accessed: 02.10.2019)

UDC 657.6

Maryna Lytvynova

Student

Department of Accounting and Taxation

Educational and Scientific Institute of Business Technologies «UAB» of

Sumy State University

Sumy, Ukraine

COMPUTER-ASSISTED AUDIT TECHNIQUES: PROSPECTS AND POSSIBILITIES OF USING

The process of selecting the most relevant information, of analyzing and structuring it is not an easy task for the auditor motivated to seek the most appropriate tools. In the absence of information systems, the auditor and the management will never get real-time information to make effective decisions. Improving decision

effectiveness and productivity of the economic entity is possible thanks to business intelligence systems, capable of generating information, which is accurate, relevant and current and can be verified by the auditor and improved by the management.

The modern computerized environment, in which any audited entity operates nowadays, creates new opportunities, but also new risks, additional rules regarding security, accuracy and acceptable error rates, thus constantly influencing the auditors' work [4]. The increasing complexity of computerized accounting systems such as ERP (Enterprise Resource Planning) and the large volume of transactions recorded in the present days have led to the rapid replacement of classical "manual" audit techniques with modern techniques, computer-assisted, known as CAAT (Computer Assisted Audit Techniques).

In general terms, computer-assisted audit techniques refer to any computer program used to improve the auditing process. Specifically, it refers to software for extracting and analyzing data, containing spreadsheets (eg. Excel), databases (eg. Access), statistical analysis (eg. SAS), etc [1]. The advantages of audit software include: independence from the audited system using a read-only copy that cannot be influenced, the use of specific auditing methods such as sampling, the production of specific documents for every test performed by the software that may be included in the auditor's worksheets.

Specialized audit software can perform the following: questionnaires, data stratification, simple extractions, identifying missing sequences, statistical analysis, calculations, identifying duplicate transactions, creating pivot tables and cross tabulation.

Other uses of computer-assisted audit techniques include:

- the ability to create electronic worksheets on a centralized database, inside which the auditor may coordinate current audits and can access information from past or similar projects. In addition, the auditor will use a standardized audit report format, which improves the quality of the worksheets;
- the possibility to detect fraud through the use of tools that can identify unexpected or unexplained patterns in the audited data. No matter how simple or complicated the computer techniques used, computerized data analysis provides many benefits in the prevention and detection of fraud.
- continuous monitoring as a constant process of accumulating, analyzing and reporting company data in order to identify business operational risk. Auditors are provided with a comprehensive data system as long as they make sure that the management continuously monitors activities on all computer systems, on all transactions and applications used [2].

When using computer-assisted audit techniques, the auditor discovers that work is improved and made more efficient, as it benefits from many advantages compared to the traditional verification system, for instance:

- testing the client's accounting software, as the auditor can verify whether it works correctly or not, since the volume of transactions subject to auditing is extremely high. The only effective way to test the client's program is by using computer-assisted techniques;

- cost effectiveness because, once an audit software is implemented, it can be used year after year to obtain audit evidence, provided the client does not regularly change their accounting software;
- testing of large volumes of data in a short time and with good accuracy, so that the auditor has more confidence in his opinion;
- testing the data source, as the auditor can test the accounting program and its records directly at their origin, rather than testing paper documents that are supposed to be accurate replicas;
- making comparisons between the results obtained using computer-assisted techniques and the results of traditional tests. If similar results are obtained, the auditor's general confidence will grow [3].

On the other hand, the auditor is not the only one to benefit from these advantages. The audited entity also acquires more certainty regarding the accuracy of the transactions and the extent to which they comply with existing policies. By constant use of automatic transaction analysis and through continuous monitoring, these techniques allow testing and validating of critical company data, independently and in real time.

The management of the audited entity may use this information to proactively identify exceptions and take immediate action to meet standards, while the implementation of these programs helps increase confidence in the data underlying the financial statements [5].

In-depth knowledge of the facilities offered by spreadsheet applications can bring significant saving of time and resources to a wide range of users. The modern auditor, who, almost without exception, carries a significant part of his work by testing data, can greatly benefit from using these facilities.

Business intelligence and CAAT provide auditors with the expertise and tools necessary to comply with new regulations and standards, both professional and IT, helping them collect information more quickly and in real time, and understand the client's work and environment. As long as auditors obtain process and analyze information faster than with traditional methods, the quality of the audit mission is increased and risks are reduced.

References:

1. Ismail, N. A. (2009). Factors influencing AIS effectiveness among manufacturing SMEs: Evidence from Malaysia. *The Electronic Journal of Information Systems in Developing Countries*, 38(10), 1-19.
2. Kotb and Roberts, C. (2011). The impact of E-business on the audit process: An investigation of the factors leading to change. *International Journal of Auditing*, 15, 150-175.
3. Mahzan, N., Muhammad, R., Shahimi, S., Yahya, Y., & Ahmad Radzi, N. (2009). 2008 survey report on CAATs usage by internal auditors in Malaysia. *Keeping in Touch*, Institute of Internal Auditors Malaysia.
4. Moorthy, M. K., Seetharaman, A., Mohamed, Z., Gopalan, M., & San, L. H. (2011). The impact of information technology on internal auditing. *African Journal of Business Management*, 5(9), 3523-3539.
5. Venkatesh, V., & Bala, H. (2012). Adoption and impacts of interorganizational business process standards: Role of partnering synergy. *Information Systems Research*, 1-27. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1287/isre.1110.0404>.

Лучик В.Є.

доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри економічної кібернетики
та міжнародних економічних відносин

Нікітін А.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ І ПРИНЦИПИ ВПРОВАДЖЕННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Інформаційна система – це система, в якій організовані певним чином процеси утворення, збереження, оброблення і перетворення інформації [2, с. 43].

Для більш ефективної організації роботи на багатьох західних підприємствах у кінці ХХ століття були розроблені і впроваджені автоматизовані інформаційні системи (АІС). Це автоматизовані, тобто людино-машинні, системи збору й обробки інформації, призначені для комплексного розв'язання задач планування виробництва і управління підприємством. В Україні ці системи одержали назву комплексних автоматизованих систем управління підприємством, у яких комп'ютери поєднуються за допомогою комунікаційної системи зв'язку в єдину комп'ютерну мережу. Таким чином, комп'ютерні мережі стали технічною основою АІС.

Поступово АІС вийшли за рамки окремої компанії і за рахунок розвитку систем зв'язку і програмного забезпечення стали охоплювати діяльність цілих корпорацій. Це особливо характерно для транснаціональних корпорацій, де дані про матеріальні ресурси, фінанси, персонал передаються з одного регіонального представництва в інше, а потім консолідуються в штаб-квартирі корпорації. Подібна організація роботи дозволила заощаджувати значні засоби і час.

Отже, для управління підприємством потрібна систематизована заздалегідь підготовлена інформація. Поки інформаційні потоки всередині системи були невеликі, керівники (менеджери) досить легко справлялися зі своїми обов'язками за допомогою традиційної паперової технології обробки інформації. Але в середині ХХ століття відбулося стрімке зростання усіх видів інформації, що зробило практично неможливим традиційну паперову технологію управління підприємством. Тому основною метою створення автоматизованої інформаційної системи на будь-якому підприємстві є виробництво інформації за допомогою технічних засобів.

Комплексна автоматизована система управління підприємством повинна забезпечувати: вище керівництво – інформацією для стратегічного планування, фінансово-економічного прогнозування і аналізу господарської діяльності;

керівництво середнього рівня – інформацією для оперативного планування і координації підконтрольних йому функцій; рядових співробітників – ефективними інструментами для виконання посадових функцій, реєстрації фактів господарської діяльності і ухвалення оперативних рішень. При використанні системи автоматизації управління підприємством мають бути вирішені такі основні завдання [3, с. 65-66]:

- створення (або удосконалення) єдиної системи планування діяльності підприємства, заснованої на облікових процедурах і доповненої ефективним механізмом управління;
- постановка (або удосконалення) внутрішньої облікової політики підприємства з деталізацією, що забезпечує управлінський облік і об'єктивний аналіз результатів фінансово-господарської діяльності;
- підтримка ухвалення рішень на усіх рівнях управління на основі вдосконалення процесів збору і обробки різних видів інформації.

Створюючи АІС чи будь-яку іншу систему, спираються на певні принципи – загальні вимоги, правила чи норми, яких слід дотримуватись. Так, згідно з нормативними документами під час створення автоматизованих систем (АС) необхідно керуватися принципами системності, розвитку, сумісності, стандартизації та ефективності [1, с. 22-23]:

- принцип системності. Необхідно встановлювати такі зв'язки між структурними елементами системи, які забезпечують її сумісність та взаємодію з іншими системами. Отже, усі зв'язки, елементи, функції та проблеми управління й діяльності мають розглядатися як єдине ціле;
- принцип розвитку (відкритості). Автоматизована система має створюватися з урахуванням можливості поповнення й оновлення її функцій та складу без порушення функціонування АС;
- принцип сумісності. Під час створення системи мають бути реалізовані інформаційні інтерфейси, завдяки яким ця система зможе взаємодіяти з іншими системами згідно зі встановленими правилами;
- принцип стандартизації. Під час створення систем мають бути раціонально застосовані типові, уніфіковані й стандартизовані елементи, проектні рішення, пакети прикладних програм тощо. Система та її елементи потребують стандартизації, аби можна було мінімізувати всі види витрат, уніфікувати прийоми, методи та інструкції, якими керується персонал;
- принцип ефективності. Досягнення раціонального співвідношення між витратами на створення АС і цільовими ефектами, включаючи кінцеві результати, отримані від автоматизації, які не завжди і не обов'язково мають набирати грошової форми, це може бути час (вірніше, його економія), певні зручності, нові функції, імідж і т. ін.

Процес створення АІС являє собою сукупність упорядкованих у часі, взаємопов'язаних і об'єднаних у стадії та етапи робіт, виконання яких необхідне і достатнє для створення системи, що відповідає заданим вимогам [1, с. 88-89]:

- стадія формування вимог до АІС – обстеження об'єкта і обґрунтування

- необхідності побудови системи; формування вимог користувача до неї; оформлення звіту і заявки на її розробку (тактико-технічне завдання);
- стадія розробки концепції АІС – вивчення об'єкта; виконання необхідних науково-дослідних робіт; розробка варіантів концепції АІС і вибір того з них, який задовольняє вимоги користувача; оформлення звіту про виконану роботу;
  - стадія розробки технічного завдання – розробка технічного завдання та його затвердження;
  - стадія ескізного проектування – розробка попередніх проектних рішень стосовно системи та окремих її частин;
  - стадія технічного проектування – розробка проектних рішень стосовно системи та її частин; розробка документації АІС та її частин; розробка й оформлення документації на поставляння або розробку виробів для комплектування системи; розробка завдань на проектування в суміжних частинах проекту автоматизації;
  - стадія робочого проектування – розробка робочої документації на систему та її частини; створення або адаптація програм;
  - стадія впровадження системи в дію – підготовка об'єкта автоматизації до впровадження АІС; підготовка персоналу; комплектування АІС (програмними і технічними засобами, інформаційними виробами); будівельно-монтажні роботи; пусконаладжувальні роботи; попередні випробування; дослідна експлуатація; приймальні випробування;
  - стадія супроводження – виконання робіт згідно з гарантійними зобов'язаннями та післягарантійне обслуговування.

Таким чином, технологічний прогрес зумовлює збільшення обсягу інформації що надходить до підприємства, потребує обробки і аналізу, що в свою чергу, підвищує необхідність впровадження і розвитку АІС. Особливо АІС полегшують роботу з великими масивами даних, адже для їх аналізу необхідні найдосконаліші методи і потужні обчислювальні системи. Щоб отримати запити з великих масивів даних, слід вміти вибирати найпотрібнішу інформацію. Основна проблема великих масивів даних полягає в їх слабо або взагалі відсутності структурованості. Для цього необхідні принципово нові засоби пошуку неявних закономірностей.

Література:

1. Аранчій В. І. Інформаційні системи і технології у фінансах : Навч. посібник. В. І. Аранчій, Л. А. Некрасенко, О. П. Зоря і ін.]. Полтава.: РВВ ПДАА, 2009. 400 с.
2. Сазонець О. М. Інформаційні системи і технології в управлінні зовнішньоекономічною діяльністю : навч. посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 256 с.
3. Шило С. Г., Щербак Г. В., Огурцова К. В. Інформаційні системи та технології : навчальний посібник. Х.: Вид. ХНЕУ, 2013. 220 с.

ОСОБЛИВОСТІ АВТОМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

Сучасне бізнес-середовище характеризується активним впровадженням інформаційних технологій в процес управління організацією. При цьому трансформуються методи ведення бізнесу та прийняття управлінських рішень менеджментом компаній. Інформація сьогодні стає стратегічним ресурсом, який визначає на мікрорівні подальший розвиток економічних суб'єктів і забезпечує їм стійку конкурентоспроможність в довгостроковому періоді, а на макрорівні – розвиток економіки в цілому.

Інформаційні технології забезпечують бізнес такими інструментами, які дозволяють оперативно і якісно обробляти інформацію, на основі якої буде прийматися управлінське рішення. У зв'язку з цим сучасне бізнес-середовище науковці вважають «інформаційним бізнес-середовищем». Одним із важливих інструментів оптимізації управління бізнесом є система управлінського обліку.

У вересні 2017 р. в Україні СІМА (Привілейований інститут управлінських бухгалтерів) презентували Глобальні принципи управлінського обліку», що складаються з 4 позицій – релевантність, довіра, аналіз та вплив [2]. Кожен з цих принципів застосовується у 14 різних сферах практики, починаючи від інвестиційної оцінки до управління грошовими коштами. Завдяки реалізації цих принципів компанія може збільшувати вартість свого бізнесу.

У сучасних умовах управлінський облік виступає в якості інформаційного фундаменту управління внутрішньої діяльності організації, її стратегією і тактикою. Його основне призначення – акумулювання інформації для прийняття оперативних і прогностичних управлінських рішень. За оцінками фахівців, менеджери підприємств 90% робочого часу і ресурсів в області бухгалтерського обліку витрачають на постановку і ведення управлінського обліку, і тільки 10% – на фінансову бухгалтерію. Оскільки предметом управлінського обліку є виробнича і комерційна діяльність як організації в цілому, так і її структурних підрозділів, то в ролі управлінського обліку може виступати діяльність окремих підрозділів організації, цехів, дільниць, робочих місць.

Управлінський облік завжди орієнтувався на оперативність, яка може бути досягнута тільки за допомогою застосування інформаційних технологій та автоматизації. Потреба в організації інформаційної системи управлінського обліку, як показує досвід, виникає тоді, коли на підприємстві формується певний рівень управлінської культури і керівництво підприємства починає реально усвідомлювати недоліки існуючої системи управління. При цьому необхідні як зацікавленість керівників і фахівців підприємств, так і

організаційні передумови і умови функціонування управлінського обліку.

Всі завдання управлінського обліку поділяються на три групи. Передусім, це завдання, пов'язані з урахуванням витрат і калькуляцією собівартості продукції; друга група – це підтримка ухвалення рішень в області управління виробничими і фінансовими ресурсами підприємства; третя група – корпоративне планування. Таким чином, управлінський облік використовує не тільки фактичні дані, але й планову інформацію.

В архітектурі підприємств експерти виділяють такі три рівні [1]:

- нижній рівень – system of records, тобто системи, що реалізують управлінський облік. Цей рівень забезпечують системи класу ERP та інші корпоративні системи (CRM, WMS, PLM);
- середній рівень – system of differentiation, тобто системи, що підтримують основні бізнес-процеси та забезпечують конкурентну перевагу компанії. Оскільки основні бізнес-процеси на підприємствах постійно удосконалюються, отже, і темп змін в цих системах досить високий. Забезпечується такий рівень завдань застосуванням систем типу BPM / BPMS;
- верхній рівень – system of innovation, тобто системи, що підтримують інноваційні, вишукувальні роботи. Якщо в разі system of differentiation мова йде про підтримку власних, унікальних моделей ведення бізнесу, то даний клас забезпечує пошук нових підходів. Темп змін в цьому класі завдань надзвичайно високий. Це поле діяльності систем класу ACM (Адаптивний кейс-менеджмент).

Як бачимо, трьома областями застосування відповідають три різних класи інформаційних систем. Отже, вибір платформи автоматизації визначається пріоритетами підприємства:

Якщо потрібно автоматизувати облік, то впроваджується ERP система. ERP-системи підтримують і транзакції, і бізнес-процеси. Впровадження ERP-систем при цьому розпочинається з обстеження та аналізу бізнес-процесів компанії. Такі системи здатні автоматизувати бізнес-процеси так само, як системи BPMS здатні автоматизувати облікові функції. Проте у системах ERP і BPMS бізнес-процесами прийнято називати дещо різні речі. З точки зору роботи системи ERP, без транзакції (реєстрація вже здійсненої операції) немає процесу. З точки ж зору функціонування системи класу BPM, транзакція – це найпростіша і нецікава частина бізнес-процесу. Також, з точки зору ERP процес продажу починається з реєстрації специфікації клієнтського замовлення. А в системах BPM це вже фінал процесу, і всі бізнес-процеси відбувались до реєстрації клієнтського замовлення. Тобто визначені контакти, ціни, узгоджені умови, підготовлено і підписано договору.

Системи класу ERP надають можливість одночасно вести декілька видів обліку: оперативний, регламентований, міжнародний та управлінський. До таких програм можна віднести програмний комплекс «BAS ERP» (Business Automation Software), який є комплексним рішенням і охоплює основні контури управління і обліку, що дозволяє організувати єдину інформаційну систему для управління різними аспектами діяльності підприємства. «BAS ERP» є розвитком систем

ERP-класу – «Управління виробничим підприємством для України» і «ERP для України (бета-версія)», враховує досвід, накопичений при впровадженні та використанні цих систем в масштабних проектах, які налічують сотні робочих місць. Особливу увагу при розробці конфігурації було приділено реалізації функціональних можливостей, затребуваних великими підприємствами різних напрямків діяльності, у тому числі з технічно складним виробництвом.

Конфігурація «BAS ERP» дозволяє організувати контроль матеріальних потоків і споживання ресурсів, що забезпечують виробничу, управлінську і комерційну діяльність компанії. Облік витрат і розрахунок собівартості продукції і послуг виконується на основі даних оперативного обліку.

У системі «BAS ERP» автоматизація завдань управлінського обліку на підприємстві розбивається на три підсистеми, які взаємопов'язані між собою:

- систему обліку витрат;
- систему показників діяльності;
- систему управлінських звітів.

Функції управління витратами реалізуються через елементи управлінського циклу: прогнозування і планування, організацію, координацію і регулювання, активізацію і стимулювання виконання, облік і аналіз.

Показники діяльності підприємства лежать в основі планування і делегування відповідальності як в окремих підрозділах, так і всього підприємства. Система показників дозволяє не тільки кількісно охарактеризувати і оцінити ситуацію, а й розкрити причини виникнення проблем, провести структурно-логічний аналіз факторів, що впливають.

У програмі «BAS ERP» передбачено формування різних видів управлінської звітності, зокрема, «Управлінський баланс», «Фінансові результати», «Валовий прибуток підприємства», «Доходи і витрати» та інші. Користувач може використовувати підготовлені шаблони управлінських звітів, або самостійно створювати власні форми і алгоритми заповнення управлінської звітності.

Комплект фінансової управлінської звітності можна налаштовувати в програмі декількома варіантами через:

- формування управлінського балансу та звіту про прибутки і збитки;
- використання підсистеми «Міжнародний фінансовий облік»;
- використання підсистеми «Бюджетування» за допомогою інструментів підсистеми «Бюджетування та планування».

Отже, програмний комплекс «BAS ERP» забезпечує інтеграцію всіх сфер діяльності підприємства в єдину інформаційну модель даних і процесів, що забезпечує безперервну оптимізацію ресурсів підприємства.

Література:

1. Бєлайчук А. BPM или ERP: что внедрять? URL: https://www.cfin.ru/itm/project/BPM_vs_ERP.shtml. (дата звернення: 15.10.2019)
2. Глобальні принципи управлінського обліку. URL: <https://zakon.help/article/globalni-principi-upravlinskogo-obliku>. (дата звернення: 15.10.2019)

доктор економічних наук, доцент
професор кафедри управління та адміністрування, директор
Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту
Тернопільського національного економічного університету
м. Івано-Франківськ, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Практично всі сфери діяльності підприємств в сучасних умовах розвиваються під впливом інформаційно-комп'ютерних технологій. Не винятком в даному питанні став і бухгалтерський облік.

Особливо важливим для суб'єктів господарювання є своєчасне і адекватне реагування на зміни, які відбуваються як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі їх функціонування. Потреба швидкого збору і консолідації бухгалтерської інформації виникає на підприємствах, на яких автоматизовані робочі місця, призначені для реєстрації облікової інформації, віддалені від бухгалтерії або ж місця групування, узагальнення і систематичної обробки бухгалтерських даних. Останнім досягненням у цьому напрямі є хмарні технології, активне впровадження яких не може не внести зміни до форм організації та ведення бухгалтерського обліку, врахування яких необхідне для забезпечення ефективної його організації.

Не викликає заперечення факт впливу застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій на організацію обліку, проте існують суперечності щодо того як саме цей вплив відображається – чи призводить він до змін вже наявних форм ведення та організації обліку, а може можливо слід говорити про появу нових.

Впровадження комп'ютерної форми ведення обліку призвело до відсутності єдиного підходу до обробки інформації, адже кожен розробник програмного забезпечення в сфері бухгалтерського обліку намагається внести свої особливості, які, на його думку, полегшать процес обробки облікової інформації. Як справедливо зазначають П.М. Гарасим та М.П. Гарасим, облікові реєстри різних програм є схожими, але не однаковими [1, с. 27]. Саме тому регламентувати назви та кількість облікових реєстрів (журналів, відомостей тощо), а також порядок формування звітності для комп'ютерної форми ведення обліку не є можливим.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, і, як наслідок, поява різноманітних мобільних пристроїв, призводить до того, що хмарні технології набувають все більшої популярності та набувають широкого впровадження, зокрема і в сферу бухгалтерського обліку.

Така тенденція обумовлена недоліками, притаманними локальним програмним продуктам, призначеним для ведення бухгалтерського обліку. Це, насамперед, високі вимоги до апаратного забезпечення персональних

комп'ютерів та до самих облікових працівників, які за ними працюють. Крім того, виникає об'єктивна потреба у постійному підвищенні навиків працівників щодо роботи з програмними продуктами за умови появи їх нових версій [2].

У той час, як використання хмарних технологій в сфері бухгалтерського обліку дозволяє зменшити витрати на придбання дороговартісного серверного обладнання, апаратних і програмних рішень; забезпечує оперативну зміну конфігурації корпоративної IT-інфраструктури залежно від поточних потреб; створює умови щодо доступу до системи з будь-якого місця за наявності мережі Інтернет; скорочення витрат на технічну підтримку та можливість отримання високого рівня обслуговування програмного забезпечення.

Основними моделями обслуговування користувачів в хмарних технологіях є: робочий стіл як послуга (англ. DaaS - Desktops-as-a-Service), інфраструктура як послуга (англ. IaaS – Infrastructure-as-a-Service), програмне забезпечення як послуга (англ. SaaS – Software-as-a-Service) та ряд інших технологічних тенденції. Саме в сфері бухгалтерського обліку найбільш поширеною є остання модель – SaaS.

Впровадження хмарних технологій, на думку М.П. Павлюковця, призводить до появи нової форми ведення (автор не зазначає, що це саме форма ведення, проте це зрозуміло з контексту статті) обліку - клауд- комп'ютерної. Її основними відмінностями є: 1) повністю бездокументарна форма обліку та оцінки активів. Впровадження таксономій XBRL в обліково-оціночний процес; 2) збереження облікової інформації поза підприємством з використанням бізнес-моделей Saas, Daas; 3) одночасне використання інформації обліку багатьма користувачами з будь-якої точки планети за допомогою клауд-комп'ютерних технологій [3, с. 68].

Впровадження нової запропонованої автором форми ведення обліку потребуватиме відповідних змін до нормативних документів щодо її легітимізації та розробки її методичного забезпечення. Проте ми не вважаємо, що впровадження хмарних технологій видозмінює комп'ютерну форму ведення обліку на стільки, що слід говорити про необхідність виділення нової форми. Адже по суті, враховуючи сутність терміну «форма ведення обліку», суттєвих змін саме в облікових регістрах немає. Про це свідчать і самі програмні продукти, які використовують підприємства. Так, версія 8.3 програми «1С: Підприємство», в першу чергу, відрізняється від версії 8.2, можливістю роботи за допомогою мережі та хмарних технологій, проте в користувацькому режимі ці версії практично ідентичні.

Розуміючи це, аутсорсингові фірми також все частіше вдаються до використання хмарних технологій. Адже з моделлю SaaS аутсорсери зможуть надавати своє бухгалтерське обслуговування більш інноваційним способом. Так, обробляючи відскановані працівником підприємства-замовника первинні документи, бухгалтер аутсорсингової фірми отримує актуальну інформацію про стан справ підприємства-замовника, яка може бути використана для забезпечення додаткових послуг з додатковою оплатою. Таким чином, застосування хмарних технологій впливає як на форму ведення обліку, так і на форму організації обліку, розширюючи можливі варіанти вибору комбінації для

керівників підприємств.

Література:

1. Гарасим П. М., Гарасим М. П. Особливості організації бухгалтерського обліку в умовах комп'ютеризації. *Економічні науки. Серія: Облік і фінанси*. 2009. Вип. 6 (1). С. 24-33
2. Мачуга Р. І. Віртуалізація і хмарні технології в обліку: далеке майбутнє чи реальне сьогодні? *Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка»*. 2013. № 5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2008> (дата звернення: 01.10.2019)
3. Павлюковець М. П. Концепція побудови сучасної системи обліку на сільськогосподарському підприємстві в умовах інтернет-технологій. *Облік і фінанси*. 2014. № 2. С. 66-70

УДК 331.2/5

Магонець О.А.

кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри аудиту та оподаткування

Дульська Ю.С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

МАТЕРІАЛЬНА СКЛАДОВА РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ЗАЙНЯТОСТІ

Одним із важливих критеріїв оцінювання людського капіталу є обсяг доходу, який власник такого капіталу (носій прогресивних знань та професійних навичок) має отримувати в результаті розподілу власником засобів виробництва частини новоствореної вартості. Проте питання, чи набувають знання і професійні навички працівників в Україні форму капіталу залишається відкритим.

Рівень доходів зайнятого населення в Україні у вигляді заробітної плати (оскільки саме заробітна плата найманих працівників є основним критерієм оцінювання набутих ними професійних знань та навичок) має тенденції до зростання. Середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників в середньому по Україні у 2018 р. зросла порівняно з 2017 р. на 24,8% і становила 8865 грн., що у 2,4 рази вище рівня мінімальної заробітної плати (розмір мінімальної заробітної плати у 2018 р. становив 3723 грн.) [2].

Незважаючи на щорічну тенденцію до зростання заробітної плати в країні, в окремих регіонах її рівень поступається середнім показникам по Україні (наприклад, середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників в Кіровоградській області в 2018 р. була нижче аналогічного показника по Україні на 18,9%) [2]. До регіонів із високим рівнем заробітної плати (дослідження за 2018 р.) відносяться м. Київ (рівень заробітної плати на

10,01% й більше вищий від середнього по Україні), до регіонів із середнім рівнем заробітної плати – Донецька, Київська, Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська, Миколаївська, Закарпатська, Одеська, Львівська обл. (рівень заробітної плати у межах відхилення від -10,0% до +10,0%, від середнього по Україні), до регіонів з низьким рівнем заробітної плати – Вінницька, Харківська, Івано-Франківська обл. (рівень заробітної плати на 10,01% -15,0% нижчий від середнього по Україні), й до регіонів з найнижчим рівнем заробітної плати відносяться Черкаська, Рівненська, Житомирська, Луганська, Хмельницька, Сумська, Волинська, Кіровоградська, Херсонська, Чернігівська, Чернівецька, Тернопільська обл. (рівень заробітної плати на 15,01% й більше нижчий від середнього по Україні). Тобто, у 12 регіонах країни із 24, рівень середньомісячної заробітної плати значно нижчий від середніх показників по країні й така ситуація зовсім не пов'язана з низьким рівнем людського капіталу в цих регіонах та низькими показниками інноваційної діяльності підприємств.

Як свідчать дані Державної служби статистики України у 2016-2018 рр. інноваційною діяльністю займались 29129 підприємств, або 28,1% обстежених підприємств. Серед регіонів більшою за середню по Україні частка інноваційно-активних підприємств була у м. Києві (33,7%), Кіровоградській (32,8%), Тернопільській (31,6%), Київській (30,8%), Харківській (30,1%), Львівській (29,1%), Дніпропетровській (29,0%) та Запорізькій (28,7%) областях [1]. Відповідно, можна констатувати відсутність прямого взаємозв'язку рівня заробітної плати з показниками інноваційної активності, оскільки за показниками інноваційної активності Кіровоградська та Тернопільська області займають лідируючі позиції серед інших регіонів України, а за показниками заробітної плати – найнижчі.

Розподіл працівників за розмірами нарахованої їм заробітної плати, як в цілому по Україні, так і в регіональному розрізі у 2018 р. засвідчує відсутність залежності розміру зарплати від професійно-кваліфікаційного рівня працівників, як у видах діяльності з надання послуг, так і у виробництві. Так, у сфері освіти, де працівники мають високий кваліфікаційний та професійний рівень, забезпечений вищою освітою, рівень середньомісячної заробітної плати у 2018 р. на 20,6% був менший за середньомісячний рівень заробітної плати в цілому по економіці України, в установах охорони здоров'я та надання соціальної допомоги – на 33,9% [2]. Водночас серед зайнятих у сфері фінансової та страхової діяльності показники середньомісячної заробітної плати на 82,3% перевищують середньомісячний рівень заробітної плати в цілому по економіці України [2].

Отже, можна констатувати той факт, що нині знання та продуктивні здібності людини в нашій країні здебільшого не функціонують у формі капіталу, що відповідно не стимулює працівників до ефективної праці, подальшого професійного розвитку, самовдосконалення та активізації процесів інноваційної зайнятості, зумовлюючи ганебність існування працездатного населення та породжуючи його міграційні настрої.

Література:

1. Наукова та інноваційна діяльність України : статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/09/zb_nauka_2018.pdf (дата звернення 05.10.2019).
2. Праця України у 2018 році : статистичний збірник / Державна служба статистики України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2019/zb/08/zb_pu2018_pdf.pdf (дата звернення 05.10.2019).

УДК 338

Макаревич О.Д.

старший преподаватель кафедры экономики и управления

Михальцова З.С.

студентка 4 курса экономического факультета

Белорусско-Российский университет

г. Могилев, Республика Беларусь

АНАЛИТИЧЕСКИЕ ИНСТРУМЕНТЫ ВЫЯВЛЕНИЯ РЫНОЧНЫХ ВОЗМОЖНОСТЕЙ ПРЕДПРИЯТИЯ В РАМКАХ ЕГО МАРКЕТИНГОВОЙ ПОЛИТИКИ

Рыночные возможности – это факторы внешней среды, использование которых создаст преимущества организации на рынке. В качестве двух основных таких факторов выделяют спрос и конкуренцию, то есть анализ рыночных возможностей представляет собой инструмент, позволяющий с наименьшими затратами времени и средств пробиться на рынок и захватить максимально возможный его сегмент [1, 2].

Таким образом, проведение оценки рыночных возможностей – это сложный многоступенчатый процесс, требующий глубокого знания объекта изучения, от точности и своевременности результатов которого во многом зависит успешное функционирование всего предприятия.

Значение рассматриваемого вопроса заключается в том, насколько важно представлять себе процесс маркетинга в целом, уметь связывать воедино различные службы, правильно и грамотно ставить перед ними задачи и насколько важно правильно произвести анализ рыночных возможностей при реализации готовой продукции предприятия [3].

В рамках исследования проведена оценка рыночных возможностей УП «Стальная линия» (г. Могилев, Беларусь). Продукция рассматриваемого предприятия не является продукцией повседневного спроса, однако спрос на данные товары является достаточно высоким и устойчивым за счет их конкурентоспособности. При формировании спроса важными факторами являются внешняя и внутренняя среда организации, состояние которых необходимо контролировать. В рамках оценки рыночных возможностей УП «Стальной линии» был проведен анализ 5 сил Портера и SWOT-анализ, а

ниже представлены результаты SWOT-анализа, который позволил сделать следующие выводы.

Предприятие достигло стабильных темпов развития, которые позволяют ему:

- использовать новое более инновационное оборудование;
- быть привлекательным работодателем на рынке труда;
- инвестировать в разработку новых продуктов;
- использовать качественные и дорогие материалы;
- работать с поставщиками напрямую;
- использовать агрессивную маркетинговую политику;
- быть застрахованными от колебаний внешней среды за счет финансовой устойчивости.

Также были выделены следующие слабые стороны предприятия:

- нескоординированность процессов и действий, отсутствие формализации бизнес процессов, обязанностей и зон ответственности. Что приводит в операционным сбоям, повышению себестоимости производства, недовольству клиентов компании;
- не проводится аналитическая работа: нет маркетинговых исследований, нет статистики по производству (выход годного по металлу, доля брака по участкам, случаи необеспеченности заказов материалами, изменения в заказах в ходе производства);
- отсутствие стандартов по работе с клиентами (как для дилеров и дистрибьюторов, так и для конечных потребителей);
- не диверсифицированная система сбыта (каждый дистрибьютор играет очень значимую роль для компании), которая ведет к снижению гибкости системы;
- высокая доля брака (10% внутренний и 0,74% внешний);
- не используется весь потенциал в закупочной логистике.

Рыночные возможности предприятия определены следующие:

- увеличение занимаемой доли рынка за счет эффекта от масштаба и за счет агрессивной маркетинговой активности;
- переход на новые форматы продаж, предоставляемых услуг и товаров. Быть первыми в инновациях и новых продуктах;
- выход на новые рынки сбыта (Казахстан, Грузия, Азербайджан);
- использование кризисных явлений с целью привлечения новых кадров и получения доли рынка свернувшихся конкурентов.

При этом основные угрозы предприятия связаны с нестабильностью экономической среды и повышением конкуренции в секторе за счет появления новых и роста или объединения мелких конкурентов в одного крупного.

Основываясь на полученных результатах можно предложить модель оптимизации внутренней среды, для чего рекомендуется:

- имеющиеся финансовые ресурсы использовать, чтобы выйти на новые географические рынки;
- использовать оборудование и технологии для снижения себестоимости

производства;

- использовать позитивный имидж для привлечения лучших кадров;
- имеющиеся финансовые ресурсы использовать для продвижения, чтобы ослабить конкурентов и вынудить их покинуть рынок;
- развивать сбытовые каналы посредством отказа от распределения всех продаж между небольшим количеством дистрибьюторов, возможно переход к работе с дилерами без участия дистрибьюторов;
- систематизировать имеющиеся процессы и привести работы к точно описанным стандартам, инструкциям, процессам;
- при возникновении разовых операционных сбоев не только устранять ошибку, но и выявлять и устранять причину сбоев;
- скоординировать маркетинговую активность, поскольку сейчас значительная часть усилий не приносит эффектов из-за не системности и непонимания конечной цели.

Применение такой оптимизационной модели позволит достаточно быстро завоевать новые рынки сбыта и привлечь новых покупателей на новых и действующих рынках. Такие действия, в свою очередь, позволят предприятию получать большую прибыль, продолжать развитие и совершенствование производства, а также приблизит достижение целей маркетинговой политики, стоящих перед предприятием.

Литература:

1. Абрамова Г. П., Касаев Б. С. Маркетинг. М.: ИНФРА-М, 2013. 173 с.
2. Дихтль Е. Практический маркетинг : учеб. пособие. М.: Высш. шк., 2015. 255 с.
3. Завьялов П. С. Маркетинг в схемах, рисунках и таблицах. М.: ИНФРА-М, 2013. 496 с.

Маначинська Ю.А.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування

Євдощак В.І.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

5D АКТУАРНА ЗВІТНІСТЬ НА ОСНОВІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В 3D: ВИМОГА СЬОГОДЕННЯ

Сучасна стадія розвитку бухгалтерського обліку потребує кардинально інших, нетривіальних, підходів до методики узагальнення облікової інформації у системі фінансової звітності. Адже, традиційний формат представлення зведених облікових даних, який повною мірою здійснюється у відповідності до вимог чинного законодавства, зокрема Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [3] та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2] не здатний цілковито та повністю задовольнити всезростаючі вимоги, як внутрішніх, так і зовнішніх користувачів. Першочергово, така обставина викликана тим, що бухгалтерський облік базується на фактичній констатації здійснених господарських операцій, тобто таких, які вже відбулися в ході операційного циклу. Тоді, як новий 3D-формат бачення інтерпретації облікових даних покликаний оминати традиційний підхід до складання бухгалтерських проведення на початковому етапі, та сконцентрований на баченні змісту їх відзеркалення – одразу – у відповідній формі фінансової звітності підприємства, із врахуванням впливу на кінцевий рівень загальної прибутковості підприємства.

Вперше процедура складання фінансової звітності в 3D, що за своєю суттю оминає традиційні бухгалтерські проведення, була розкрита у працях Л. Голден [1]. Де в доволі простій та доступній формі науковця описала, як за змістом кожної господарської операції можна побачити зміну тієї чи іншої статті відповідної форми публічної фінансової звітності. Таке бачення, зарубіжної дослідниці є досить нетривіальним, проте, воно у доволі зрозумілій формі дає змогу збагнути взаємозв'язок показників фінансової звітності із сукупним ходом господарського циклу підприємства та кінцевим фінансовим результатом. Адже, так чи інакше, кожна форма фінансової звітності пов'язана одна з одною. Так, Л. Голден розміщує перші три форми фінансової звітності, а саме: Баланс (Звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) та Звіт про рух грошових коштів у 3D-проекції, наочно відображаючи, таким чином, взаємозв'язок між ними. Особливу увагу зарубіжна дослідниця звертає на те, що Баланс (Звіт про фінансовий стан) – це статичний звіт, тобто форма № 1 публічної фінансової звітності підприємства

складається за станом на певну дату. Тоді як, Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) та Звіт про рух грошових коштів – це періодичні звіти, тобто їх складають за період. Така особливість зазначених форм публічної фінансової звітності, є надзвичайно важливою, адже саме періодичні звіти підлягають «обнуленню». Іншими словами показники періодичного звіту замикаються на Баланс (Звіт про фінансовий стан). Саме ця особливість й визначає природу форми №1 публічної фінансової звітності – зміст якої полягає у здатності до накопичення в собі результативних показників діяльності підприємства за весь період його функціонування [1].

Проте, одним із економічних викликів сьогодення є формування такої звітності, яка здатна відобразити облікову інформацію про перспективи зміни економічного потенціалу бізнесу, зокрема за умови його продажу, як цілісного майнового комплексу. Існує нагальна потреба у звітності, в якій об'єктивно проглядається розмежування, тобто дихотомія, між операційною та фінансовою діяльністю підприємства. Така інформативність звітних форм цікавить реальних й потенційних інвесторів та інших постачальників капіталу.

За таких умов сучасний бухгалтерський облік поступово переходить на нову щабліну свого розвитку – актуарну. Актуарний бухгалтерський облік – це система, яка базується на методі дискрептивного, подвійного та 3D-запису та спрямована на оцінку економічної вартості, що створюється і майбутніх грошових потоків, іншими словами узагальнює інформацію про перспективи зміни ринкової вартості підприємства в 5D-форматі.

Зарубіжний досвід свідчить, що саме актуарна фінансова звітність містить необхідну облікову інформацію про зміну економічної вартості підприємства у перспективному періоді. До її складу входять: Актуарний (оціночний) звіт про фінансовий стан (Баланс); Актуарний звіт про сукупний прибуток; Актуарний звіт про рух грошових коштів (Актуарний баланс руху грошових коштів); Актуарний звіт про зміни у власному капіталі [4, с. 9].

У силу таких обставин пропонуємо збільшити n-вимірність методики узагальнення інформації із системи актуарного бухгалтерського до 5D-актуарної фінансової звітності, яку доцільно трансформувати з фінансової звітності в 3D (тобто звітності, яка складена з оминаючи традиційні бухгалтерські проведення, про, що йшлося раніше), при цьому її перспективний формат забезпечить 4D-інтерпретацію облікових даних (3D+t (час) та знайде вияв у 5D-форматі актуарної фінансової звітності підприємства. Зазначені новації потребують цілковитого та повноцінного обґрунтування на рівні НП(С)БО, тому в Україні варто було б розробити окремий стандарт № 3 «Актуарна фінансова звітність» в основу якого варто покласти окремі аспекти Концептуальної основи фінансової звітності щодо фінансових звітів загального призначення, останнє визначає перспективи подальших розвідок у напрямі окресленої проблематики дослідження.

Література:

1. Голден Л. Финансовая отчетность в 3D. «СУПЕР Издательство», 2016. 230 с.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до

- фінансової звітності» : затв. наказом М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 15.10.2019).
3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 15.10.2019).
  4. Шигаев А. И. Актуарный учет и использование его данных для управления / А. И. Шигаев; под ред. д-ра экон. наук, проф. В. Б. Ивашкевича. М.: ИНФРА-М, 2011. 224 с.

УДК 368

Мельник Т.А.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНОГО МЕТОДУ ВИЗНАЧЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВИКА

Нестабільність вітчизняної економіки обумовлює необхідність для кожного страховика, учасника страхового ринку України, постійно адаптуватися та шукати шляхи підвищення ефективності своєї діяльності.

В умовах ринкових відносин зростає самостійність українських страхових компаній, їх економічна, правова та соціальна відповідальність.

Досвід функціонування національного страхового ринку показав, що визначальними в умовах сучасної ринкової економіки для більшості страховиків в Україні стали проблеми їх адаптації до ринкової кон'юнктури і змін конкурентного середовища та можливості забезпечення своєї платоспроможності.

Тому одним з найактуальніших завдань для страхового ринку України сьогодні є питання визначення платоспроможності страхових організацій.

Питанню оцінки платоспроможності страховика присвячено праці: В.Д. Бігдаш [1], Н.В. Ткаченко [4], С.С. Осадця [3] та ін. Але проблема оцінки платоспроможності страховика нормативним методом потребує подальшого дослідження з огляду на потреби фінансової практики.

В Україні забезпечення платоспроможності страховиків на страховому ринку контролюється ст. 30 Законом України «Про страхування», в якій передбачено:

- наявність сплаченого статутного фонду та наявність гарантійного фонду страховика, яким чинне законодавство вважає спеціальні та резервні фонди, а також суму нерозподіленого прибутку страховика;
- створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань;
- перевищення фактичного запасу платоспроможності над розрахунковим нормативним запасом платоспроможності [2].

Тобто страховики в залежності від обсягів страхової діяльності зобов'язані підтримувати належний рівень фактичного запасу платоспроможності (нетто-активів) і виконувати умови:

$$\Phi ЗП > НЗП, \quad (1)$$

де $\Phi ЗП$ – фактичний запас платоспроможності страховика на певну дату;
 $НЗП$ – нормативний запас платоспроможності страховика на певну дату.

При цьому фактичний запас платоспроможності (чисті активи) страховика визначається однаково для страхових компаній які здійснюють страхування життя та страхових компаній які здійснюють види страхування інші, ніж страхування життя:

$$\Phi ЗП = \sum_{i=1}^n A_i - \sum_{i=1}^m HA_i - \sum_{i=1}^l Z, \quad (2)$$

де A – активи страховика;

HA – нематеріальні активи страховика;

Z – зобов'язання страховика, у тому числі страхових;

n, m, l – кількість активів, нематеріальних активів та зобов'язань страховика відповідно.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, дорівнює найбільшій із двох сум, одна з яких розраховується на підставі страхових премій, а друга – на підставі страхових виплат:

$$НЗП = \{НЗП_{пр} \text{ або } НЗП_{в}\} \max, \quad (3)$$

де $НЗП_{пр}$ – нормативний запас платоспроможності страховика за показником страхових премій (4);

$НЗП_{в}$ – нормативний запас платоспроможності страховика за показником страхових виплат (5).

$$НЗП_{пр} = 0,18 (СП - 0,5 СП_n), \quad (4)$$

де $СП$ – страхові премії за попередні 12 календарних місяців страховика;

$СП_n$ – страхові премії страховика, що перераховані перестраховикам.

$$НЗП_{в} = 0,26 (СВ - 0,5 СВ_n), \quad (5)$$

де $СВ$ – страхові виплати страховика за попередні 12 календарних місяців;

$СВ_n$ – виплати страховика, сплачені перестраховиками.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює страхування життя визначається:

$$НЗП = 0,05 \sum_{i=1}^n РДЗ_i, \quad (6)$$

де $РДЗ_i$ – резерв довгострокових зобов'язань страховика;

n – кількість договорів страхування.

Таким чином, визначення платоспроможності страховика відповідно вітчизняного законодавства полягає в порівнянні обсягу зобов'язань страховика

перед страхувальниками з обсягом власних коштів, які можуть бути використані на покриття зобов'язань (відображає частку власних коштів страховика в загальних зобов'язаннях).

Основним недоліком наведеного нормативного методу визначення платоспроможності страховика є те, що страхові резерви формуються не в залежності від страхових зобов'язань, що має страховик за діючими договорами, а від суми страхових премій, що він одержав за звітний період.

Вирішення проблеми потребує нового методичного підходу до визначення нормативної платоспроможності страховика з позицій інтересів усіх учасників страхового ринку. Для цього пропонуємо використати досвід європейських країн. Директивами ЄС передбачено визначати розрахункові показники нормативного запасу платоспроможності наступним чином [3, 5]:

$$НЗП_{np} = (0,18СП1 + 0,16 СП2) \cdot \left(\frac{СВ - СВ_n}{СВ}\right), \quad (7)$$

де СП1 – сума надходжень страхових премій до 10 млн. євро;
 СП2 – сума надходжень страхових премій більше, ніж 10 млн. євро;
 СВ_n – загальна сума страхових виплат, сплачених перестраховиками;
 СВ – загальна сума страхових виплат страховика.

$$НЗП_{з} = (0,26\overline{СВ1} + 0,23 \overline{СВ2}) \cdot \left(\frac{СВ - СВ_n}{СВ}\right), \quad (8)$$

де $\overline{СВ1}$ – середньорічна сума виплат за 3 роки до 7 млн. євро;
 $\overline{СВ2}$ – середньорічна сума виплат за 3 роки більше, ніж 7 млн. євро;
 СВ_n – загальна сума страхових виплат, сплачених перестраховиками;
 СВ – загальна сума страхових виплат страховика.

Адаптування наведених вище формул 7 та 8 до особливостей українського законодавства та умов національного страхового ринку та введення їх у розрахунки нормативної платоспроможності страховиків дозволить вчасно виявити нечесних учасників страхового ринку.

Література:

1. Бігдаш В.Д. Страхування : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К: МАУП, 2006. 444 с.
2. Про страхування : Закон України від 07 бер. 1996 р. № 85/96-ВР URL: zakon.rada.gov.ua/go/85/96-вр (дата звернення: 10.10.2019)
3. Страхування : Підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. Вид. 2-ге, перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2002. 599 с.
4. Ткаченко Н. В. Сучасний стан оцінки платоспроможності страхових компаній. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/soc_gum/fkd/2009_1/R2/2.pdf (дата звернення: 10.10.2019)
5. Ткаченко Н.В. Страхування : навч. посібник. Київ: Ліра-К, 2007. 376 с.

ИНСТРУМЕНТЫ И ФАКТОРЫ РОСТА ЭКОНОМИКИ ПОЛЬШИ

В современных условиях одним из основных факторов экономического роста являются инновации и освоение передовых технологий. Инновационный путь развития является приоритетным для любого государства. Без расширения и развития инновационной деятельности невозможно достижение высокого уровня конкурентоспособности и продовольственной безопасности страны. Инновационная политика ориентирована на решение ключевых социально-экономических проблем, таких как эффективное использование национального материально-технического, сырьевого и трудового потенциалов страны, удовлетворение потребностей внутреннего продовольственного рынка. Основными инструментами реализации инновационного механизма выступают формирование механизма экономического стимулирования инновационной деятельности, использование программ по повышению конкурентоспособного потенциала приоритетных для страны производств. Основная цель инноваций заключается в повышении наукоемкости отечественного производства и увеличении на этой базе его эффективности и коммерциализации [1, 2].

Внешняя торговля сельскохозяйственно-продовольственными продуктами играет важную роль в развитии экономики Польши. Сельскохозяйственно-пищевой сектор является одной из немногочисленных отраслей экономики имеет положительный торговый баланс. Оборот международной торговли агропродовольственными товарами растет. В прошлом году темпы роста экспорта превысили темпы роста импорт, что укрепило положительное сальдо международной торговли. Рост экспорта был обеспечен сложившейся благоприятной конъюнктурой на рынках, основными торговыми партнерами и повышением конкурентоспособности экспортной продукции. В 2017 г. по сравнению с 2016 г. объем экспорта сельскохозяйственной продукции и продовольствия увеличился на 12% и составил 27,3 млрд. евро. Это означает, что растущая тенденция роста экспорта продукции, после вступления Польши в Европейский Союз, продолжается.

Сущность инновационного развития экономики заключается в активизации инновационной деятельности по созданию, внедрению и распространению новых продуктов, услуг и технологических процессов как главных факторов качественного роста объемов производства (услуг), занятости, инвестиций и внешнеторгового оборота. В первую очередь это касается сферы высокотехнологических, наукоемких отраслей и услуг (в том числе логистических), являющихся двигателями развития экономики [3].

Наблюдается рост выручки от продажи продукции предприятий с

высоким и средним уровнем технологий в 2016 г. более чем в 2 раза, экспорт продукции – в три раза.

Соответственно далее рассмотрим инновационность и наукоемкость на производственных предприятиях по уровню технологий. В 2016 г. среди предприятий с высоким уровнем технологий (44,7%) составляли инновационные предприятия, 26,8% проводят собственные научно-исследовательские работы. Аналогично среди субъектов с уровнем технологий выше среднего 34,2% составили инновационные предприятия, 17,3% проводят собственные научно-исследовательские работы. В группе предприятий с уровнем технологий ниже среднего произошло снижение затрат на научно-исследовательскую деятельность по отношению к предыдущему году на 3,3%. На предприятиях с низким уровнем технологии данные затраты также значительно снизились.

В 2016 г. число субъектов, использующих иностранные средства или бюджетные средства на проекты, финансируемые из средств ЕС, составило 826. Большинство из них (55,3%) относятся к организациям, осуществляющим сервисную деятельность. Финансирование сельского, лесного хозяйства и рыболовства осуществлялось в основном за счет собственных источников (57,5%), однако 42,3% финансировалось из средств Европейского Союза. Промышленность и строительство финансировались практически за счет собственных средств (более 90%).

В Польше в динамике за 2012-2016 гг. экспорт высокотехнологичной продукции (в текущих ценах) значительно превышает импорт, что свидетельствует об активизации инновационной деятельности предприятий.

Сегодня биотехнология в пищевой промышленности развивается стремительными темпами. В повседневной жизни поляков постоянно используются продукты, произведенные с помощью биотехнологических процессов. Ежегодно предприятиями перерабатывается огромное количество сельскохозяйственного сырья, при этом образуются вторичные продукты, которые не используются и наносят вред окружающей среде. Все они могут быть вовлечены в хозяйственный оборот для производства пищевых продуктов, комбикормов, строительных материалов, удобрений и другой продукции [4].

В Польше в 2016 г. с применением биотехнологий были задействованы 184 предприятия из них 111 предприятий (60,3%) осуществляли научные исследования и опытно-конструкторские работы, 73 предприятий занимались только производством продукции с применением биотехнологий (39,7%). В 2016 г. по отношению к предыдущему году наблюдался рост (на 15%) количества данных предприятий. Эти позитивные изменения связаны с активизацией научных исследований в области биотехнологии. На данном этапе с помощью применения биотехнологий в пищевой промышленности производятся новые виды продукции, значительно улучшается качество произведенной продукции, ее полезность и безопасность. Рынок биотехнологий развивается по следующим направлениям: медицина, промышленное производство, сельское хозяйство, биоинформатика и другое.

Основные направления применения биотехнологий: медицина – 49,2% по

научным исследованиям и опытно-конструкторским работам, по производству биотехнологической продукции в этой же области 21,6%. В области окружающей среды 11,9% и 36% соответственно. Научные исследования и опытно-конструкторские работы по применению биотехнологий в сельском хозяйстве занимают 6,8%, по производству продукции – 4,5%.

В настоящее время происходит технологическая революция, связанная с развитием и выходом на рынок нанотехнологий. Достижения науки и техники позволяют повысить эффективность и устойчивость сельскохозяйственного производства, расширить виды производств. Поэтому основное направление дальнейшего развития сельского хозяйства Польши – его цифровизация.

Анализ состояния инфраструктуры наноиндустрии Польши показывает, что в 2016 г. 30,8% предприятий использовали нанотехнологии в производстве, 30,8% – в научно-исследовательской деятельности и развитии, а 38,4% – как в научно-исследовательской деятельности, так и в производстве.

Исходя из структуры продаж товаров в 2016 г. реализация продукции с применением нанотехнологий осуществлялась на внутренние рынки сбыта (68,5%) и 31,5% на внешние рынки.

Развитие нанотехнологий в мире происходит во многом благодаря государственной поддержке в различных формах. Основными формами являются разработка стратегических направлений, на основе которых происходит формирование долгосрочных приоритетов научной и технологической политики, и координация деятельности участников инновационной системы – государства и бизнеса, науки и образования.

Инновационное развитие и научные исследования являются одним из приоритетов Министерства сельского хозяйства и развития сельских районов в условиях цифровой экономики. В результате реализации различных проектов станет возможным внедрение новых инструментов и механизмов реализации инновационной политики, как для развития продовольственного сектора, сельских территорий, так и в целом для экономики Польши.

Литература:

1. Ефименко А. Г. Инновационное развитие организаций перерабатывающей и пищевой промышленности : моногр. Могилев: МГУП, 2017. 192 с.
2. Ефименко А. Г., Пантелева И. И. Инновационное развитие АПК Беларуси. *Формирование экономического потенциала субъектов хозяйственной деятельности: проблемы, перспективы, учетно-аналитическое обеспечение* : сб. материалов V Междунар. науч. конф. Краснодар: Изд-во Маргарин О.Г., 2015. С. 547-553.
3. Ефименко А. Г. Концептуальные подходы к развитию рынка автотранспортных и логистических услуг в АПК. *Аграрная экономика*. 2018. Т. 5. № 276. С. 44-48.
4. Мицкевич Б., Волкова Е. В. Развитие агробизнеса на инновационной основе в условиях экономической интеграции : моногр. Смоленск: Маджента, 2018. 188 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЕРЕВІРОК ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ

Електронна перевірка, як один із способів податкового контролю, що проводиться на підставі заяви платника податків з незначним ступенем ризику.

Заява подається за 10 календарних днів до початку проведення перевірки.

Платником податків у Заяві, крім загальних облікових даних, в обов'язковому порядку зазначається інформація про:

- податкові періоди господарської діяльності, що підлягають електронній перевірці;
- систему оподаткування, що застосовується платником податків;
- перелік податків, які будуть перевірені під час проведення електронної перевірки (єдиний податок, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, податок на доходи фізичних осіб, інші податки за наявності технічної можливості їх перевірки контролюючими органами);
- ведення в електронному вигляді бухгалтерського обліку відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій;
- ведення в електронному вигляді первинних документів, які підтверджують правомірність ведення бухгалтерського обліку [2].

Електронна перевірка здійснюється для платників податків:

- які застосовують спрощену систему оподаткування, обліку та звітності;
- суб'єктів мікро-, малого; середнього підприємництва;
- інших платників податків [1].

Заяву можна подати до контролюючого органу засобами електронного зв'язку в електронній формі з дотриманням умов, визначених законодавством.

Заява подається керівником або уповноваженим представником платника податків (з пред'явленням відповідних документів) до контролюючого органу, в якому він перебуває на обліку, не пізніше ніж за 10 календарних днів до очікуваного початку проведення електронної перевірки.

Заява та документи, передбачені Податковим кодексом України можуть бути подані платником податків до контролюючого органу в один із таких способів:

- рекомендованим листом з повідомленням про вручення та з описом вкладеного;
- безпосередньо до контролюючого органу;
- засобами електронного зв'язку в електронній формі з дотриманням умови щодо реєстрації електронного підпису підзвітних осіб у порядку,

визначеному законодавством.

За результатами перевірки контролюючий орган складає довідку у 2х примірниках, яка реєструється протягом 3х календарних днів з дня закінчення проведення перевірки. При цьому, цей строк становить 5 календарних днів для платників податків, які мають філії та/або перебувають на консолідованій сплаті.

За результатами електронної перевірки складається довідка у двох примірниках, що підписується посадовими особами контролюючого органу, які проводили перевірку, та реєструється у контролюючому органі протягом трьох робочих днів з дня закінчення устанавленого для проведення перевірки строку (для платників податків, які мають філії та/або перебувають на консолідованій сплаті,- протягом п'яти робочих днів) [1].

Довідка електронної перевірки після її реєстрації вручається особисто платнику податків або його законним представникам для ознайомлення та підписання протягом п'яти робочих днів з дня вручення.

У разі незгоди платника податків або його законних представників з висновками перевірки чи фактами і даними, викладеними в довідці, складеній за результатами електронної перевірки, вони зобов'язані підписати таку довідку та мають право подати свої заперечення, які є невід'ємною частиною такої довідки, разом з підписаним примірником довідки.

Такі заперечення розглядаються контролюючим органом протягом п'яти робочих днів з дня їх отримання та платнику податків надсилається відповідь у порядку, визначеному Податковим кодексом України. Така відповідь є невід'ємною частиною довідки про проведення електронної перевірки. Платник податку (його уповноважена особа та/або представник) має право брати участь у розгляді заперечень, про що він зазначає у поданих запереченнях.

Література:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 10.10.2019)
2. Порядок подання платником податків заяви про проведення документальної невізної позапланової електронної перевірки та прийняття рішення контролюючим органом про проведення такої перевірки : затв. Наказом М-ва фінансів України від 20 лист. 2015 р. № 1040. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1522-15> (дата звернення: 10.10.2019)

Назарова Г.Б.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та оподаткування

Васильєв М.В.

аспірант, здобувач ступеня «доктор філософії»
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ПРОБЛЕМИ РОЗРАХУНКУ МИТНОЇ ВАРТОСТІ ТОВАРІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

Митна вартість товарів, як первинна складова митного тарифного регулювання, має велике значення у забезпеченні регулятивного потенціалу мита та пов'язана з первісною вартістю товарів, за якою імпортер повинен здійснити оприбуткування товарів до складу активів підприємства за умови отримання майбутньої економічної вигоди.

При визначенні митної вартості експортери прагнуть до завищення митної вартості, оскільки вона є обґрунтуванням для бюджетних відшкодувань. Імпортери ж прагнуть до зниження митної вартості, оскільки це дає можливість зменшити суму митного оподаткування, а значить зменшити валові витрати [1, с. 35]. Маніпуляція з митною вартістю є найпопулярнішим механізмом мінімізації податкового навантаження при імпорті товарів до України [2, с. 14].

На даний час, з метою підвищення ефективності механізму контролю митної вартості, перед митними органами стоять дві основні задачі. По-перше, це максимально повне формування системи ризиків, що існують в механізмі визначення митної вартості, по-друге – вишукування та легалізація як доказової бази механізму контролю, додаткових джерел даних з приводу цінової інформації про товари, що піддаються митній оцінці [3, с. 43].

Перша складова в рамках митно-тарифного регулювання сприяє максимально повному виявленню загроз, що впливають на зниження митної вартості як бази оподаткування, автоматизації процесу контролю митної вартості та максимальному впровадженню його в рамки комп'ютерних технологій. Машинна обробка процесів аналізу ризиків в частині формування митної вартості мінімізує рівень суб'єктивної складової процесу її контролю.

Найбільш суперечливим є другий фактор оптимізації на даний момент, адже стосується безпосередньої бази співставлення: вартості товару, що імпортується, якою володіють митні органи. Цей факт породжує чимало нарікань та конфліктів з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, адже у працівника митної служби стоїть конкретне завдання: стягнути митних платіжів якнайбільше, а у суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності – сплатити податків якнайменше. Найбільш суперечливою складовою у даному випадку виступає відомча база Єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів або так звана «цінова база митниці».

Основною проблемою в частині застосування цінової бази митних органів виступає те, що прикриваючись конфіденційністю цінової інформації в процесі митного оформлення, митні органи, фактично, приховують вказану інформацію від суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, тобто того кого вона стосується безпосередньо. Оприлюднена на сайті Міністерства доходів і зборів України цінова інформація на рівні товарної підпозиції [4] не дає можливості об'єктивно використовувати її зацікавленими особами.

Вагомою проблемою застосування цінової бази митниці як елементу порівняння є відсутність врегулювання: на даний момент це питання піднімається лише побіжно або взагалі оминається в нормативно-правових актах. Це може викликати підозри про навмисну затримку правової регламентації застосування цінових баз митниці, адже конкретизація визначення обмежить можливості використання цінової інформації задля виконання плану митних надходжень, і, крім того, позбавить тіньового заробітку корумпованих посадовців митних органів.

Не менш актуальним при застосуванні бази митного органу виступає ще й якість її наповнення: порівняння цін на більшість товарів здійснюється на вагу. Тобто що для овочів, що для ліків, що для оптичних мікроскопів вимірник вартості один – «доларів за 1 кілограм ваги» [4]. Даний підхід до формування цінової інформації щодо високотехнологічних вважаємо особливо неприпустимим.

Крім того, існуюча методична база визначення митної вартості містить суттєвий перелік внутрішніх та загальних норм і вказівок, що слугує підставою для зловживань та ухилень від сплати митних платежів і під час ввезення товарів на митну територію України, і під час експорту товарів; відповідно це справляє негативний вплив на кінцеву ціну продажу імпортованого товару, яка містить ПДВ [5].

Література:

1. Борисенко О. П. Контроль митної вартості як інструмент державного регулювання економіки. *Вісник Академії митної служби України*. 2008. № 4 (40). С. 32-36.
2. Боліщок М. Митна вартість: специфіка київського регіону. *Митниця*. 2009. № 4 (53). С. 14-15
3. Войтов С. Г. Митна вартість товарів: актуальні питання визначення та контролю. URL: <http://jrnل.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/6710/7489> (дата звернення: 20.10.2019)
4. Довідник середньорозрахункової вартості товарів, при імпорті в Україну. URL: <http://http://minrd.gov.ua/dovidniki-reestri-perelik/dovidniki-/94917.html> (дата звернення: 20.10.2019)
5. Коваль Л., Коваль М. Проблеми митної вартості товарів в контексті гармонізації обліку та оподаткування зовнішньоекономічної діяльності. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2016. № 4. С. 109-116

Назарова Г.Б.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та оподаткування

Калашнікова А.К.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Успішний розвиток зовнішньоекономічної діяльності базується на чітко сформованому механізмі її регулювання та впровадженій у практику нормативно-правовій базі щодо корегування його у відповідності з економічною кон'юнктурою в країні. Україна як суверенна держава ще не має достатнього досвіду здійснення ефективної зовнішньоекономічної діяльності. Це пояснюється передусім тим, що вона не мала змоги набути такого досвіду у складі колишнього СРСР.

Україна має всі можливості, щоб використати глобалізацію у формуванні та реалізації зовнішньоекономічної політики на свою користь. Але цьому заважають об'єктивні і суб'єктивні фактори, які гальмують процес інтеграції України до світового простору, а саме:

- обмеженість внутрішнього ринку, пов'язана з вкрай низькою купівельною спроможністю населення;
- скорочення виробничого споживання за рахунок різкого падіння виробництва;
- значний відтік капіталу, обумовлений, з одного боку, кримінальним його характером, а з іншого – невірою більшої частини вітчизняних бізнесменів у сталість економічних перетворень, а також нелегких умов легального ведення бізнесу (високі податки, корупція, рекет, нестабільність законодавства тощо);
- недостатній розвиток фінансової, технічної, інформаційної та іншої інфраструктури [4].

Крім того, можна назвати ще й такі проблеми зовнішньоекономічної діяльності в регулюванні та обліку експортно-імпортних операцій, які проявляються у:

- нестабільній нормативно-правовій базі, тобто нестабільному законодавстві, яке постійно змінюється;
- повільних темпах запровадження ринкових методів регулювання економіки, про що свідчить зростання апарату управління та сталість правових методів управління;
- порушенні принципу самостійності й рівності учасників при здійсненні експортно-імпортних операцій;

- зростанні корупції, що проявляється у гальмуванні показників української економіки [2].

Стратегічним напрямком державного регулювання зовнішньоекономічної сфери є проведення експортоорієнтованої політики підприємств, що передбачає оптимізацію структури експорту, розширення асортименту товарів та послуг, підвищення частки високотехнологічної продукції в загальному обсязі, пошук нових ринків збуту. Однак, з огляду на надто високу імпортозалежність (насамперед енергозалежність) України, досягнення зростання експорту без росту імпорту неможливе. А оскільки торговельні обмеження на імпорт практично вичерпали свої можливості, то основним напрямом скорочення імпорту повинно стати зменшення енергоємності ВВП за рахунок інтенсифікації впровадження ресурсозберігаючих технологій.

Першочергові протекціоністські заходи з підтримки експорту власних товаровиробників доцільно реалізувати в таких напрямках:

- стимулювання експорту високотехнологічної і наукомісткої машинотехнічної продукції цивільного та військового призначення;
- скасування ввізного митного збору і ПДВ на продукцію, отриману вітчизняними підприємствами у якості плати за поставлену ними продукцію на експорт у межах міжурядових угод;
- захист сегментів внутрішнього ринку, пов'язаного з виробництвом складної побутової техніки, текстилю, одягу, продукції конверсійних підприємств шляхом введення квот, підвищення ввізного митного збору, а також використання засобів нетарифного регулювання на основі сертифікації експортної продукції та послуг [3];
- державне субсидування вітчизняних підприємств, які отримують патенти і ліцензії на виробництво сучасного обладнання і технологічних ліній на основі розробки Положення про порядок оформлення документів, необхідних для придбання обладнання за імпортом з використанням коштів державного бюджету;
- державна підтримка патентування вітчизняних промислових розробок за кордоном на основі подання на розгляд уряду України Положення про порядок відбору вітчизняних розробок, які підлягають патентуванню за кордоном з використанням коштів державного бюджету [1].

Першочерговими завданнями в галузі економічного сприяння експорту підприємств з урахуванням сучасного стану економіки України й актуальних проблем у розвитку її загальноекономічного комплексу є:

- надання урядом гарантійних зобов'язань під кредитні ресурси, залучені уповноваженими банками для забезпечення оборотними коштами експортоорієнтованих виробництв і організацій;
- сприяння гарантуванню і страхуванню експортних кредитів для забезпечення захисту експортерів від комерційних і політичних ризиків.

За останній період у сфері регулювання зовнішньоекономічної діяльності відбулося відносно покращення: спрощено умови здійснення зовнішньоекономічних операцій; усунено певну кількість адміністративних

перешкод; оптимізовано частину податків та зборів, але відповідно до облікових процедур та підходів ситуація не змінилася, а навпаки ускладнилася внаслідок нестабільного економічного середовища та постійного коливання валютного курсу.

Серед заходів економічного сприяння, здатних стимулювати зовнішньоекономічну діяльність підприємств, можливі такі:

- забезпечення державних гарантій банкам, що фінансують експортні поставки комерційного довгострокового кредиту;
- забезпечення державних гарантій по кредитах на участь у міжнародних торгах;
- страхування операцій по опануванню зовнішніх ринків.

У межах подальшого розвитку і вдосконалення механізмів фінансової допомоги суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності слід розширити державне кредитування експортоорієнтованих науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок (НДДКР), опанування виробництвом наукоємної і високотехнологічної продукції, можливості закупки обладнання для розвитку експортного виробництва (кредити на тривалий період у залежності від термінів окупності проектів), кредитування виробництва експортної продукції з тривалим циклом виготовлення, включаючи закупівлю сировини, матеріалів і комплектуючих частин, що не виробляються в Україні.

Література:

1. Багрова І. В., Редіна Н. І., Власюк В. О., Гетьман О. О. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств : підручник для вузів; за ред. І.В. Багрової. К. Центр навч. літ., 2004. 580 с.
2. Коваль О., Балабайкіна Н. Методика бухгалтерського обліку експортно-імпортних операцій. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2010. № 4.
3. Шевченко Н. О. Комплекс заходів розвитку зовнішньоекономічної регіональної політики АПК. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 1. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=234> (дата звернення: 20.10.2019)
4. Юхименко В. Україна в глобальних інтеграційних процесах. *Вісник КНТЕУ*. 2007. № 3. С. 16-25.

Насипайко Д.С.

кандидат економічних наук
доцент кафедри міжнародних економічних відносин

Резніченко О.О.

викладач кафедри економіки та підприємництва
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ВІДТВОРЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

Різноманітні соціально-економічні явища і процеси впливають на життя та працю громадян України. В умовах глобального перерозподілу людських ресурсів вони детермінують модернізацію національної економіки, розвиток держави, перспективи прогресу суспільства.

Збільшився рівень смертності населення, яка у 2017 р. досягла 14,5‰ проти 12,9‰ у 1995 р., що зумовлено демографічним старінням населення, недостатньо високим рівнем розвитку системи охорони здоров'я та відповідною якістю медичних послуг, наслідками чорнобильської катастрофи тощо. В структурі смертності населення за причинами провідне місце посідають хвороби системи кровообігу – 67%; смертність від новоутворень становить 13,6%, зовнішні причини смерті – 5,4% [4].

На жаль, знову набирають обертів причини смерті, характерні для населення країн з низьким рівнем життя та відсутністю розвинених соціальних інститутів, відповідальних за формування й збереження здоров'я. Результатом цього регресу з'явилося збільшення в структурі смертності населення працездатного віку сукупної частки смертей від хвороб органів травлення, інфекційних і паразитарних хвороб і хвороб органів дихання. Таким чином, сучасна криза суспільного здоров'я обумовлена не стільки «старими» причинами смерті, такими як інфекційні хвороби, а прийдешніми їм на зміну «новими» видами патології, у першу чергу, хворобами системи кровообігу [1, с. 52].

Склалася нераціональна демографічна структура населення, що обумовлює збільшення частки осіб у віці 60 років і старше і зменшення – у віці, молодшому за працездатний. Середній вік населення України становить 41,3 роки; у т.ч. чоловіків – 38,5 років, жінок – 43,8 років. За період 1997-2017 рр. зміна основних пропорцій вікових груп населення країни спричинила збільшення демографічного навантаження на населення працездатного віку. Цей показник в Україні складав станом на 1 січня 2018 року 647 осіб непрацездатного віку в розрахунку на 1000 населення працездатного віку, з них частка дітей – 41,6% [4]. «Старіння» вікової структури населення є соціальним чинником ризику через підвищення навантаження на працездатну частину населення.

Соціальне неблагополуччя сприяє зближенню ендогенних і екзогенних причин смертності. Скорочення (зниження) капіталу здоров'я позначається на

демографічній ситуації, що у цей час можна оцінити як досить складну.

Здоров'я населення прямо залежить від екологічної ситуації, яка перебуває у стані перманентного погіршення. Екологічні фактори, що впливають на стан здоров'я людини, пов'язані з техногенними змінами ландшафту (зміни рельєфу, активізація екзогенних геологічних процесів, забруднення території промисловими й побутовими відходами, забруднення ґрунтів, погіршення стану рослинного тваринного світу), фізичними умовами середовища життєдіяльності (теплове й радіаційне забруднення, електромагнітне випромінювання, шум, вібрація та ін.), кліматичними особливостями середовища проживання. До постійно діючих екологічних факторів ризику для здоров'я людини відносяться забруднення атмосфери та водних об'єктів. Додатковий ризик представляє низький рівень моніторингу екологічно небезпечних для здоров'я людини факторів середовища та похідних від них показників стану здоров'я населення, роз'єднаність і недостатність заходів, прийнятих на різних рівнях по адаптації різних груп населення до середовища життєдіяльності й реабілітації цього середовища [1, с. 53].

Крім того, загострюють масштабну депопуляцію населення з погіршенням якісних характеристик людського капіталу значні міграційні втрати населення продуктивного віку та високого професійно-кваліфікаційного рівня.

Міграція як суспільний феномен, без сумніву, відіграє знакову роль у модернізації економіки, держави, суспільства. Для одних – вона є способом інноваційної організації життєдіяльності людей, для інших – фактором прогресу, ще для інших – історичним викликом на шляху збереження власної ідентичності націй і народностей. Чисельні наукові розвідки з міграціології неодноразово доводили, що міграційні наслідки можуть обернутися як позитивами, так і негативами людського розвитку [2, с. 7].

Міграція й сучасна доступність до інформації сприяють переміщенню робочої сили у країни, де праця краще оплачується, тобто туди, де ціна за послуги людського капіталу вища. За експертними оцінками, за кордоном працює до 2-3 млн. громадян України. Аналіз стану і динаміки соціально-економічних індикаторів свідчить, що в найближчі 5-10 років відбудеться суттєве зменшення трудового потенціалу у зв'язку із скороченням населення молодших та найбільш активних вікових груп при одночасному виході на пенсію частини населення. Такі структурні зрушення призведуть до посилення навантаження непрацездатними громадянами на працюючих членів суспільства і, як наслідок, викличуть у цілому більшу потребу в їх соціальній підтримці.

У 2018 р. порівняно з 2010 р. чисельність зайнятого населення зменшилася на 14,7%. Безробіття в 2010 р. склало 1713,9 тис. осіб, а у 2018 р. вже зменшилось до 1578,6 тис. осіб [4].

Загальновідомо, що безробіття супроводжується економічними втратами, призводячи до зменшення валового національного продукту, його відставанням від потенційного ВВП, який визначається за припущення існування природного рівня безробіття та певних «нормальних» темпів економічного зростання. Крім зниження життєвого рівня, психологічних травм та інших негативів, безробіття

– це марнотратство ресурсів, оскільки безробітні не можуть реалізувати себе як повноцінні працівники.

Однак про поліпшення ситуації щодо безробіття свідчить зменшення навантаження незайнятого населення на одне вільне робоче місце – в 2000 р. величина показника становила 17, а у 2017 р. – 7 осіб на одне вільне робоче місце.

У даному контексті не можна не торкнутися питання належної оплати праці як основи доходів населення і потому – основи відтворення робочої сили – основного елемента людського капіталу. Дані Державної служби статистики України говорять про існування значної диференціації заробітної плати за видами економічної діяльності. Так, у 2019 році невіправно низька заробітна плата у сфері поштової та кур'єрської діяльності, тимчасового розміщування й організації харчування, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, і водночас невіправдано завищена заробітна плата у фінансовій та страховій діяльності [4].

Низький рівень мінімальної заробітної плати, яка у 2019 р. в Україні складала 122 євро проти 400 євро в Литві, 503 євро в Польщі і 1498 євро у Німеччині і Франції, є одним з визначальних чинників виїзду економічно активного населення нашої країни за кордон в пошуках праці [3].

Низька заробітна плата руйнує активну легальну економічну поведінку молоді. Тому необхідною умовою скорочення безробіття як загрозливого явища є створення такої системи оплати праці, котра б найповніше відповідала проблемам реформованої ринкової економіки, а інвестиції в людський капітал збільшили б збереження наявних робочих місць. Слушно дійти висновку, що сьогодні ні середня, ні мінімальна заробітна плата в нашій країні не виконують функції відтворення робочої сили навіть на найнижчому рівні, тому споживчий бюджет населення із середніми прибутками за рівнем витрат на харчування свідчить, що переважна більшість сімей перебуває на межі голодування, а це дає підстави до висновків про поступову деградацію людського капіталу. Варто також пам'ятати, що низький рівень оплати праці – це не тільки низький рівень життя населення, а й низький платоспроможний попит. Що менші доходи, то менший і відповідний попиту рівень виробництва, отже, нинішні доходи населення – фактор стримування розширення внутрішнього ринку та технологічного оновлення виробництва.

Література:

1. Насипайко Д. С. Відтворення людського капіталу : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2012. 164 с.
2. Наслідки міграційних процесів: нові виклики та можливості для регіонів / за ред. У.Я. Садової. Львів: НАН України, ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього», 2015. 252 с.
3. Онищенко В. Минимальная зарплата 2019. *Головбух*. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7426-minimalnaya-zarplata-2019>. (дата звернення: 20.10.2019)
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 20.10.2019).

ВЛИЯНИЕ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ НА РАЗВИТИЕ ФОНДОВОГО РЫНКА

Специфика фондового рынка заключается в выполнении им функции перераспределения прав собственности, предполагается его тесная связи с собственностью как базовым институтом. Поэтому институциональные инструменты, непосредственно влияющие на права собственности на фондовые ценности, являются основными в функционировании рынка ценных бумаг. Значение прав собственности в снижении транзакционных издержек при перераспределении ресурсов обозначил Коуз Р.Г. В частности им был сделан вывод о том, что при ненулевых транзакционных издержках спецификация прав собственности на актив имеет значение с точки зрения оптимальности конечного размещения ресурсов [1, с. 18-20]. Под спецификацией прав собственности понимается процесс их законодательного установления, то есть создания условий, обеспечивающих индивиду исключительное право доступа к ресурсу.

Законодательные нормы рынка ценных бумаг Беларуси были созданы в 1992 г. в условиях кардинальной смены институциональной системы. Поскольку опыта функционирования рынка ценных бумаг в Беларуси на тот момент не было, формальные институты были перенесены из западной практики. Смоделированная на тот момент формальная модель фондового рынка предполагала развитие рыночных отношений.

Анализ особенностей развития фондового рынка Республики Беларусь за период с 1992 по 2019 гг. выявил ряд факторов, искажающих эффективное перераспределение капитала посредством инструментов фондового рынка. На протяжении рассматриваемого периода государством вводились законодательные нормы, ограничивающие или блокирующие права акционеров в распоряжении акциями. В частности, с 2004 года в отношении акционерных обществ введено особое право государства («золотая акция») на участие в управлении хозяйственными обществами [2], замененное с 2008 года [3] правом государства назначать своих представителей в органы управления предприятий с долей госсобственности [5], что абсолютно ущемляет базовые права миноритарных акционеров на получение дивидендов, управление обществом и отчуждение принадлежащих им акций по рыночной цене. Нарушение спецификации прав собственности на акции привело к росту транзакционных издержек сделок на фондовом рынке, пассивности частных инвесторов и нарушению структуры сделок на фондовом рынке.

Рынок акций в Беларуси на сегодняшний день незначителен. Несмотря на

то, что номинальная стоимость акций ОАО в обращении на 01.01.2019 г. составляет 29,4 млрд.рублей (24% ВВП), 54,6% из них (по данным Республиканского центрального депозитария ценных бумаг), принадлежат Госкомимуществу, в свободном обращении акции практически отсутствуют.

В структуре сделок с акциями наблюдается существенная диспропорция, не характерная для развитых фондовых рынков – сохраняется значительное преобладание внебиржевого рынка акций. В частности, в 2018 г. оборот внебиржевого рынка составлял 72% всего оборота рынка акций. Внебиржевой оборот составляют, в основном, сделки с акциями открытых акционерных обществ, совершенные по решению Президента Республики Беларусь и сделки купли-продажи акций, стороной по которым выступают Республика Беларусь или ее административно-территориальная единица.

Биржевой рынок акций не ликвиден. В качестве показателя ликвидности выбрано отношение объема биржевого оборота вторичного рынка акций к общему объему эмиссии. За период с 2001 по 2019 гг. ликвидность рынка акций превысила 1% только в 2012 и 2018 гг. [4].

Существует проблема определения стоимости рыночной цены акций, допущенных к обращению в торговой системе ОАО «Белорусская валютно-фондовая биржа». На биржевом рынке рыночная цена акции рассчитывается с использованием взвешивания цен последних 10 сделок, совершенным в течение торгового дня или в течение последних 90 торговых дней (если в течение торгового дня было совершено менее десяти сделок). Но такой способ, основанный на взвешивании цен дискретных сделок, не позволяет определить справедливую рыночную цену.

Сложившаяся ситуация на рынке акций нашла отражение в развитии механизмов раскрытия информации на фондовом рынке. В Республике Беларусь мало эмитентов, ценные бумаги которых соответствуют стандартам открытого обращения ценных бумаг на международных рынках. Все ценные бумаги, обращающиеся на биржевом рынке Республики Беларусь на сегодняшний день, находятся в составе внесписочных ценных бумаг, не входят в состав котировальных листов. Поскольку акции не пользуются спросом на биржевом рынке, отсутствие листинга позволяет эмитенту размещать ценные бумаги в торговой системе с минимальными издержками и без обязательств перед биржей по раскрытию информации, то эмитенты предпочитают не проходить листинг.

Сохранение непрозрачности фондового рынка, блокирование свободного обращения акций способствуют распространению предложений о покупке акций на внебиржевом рынке, ставят в неравное положение частных инвесторов. Отдельные частные инвесторы, имеющие доступ к информации о состоянии акционерных обществ, в том числе менеджеры таких акционерных обществ, имеют легальную возможность покупки недооцененных акций. Институциональная политика государства, проводимая в отношении имущества акционерных обществ, явилась препятствием для развития рынка акций, свободного движения капитала на этом рынке. Основными проблемами, связанными с развитием обращения акций, можно назвать: размывание прав

собственности миноритарных акционеров, непрозрачность информации на фондовом рынке. Необходимо пересмотреть инструменты управления государственной собственностью, используемые в настоящее время. Так, для развития фондового рынка не имеет значение форма собственности, но важна однозначная спецификация прав собственности, закрепленная за акционерами. Миноритарные акционеры должны получить государственные гарантии, на уровне исполняемых законов, в сохранении их прав на акцию как имущество: в том числе право на получение дивидендов, право на участие в управлении акционерным обществом, право на продажу акции на биржевом рынке по текущей рыночной цене.

На биржевом рынке необходимо внедрить нормы, соответствующие современным требованиям биржевой торговли: обязательный листинг ценной бумаги, наличие маркет-мейкеров на рынке, обеспечение в любой момент предложения ценных бумаг, раскрытие информации об эмитенте, развитие рейтинговых систем на фондовом рынке.

Литература:

1. Коуз Р. Г. Фирма, рынок и право / Пер. с англ. М.: Новое издательство, 2007. 224 с.
2. Об особом праве («золотой акции») государства на участие в управлении хозяйственными обществами» / Указ Президента Республики Беларусь от 1 мар. 2004 г. № 125. URL: <http://pravo.by/document/?guid=3961&p0=P30400125> (дата обращения: 30.08.2019).
3. О признании утратившими силу некоторых указов (отдельного положения Указа) Президента Республики Беларусь» / Указ Президента Республики Беларусь от 04 мар. 2008 г. № 144. URL: <http://pravo.by/document/?guid=3961&p0=P30800144>. (дата обращения: 30.08.2019).
4. Отчеты о работе Департамента по ценным бумагам Министерства финансов Республики Беларусь за 2000-2018 гг. / *Департамент по ценным бумагам М-ва финансов Республики Беларусь* : веб-сайт URL: http://minfin.gov.by/ru/securities_department/reports/ (дата обращения: 30.08.2019)
5. Положение о представителях государства в органах управления хозяйственных обществ, акции (доли в уставных фондах) которых принадлежат Республике Беларусь либо административно-территориальным единицам» / Постановление Совета Министров Республики Беларусь от 16 мая 2008 г. № 694 URL: <http://pravo.by/document/?guid=3961&p0=C20800694>. (дата обращения: 30.08.2019)

УДК 331

Остапенко О.В.

старший викладач кафедри права та соціально-економічних відносин
Кіровоградський інститут розвитку людини
м. Кропивницький, Україна

ВПЛИВ ВИЇЗДУ МОЛОДІ ЗА КОРДОН НА ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Глобалізація відкрила нові можливості для кваліфікованих фахівців, яким тісно в межах своїх країн. Потoki висококласних кадрів вже не стримують

територіальні рамки, і українці не стали в цьому процесі винятком. Вони досить охоче залишають батьківщину в пошуках кращих місць роботи, великих заробітків, або для підвищення освіти. При цьому виникають певні виклики для економіки країни. Якщо еміграція, наприклад, до Росії є тимчасовою, то в Євросоюз люди виїжджають з метою залишитися там назавжди.

Ряд експертів вважає, що Україна тільки виграє від «відпливу умів», тому що вони повертаються у країну в удосконаленому вигляді. Інші стверджують, що еміграція несе в собі мінуси в плані кадрового потенціалу, який необхідний для реалізації державних реформ.

Щоб зрозуміти, чому українці, багато з яких мають вищу освіту, погоджуються на спартанські умови роботи за кордоном, досить зіставити рівні зарплат. Наприклад, у польській теплиці, можна заробити близько 2,6 тис. злотих на місяць (близько 20 тис. грн). А якщо перед виїздом в Польщу отримати довідку – підтвердження статусу податкового резидента України у податковій, вдасться заробляти до 3,1 тис. злотих на місяць (майже 24 тис. грн). При наявності цього документа польський роботодавець не стане утримувати податки з заробітної плати сезонних працівників, які пропрацювали в Польщі менше ніж 6 місяців за рік.

Заробітки на інших польських підприємствах також в рази перевищують середню зарплату по Україні, яка на кінець лютого 2018 року становила близько 7,7 тис. грн. Українські прибиральниці і доглядальниці в Польщі заробляють від 1,8 тис. злотих на місяць; швачки – 1,9 тис.; домробітниці – 2 тис.; комплектувальники товару – 2,2 тис.; столяри і фрезерувальники – 2,4 тис.; сезонні сільгосппрацівники, м'ясники, різноробочі на складах, кухарі, хостес – 2,5 тис., електрики – 2,6 тис.; зварювальники, водії – 3 тис.; будівельники (муляри, штукатурки, гіпсокартонщики, укладальники плитки та ін) – 3-5 тис. тобто представники робочих спеціальностей в Польщі можуть заробити від 14 до 40 тис. грн.

Трудова міграція до Польщі стала масовим явищем через те, що українці поспішають зайняти вивільнені робочі місця поляків, які, у свою чергу, вирушають у пошуках кращого життя далі на Захід. Щорічно до 2,5 млн громадян Польщі їдуть на заробітки в розвинені країни Європи, такі як Німеччина, Великобританія і Скандинавські держави, де їм платять в 2-3 рази більше, ніж на батьківщині [2, с. 12].

Але робочі руки потрібні не тільки в Польщі, яка страждає від гострої нестачі кадрів. У Чехії активно набирають робітників на виробництво, склади та сезонні роботи, Литва бере будівельників і водіїв-далекобійників, ОАЕ – фахівців сфери гостинності, Німеччина запрошує всіх – від програмістів і лікарів до водіїв і будівельників.

Не втрачає актуальності і східний напрямок трудової міграції. Українці, незважаючи на конфлікт на сході, як і раніше їдуть працювати в Росію, а також у Білорусь і Казахстан. Там в основному працюють люди середнього і старшого віку, у яких часто у цих країнах є родичі та друзі.

Оцінки масштабів трудової міграції в різних дослідженнях та експертних судженнях можуть відрізнятись в рази (від 1 млн до 10 млн осіб). Однак всі

дослідження підтверджують, що найбільш популярними напрямками трудової міграції залишаються Польща і Російська Федерація.

Стверджувати, що за кордоном користуються попитом виключно робочий і обслуговуючий персонал з України, було б невірно. Наприклад, у Польщі близько 30% трудових мігрантів знаходять хорошу роботу в польських компаніях або міжнародних корпораціях.

Зокрема, в Польщі, Німеччині, Великобританії, Чехії, Данії, Швеції, США та інших західних країнах зростає попит на українських програмістів. В Україні інженер-програміст з 5-7 роками досвіду в комерційних проектах отримує \$4-5 тис. на місяць (\$48-60 тис. на рік) і сплачує з цієї суми 5% податку як приватний підприємець-спрощенець. При цьому в Німеччині попервах він буде отримувати близько 55-65 тис. євро на рік, з яких заплатить від 40% до 27% податку в залежності від складу сім'ї. Тобто вигода роботи за кордоном, на перший погляд, не так вже й відчутна [1, с. 37].

Враховуючи такий самий рівень доходів і високу вартість життя на Заході, багато IT-фахівці воліють залишатися «вершками середнього класу» в Україні. Однак, попрацювавши за кордоном кілька років, український програміст з родиною зможе отримати громадянство країни, в якій працює, і набагато вищий рівень винагороди – 80-150 тис. євро на рік. Щоб залишитися в Європі або Америці назавжди і дати своїм дітям кращу освіту і можливості для життя, деякі програмісти все ж таки зважуються на переїзд.

Крім айтишників, хороші шанси працевлаштування на Заході також є у лікарів, фармацевтів, вчених, що спеціалізуються в точних науках і здатних брати участь в наукових розробках у дослідницьких центрах або викладати в університетах. Як правило, зробивши кар'єру за кордоном, вони відвідують Україну хіба що як гості. Таким чином, найкращі розуми Україна втрачає безповоротно.

Є попит на кваліфікованих фахівців з України і на сході. Зрідка в країнах СНД готові працевлаштувати українських агрономів, технологів, маркетологів, лаборантів і т.д. У Росії як і раніше користуються попитом українські інженери завдяки тому, що багато таких кандидатів отримали освіту ще за Радянського Союзу і вільно говорять російською. Також є попит в Китаї на викладачів англійської і технічних експертів, які мають науковий ступінь не нижче кандидата наук.

Найбільші проблеми з підбором і утриманням персоналу відчувають в телекомунікаційному (86% компаній) і банківському (71%) секторах, а також у сфері побутової техніки та електроніки (80% компаній).

Український бізнес лише починає усвідомлювати: на ринку праці правила гри будуть диктувати працівники, за яких доведеться конкурувати з іноземними роботодавцями. Респонденти відзначали, що найбільш схильний до трудової міграції професійний, адміністративний, допоміжний персонал і робітники. Мабуть, не без участі трудової міграції в країні зросла плинність кадрів. Цей показник, відповідно до огляду заробітних плат і компенсацій за 2018 рік, склав 20%, що на 4% більше, ніж у 2017 році. Найсильніше плинність кадрів проявилася в секторі оптової та роздрібною торгівлі (69%), банківському секторі

(33%) та в ІТ-розробках (21%) [4, с. 25].

За даними Державного комітету статистики, зростання пропозицій про роботу в 2018 році склало 39,7%. Отже, в галузях, які динамічно розвиваються, де відкрито найбільшу кількість вакансій і де довго їх не можуть закрити, відчувається дефіцит співробітників. У їх числі велика кількість технічних службовців, керівників, менеджерів, кваліфікованих робітників, робітників з обслуговування, експлуатації та контролю за технологічним обладнанням та ін. Наразі, поки що через недостатнє зростання економіки дефіцит кадрів не є критичним, однак у довгостроковій перспективі ситуація загрожує економічній безпеці держави.

Українські роботодавці вже перейнялися утриманням співробітників, які націлилися на трудову міграцію. Деякі з них почали підвищувати зарплати. Особливо ця тенденція виявилася на заході країни – в 2018 році приріст зарплат у Волинській, Закарпатській та Чернівецькій областях перевищив навіть київські показники і досяг 25%. Багато роботодавців змушені підвищувати зарплати, щоб набрати нових працівників. При цьому деякі підприємства збільшують ставки в превентивному порядку, причому відразу на 50-70%. У результаті на ринку утворюються перекося, і вже зараз зарплата, пропонована різноробочому, часто перевищує оплату праці бухгалтера.

Одномоментно підвищити зарплати хоча б до рівня 70% від того, що пропонують українцям в сусідніх країнах, у нинішніх реаліях бізнесу часто не під силу, особливо враховуючи характерну для української економіки низьку продуктивність праці. У зв'язку з відтоком працівників за кордон українським роботодавцям доводиться шукати додаткові аргументи для мотивації співробітників залишатися на підприємстві і в країні. Поряд із підвищенням рівня оплати праці може застосовуватися нематеріальна мотивація – комфортний клімат в колективі, загальні цінності людини та компанії, прогресивна корпоративна культура і т.п.

З боку держави поки що не було якихось кроків, спрямованих на скорочення трудової міграції. Втім, розробкою існуючих лише на папері стратегій та заснуванням спеціальних офісів і комісій, як це часто у нас роблять, ситуацію не виправиш. Найкраще, що може зробити держава, – заохочувати підприємництво та створювати рівні і зрозумілі правила гри для бізнесу. Це створить умови для залучення як емігрантів-підприємців, так і для іноземних інвесторів, які будуть зацікавлені створювати конкурентоспроможне виробництво з високою продуктивністю праці, а отже, і високою зарплатою не в Польщі чи Словаччині, а в Україні. Тоді люди, які в різний час виїхали на заробітки, захочуть повернутися [3, с. 7].

Поки ж спостерігається зворотна тенденція – підприємці скаржаться на погіршення бізнес-клімату, а іноземні інвестори обходять Україну стороною. Якщо нічого не змінювати, з часом країну в пошуках кращого майбутнього, за оцінками експертів, залишить 20-30% працездатного населення, а пенсіонерів буде просто нікому годувати.

Відплив освічених людей – більш небезпечна тенденція, ніж масовий виїзд на сезонні роботи на полях. Держави зацікавлені в залученні іноземних,

особливо висококваліфікованих кадрів, адже на їх підготовку вони не витрачають гроші. До того ж такі кадри збільшують ВВП і виправляють асиметрії їхнього ринку праці. Достатній відсоток висококваліфікованих емігрантів, що не покривається іммігрантами в нашу країну, навпаки, посилює асиметрію українського ринку праці.

Не варто закривати очі і на те, що, крім робочої сили і кращих розумів, за кордон масово виїжджає молодь, яку охоче приймають у вищі Польщі, Німеччини, Чехії та інших країн. Ця «відстрочена еміграція» буде страшніша за заробітчанство, оскільки велика частина дорослих заробітчани їде вирішувати свої матеріальні проблеми і повертається в Україну, чого не можна сказати про молодь. Ще під час навчання в закордонному закладі освіти багато українських студентів починають шукати можливості назавжди зачепитися на чужій землі.

Література:

1. Адамчук В. В., Ромашов О. В., Сорокіна М. Е. Економіка и соціологія. К.: ЮНІТИ, 2018. 456 с.
2. Кісельова О. В. Питання регулювання міграційних процесів в економіці України *Щотижневик «ЕКОНОМІКА ТА БІЗНЕС»*. 2018. № 12. 180 с.
3. Мартинюк А. П., Чапюк О. С., Нісімчук А. С. Принцип структурування знань при управлінні персоналом. *Вісник КНТУ (Серія «Педагогіка»)*. Київ, 2017. 142 с.
4. Ромат Є. В. Міграція робочої сили : навч. посіб. Київ: Студцентр, 2018. 608 с.

УДК 504.06.334

Пальчук О.В.

кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри бухгалтерського обліку

Крячко О.О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНО «ЧИСТОЇ» ДЕРЖАВИ

Через зростання масштабів природокористування та нераціональне господарювання екологічна ситуація в Україні нині є дуже складною, а проблеми збереження навколишнього середовища набули глобального характеру. Ускладнює ситуацію те, що спостерігається сукупна дія негативного впливу на навколишнє середовище як виробничої діяльності так і життєдіяльності людей. Крім цього, кризові явища у політичній, екологічній, економічній, соціальній та духовній сферах зробили об'єктивною потребою екологізацію суспільства.

Екологізація суспільства – це система принципів та інструментів для всіх сфер земної цивілізації (економічної, екологічної, соціальної, духовної), за допомогою яких регулюється збереження життя на Землі та подолання

глобальних екологічних загроз [1]. Останнім часом в теоретичних розробках науковців з'явилась нова термінологія стосовно даної проблематики: «зелена економіка», «червона економіка», «екологічно «чиста» держава» та ін.

На думку Совгіри С. для перетворення України в екологічно «чисту» державу необхідно розвивати екологічне мислення у її громадян, яке автор характеризує як процес, продукт якого характеризується узагальненим і опосередкованим відображенням екологічної ситуації та проблем, що диференціюється на види залежно від рівнів узагальнення і характеру засобів, які використовуються для їх вирішення, залежно від новизни узагальнень і засобів для суб'єкта, а також залежно від ступеня активності самого суб'єкта мислення [5]. Має відбутися екологізація особистості. Становлення екологічно свідомої особистості залежить, перш за все, від неї самої, від бажання, самоорганізації та самоосвіти. При цьому важливими є супутні фактори: виховання в сім'ї, закладення основ екологічної культури в дошкільних закладах, їх розвиток у загальноосвітніх школах та вищих навчальних закладах. Людина з розвинутим екологічним мисленням у своїй життєдіяльності ставить в пріоритет екологічні цінності та дотримується принципів ефективного природокористування.

Людина пізнає природу, усвідомлює стан навколишнього середовища та екологічну ситуацію довкілля саме у процесі своєї життєдіяльності як результат її перетворення людиною, суспільством. Інформаційною базою щодо екологічного стану навколишнього середовища для пересічного громадянина є засоби масової інформації та офіційні дані Державного комітету статистики, які, відповідно до Закону України «Про статистику» [4] є у вільному доступі для користувачів.

Масштабність екологічних проблем вимагають спрямування діяльності суб'єктів господарювання на їх усунення та спонукають до пошуку інструментів еколого-економічного управління, що базуються на екологічній відповідальності. Як показують дослідження Колісник З.Б., у практичній діяльності світових корпорацій екологічна відповідальність набуває дедалі більшого поширення, а також відображається у звітності та є інтегральною складовою корпоративної стратегії [2].

Екологічна політика підприємств має реалізуватися у двох напрямках: очищення шкідливих викидів, скидів, відходів та усунення причин забруднення безпосередньо на підприємстві. Основною проблемою суб'єктів господарювання сьогодні є недостатня витратна діяльність щодо вирішення екологічних проблем, пов'язаних з виробничою діяльністю. Інформаційною базою для формування і контролю реалізації екологічної політики на підприємствах є система бухгалтерського обліку. Облік взаємодії підприємства із навколишнім середовищем повинен здійснюватися в межах політики екологічної ефективності, яка направлена на зменшення впливу суб'єктів господарювання на довкілля одночасно з підвищенням їх прибутковості [3, с. 261]. Відсутність належного забезпечення керівництва комплексною, достовірною та своєчасною інформацією про природоохоронну діяльність заважає підприємствам проводити ефективну екологічну політику.

Природоохоронна діяльність держави (макрорівень) спрямована на

збереження незайманої природи та рідкісних видів рослин і тварин на Землі, вона полягає в організації наукових досліджень, підготовці фахівців-екологів та вихованні населення. У рамках державної екологічної політики проводять екологічну політику всі суб'єкти господарювання. На державу покладені контрольні функції щодо охорони навколишнього середовища та дотримання екологічних норм продукції, що виробляється.

Інформаційною базою про стан навколишнього середовища та існуючі загрози для формування державної екологічної політики є узагальнені та оброблені дані державної статистики, які отримані через спеціалізовані форми статистичної звітності (форма № 1-відходи «Утворення та поводження з відходами», форма № 2-ТП (повітря) «Звіт про охорону атмосферного повітря», форма № 1-екологічні витрати «Витрати на охорону навколишнього середовища та екологічні платежі») та результати спеціально організованих спостережень. Розробленням та реалізацією державної екологічної політики займається Міністерство екології та природних ресурсів України, а основні її засади визначені законодавчо (Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 31.03.2019 р., який вводиться у дію 01.01.2020 р.). Принципи реалізації державної екологічної політики відповідають міжнародним вимогам і нормам.

Отже, екологізацію суспільства необхідно розглядати в трьох напрямках: екологізація особистості, екологізація виробництва, що реалізується через екологічну політику підприємства, у складі якої ключовим моментом є екологічна відповідальність та екологічна політика держави. Основним завданням сьогодення є перехід від стратегій екологізації до їх фактичної реалізації за всіма напрямками. Важливе місце в розвитку екологізації суспільства займає вдосконалення інформаційної бази щодо екологічного стану і, в першу чергу, дані статистичної звітності. Суттєвим фактором ефективної екологічної політики в сучасних умовах є належне забезпечення керівництва підприємств інформацією про природоохоронну діяльність, що формується в системі бухгалтерського обліку.

Література:

1. Екологізація лісокористування в контексті подолання глобальних екологічних загроз : монографія / [І.М. Синякевич, А.М. Дейнека, А.А. Головка та ін.]; під. ред. д-ра екон. наук, проф. І.М. Синякевича. Львів.: Камула, 2014. 592 с.
2. Колісник З. Б. Зростаюча роль екологічної відповідальності у діяльності промислових компаній. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.6. С. 85-95. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnlntu_2014_24 (дата звернення: 20.10.2019)
3. Облікова політика : навч. посіб. / Г.М. Давидов, В.М. Савченко, О.В. Пальчук та ін.; за заг. ред. Г.М. Давидова. 2-ге вид., перероб. і доп. Кропивницький: ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 362 с.
4. Про статистику : Закон України від 17 квіт. 1992 р. № 2614-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2614-12> (дата звернення: 20.10.2019)
5. Совгіра С. Екологічне мислення – вища форма пізнавальної діяльності людини. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2012. Ч. 4. С. 319-325. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpuudp_2012_4_43 (дата звернення: 20.10.2019)

Пальчук О.В.

кандидат економічних наук, доцент
завідувач кафедри бухгалтерського обліку

Саловський Б.В.

аспірант кафедри бухгалтерського обліку
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОБЛІК ВИКОНАННЯ БУДІВЕЛЬНИХ КОНТРАКТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Відповідно до діючого законодавства рекомендовано одночасно з визначенням доходів при виконанні будівельних контрактів відображувати їх на субрахунках 238 «Завершені етапи по незакінчених будівельних контрактах» і 239 «Проміжні рахунки» рахунку 23 «Виробництво». При цьому відображення суми виставлених проміжних рахунків в обліку не передбачено, що призводить до суттєвих помилок.

Облік виконання будівельних контрактів має суттєві особливості, які пов'язані із галузевими особливостями, а саме довготривалим господарським циклом, індивідуальністю «готової продукції», мобільністю виробництва, персоніфікацією споживача «готової продукції» тощо. Все це обумовлює особливості обліку виконання будівельних контрактів.

П(С)БО 18 «Будівельні контракти» регламентує методичні засади формування підрядниками в бухгалтерському обліку інформації про доходи і витрати, пов'язані з виконанням будівельних контрактів [3].

Будівельні контракти, як правило, виконуються більш ніж один рік, а звітні періоди менші за часом, причому у кожному звітному періоді визнаються доходи, витрати, борги, незавершене виробництво. При цьому їх визначають відповідно до вимог П(С)БО 18 «Будівельні контракти». Відповідно до п. 18 П(С)БО 18 суми доходу і витрат за будівельним контрактом відображують відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Як правило, будівельні підприємства відповідно до норм П(С)БО 18 «Будівельні контракти» здійснюють паралельне відображення доходу за будівельними контрактами без суми непрямих податків за дебетом субрахунку 238 «Завершені етапи по незакінчених будівельних контрактах» і кредиту субрахунку 239 «Проміжні рахунки». Це дозволяє визначити величину незавершеного виробництва.

На практиці, як правило, доходи і дебіторська заборгованість визнаються одночасно, що відображується у бухгалтерському обліку кореспонденцією рахунків: Дебет 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» – Кредит 70 «Доходи від реалізації».

Під час виконання будівельних контрактів сума визначеного доходу може

відрізнятися від суми, виставленої для оплати замовнику. Це обумовлено тим, що для виставлення замовнику рахунків до сплати має бути підстава.

Господарські операції з виконання будівельного контракту можливі у двох варіантах: за умови, що дохід і дебіторська заборгованість визнаються одночасно, тобто без виконання вимог П(С)БО 18, і з урахуванням вимог П(С)БО 18, тобто з використанням субрахунків 238 «Завершені етапи по незакінчених будівельних контрактах» і 239 «Проміжні рахунки». Суми виставлених замовнику рахунків у бухгалтерському обліку не відображуються, їх використовують для уточнення боргу за рахунком 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

Проте, вчений Дональд І. Кізо пропонує рахунки «Незавершене будівництво» і «Виставлені рахунки» закривати взаємно тільки після завершення будівництва, а протягом будівництва їх використовувати для визначення заборгованостей замовника (якщо різниця між рахунком «Незавершене будівництво» і рахунком «Виставлені рахунки» позитивна) або замовнику (якщо вказана різниця від'ємна). Орлова В. та Кафка С. пропонують адаптувати підходи Дональда І. Кізо до вітчизняних умов [2]. Так, рахунки «Витрати на будівництво» і «Доходи від будівельного контракту» відповідають вітчизняним рахункам 90 «Собівартість реалізації» і 70 «Доходи від реалізації», тобто їх використовують для визначення фінансового результату. Рахунок «Рахунки до отримання» аналогічний рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», а рахунок «Незавершене будівництво» аналогічний рахунку 23 «Виробництво».

Література:

1. Белозерцев В. С., Худякова О. С. Методика обліку та аудиту розрахунків з контрагентами на підприємстві. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 73-77.
2. Орлова В., Кафка С. Облік виконання будівельних контрактів. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2011. № 4. С. 48-52. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boau_2011_4_7 (дата звернення: 20.10.2019)
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 18 «Будівельні контракти» : затв. наказом М-ва фінансів України від 28 квіт. 2001 р. № 203. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0433-01> (дата звернення: 20.10.2019)

НАПРАВЛЕНИЯ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ РАЗЛИЧНЫХ СТРАН

В условиях цифровой экономики инновационный путь ее развития является одним из важных факторов обеспечения национальной безопасности и устойчивого развития различных стран. В России принята Стратегия инновационного развития на период до 2020 года, основная цель которой – перевод экономики страны на инновационный путь развития при достижении ряда стратегических показателей: увеличение валовой добавленной стоимости инновационного сектора в структуре ВВП до 20%; увеличение удельного веса России на мировых рынках высокотехнологичных товаров (атомная энергетика, космическая техника и др.) до 5-10% в пяти и более секторах экономики; рост доли экспорта российских высокотехнологичных товаров в мировом объеме их экспорта до 2%; рост удельного веса промышленных организаций, осуществляющих технологические инновации до 50% в общем их количестве; рост удельного веса инновационной продукции до 35% в общем объеме промышленной продукции; повышение внутренних затрат на исследования и разработки до 3% ВВП, из них больше половины привлечение средств частного сектора [3].

Установлено, что общий экономический рост и темпы инновационного развития страны взаимосвязаны и взаимозависимы. С одной стороны, экономический рост позволит государству увеличить инвестиции в развитие интеллектуального капитала (в образование, науку), расширит возможности для появления новых продуктов и технологий, в поддержку инноваций, что окажет мультиплицирующее воздействие на уровень инновационного развития России; и, с другой стороны, превратится в основной источник экономического роста экономики, расширения рынков и повышения конкурентоспособности продукции, создания новых видов деятельности, наращивания инвестиционной активности, роста доходов населения.

В современных условиях инновационная модель является приоритетным направлением развития экономики различных стран. Наиболее известными оценочными показателями рейтинга инновационного развития государств являются следующие: Международный индекс конкурентоспособности, Европейское инновационное обследование, Международный индекс инновативности, Международный инновационный индекс. На региональном уровне мониторинг инновационного развития осуществляется в США и в Европейском союзе. В Евросоюзе применяется система оценки инновационного развития на двух уровнях – стран и регионов.

Государство может прямо и косвенно влиять на создание благоприятного инновационного климата, о чем свидетельствует зарубежный опыт по стимулированию инновационного развития. Формирование законодательно-правовой базы в сфере науки и инноваций, формирование государственной инновационной инфраструктуры, налоговое стимулирование, развитие системы венчурного финансирования, развитие рынка научно-технической продукции, а также формирование инновационных кластеров отнесены к косвенным методам стимулирования инновационного развития. При этом как за счет государственного, так и частного финансирования может успешно развиваться инновационный процесс. В зарубежной практике активно используются прямые методы инновационного развития – это бюджетное финансирование научных разработок, кредитование, предоставление в пользование государственных площадей на льготных или долевых условиях для осуществления научно-инновационной деятельности, субсидирование части процентных ставок по кредитам, госзаказы и др. Преимуществом прямого влияния является целевое использование, адресность финансирования и возможность контроля за целевым использованием средств [4].

В Российской Федерации, как и во многих других странах, существует проблема применения современных передовых технологий, что влияет на конкурентоспособность произведенной продукции. Приобретаются передовые технологии двумя способами: или приобретением лицензий и ноу-хау на данные технологии или развитием собственного научно-технического потенциала. Для развития инновационной политики, наряду с формированием прогрессивного технологического уклада, следует активно использовать инструменты как прямого, так и государственного регулирования для инвестирования инновационной деятельности. Налоговое стимулирование является наиболее распространенным косвенным методом государственного регулирования. Например, для развития инновационного центра «Сколково» предусмотрено налоговое стимулирование (отменен налог на прибыль, освобождение от НДС в течение 10 лет и др.), планируется снижение налоговой нагрузки для стартапов на 5-7 лет после регистрации, а также учитывается объем вложенных частных инвестиций [2].

Удельный вес организаций перерабатывающей промышленности стран ЕАЭС за 2013-2016 гг., использующих технологические (продуктовые и процессные инновации), в Республике Беларусь снизился на 1,7%, в Республики Казахстан – на 0,1%, в Российской Федерации увеличился на 1%, в Республике Кыргызстан – на 0,7% [1].

В целях обеспечения устойчивого развития Казахстана на основе создания условий для производства конкурентных видов продукции, диверсификации и модернизации экономики утверждена Государственная программа индустриально-инновационного развития Республики Казахстан на 2015-2019 годы. За последние годы было разработано и принято множество документов, закрепляющих инновационный путь развития. В республике были созданы специальные структуры, осуществляющие финансирование инновационных проектов за счет госбюджетных средств. Однако

статистические данные о величине затрат на технологические инновации предприятий по источникам финансирования свидетельствуют о преобладания источника финансирования инноваций за счет собственных средств предприятий. В результате проводимых реформ с момента реализации ГПИИР доля инновационно-активных организаций возросла в два раза, возросли затраты на технологические инновации и объем инновационной продукции в три раза [1].

В Армении инновационная политика основана на различных законах, стратегиях и планах мероприятий, утвержденных и реализованных в течение последнего десятилетия. В Концепции стартовой стратегии формирования инновационной экономики внимание сосредоточено на разработку стратегии на период до 2020 г., установлены приоритетные направления, конкретные задачи и мероприятия по созданию национальной инновационной системы с тем, чтобы Армения стала центром НИОКР для транснациональных корпораций. На начальном этапе осуществлено реформирование нормативно-правовой базы, создание и функционирование инфраструктуры поддержки инноваций, развитие потенциала и механизмов поддержки бизнес-сектора, модернизация образования и мероприятия, направленные на интенсификацию создания компаний (стартапов). На среднесрочный период намечалось внедрение международных стандартов бизнес- и технического образования, развитие системных национальных научно-технических учреждений, новых инновационных и модернизация организаций. К долгосрочным целям относятся развитие технических университетов мирового уровня, национальных научных лабораторий и др.

На данном этапе актуальны электронные инновации, о чем свидетельствуют огромные инвестиционные ресурсы, которые привлечены в цифровую экономику. В мире представлено более тысячи видов криптовалют, стоимость которых равна свыше 170 млрд. долл. США.

Основными направлениями развития инновационной политики стран Европейского Союза на данном этапе являются: разработка единого антимонопольного законодательства, прямое финансирование организаций (фирм) с целью поощрения инноваций в области передовых технологий, активное стимулирование сотрудничества научных организаций с производством и развитие малого наукоемкого бизнеса.

Литература:

5. Агентство Республики Казахстан по статистике. URL: <http://www.stat.kz> (дата обращения: 10.09.2019)
6. Какие льготы установлены для Сколково? *Налоги и право* : веб-сайт. URL: <http://lawedication.com/blog/2015/02/11/kakie-lgoty-ustanovleny-dlya-skolkovo> (дата обращения: 01.10.2019).
7. Стратегия инновационного развития Российской Федерации на период до 2020 года *Министерство экономического развития Российской Федерации* : веб-сайт. URL: http://www.economy.gov.ru/minec/activity/sections/innovations/doc20120210_04 (дата обращения: 24.09.2019).
8. Степаненко Д. М. Инновационное развитие Республики Беларусь: законодательное регулирование и направления активизации. Могилев: БПУ, 2013. 230 с.

Письменна М.С.

доктор економічних наук, доцент
декан факультету менеджменту, доцент кафедри менеджменту
Льотна академія Національного авіаційного університету
м. Кропивницький, Україна

Погрібна Н.В.

кандидат економічних наук
доцент кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ

Надійне фінансове управління на місцевому рівні є ключовим для підвищення рівня та якості місцевих державних послуг, що надаються населенню. Зокрема, в кризові періоди, використання найбільш ефективного способу використання місцевих джерел доходу та місцевої власності є обов'язком для будь-якої посадової особи місцевого самоврядування.

Для фінансів місцевого самоврядування та управління фінансами відносини між обраними органами місцевого самоврядування та територіально-адміністративними одиницями національного управління є критично важливими. Місцеві відділення урядів та різних міністерств можуть втручатися у прийняття рішення про управління та рішення обраних органів місцевого самоврядування. Ці контрольні та наглядові повноваження можуть варіюватися від подвійного підпорядкування радянському стилю в адміністративному стилі до підтримуючого аудиту автономних та незалежних місцевих органів виконавчої влади в різних постсоціалістичних країнах. Взаємовідносини між місцевими державними одиницями та обраними органами місцевого самоврядування фактично визначають багато аспектів залучення доходів, бюджетування та самостійності видатків. В Україні місцева державна адміністрація діє на обласному та районному рівні, тоді як нижчий рівень державної адміністрації звітує перед виборними радами. Це класична форма паралельних місцевих державних і виборних адміністрацій.

В Україні через паралельні функції держави та місцевого самоврядування ексклюзивні функції місцевого самоврядування не можуть бути визначені. Основним питанням визначення фактичних компетенцій місцевого самоврядування є визначення делегованих та переданих власних функцій місцевого самоврядування. Національні конституції зазвичай перераховують широкий спектр децентралізованих державних послуг. Але справжній муніципальний контроль за цими послугами можна визначити лише шляхом оцінки всіх складових управління послугами: юридичних зобов'язань, відповідальності щодо визначення стандартів надання послуг, самостійності у формуванні організації обслуговування та управління людськими ресурсами,

правил фінансування, технічних та юридичних нагляд тощо. Делеговані та власні, локальні функції повинні бути розділені. Делегація означає переведення національних державних служб на нижчі рівні шляхом надання повної суми необхідних коштів, але не залишаючи місцевих повноважень на витрачання коштів. Хоча власні функції – це ті передані служби та компетенції, якими керуються виборні органи місцевого самоврядування. Ці обов'язкові функції та повноваження фінансуються за рахунок коштів, доступних для органів місцевого самоврядування.

Призначення витрат визначає основні правила фінансування органів місцевого самоврядування. Розширені функції місцевого самоврядування потребують більш широкої бази місцевих доходів з більш різноманітними та стабільними варіантами доходу. На самостійність місцевих доходів впливає також взаємозв'язок між місцевими державними організаціями та обраними органами місцевого самоврядування. Якщо межа між державною адміністрацією та обраними органами місцевого самоврядування розмита, то і урядові рішення щодо збільшення доходів також не будуть зрозумілі. У цьому випадку загальний обсяг національних податків, що використовуються на місцевому рівні, та власні доходи обраних органів місцевого самоврядування плануються спільно, і в одній країні пропорції цих двох державних доходів на місцях будуть закріплені за різними місцевими органами влади.

У більшості країн Східного партнерства через обмеженість власних функцій місцевого самоврядування та контролю за національним урядом за обраними органами місцевого самоврядування автономія місцевих доходів є низькою. Місцеві уряди отримують ресурси від чотирьох основних видів доходів: надходження від власних джерел (податки, збори та інші неподаткові надходження), спільні доходи (податки, штрафи) та різні міжурядові трансферти (субвенції, субсидії, гранти, кошти вирівнювання тощо). Крім того, місцеві органи влади можуть позичати, але позики та інші форми боргового фінансування в цих країнах широко не використовуються.

Через змішані обов'язки держави та місцевого самоврядування та комбіновані бюджети, як правило, використовують два типи джерел доходу: власні надходження та міжбюджетні трансферти, гранти. Спільні надходження також використовуються для фінансування місцевих бюджетів, але вони часто розглядаються як власні доходи або трансферти. Спільні податки та штрафи формально існують у Вірменії, Білорусі, Грузії, Молдові та Україні, але ті власні надходження, на які не можуть впливати органи місцевого самоврядування, також можуть розглядатися як спільні. З одного боку, спільні доходи можуть працювати як трансферти, як, наприклад, у Білорусі, де ПДФО, ПДВ, податки на прибуток діляться між обласними урядами, які потім перерозподіляють їх як перерахування урядам нижчого рівня.

Автономія ж доходів місцевих органів влади визначається різними факторами. По-перше, владою місцевих органів влади щодо встановлення податкової бази, податкових пільг (наприклад, мінімальні пороги, податкові кредити/відрахування) та ставки податку. По-друге, податкове адміністрування також впливає на автономію місцевих податків, оскільки місцевий збір податків

зазвичай є більш ефективним, порівняно з іншою моделлю, коли податкове адміністрування є національним. Коли органи місцевого самоврядування не мають повноважень вирішувати, який податок вони стягують, яким чином надаються податкові пільги та які податкові ставки використовуються, то вони не мають реального автономного доходу. Ці доходи розглядаються більше як спільні, навіть якщо населені пункти мають право на загальну суму зібраних сум. Відповідно до систематики ОЕСР, місцева податкова автономія може бути визначена за такими категоріями податкових повноважень:

- місцева влада встановлює ставку податку та податкові пільги за консультацією з урядом вищого рівня чи ні (найвища місцева податкова автономія);
- місцева влада встановлює ставку податку у визначених нижній та/або верхній межах;
- місцева влада встановлює податкові пільги (податкові пільги, податковий кредит);
- розподіл податків, визначений органами місцевого самоврядування або законодавством щорічно або на більш тривалий період;
- централізовано встановлена база місцевих податків та ставка (найнижча місцева податкова автономія).

У межах своєї компетенції органи місцевого самоврядування мають право самостійно приймати рішення з будь-яких питань місцевого значення з метою забезпечення соціально-економічного розвитку своїх територій, при цьому держава гарантує реалізацію цих прав, виділяючи для цього фінансові ресурси. Вирішальне місце серед фінансових ресурсів, накопичених на відповідній території, відводиться централізованому обсягу коштів, тобто місцевому бюджету, сума якого безпосередньо визначає реальну сферу повноважень органів місцевого самоврядування, які могли бути реалізовані протягом поточного бюджетного періоду.

Одним із найважливіших елементів місцевого самоврядування є фінансова стійкість. На жаль, наразі в Україні складається ситуація, коли органи місцевого самоврядування отримують менше фінансових ресурсів з державного бюджету, ніж сума, необхідна для виконання делегованих повноважень, і існує значна недофінансування або взагалі брак фінансування для певної частини делегованих повноважень. Це робить місцеві бюджети різко залежними від допомоги центральних органів влади. Показник залежності місцевих бюджетів від трансфертів із державного бюджету перевищив 50% усіх доходів місцевих бюджетів і показав тенденцію до зростання в останні роки.

Однією з проблем місцевих фінансів є відсутність реформ у частині місцевих податків. Місцеві податки та збори встановлюються відповідно до переліку та в межах розміру норм ставок, передбачених Податковим кодексом України, рішеннями сільських, селищних, міських рад у межах їх повноважень та є обов'язковими до сплати на території муніципалітетів.

Література:

1. Досвід децентралізації у країнах Європи : зб. док. пер. з іноз. мов / Заг. ред.

- В.Б. Гройсмана. К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. 766 с.
2. Механізми адміністративно-фінансової децентралізації: світові практики та напрямки їх імплементації в Україні / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»; наук. редактор І.З. Сторонянська. Львів, 2018. 106 с.
  3. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / [редкол.: Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, В.В. Толкованов та ін.] ; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю.В. Ковбасюка. К.: НАДУ, 2014. 128 с.
  4. Local finance benchmarking: a shared tool for improved financial management (2015). The Council of Europe, Strasbourg. URL: <http://eap-pcf-eu.coe.int> (Last accessed: 02.10.2019)

UDC 330.1:330.35

Tamari Poladashvili

Master of Business Sciences

Invited Lecturer at the Faculty of Economics and Business

Batumi Shota Rustaveli State University

Batumi, Georgia

ROLE OF THE HUMAN CAPITAL INTO THE ECONOMIC GROWTH

Education in every sense is one of the fundamental factors of development. No country can achieve sustainable economic development without substantial investment in human capital. Education enriches people's understanding of themselves and world. It improves the quality of their lives and leads to broad social benefits to individuals and society. Education raises people's productivity and creativity and promotes entrepreneurship and technological advances. In addition, it plays a very crucial role in securing economic and social progress and improving income distribution.

In the literature review, researchers emphasizes at least three mechanisms through which education may affect economic growth. First, education can increase the human capital inherent in the labor force, which increases labor productivity and their competitiveness not only on the national, but also in international labor market (neoclassical growth theories [5]). Second, education can increase the innovative capacity of the economy, and the new knowledge on new technologies, products, and processes promotes growth (theories of endogenous growth [4, 8]). Third, education can facilitate the diffusion and transmission of knowledge needed to understand and process new information and to successfully implement new technologies devised by others, which again promotes economic growth [6, 2].

According to Ozturk, I. [7] prior to the nineteenth century, systematic investment in human capital was not considered especially important in any country. Expenditures on schooling, on-the-job training, and other similar forms of investment were quite small. This began to change radically during this century with the application of science to the development of new goods and more efficient methods of production, first in Great Britain, and then gradually in other countries. During the twentieth century, education, skills, and the acquisition of knowledge have become

crucial determinants of a person's and a nation's productivity. One can even call the twentieth century the "Age of Human Capital" in the sense that the primary determinant of a country's standard of living is how well it succeeds in developing and utilizing the skills and knowledge, and furthering the health and educating the majority of its population. Moreover, controlling for human capital distribution and the use of appropriate functional form specifications consistent with the asset allocation model make a difference for the effects of average education on per capita income, while failure to do so leads to insignificant and even negative effects of average education.

In the earlier neoclassical models, education was not considered a major input for production and hence was not included in growth models. In the 1960s, mounting empirical evidence stimulated the "human investment revolution in economic thought" [3]. In one of the most influential writings on the role of education in development belongs to Schultz, T. [9] in the 20th century, he explored the idea of education as a form of capital and introduced the notion of education as a form of human capital.

Schultz's work [9] was especially influential in the 1960s and 1970s among those who allocated money to development projects and those who promoted the growth of formal education worldwide. The production of an educated labour force was perceived by both economists and development planners as a means to the end of the growth of the national economy, and hence, development. This, combined with the idea of education as a form of capital, and the subordination of this idea to the broader idea of development as economic growth, rendered subordinate supplementary and alternative ideas about the goals of learning and education—education as empowerment, education as enculturation, education as liberation [1]. The author also discusses that by the end of the 1980s and early 1990s, education had returned to the forefront of the development discourse. In the written documents of development agencies the role of education in development was presented in a positive light. It was vital that all governments invest in it heavily in order that each maintain its economic competitiveness. It was also seen as a vital ingredient in meeting global, as distinct from national, challenges, such as worldwide economic stagnation, environmental degradation, civil war and population growth.

A consideration of the means-ends relationship between human development, economic growth, income distribution, and education is not new. In the West (America) it draws on ideas as old at least as those of Adam Smith in 1776 and John Stuart Mill in 1848. As Schultz suggested, a consideration of means and ends lay at the root of longstanding resistance by mainstream economists to the treatment of education as investment rather than as consumption.

According to Sobel, I. [10] meanwhile a less dramatic but equally important revolution was linking human resource development to economic growth, which was taking place in macroeconomic thought. Edward Denison's «The Source of Economic Growth in the United States and the Alternatives before Us» had an impact almost equal to the Schultz. Denison was able to incorporate improvements in the quality of human resources achieved through schooling and «advances in knowledge» inferentially linked to education and trained individuals, into an

aggregate production function, which he had formulated to explain the source of economic growth.

References:

1. Angela, W. (1999). *Education, Cultures, and Economics: Dilemmas for Development (Reference Books in International Education)*. New York: RoutledgeFalmer.
2. Benhabib, J. A. (1994). The role of human capital in economic development: Evidence from aggregate cross-country data. *Journal of Monetary Economics*, 34(2), 143-174.
3. Bowman, M. J. (1966). *The Human Investment Revolution in Economic Thought*. London: Penguin, 1970: Reprinted in *Economics of Education I*.
4. Lucas, R. E. (1988). On the mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*, 22, 3-42.
5. Mankiw, N. R. (1992). A contribution to the empirics of economic growth. *Quarterly Journal of Economics*, 107 (2), 407-437.
6. Nelson, R. R. (1966). Investment in Humans, technology diffusion and economic growth. *American Economic Review*, 56 (2).
7. Ozturk, I. (2001). The role of Education in Economic Development: A theoretical Perspective. *Journal of Rural Development and Administration*, Vol. XXXIII. No. 1, 39-47.
8. Romer, P. (1990). Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*, 98 (issue 5), 71-102.
9. Schlutz, T. (1961). Investment in Human Capital. *American Economic Review*, 51 (1).
10. Sobel, I. (1978). The Human Capital Revolution in Economic Development: Its Current History and Status. *Comparative Education Review*, 278-308.

УДК 334.012:364:330.332 (476+470)

Попкова А.С.

кандидат экономических наук, доцент
заведующий сектором денежно-кредитной политики
Национальная академия наук Беларуси
г. Минск, Беларусь

ФИНАНСОВОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

В мировой экономической системе решение социальных проблем (бедность, неграмотность, трудоустройство инвалидов, загрязнение окружающей среды и др.) находится в компетенции государственных органов управления. В тоже время данные проблемные вопросы носят комплексный характер и нуждаются в привлечении частного капитала в виду ограниченности бюджетных ресурсов. Решение видится в развитии социального предпринимательства, которое наряду с таргетированием коммерческого результата своей деятельности нацелено на получение социального эффекта.

В мировой практике при финансировании социальных предприятий приходится решать постоянную дилемму: включаться в уже существующие государственные бюджетные программы или ориентироваться на коммерческое финансирование. Как правило, бюджетные ресурсы лимитированы, а благотворительные организации имеют ограниченное количество целей, на

которые могут расходоваться средства. Как раз социально ориентированный бизнес и заполняет на рынке пустующую нишу между благотворительностью и коммерцией и позволяет совмещать эти две финансовые формы в гибридные модели социального предпринимательства.

Интересен пример решения подобной проблемы, который был реализован социальным предпринимателем Люком Даудни. Он решил создать благотворительную организацию «Борьба за мир», основной целью которой было обучение боксу и боевым искусствам молодежи из групп риска для сокращения насилия в районах Бразилии, охваченных бандитизмом. В традиционном понимании благотворительные фонды существуют на частные пожертвования и часто эти сборы идут медленно и требуют больших усилий со стороны организаторов, значительной информационной и рекламной поддержки. Даудни решил пойти другим путем. Предприниматель создал компанию по производству спортивной одежды для боевых искусств LUTA и нанял для реализации креативных идей молодых бразильских дизайнеров. Ему удалось привлечь к своему проекту инвесторов, которым понравилась сама идея, и первоначальные инвестиции составили около 1 млн. фунтов стерлингов. Половина прибыли от деятельности LUTA идет на поддержку благотворительности, обеспечивая организации необходимые ей средства [1].

Пример Даудни типичен для социальных предприятий, которым приходится на практике внедрять инновационные финансовые решения. В чем основное преимущество социального предпринимательства? Финансовые ресурсы генерируются на постоянной основе, в то время как поток ресурсов в традиционные благотворительные организации является величиной переменной и трудно прогнозируемой. Бизнес обеспечивает хорошую репутацию и полезную рекламу для благотворительной деятельности. В мировой экономической системе стал популярен термин «социально ориентированный инвестор», активно разрабатываются и внедряются в практику социальные финансовые инструменты.

Все формы финансового обеспечения социального предпринимательства можно разделить на бюджетные и внебюджетные. Средства государственного бюджета лимитированы рядом государственных программ и большинство социальных предприятий на них не рассчитывает, хотя многие социальные проекты активно поддерживаются региональными властями. Коммерческое финансирование представлено сегодня широким спектром институтов: от бизнес-ангелов и различных фондов до крупных конгломератов. Значительную популярность сегодня приобретают краудфандинговые платформы и социальные сети, которые позволяют привлечь большое число инвесторов для решения общих социально-экономических проблем.

Разработать стратегию финансирования социальным предприятиям могут помочь специализированные агентства, основная цель которых – привлечь ресурсы из разных источников для реализации проектов и максимизации социального воздействия. Они помогают социальным предприятиям преодолевать барьеры между донорами, инвесторами и государственным сектором. Благодаря их усилиям расширяется спектр социальных инноваций и

создаются экосистемы для эффективного инвестирования.

Одно из самых известных агентств – FASE – расположено в Германии. Оно предлагает социальным предприятиям поддержку в разработке бизнес-модели до стадии инвестиционной готовности, определение эффективного плана для структурирования финансовых потребностей и интеграции различных инвесторов, рекомендации по наиболее оптимальной стратегии финансирования, консультации на протяжении всего процесса инвестирования и транзакций. Причем агентство может оказать помощь практически во всех видах услуг: составление всех необходимых документов для инвесторов, управление всем инвестиционным процессом, проведение переговоров с потенциальными инвесторами и др. FASE уже успешно поддержала более 30 социальных предприятий в привлечении более 14 миллионов евро гибридного капитала [2].

Агентство проводит ежегодные конференции, которые объединяют заинтересованных участников со всей Европы. Одна из стратегических целей агентства – формирование общеевропейской сети инвесторов, которая финансирует социальные предприятия на ранних стадиях развития. Услуги агентства не безвозмездны. Весь спектр консультаций профессиональной команды менеджеров может стоить до 5% от суммы привлеченных инвестиций. Но такой способ оплаты – хороший мотиватор для организаторов. Чем больше они смогут привлечь инвестиционных ресурсов, тем больше их вознаграждение.

Привлечение инвестиций в социальный бизнес – это сложный и трудоемкий процесс, связанный с рисками, и помощь опытных профессиональных консультантов часто является необходимым условием для успешной реализации проектов. Финансовое обеспечение социального предпринимательства зависит от эффективности выбранной стратегии сочетания грантовых и коммерческих моделей развития предприятия. Либо к некоммерческой модели присоединяется доходный проект, либо коммерческое предприятие реализует благотворительную программу. Перспективны интегрированные гибридные формы, которые используют единую унифицированную стратегию, обеспечивающую как социальную ценность, так и коммерческую прибыль.

В последние годы наблюдается тенденция к стремлению социальных предпринимателей быть менее зависимыми от пожертвований и субсидий. Прошедший финансовый кризис показал, что в период упадка резко сокращаются, а то и вовсе исчезают потоки благотворительного финансирования, что делает такие проекты уязвимыми. В тоже время гибридные организации должны найти оптимальный баланс между социальными и экономическими целями, чтобы избежать конфликта миссий как концентрации на прибыли в ущерб общественному благу. Это способствует развитию нового явления, получившего название гибридной экономики, и предполагающего реформирование текущего экономического уклада в сторону сочетания современного капитализма с более гуманными инклюзивными идеалами.

Литература:

1. Mark Cheng. Financing social entrepreneurs (2012). URL: <https://www.theguardian.com/sustainable-business/social-entrepreneurs-corporates-finance-collaboration> (Last accessed: 02.10.2019)
2. Financing Agency for Social Entrepreneurship (2019). URL: <https://evpa.eu.com/members/financing-agency-for-social-entrepreneurship-fase> (Last accessed: 05.10.2019)

УДК 657

Пугаченко О.Б.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОБЛІК СТРАХОВИХ РЕЗЕРВІВ

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 30.06.2019 р. становила 249, у тому числі страхові компанії, що здійснюють страхування життя (СК «life») – 26, страхові компанії, що здійснюють страхування видів, інших, ніж страхування життя (СК «non-life») – 223 компанії. Станом на 30.06.2018 р. – 291 компанія, у тому числі СК «life» – 31 компанія, СК «non-life» – 260 компаній. Кількість страхових компаній продовжує тенденцію до зменшення, так станом на 30.06.2019 р. порівняно з аналогічною датою 2018 року, кількість компаній зменшилася на 42 страхові компанії (або на 14,4%) [4].

Статтею 30 Закону України «Про страхування», передбачено що страховики зобов'язані дотримуватися умов забезпечення платоспроможності, однією з яких є створення страхових резервів, достатніх для майбутніх виплат страхових сум і страхових відшкодувань. Страхові резерви утворюються страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховання).

Облік страхових резервів – це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про страхові резерви зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Методологією обліку передбачено рахунок 49 «Страхові резерви», який призначено для узагальнення інформації про рух коштів страхових резервів, тобто він використовується підприємствами, які є страховиками відповідно до Закону України «Про страхування» і в передбаченому порядку формують страхові резерви.

Для обліку страхових резервів усі дані мають в повному обсязі відображатись на таких субрахунках:

- 491 «Технічні резерви», 493 «Частка перестраховиків у технічних резервах», 495 «Результат зміни технічних резервів» - де узагальнюється

інформація про стан і рух коштів резервів незароблених премій та інших технічних резервів

- 492 «Резерви із страхування життя» 494 «Частка перестраховиків у резервах із страхування життя» та 496 «Результат зміни резервів із страхування життя» - щодо інформації про стан і рух коштів резервів довгострокових зобов'язань (математичних резервів) і резервів належних виплат страхових сум.

Обчислена на звітну дату сума страхових резервів відображається за кредитом субрахунків обліку страхових резервів і дебетом субрахунків обліку результатів змін цих страхових резервів. За дебетом субрахунків обліку страхових резервів відображається сума страхових резервів на минулу звітну дату в кореспонденції з відповідними субрахунками обліку результатів змін страхових резервів.

Обчислена на звітну дату сума часток перестраховиків у страхових резервах відображається за дебетом субрахунків обліку часток перестраховиків у страхових резервах і кредитом субрахунків обліку результатів змін цих страхових резервів. За кредитом субрахунків обліку часток перестраховиків у страхових резервах відображається сума часток перестраховиків у страхових резервах на минулу звітну дату в кореспонденції з відповідними субрахунками обліку результатів змін цих страхових резервів.

При обліку страхових резервів, слід пам'ятати, що аналітичний облік резервів здійснюється за їх видами.

Згідно методології обліку, щомісяця сальдо субрахунків обліку результатів змін страхових резервів списується у порядку закриття в кореспонденції з кредитом субрахунку 719 «Інші доходи від операційної діяльності» або дебетом субрахунку 949 «Інші витрати операційної діяльності», за винятком результату зміни резервів незароблених премій, сальдо якого щомісяця списується у порядку закриття на субрахунок 703 «Дохід від реалізації робіт і послуг».

Бухгалтеру слід перевірити правильність здійснених проведення, тобто, щоб рахунок 49 «Страхові резерви» кореспондував за дебетом з кредитом рахунків: 49 «Страхові резерви», 70 «Доходи від реалізації», 71 «Інший операційний дохід», а також за кредитом з дебетом рахунків: 49 «Страхові резерви», 70 «Доходи від реалізації», 94 «Інші витрати операційної діяльності» [2].

У I розділі активу Балансу (Звіту про фінансовий стан) може бути відображена додаткова стаття 1060 «Відстрочені аквізиційні витрати». У даній статті страховики відображають аквізиційні витрати, що мали місце протягом поточного та/або попередніх звітних періодів, але які належать до наступних звітних періодів та визнаються у витратах одночасно з визнанням відповідної заробленої премії протягом строку дії страхового договору (контракту).

Аквізиційні витрати – це витрати, пов'язані із залученням нових страхувальників, укладанням нових договорів страхування. Вони можуть включати оплату послуг із розробки умов, правил страхування та проведення актуарних розрахунків; комісійну винагороду страховим посередникам

(брокерам, агентам) за укладання й обслуговування договорів страхування; відшкодування страховим агентам витрат на службові поїздки, пов'язані з виконанням їхніх обов'язків; оплату послуг спеціалістів, які оцінюють прийняті на страхування ризики; витрати на виготовлення бланків страхової документації; витрати на рекламу тощо.

Додаткова стаття 1065 «Залишок коштів у централізованих страхових резервних фондах» у розділі I «Необоротні активи» в активі Балансу (Звіту про фінансовий стан) призначена для відображення страховиками коштів у централізованих страхових резервних фондах, зокрема, які перебувають в управлінні Моторно-транспортного страхового бюро України, але які належать страховикам. При цьому, інформація про залишки коштів у централізованих страхових резервних фондах включається до підсумку балансу [1].

У додатковій статті 1115 «Депозити перестраховування», яка знаходиться у розділі II «Оборотні активи» в активі Балансу (Звіту про фінансовий стан) страховики наводять суму за угодами перестраховування, які характеризуються переданням незначного страхового ризику або відсутністю передання страхового ризику та використовуються переважно як засіб оптимізації грошових потоків у короткостроковій та середньостроковій перспективі. Внутрішньому контролеру слід пам'ятати, що сума за угодами перестраховування включається до підсумку балансу.

Розділ II «Оборотні активи» в активі Балансу (Звіту про фінансовий стан) для страховиків відводить додаткові статті: 1180 «Частка перестраховика в страхових резервах у тому числі в»: резервах довгострокових зобов'язань – 1181; резервах збитків або резервах належних виплат – 1182; резервах незароблених премій – 1183; інших страхових резервах – 1184. У додаткових рядках 1180-1184 страховики наводять визначену та оцінену суму частки перестраховиків у страхових резервах кожного виду відповідно до вимог чинного законодавства. У підсумок балансу включається загальна сума частки перестраховувальника в страхових резервах. При перевірці слід пам'ятати, що рядок 1180 «Частка перестраховика в страхових резервах» повинен бути більшим або дорівнювати сумі рядків 1181, 1182, 1183, 1184 [6, с. 57].

При веденні обліку страхових резервів слід пам'ятати про додаткові статті Балансу (Звіту про фінансовий стан), де страховики наводять інші компоненти власного капіталу, які не можуть бути включені до попередніх статей розділу I «Власний капітал» пасиву. Для цього передбачено додаткову статтю 1435 «Інші резерви», адже сума інших резервів включається до підсумку Балансу (Звіту про фінансовий стан).

Додатковими статтями Балансу (Звіту про фінансовий стан) також є статті у яких страховики наводять і розшифровують суму резерву незароблених премій, резерву збитків або резерву належних виплат, резерву довгострокових зобов'язань та інших страхових резервів, зокрема: 1530 «Страхові резерви», у тому числі 1531 «Резерв довгострокових зобов'язань», 1532 «Резерв збитків або резерв належних виплат», 1533 «Резерв незароблених премій», 1534 «Інші страхові резерви». До підсумку балансу йде загальна сума страхових резервів, тобто рядок 1530 «Страхові резерви», а тому він має бути більшим або

дорівнювати сумі рядків 1531, 1532, 1533, 1534.

Додаткову статтю 1535 «Інвестиційні контракти» призначено, щоб страховики наводили у ній суму за контрактами, які створюють фінансові активи чи фінансові зобов'язання та мають юридичну форму договору страхування, але які не передбачають передання страховику значного страхового ризику, отже, не відповідають визначенню страхового контракту Сума за інвестиційними контрактами включається до підсумку балансу [3].

Кошти страхових резервів повинні розміщуватися з урахуванням безпечності, прибутковості, ліквідності, диверсифікованості та мають бути представлені активами таких категорій: грошові кошти на поточному рахунку; банківські вклади (депозити); валютні вкладення згідно з валютою страхування; нерухоме майно; акції, облігації, іпотечні сертифікати; цінні папери, що емітуються державою; права вимоги до перестраховиків; інвестиції в економіку України за напрямами, визначеними Кабінетом Міністрів України; банківські метали; кредити страхувальникам – фізичним особам, що уклали договори страхування життя, в межах викупної суми на момент видачі кредиту та під заставу викупної суми. У цьому разі кредит не може бути видано раніше, ніж через один рік після набрання чинності договором страхування, та на строк, який перевищує період, що залишився до закінчення дії договору страхування; готівка в касі в обсягах лімітів залишків каси, встановлених НБУ. Кошти резервів із страхування життя можуть використовуватися для довгострокового кредитування житлового будівництва, у тому числі індивідуальних забудовників, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [5].

Необхідно пам'ятати, що страховикам забороняється здійснення інших видів кредитної діяльності. Бухгалтеру необхідно пересвідчитись, що страхові резерви філій страховиків-нерезидентів повинні бути розміщені на території України.

У розділі III «Поточні зобов'язання та забезпечення» пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан) для страховиків передбачено додаткові статті: 1650 «Поточна кредиторська заборгованість за страховою діяльністю» - страховики відображають суму кредиторської заборгованості за страховими виплатами, страховими преміями, отриманими авансами, суму кредиторської заборгованості перед страховими агентами, брокерами та посередниками й премій до сплати перестраховикам, іншу кредиторську заборгованість за страховою діяльністю; 1670 «Відстрочені комісійні доходи від перестраховиків» - страховики наводять неамортизований залишок комісійних винагород, отримуваних від перестраховиків, які були віднесені на майбутні періоди для їх відповідності преміям, переданим у перестрахування [6, с. 59].

Сума зазначеної поточної кредиторської заборгованості за страховою діяльністю та інформація щодо відстрочених комісійних доходів від перестраховиків мають включатись до підсумку балансу.

Література:

1. Заповнення балансу, Форма № 1 *Офіційний інтернет-ресурс «buhoblik.org.ua»*. веб-сайт. URL: <http://www.buhoblik.org.ua/uchet/buxgalterskaya-otchetnost/2231->

- zarovnennya-balansu-forma-1.html (дата звернення: 01.10.2019)
2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 01.10.2019)
  3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : затв. наказом М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 01.10.2019)
  4. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2019 року *Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг)*. веб-сайт. URL: https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_I_piv_%202019.pdf (дата звернення: 01.10.2019)
  5. Про страхування : Закон України від 07 бер. 1996 р. № 85/96-ВР URL: zakon.rada.gov.ua/go/85/96-вр (дата звернення: 01.10.2019)
  6. Пугаченко О.Б. Страхові резерви: порядок формування, облік, внутрішній контроль Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації : *Міжнародний науковий журнал: THEU, ПДАТУ, ГО «Науковий клуб «Софус»*. 2017. Вип. 3-4. С. 51-63

УДК 657.6

Пучко О.О.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Лисенко А.М., к.е.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ЗА СТАНОМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА СКЛАДАННЯМ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ КОМУНАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Контроль, як невід'ємна складова процесу управління, надає можливість оцінити фактичний стан об'єкта управління, забезпечує зворотній зв'язок між керуючою та керованою системами, сприяє своєчасному виявленню та усуненню небажаних відхилень на різних етапах діяльності суб'єктів господарювання.

Важливу роль у виявленні відхилень від встановлених норм, правил, вимог, дослідженні причин цих відхилень та оперативному сприянні їх усунення відіграє внутрішній контроль.

Досліджуючи поняття «внутрішній контроль» та особливості його організації на конкретному підприємстві, в установі чи організації, доцільно враховувати специфіку діяльності та формування економічних показників конкретного суб'єкта господарювання. Так, у Бюджетному кодексі України внутрішній контроль трактують як «комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності

використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів і вимог щодо діяльності розпорядника бюджетних коштів і підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління» [2, ст. 26]. Водночас, у працях науковців застосовуються більш широкі підходи щодо трактування даного поняття. Зокрема, Костирко Р.О. зазначає, що «внутрішній контроль полягає в комплексному дослідженні ефективності виконання управлінських рішень у фінансово-економічній діяльності підприємства з метою своєчасного реагування на виникнення конфліктів інтересів різних груп учасників економічних відносин і кризових ситуацій» [4, с. 247]; у роботі [3, с. 13], внутрішній контроль трактується як процес постійного впливу на об'єкти через відстеження відхилень та корекції управлінських рішень задля приведення фактичного стану об'єктів до бажаного; Андрухів-Садовська Н.Б. виокремлює такі складові внутрішнього контролю, як відомчий контроль та контроль власника [1, с. 125].

На суб'єкти господарювання комунального сектору економіки, як на юридичні особи, створені відповідно до законодавства України, які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність, а також на операції з виконання державного та місцевих бюджетів і складання фінансової звітності про виконання бюджетів з урахуванням бюджетного законодавства поширюється дія Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Згідно з пунктом 5 статті 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», суб'єкти господарювання самостійно визначають за погодженням з власником (власниками) або уповноваженим ним органом (посадовою особою) відповідно до установчих документів свою облікову політику [6].

У пункті I розділу II положення «Про порядок бухгалтерського обліку окремих активів та операцій підприємств державного, комунального секторів економіки і господарських організацій, які володіють та/або користуються об'єктами державної, комунальної власності» зазначено, що «облікова політика підприємств державного, комунального секторів економіки визначається у розпорядчому документі, який приймається підприємством і погоджується органом, до сфери управління якого воно належить, або уповноваженим органом відповідно до установчих документів» [7].

У процесі ведення обліку та складання фінансової звітності слід враховувати особливості діяльності суб'єкта господарювання, специфіку облікової політики та обробки облікових даних, документообігу, технології обробки облікової інформації, системи рахунків та облікових реєстрів, системи контролю господарських операцій з урахуванням прав посадових осіб на підписання бухгалтерських документів. Так, розпорядники бюджетних коштів розкривають інформацію за статтями фінансової звітності з урахуванням підходів, регламентованих «Порядком заповнення форм фінансової звітності в державному секторі».

Система бухгалтерського обліку тісно пов'язана з економічним контролем. Як зазначає А.М. Лисенко, «управлінський контроль дозволяє визначити найбільш ефективні для досягнення тактичних та стратегічних цілей

напрямки діяльності, виявити проблеми, порушення, помилки та скоригувати діяльність організації до моменту її переходу в кризовий стан, слугує основою для розробки висновків за результатами аналізу з метою подальшого прийняття обґрунтованих управлінських рішень» [5, с. 73].

Важливими складовими організації внутрішнього контролю за станом бухгалтерського обліку та складанням фінансової звітності суб'єкта господарювання комунального сектора економіки є:

- контроль за безперервністю ведення обліку з дня реєстрації суб'єкта господарювання;
- забезпечення необхідних умов для ведення обліку, контроль за відображенням на рахунках бухгалтерського обліку всіх господарських операцій, збереженням облікових регістрів та звітності упродовж установленого терміну;
- контроль за дотриманням єдиних методологічних засад складання і подання у встановлені строки фінансової звітності.

Значна увага повинна надаватися контролю за дотриманням принципів, методів та процедур, встановлених національними стандартами бухгалтерського обліку, іншими нормативно-правовими документами та зафіксованих у розпорядчому документі про облікову політику.

При здійсненні внутрішнього контролю за складанням фінансової звітності досліджують розкриття основних аспектів облікової політики, повноту та правильність відображення показників у звітних формах, взаємозв'язок показників окремих форм звітності.

У процесі здійснення внутрішнього контролю за складанням фінансової звітності суб'єкта господарювання комунального сектора економіки слід звертати увагу на такі ключові аспекти:

- повнота та правильність відображення показників за кодами та формами звітності, відповідність підходів щодо складання звітності встановленим в Україні нормативам;
- обґрунтованість облікової політики, правильність обліку активів, реальність обсягу зобов'язань, достовірність інформації щодо інших складових, відображених у фінансовій звітності;
- факт проведення інвентаризацій за звітний період та коригування звітності з урахуванням їх результатів.

Здійснення внутрішнього контролю за станом бухгалтерського обліку та складанням фінансової звітності суб'єкта господарювання комунального сектора економіки з встановленою періодичністю дасть змогу вчасно виявляти недоліки та приймати ефективні рішення щодо подальшої діяльності та формування важливих економічних показників.

Література:

1. Андрухів-Садівська Н. Б. Суб'єкти зовнішнього контролю операцій із фінансування підприємств у СЕЗ. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2013. Вип. 1. С. 125-132.
2. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08 лип. 2010 р. № 2456-VI. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 10.10.2019).
3. Внутрішній контроль процесів матеріального забезпечення в системі управління підприємством : Монографія / Т.В. Фоміна, О.Б. Пугаченко; за ред. Г.М. Давидова. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 200 с.
  4. Костирко Р. О. Організація внутрішнього контролю господарських систем *Формування ринкової економіки* : зб. наук. праць. К. : КНЕУ, 2008. С. 246-255.
  5. Лисенко А. М. Управлінський контроль в системі менеджменту підприємства / *Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 жовт. 2018 р. Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2018. С. 72-75.
  6. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 лип. 1999 р. № 996-XIV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 10.10.2019).
  7. Положення про порядок бухгалтерського обліку окремих активів та операцій підприємств державного, комунального секторів економіки і господарських організацій, які володіють та/або користуються об'єктами державної, комунальної власності : затв. наказом М-ва фінансів України від 19 груд. 2006 р. № 1213. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1363-06> (дата звернення: 10.10.2019).

УДК 336.225.674(477)

Решетов В.О.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та оподаткування

Проконова А.В.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СТРУКТУРА ТА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЩИХ ОРГАНІВ КОНТРОЛЮ (АУДИТУ) – INTOSAI

Міжнародна організація вищих органів аудиту (INTOSAI) є міжнародною професійною організацією, що об'єднує вищі органи аудиту (BOA) країн, які є членами Організації Об'єднаних Націй. INTOSAI створено у 1953 році, наразі до її складу входять BOA 194-х країн світу, ще 5 BOA є асоційованих та 1 афілійований член організації.

Основним завданням INTOSAI є надання аудиторам усього світу можливості обміну інформацією, що становить спільний інтерес, інформацією щодо сучасних напрацювань у сфері аудиту та застосування професійних стандартів і найкращих методологій. INTOSAI декларує сприяння кращому державному управлінню шляхом заохочення BOA до сприяння урядам у вдосконаленні їх діяльності, підвищення прозорості бюджетної сфери, забезпечення підзвітності, боротьби з корупцією, сприяння кваліфікованому та ефективному використанню державних ресурсів на користь народів.

У своїй діяльності INTOSAI керується Лімською декларацією про основні

принципи здійснення аудиту (1977 р.), що містить основні філософські та концептуальні підходи, визначає цінності демократичності та незалежності вищих органів фінансового контролю, а також Мексиканською декларацією незалежності BOA (2007 р.).

Офіційними мовами INTOSAI є арабська, англійська, французька, німецька та іспанська.

До складу INTOSAI входять сім регіональних організацій вищих органів аудиту, які забезпечують просування цілей INTOSAI на регіональному рівні, а саме:

- Організація вищих органів аудиту країн Латинської Америки (OLACEFS), створена у 1965 році;
- Організація вищих органів аудиту африканських країн (AFROSAI), створена у 1976 році;
- Організація вищих органів аудиту країн арабського світу (ARABOSAI), створена у 1976 році;
- Азіатська організація вищих органів аудиту (ASOSAI), створена у 1978 році;
- Організація вищих органів аудиту країн Південнотихоокеанського регіону (SPASAI), створена у 1987 році;
- Організація вищих органів аудиту країн Карибського регіону (CAROSAI), створена у 1988 році;
- Європейська організація вищих органів аудиту (EUROSAI), створена у 1990 році.

Керівними органами INTOSAI є Конгрес, Керівна рада та Секретаріат:

- Конгрес INTOSAI проводиться раз на три роки. Під час Конгресу відбувається підбиття підсумків діяльності робочих органів INTOSAI, затверджуються розроблені ними документи та приймаються стратегічні рішення щодо майбутнього функціонування організації;
- Керівна рада складається з 16 членів, збирається один раз на рік з метою поточного управління та забезпечення безперервного функціонування організації між конгресами;
- Секретаріат INTOSAI виконує адміністративні функції, постійно розташований у Відні (Австрія).

Робочими органами INTOSAI, що забезпечують виконання завдань з обміну інформацією та досвідом і розробки міжнародних стандартів аудиту та управління, є комітети INTOSAI, діяльність яких спрямована на досягнення таких стратегічних цілей:

- розвиток професійних стандартів;
- інституційний розвиток;
- обмін знаннями;
- INTOSAI як зразкова міжнародна організація.

Цілі визначаються п'ятирічним Стратегічним планом INTOSAI, а безпосередня робота із забезпечення їх досягнення виконується підкомітетами та робочими групами, що діють у рамках комітетів INTOSAI.

Рахункова палата в установленому порядку забезпечує участь своїх представників у роботі окремих комітетів, робочих та спеціальних груп, а також навчальних заходах, конференціях, семінарах, організованих під егідою INTOSAI, Ініціативи розвитку INTOSAI (семінари, програми дистанційного навчання тощо), тематика яких є актуальною для Рахункової плати.

Зокрема Рахункова палата бере участь у робочих групах INTOSAI:

- з аудиту навколишнього середовища (INTOSAI WGEA);
- з державного боргу (INTOSAI WGPD);
- з питань боротьби з корупцією та відмиванням коштів (INTOSAI WG FACML) [1].

Робоча група INTOSAI з аудиту навколишнього середовища (WGEA) сприяє виконанню аудиторських зобов'язань і використання методів аудиту членами Робочої групи та всіх БОА у сфері охорони навколишнього середовища і сталого розвитку. Робоча група з аудиту навколишнього середовища і її члени націлені на використання повноважень аудиту у державному секторі з, з метою залишити позитивну спадщину для майбутніх поколінь шляхом поліпшення якості навколишнього середовища, управління природними ресурсами, здоров'я і процвітання народів у всьому світі. Виконуючи свої завдання, Робоча група:

- сприяє інформуванню БОА з відповідних питань, пов'язаних із аудитом навколишнього середовища;
- сприяє обміну інформацією та досвідом між БОА;
- публікує рекомендації та інші відповідні інформаційні матеріали для БОА.

Завданнями Робочої групи державного боргу є:

- підготовка та публікація посібників та інших документів для забезпечення належної звітності та належного управління державним боргом;
- визначення ключових питань, що стосуються обов'язків і процедур аудиту, а також оцінки боргових зобов'язань;
- підготовка документів для визначення термінології, звітності та оцінки державного боргу;
- обмін досвідом з іншими організаціями, що займаються питаннями державного боргу;
- підтримка профільних досліджень щодо повноважень Робочої групи.

Робоча група державного боргу також підтримує постійну співпрацю з Ініціативою розвитку INTOSAI (IDI).

Основне завдання Робочої групи по боротьбі з корупцією та легалізації доходів, одержаних незаконним шляхом (WGFACML) полягає у сприянні активної ролі і міжнародного співробітництва між INTOSAI та її членами у сфері боротьби з корупцією та легалізацією доходів, одержаних незаконним шляхом, відповідно до компетенції та повноважень БОА, а також вимог щодо незалежності INTOSAI. Робоча група виконує наступні завдання:

- сприяння співпраці БОА і інших міжнародних організацій в боротьбі з

- корупцією;
- визначення курсу і обмін методами боротьби з корупцією, відповідно до компетенції та повноважень ВОА;
  - розробка та просування політики, стратегій і дій в рамках міжнародної правової бази щодо боротьби з відмиванням грошей кожного ВОА.

Література:

1. Співпраця Рахункової палати з INTOSAI. URL: <https://rp.gov.ua/INTOS/INTOSAI/?id=129> (дата звернення 15.10.2019)

УДК 338.432:657.47(639)

Рилєєв С.В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ АКВАКУЛЬТУРИ

Сучасні умови господарювання вимагають науково обґрунтованих підходів щодо формування адекватної інформаційної системи управління виробництвом продукції аквакультури. Найбільш ефективно це може бути реалізовано у рамках управлінського обліку на основі його фундаментальної теорії, вітчизняної практики та міжнародного досвіду.

Саме у системі управлінського обліку, насамперед під впливом галузевих особливостей (рис. 1), формується інформації щодо понесених витрат на всіх стадіях біоперетворень в процесі виробництва рибопосадкового матеріалу та товарної риби.

Якщо галузева специфіка притаманна всім суб'єктам рибництва, то інші особливості та їх поєднання визначають різноманіття побудови управлінського обліку аквакультури на підприємствах аквакультури.

Отже, недоцільно акцентувати увагу на формуванні єдиної моделі управлінського обліку, методики обліку витрат та калькулювання собівартості продукції аквакультури, яка може бути впровадження у практику будь-якого підприємства, організації, фермерського господарства. Можливо окреслити лише загальні засади побудови та організації управлінського обліку (рис. 2).

Виходячи з концептуальних засад організації та ведення управлінського обліку на підприємствах сфери рибництва, можна констатувати наступне.

По-перше, обґрунтована номенклатура об'єктів калькулювання є неодмінною умовою достовірності калькуляцій, забезпечує формування необхідної інформації про собівартість продукції, визначає структуру калькуляційного обліку.

Вплив особливостей функціонування підприємств аквакультури (рибництва) на побудову управлінського обліку	
→	1. Загальногалузеві особливості аквакультури: 1.1. Використання водних об'єктів, переважно орендованих, у якості основного засобу виробництва. 1.2. Сезонність виробництва. 1.3. Тривалий цикл виробництва. 1.4. Виробництво живих організмів (біологічних активів). 1.5. Застосування специфічної техніки, кормів, добрив, засобів захисту біологічних активів. 1.6. Використання системи специфічних показників.
→	2. Технологія вирощування рибопосадкового матеріалу, товарної риби: 2.1. Меліоративні роботи. 2.2. Агрообробіток. 2.3. Внесення вапна. 2.4. Застосування органічних добрив. 2.5. Підготовка кормових місць. 2.6. Наповнення ставів. 2.7. Зарибнення нагульних ставів. 2.8. Профілактично-антипаразитарне оброблення риби. 2.9. Методи покращення природної кормової бази ставів. 2.10. Внесення органічних добрив. 2.11. Внесення мінеральних добрив. 2.12. Вапнування ставів. 2.13. Розпушування ложа ставів. 2.14. Рибоводно-біологічний контроль на ставах.
→	3. Типи рибних господарств (відношення риб, які культивуються, до температури води): 3.1. Тепловодні. 3.2. Холодноводні.
→	4. Системи рибних господарств: 4.1. Повносистемні. 4.2. Неповносистемні.
→	5. Форми ведення аквакультур: 5.1. Екстенсивна. 5.2. Напівінтенсивна. 5.3. Інтенсивна.
→	6. Методи вирощування риб: 6.1. Монокультура. 6.2. Полікультура.
→	7. Спеціалізовані рибогосподарські водні об'єкти, що призначені для цілей аквакультури: 7.1. Став 7.1.1. Виробничі (нерестові, малькові, вирощувальні, зимувальні, нагульні). 7.1.2. Спеціалізовані (головний або водопостачальний, літні та зимувальні маточні, ізоляторні, карантинні). 7.2. Садок. 7.3. Акваріум. 7.4. Інші (канал, сажалка, копанка, лотки тощо)

Рис. 1. Галузеві, технологічні та інші особливості рибництва та їх вплив на побудову управлінського обліку [1, с. 7-8; 2, с. 61-70; 4, с. 183-184; 5]

Побудова управлінського обліку на підприємствах аквакультури	
→	1. Дослідження специфічних виробничо-технологічних та загальногалузевих особливостей ставкових рибогосподарських підприємств та визначення їх впливу на систему витрат та калькулювання собівартості продукції
→	2. Визначення номенклатури статей калькуляційних витрат на виробництво продукції аквакультури з врахуванням специфічних особливостей, та чітке встановлення витрат, які включаються у ту чи іншу статтю
→	3. Виділення центрів відповідальності та місць виникнення витрат у відповідності з організаційною структурою рибогосподарського підприємства та розробка системи обліку витрат в розрізі відокремлених центрів відповідальності та місць виникнення витрат
→	4. Вибір методу обліку витрат та калькулювання собівартості продукції аквакультури
→	5. Розробка синтетичного та деталізованого аналітичного обліку виробничих витрат з метою їх оперативного контролю та регулювання
→	6. Розробка пакету внутрішньої управлінської звітності, що дозволяє відслідковувати величину та динаміку фактичних витрат на виробництво, їх відхилення від планових показників, враховувати витрати та доходи за сегментами бізнесу, а також приймати управлінські рішення

Рис. 2. Основи побудови та організації управлінського обліку на підприємствах аквакультури (рибництва) [2, с. 19-34; 3; 4, с. 9; 5]

Виходячи з концептуальних засад організації та ведення управлінського обліку на підприємствах сфери рибництва, можна констатувати наступне.

По-перше, обґрунтована номенклатура об'єктів калькулювання є неодмінною умовою достовірності калькуляцій, забезпечує формування необхідної інформації про собівартість продукції, визначає структуру калькуляційного обліку.

По-друге, найбільш специфічними, у системі калькулювання собівартості продукції аквакультури, є прямі матеріальні витрати (рис. 3). Відзначимо також певну специфіку інших витрат у складі:

- інших прямих витрат: «Брак з технологічних причин», «Витрати на виправлення технічно неминучого браку», «Плата за оренду спеціалізованих рибогосподарських водних об'єктів», «Страхування ризику загибелі рибопосадкового матеріалу та товарної риби» тощо.
- загальновиробничих витрат, які відповідно до Методичних рекомендацій [3], не поділяються на постійні та змінні: «Плата за оренду землі та майна виробничого призначення», «Єдиний сільськогосподарський податок» (в кінці звітної періоду (року) розподіляється відповідно до площ земель водного фонду, які використовуються для розведення, вирощування та вилову риби у внутрішніх водоймах).

Склад прямих матеріальних витрат									
1. Рибопосадковий матеріал									
Ікра	Личинки	Мальки	Цьоголітки	Однорічки	Дволітки	Дворічки	Інший		
2. Паливо та енергія на технологічні цілі				3. Спецодяг, спецвзуття та інвентар					
4. Добрива		5. Корми							
Мінеральні		Концентровані корми покупні			Інші види кормів покупні				
Органічні		Концентровані корми власного виробництва			Інші види кормів				
6. Засоби захисту риб				7. Послуги та роботи виробничого характеру сторонніх підприємств організацій					
Ветеринарні		Дезінфікуючі						Профілактичні	
8. Інші прямі матеріальні витрати									

Рис. 3. Рекомендований склад прямих матеріальних витрат (повносистемні господарства) [2, с. 73; 3; 4, с. 185-186; 5]

По-третє, центри відповідальності можна розглядати в розрізі центрів: виробництва рибопосадкового матеріалу та товарної риби; технічного забезпечення та обслуговування виробництва продукції; управління та контролю за виробничими, технологічними, організаційними та іншими процесами.

По-четверте, місця виникнення витрат визначаються в розрізі спеціалізованих рибогосподарських водних об'єктів, призначених для цілей аквакультури тощо.

По-п'яте, в якості об'єктів обліку витрат в аквакультурі слід розглядати види продукції аквакультури, технологічні цикли виробництва, а також центри відповідальності та місця виникнення витрат.

По-шосте, для обліку витрат та калькулювання собівартості виготовленої

продукції на підприємствах аквакультури переважно застосовують попередільний метод. Технологічний переділ 1 «Вирощування рибопосадкового матеріалу» та 2 «Вирощування товарної риби». Можливість застосування методу «Директ-костинг».

По-сьоме, управлінська звітність підприємств аквакультури повинна, насамперед, містити оціночні індикатори ефективності їх діяльності в цілому, використання ресурсів, понесених витрат, реалізованих інвестицій тощо.

Література:

1. Вдовенко Н. М., Карпенко К. Ю., Шарило Ю. Є. Інструкція з обліку риби на підприємствах аквакультури. Київ : Кондор-Видавництво, 2017. 24 с.
2. Костюкова Е. И., Галилова Р. И. Организационно-методическое обеспечение управленческого учета затрат и калькулирования себестоимости продукции в рыболовческих организациях : монограф. Ставрополь : АГРУС Ставропольского гос. аграрного ун-та, 2013. 156 с.
3. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств / М-во аграр. політики України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0132555-01/ed20051031> (дата звернення: 10.10.2019).
4. Мойсеєць Н. С. Особливості обліку витрат та калькулювання собівартості у рибництві. *Економ. науки. Серія : Облік і фінанси*. 2009. Вип. 6 (1). С. 179-187.
5. Про аквакультуру : Закон України від 18 вер. 2012 р. № 5293-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5293-17> (дата звернення: 10.10.2019).

УДК 657:352

Рішняк В.М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Науковий керівник: Лисенко А.М., к.е.н., доцент
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», органами місцевого самоврядування є сільські, селищні, міські, обласні та районні ради [7]. Важлива соціальна значимість органів місцевого самоврядування зумовлює їх відповідальність за ухвалені рішення, дії або бездіяльність перед конкретними особами, територіальними громадами, державою.

Володіючи та розпоряджаючись коштами, а також матеріально-технічними та іншими ресурсами, органи місцевого самоврядування ведуть бухгалтерський облік, а їх господарська діяльність та її результати є об'єктами внутрішнього та зовнішнього контролю.

Існують стандартні підходи щодо ведення обліку та здійснення контролю діяльності органів місцевого самоврядування, проте слід враховувати

особливості функціонування таких органів, зумовлені рівнями їх підпорядкованості та іншими чинниками впливу.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» [4] та Методичних рекомендацій щодо облікової політики суб'єкта державного сектору [3], облікова політика є сукупністю принципів, методів і процедур, що використовуються суб'єктом державного сектору для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності та щодо яких нормативно-правовими актами з бухгалтерського обліку передбачено більше, ніж один їх варіант.

При визначенні облікової політики та розробці розпорядчого документа про облікову політику органи місцевого самоврядування застосовують також інші нормативно-правові документи, які регламентують їх діяльність, ведення обліку, складання та подання звітності у державному секторі економіки. У розпорядчому документі про облікову політику встановлюють методи оцінки, обліку, види сегментів та їх пріоритетність, процедури, які має застосовувати суб'єкт державного сектору, порядок організації бухгалтерського обліку. Недоцільним є включення до такого розпорядчого документа одноваріантних методів оцінки, обліку і процедур.

У цілому облікова політика органу місцевого самоврядування спрямована на збереження та раціональне використання майна громади, забезпечення повного та достовірного відображення в обліку доходів та видатків у процесі надання послуг у відповідності з затвердженими кошторисами. Облікова політика та зміни до неї визначаються за погодженням з розпорядниками коштів вищого рівня.

Якість ведення обліку та повнота відображення інформації про діяльність органу місцевого самоврядування в бухгалтерському обліку та звітності значною мірою залежать від дієвості засобів контролю. Як зазначила А.М. Лисенко, «система бухгалтерського обліку тісно пов'язана з економічним контролем через інформаційні потоки, які створюються у процесі здійснення обліку та переміщення масиву даних від первинного документа до форм звітності. Вона генерує інформацію, на використанні якої базується управлінський контроль, передбачаючи її трансформацію на етапах розробки та прийняття рішень» [2, с. 73].

Для забезпечення ефективного та результативного управління бюджетними коштами на всіх стадіях бюджетного процесу його учасниками здійснюється контроль за дотриманням бюджетного законодавства, який передбачає здійснення оцінки управління бюджетними коштами, правильності ведення обліку, достовірності фінансової та бюджетної звітності, цільового використання бюджетних коштів, фінансово-господарської діяльності розпорядників бюджетних коштів, обґрунтованості планування бюджетних надходжень та витрат.

У пункті 3 статті 26 Бюджетного кодексу України зазначено, що розпорядники бюджетних коштів в особі їх керівників організовують внутрішній контроль і внутрішній аудит та забезпечують їх здійснення у своїх

установах і на підприємствах, в установах і організаціях, що належать до сфери управління таких розпорядників бюджетних коштів [1].

Кабінетом Міністрів України визначено основні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів та порядок утворення підрозділів внутрішнього аудиту. Так, Основні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів, визначають принципи та елементи внутрішнього контролю, питання організації і здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх установах і на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери управління таких розпорядників [5].

У відповідності до Порядку здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту, для здійснення внутрішнього аудиту у державному органі утворюється структурний підрозділ внутрішнього аудиту як самостійний підрозділ, основним завданням якого є надання керівникові державного органу, його територіального органу та бюджетної установи об'єктивних та незалежних висновків та рекомендацій щодо удосконалення системи управління, функціонування системи внутрішнього контролю та її удосконалення, запобігання фактам незаконного, неефективного та не результативного використання бюджетних коштів та інших активів, запобігання виникненню помилок чи інших недоліків у діяльності державного органу, його територіальних органів, а також підприємств, установ, організацій, які належать до сфери його управління [6]. Підрозділи внутрішнього аудиту утворюються за рішенням керівника державного органу в його територіальних органах та бюджетних установах в межах штатної чисельності їх працівників.

Сільські, селищні, міські, районні в місті (у разі їх створення) ради контролюють діяльність підпорядкованих їм підприємств, установ та організацій, що перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад. Крім того, органи місцевого самоврядування здійснюють контроль за виконанням повноважень, делегованих ними органам самоорганізації населення, у разі передачі їм для здійснення цих повноважень відповідних коштів, матеріально-технічних та інших ресурсів.

Належна організація обліку і контролю в органах місцевого самоврядування є запорукою раціонального та цільового використання бюджетних коштів їх розпорядниками. Водночас, слід враховувати особливості діяльності конкретно взятої ради, їх вплив на організацію обліку та контролю.

Література:

1. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08 лип. 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 05.10.2019).
2. Лисенко А. М. Управлінський контроль в системі менеджменту підприємства. *Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю* : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19-20 жовт. 2018 р. Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2018. С. 72-75.
3. Методичні рекомендації щодо облікової політики суб'єкта державного сектору : затв. наказом М-ва фінансів України від 23 січ. 2015 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0011201-15> (дата звернення: 05.10.2019)

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» : затв. наказом М-ва фінансів України від 28 груд. 2009 р. № 1541. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11> (дата звернення: 05.10.2019)
5. Основні засади здійснення внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 12 груд. 2018 р. № 1062 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1062-2018> (дата звернення: 05.10.2019).
6. Порядок здійснення внутрішнього аудиту та утворення підрозділів внутрішнього аудиту : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 вер. 2011 р. № 1001 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-2011> (дата звернення: 05.10.2019).
7. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 трав. 1997 р. № 280/97 ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97> (дата звернення: 05.10.2019).

УДК 657.6:658.7

Росва О. С.

аспірантка, здобувач ступеня «доктор філософії»
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ЗАПАСІВ У ПРОЦЕСІ ЇЇ ЗДІЙСНЕННЯ ЯК ОБ'ЄКТІВ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ

В умовах ринкових відносин конкурентні переваги підприємств – виробників продукції, постачальників робіт та послуг знаходяться в тісному взаємозв'язку з обраною ними стратегією інноваційного розвитку, результативності її здійснення та забезпечення її постійного контролю шляхом залучення представників ринку інтелектуальних послуг – аудиторів. Питання формування та ефективного використання саме запасів підприємствами, які активно залучаються до інноваційної діяльності, є одним із визначальних факторів при розробці стратегії організації, управління та регулювання інноваційних процесів. Разом з тим, ринок інноваційних продуктів є сферою, в якій залучення аудиторів, є актуальним та іноді навіть необхідним, враховуючи його специфічні особливості, зокрема:

- значний вплив мають процеси інтеграції та глобалізації, оскільки в будь-якій країні лише незначна частка інновацій є суто місцевим продуктом, найчастіше інновації мають глобальний характер, що зумовлює участь суб'єктів з різних країн, які вимагають підтвердження будь-якої інформації професійною особою (аудитором). Так, незважаючи на те, що у 2016 році витрати на інновації в основному здійснювались за рахунок власних коштів підприємств (89,5% загального обсягу фінансування), використовувались кошти іноземних інвесторів (3,1%) та інших джерел (2,9%) [5, с. 85-147];
- на даному ринку використовуються специфічні форми та методи

продажів, його характерною рисою є відсутність певного «місця», де завжди представлені інноваційні продукти або їх каналів збуту, що вимагає залучення аудиторів для підтвердження достовірності певної інформації. В Україні протягом 2014-2016 років 34,4% підприємств з технологічними інноваціями співпрацювали з іншими підприємствами та організаціями, у тому числі університетами, науково-дослідними інститутами тощо. Хоча найважливішими партнерами інноваційних підприємств по співробітництву залишаються, перш за все, постачальники обладнання, матеріалів, компонентів або програмного забезпечення (26,1%), а також клієнти (13,7%), частка підприємств, які співпрацювали з науковими організаціями (консультантами, комерційними лабораторіями, університетами та іншими вищими навчальними закладами й науково-дослідними інститутами) становила 8,4%. Упродовж 2014-2016 років за географією розташування партнерів 32,4% інноваційних підприємств співпрацювали з підприємствами України, 5,7% – країн Європи. У 2017 році 450 підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність, реалізували інноваційної продукції на 17,7 млрд.грн. Серед таких підприємств 39,8% експортували її на 5,5 млрд.грн. Майже кожне четверте підприємство реалізовувало нову для ринку продукцію, обсяг якої становив 4,5 млрд.грн (на експорт – 41,5%);

- водночас цей ринок не можна віднести до категорії «простих» об'єктів аудиторських послуг, оскільки він характеризується значним різноманіттям товарів (робіт та послуг), що пов'язано з унікальністю інноваційних продуктів. Понад половину підприємств з технологічними інноваціями придбали машини, обладнання та програмне забезпечення для виробництва нових або значно поліпшених продуктів та послуг. Майже третина здійснювали діяльність для запровадження нових або суттєво вдосконалених продуктів та процесів, таку як техніко-економічне обґрунтування, тестування, розробку програмного забезпечення для поточних потреб, технічне оснащення, організацію виробництва тощо (інше). Крім запровадження технологічних інновацій підприємства можуть бути активними в організаційних і/або маркетингових інноваціях, які підтримують продуктивні й процесові інновації, підвищують якість і ефективність роботи підприємства та поліпшують обмін інформацією і використання нових знань й технологій, а також можуть впливати на продуктивність організації, вихід на нові ринки або сегменти ринку та розроблення нових способів просування продукції. Так, 72,8% інноваційно активних підприємств займались організаційними та/або маркетинговими інноваціями: 47,4% – організаційним, 55,4% – маркетинговими.

Класифікація аудиторських послуг запропонована в Міжнародних стандартах контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг, виданих Радою з Міжнародних стандартів аудиту та надання впевненості Міжнародної федерації бухгалтерів (МФБ): аудит історичної

фінансової інформації; огляд історичної фінансової інформації; завдання з надання впевненості, які не стосуються історичної фінансової інформації, а відповідно не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації; супутні послуги, інші послуги, в тому числі консультаційні, відмінністю яких є те, що для них не розроблені відповідні стандарти [2; 3; 1]. Для оптимального використання потенціалу аудиторських послуг в процесі організації інноваційної діяльності в цілому та використання в процесі її здійснення запасів, важливим є правильне використання в кожному конкретному випадку того виду аудиторських послуг, яке б відповідало очікуванням та інформаційним потребам користувачів: завдання з аудиту або огляду, завдання з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації, супутні послуги або консультаційні послуги.

Відповідно запаси та операції з їх використання в процесі інноваційної діяльності можуть бути об'єктами різних аудиторських послуг. Так, при виконанні завдання з аудиту запасів аудитор висловлює думку про відповідність інформації про запаси, яка відображена в обліку та звітності, законодавчим та нормативними вимогам. Такі ж вимоги стосуються і завдань з огляду, але з урахуванням того, що це завдання з надання обмеженої впевненості. В сфері супутніх послуг можуть виконуватися завдання з виконання узгоджених процедур та завдання з підготовки інформації стосовно запасів та операцій з ними в процесі здійснення інноваційної діяльності. Слід зазначити, що послуги типу «аудит ефективності використання запасів» є наслідком застосування класифікації аудиторських послуг відповідно до «широкого» тлумачення аудиту (аудит фінансової звітності, аудит ефективності та аудит відповідності), яка не відповідає вимогам сучасних Міжнародних стандартів. З точки зору захисту інформаційних інтересів та потреб учасників інноваційної діяльності доцільним є розширення ринку таких видів аудиторських послуг, як завдання з надання впевненості, інші ніж аудит чи огляд історичної фінансової інформації. В контексті запасів, які використовуються для інноваційної діяльності, такі завдання можуть виконуватися для перевірки ефективності їх використання або організації управління, але за умови існування критеріїв оцінки. Право на виконання таких завдань мають лише сертифіковані аудитори, що якісно відрізняє їх від консалтингових послуг та підвищує цінність підготовлених звітів. Разом з тим, для забезпечення ефективності інноваційної діяльності доцільним є використання потенціалу інших послуг та консультаційних (консалтингових) завдань, незважаючи на їх відмінності від завдань з надання впевненості [1, с. 75-81]. Процес консультування – це аналітичний процес, що в типових випадках вимагає комбінування дій, що відносяться до: вибору цілі, виявлення фактів, визначення проблем та можливостей, оцінки альтернатив, розробки рекомендацій, передачі результатів, реалізації та контролю виконання (в деяких випадках).

Незважаючи на розробку значної кількості методик перевірки запасів, вони потребують удосконалення з метою приведення їх у повну відповідність із вимогами конкретних Міжнародних стандартів в частині організаційних та

методичних положень.

Література:

1. Андрощук И. И. Задания по предоставлению прочей уверенности в системе аудиторских услуг: сущность, виды, отличительные характеристики. *Новая Экономика*. 2014. № 1 (63), апрель. С. 179-186.
2. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина I. URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C3.pdf (дата звернення: 01.09.2019).
3. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина II. URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C3.pdf (дата звернення: 01.09.2019).
4. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. Частина III. URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C3.pdf (дата звернення: 01.09.2019).
5. Статистичний збірник «Наукова та інноваційна діяльність України» / Державна служба статистики України. Київ, 2018. 178 с.

УДК 338.242.2

Романчук А.Л.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ОСОБЛИВОСТІ НЕФІНАНСОВОЇ (СОЦІАЛЬНОЇ) ЗВІТНОСТІ В ПРАКТИЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Нефінансова (соціальна) звітність – це інструмент соціально відповідального бізнесу, який надає інформацію про вплив компанії на суспільство, економіку та навколишнє середовище, описуючи діяльність компанії у відповідному суспільному контексті [1]. Сьогодні цей термін не має законодавчого обґрунтування в Україні, тому назва цих звітів містить ряд синонімічних назв, зокрема: «соціально відповідальна звітність», «соціальна і екологічна звітність», «звітність зі стійкого розвитку» тощо.

В наукових колах досі існує активна дискусія щодо даного терміну. Проте вже певні узгодженості серед вчених встановлено і вони стосуються інформації, яка повинна бути представлена у соціальній звітності, а саме: показники економічної, соціальної та екологічної діяльності. Певна група вчених намагається подати ці види інформаційних складників звітності в більш деталізованому вигляді [2, с. 51; 1, с. 6], а інші акцент роблять на укрупнені дані з орієнтацією на конкретних користувачів, для яких готується звітна форма [4, с. 223]. Сутність нефінансової звітності, і найголовніше, правильне її розуміння з боку керівництва вітчизняних підприємств, потребує чіткості в

розкритті всіх її методичних елементів (рис.1).

Рис. 1. Основні теоретико-методичні засади нефінансової звітності

Для українських компаній нефінансова звітність поки що знаходиться на етапі освоєння та покрокового впровадження. Не завжди зрозумілим є склад, структура та зміст основних розділів та показників, які повинні бути розкриті у звітах такого формату. Узагальнюючи думки науковців та практичний досвід міжнародних організацій, основні компоненти соціально-орієнтованої звітності розкрито на рис.2.

Основними проблемами, які постають перед вітчизняними підприємствами на шляху впровадження нефінансової звітності є: відсутність методологічної бази, недостатня розробленість інформаційних систем з оцінки нефінансових показників, зростання внутрішніх координаційних витрат на складання нефінансової звітності, визначення необхідного рівня деталізації

даних. Як показує статистика, станом на 01.01.2019 р. тільки 0,038% (400 підприємств) усіх підприємств мають статус соціально відповідальних компаній, підписавши Глобальний договір ООН [3]. Це мізерне значення, що вказує про лише зародження системи соціально відповідальної звітності.

Рис. 2. Інформаційна наповненість нефінансової (соціальної) звітності

Методологічна проблема нефінансової звітності полягає у відсутності єдиної регулюючої бази, застосуванні стандартів. Так, ряд організацій в світі пропонують використовувати розроблені ними стандарти складання соціальної звітності, однак лише деякі з цих стандартів широко використовуються в міжнародній практиці, набувши статусу міжнародних стандартів нефінансової звітності. Найбільш вживаними є стандарти GRI – Міжнародні стандарти зі сталого розвитку, розроблені Глобальною ініціативою із звітності.

Іншою проблемою, що постає перед вітчизняними підприємствами, є недостатній рівень прозорості та якості інформації нефінансової звітності. Більшість підприємств намагаються розкрити у звітності соціальної відповідальності виключно свої досягнення для зацікавлення потенційних партнерів та інвесторів. Підтвердженням тому є дослідження Центру «Розвиток

КСВ», які показують, що середній рівень відкритості компаній України склав 14% [3].

Ускладнюючим фактором у практичному впровадженні соціальної звітності є й важкість проведення перевірки її якості незалежним аудитом. Як засвідчують сьогоднішні реалії, соціальний аудит зводиться до контролю за дотримання трудового законодавства, а корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) не в повній мірі враховуються. Наявність нормативно-законодавчих обмежень не дозволяє аудиторам виконувати вимоги стандартів AA1000 і GRI у вираженні упевненості відносно прозорості КСВ, зокрема звіту з соціальних і екологічних проектів компаній.

Література:

1. Воробей В., Журовська І. Нефінансова звітність: інструмент соціально відповідального бізнесу. URL: <http://www.svb.org.ua/publications> (дата звернення: 10.10.2019).
2. Довга Т. Формування екологічної звітності сміттєпереробних підприємств. *Вісник КНУ ім. Т.Г. Шевченка*. 2016. № 143. С.50-53.
3. Розвиток КСВ в Україні у 2018 році. Прогнози на 2019 рік. Індекс прозорості компаній : *Центр «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності»* : веб-сайт. URL: [http://www.csr-ukraine.org/userfiles/file/zvit-last-2_\(4\).pdf](http://www.csr-ukraine.org/userfiles/file/zvit-last-2_(4).pdf) (дата звернення: 10.10.2019).
4. Хамідова О. М., Хамідова А. Ш. Складання соціальної звітності як важливий етап реалізації соціально-відповідального маркетингу підприємства галузі мінеральних добрив. *Економіка Крима*. 2016. № 2. С. 222-226

УДК 657

Савченко В.М.

кандидат економічних наук, професор
професор кафедри бухгалтерського обліку

Савченко О.С.

викладач кафедри бухгалтерського обліку

Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЗВИТОК СУЧАСНОЇ ОБЛІКОВОЇ ПАРАДИГМИ

Методологія формування фінансової звітності ґрунтується на обліковій теорії, що є загальноприйнятим, та спрямовано на інформаційне забезпечення економічним розвитком. Вибір облікової теорії та концепції її розвитку є основою методології та здійснюється в межах процесу управління бухгалтерським обліком. Безпосередньо впливає на вибір облікової теорії соціально – економічне середовище.

Більшість дослідників, як вітчизняних так і зарубіжних, визнають проблему недостатності обґрунтованості або взагалі відсутності сучасної облікової теорії (парадигми, концепції) що може бути покладена в основу розвитку методології. Мають місце різні концепції становлення нової що

облікової парадигми.

У процесі дослідження розвитку парадигми бухгалтерського обліку українські науковці висловлювали критичне ставлення до вибору економічної моделі для створення механізмів ринкової трансформації [1, с. 150]. У цьому зв'язку глобалізацію економіки пов'язували з посиленням інтересів власників крупного капіталу та орієнтацію на реалізацію інтересів цих власників при формуванні облікової методології, зокрема МСБО та МСФЗ.

Основою побудови ефективної облікової системи є її адекватність обраній економічній моделі розвитку економіки та суспільства. В цьому зв'язку облікові теорії розвиваються у світлі становлення та розвитку базової концепції інституціональної економічної теорії та концепції сталого розвитку.

Узагальнення літератури з проблематики класифікації облікових теорій привели до висновків:

- однією з облікових теорій (в межах персоналістичного напрямку) – є етична. Розвитком етичної облікової теорії в сучасних умовах є можливим визнати реалізацію концепції інтегрованої звітності, яка крім фінансових показників включає ще й соціальні і екологічні;
- різновидом матеріалістичної теорії вважають соціально-корпоративну теорію, що поєднує мікрорівень з деякими соціальними завданнями, які ставить суспільство перед адміністрацією підприємств у вигляді необхідності вирішувати екологічні проблеми і здійснювати соціальний захист різних груп населення;

Орієнтація економічної системи України на концепцію сталого розвитку, що передбачає узгодження соціальної, екологічної та економічної складових з метою задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь, зумовлює необхідність трансформації системи управління, і як наслідок зміну однієї з основних його складових – системи бухгалтерського обліку.

Інформаційна спрямованість бухгалтерського обліку зумовлюється запитом управління економікою підприємства, що функціонує в умовах певного соціально-економічного середовища. Саме це обумовлює необхідність вибору та зміст певної концепції бухгалтерського обліку та звітності, що покладено в основу прийнятої методології (на рівні державного регулювання обліку). У цьому зв'язку такий вибір має бути свідомим і вільним від волюнтаризму осіб, що мають безпосередній вплив на прийняття рішень. Вибір облікової теорії яку покладено в основу нормативної методології також обумовлено відповідною парадигмою соціально-економічного розвитку.

Література:

1. Легенчук С. Ф. Бухгалтерське теоретичне знання: від теорії до метатеорії : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2012. 336 с.

Седлухо О.В.

старший преподаватель кафедры экономики и управления

Курсова И.Я.

старший преподаватель кафедры экономики и управления

Белорусско-Российский университет

г. Могилев, Беларусь

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПРОДАЖ ОПТОВЫМ КЛИЕНТАМ ДЛЯ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

В данном исследовании представлены результаты проведенного анализа действующей ценовой политики торгового предприятия на примере ОАО «Бакалея Могилев». К важнейшим проблемам деятельности исследуемой организации, можно отнести медленный рост товарооборота. Так, розничный товарооборот предприятия увеличился на 3,5% в 2017 г. и 4,4% в 2018 г.; оптовый товарооборот сократился на 1,3% в 2017 г. и вырос на 3,3% в 2018 г. Также проблемой является невысокая прибыльность и низкая рентабельность работы ОАО «Бакалея Могилев».

В значительной мере решению этих проблем может способствовать проведение грамотной ценовой политики. В рамках важного элемента ценовой политики ОАО «Бакалея Могилев» должно использовать различные системы скидок для поощрения и привлечения покупателей и заказчиков продукции, которые позволят предприятию не только своевременно реализовывать имеющийся ассортимент товаров, но и стимулировать потребителей.

В связи с тем, что ООО «Бакалея Могилев» работает с клиентами, приобретающими оптовые партии предлагаемого товара, существует возможность разработки такой системы скидок, при которой сотрудничать выгодно и продавцу, и клиенту. В свою очередь, данные мероприятия позволят привлечь новых клиентов. За счет роста объемов реализации товаров ОАО «Бакалея Могилев» будет выгодно пересмотреть условия договоров с клиентами, делающими закупки, на предмет предоставления им скидки в зависимости от объемов закупки при условии длительного периода сотрудничества.

Конечной целью изменения ценовой политики ОАО «Бакалея Могилев» в части предоставления системы скидок является увеличение оборотного капитала, а также повышение эффективности деятельности предприятия по сбыту товаров постоянным клиентам, достижение предприятием максимальной прибыли. Основная задача при реализации данного мероприятия – правильный расчет размера скидок, позволяющий перекрыть потери ростом объема продаж товаров. Изначально предполагается, что назначение прогрессивной шкалы скидок, в первую очередь, спровоцирует рост продаж, то есть увеличение объема.

Исходя из экономического понятия прибыльности, полученная прибыль при цене со скидкой и выросшим объемом продаж должна быть не меньше (а

даже и больше), чем ожидаемая прибыль при ценах без скидок и существующем уровне продаж.

Необходимо учесть, что шкала скидок должна разрабатываться не для одного товара, а для целой категории товаров, объем реализации которых необходимо увеличить. Шкалу скидок можно применять как индивидуально, так и совокупно для всех клиентов. В таблице 1 представлено расчет новых объемов продаж при предоставлении скидок оптовым клиентам.

Таблица 1

**Расчет новых объемов продаж
при предоставлении скидок оптовым клиентам**

Показатель	Скидка				
	3%	5%	7%	9%	10%
Ожидаемый прирост прибыли, руб.	–	80	100	120	130
Валовая прибыль, руб.	958	1038	1058	1078	1088
Полная цена всего объема товара без скидок, руб.	7010	8898	10948	14069	16314
Закупочная цена всего объема товара, руб.	5842	7415	9123	11724	13595
Требуемый объем продаж по ценам со скидкой, руб.	6800	8453	10182	12803	14683
Отношение требуемого объема к текущему, %	–	24,3	49,7	82,3	116,0
Количество товара, кг. (на примере кондитерских изделий)	800	995	1198	1506	1727

При предоставлении скидки ОАО «Бакалея Могилев» клиенту в размере 7% требуемый объем продаж со скидкой должен быть не менее 10182 руб. Следовательно, покупатель может рассчитывать на скидку в размере 7%, если увеличит закупки товара минимум на 49,7%.

При предоставлении скидки ОАО «Бакалея Могилев» клиенту в размере 9% требуется повысить прибыль на 120 руб., поэтому покупатель должен приобрести товаров как минимум на сумму 12803 руб. Следовательно, покупатель может рассчитывать на скидку в размере 10%, если увеличит закупки товара минимум на 82,3%.

При предоставлении скидки ОАО «Бакалея Могилев» клиенту в размере 10% требуется повысить прибыль на 130 руб. на предлагаемый объем товара – 14683 руб. Таким образом, если клиент ОАО «Бакалея Могилев» захочет скидку в размере 10%, то объем закупаемого товара должен вырасти на 116%, что позволит сделать такое сотрудничество взаимовыгодным.

Внедрение прогрессивной шкалы скидок потребует введения нового пакета «1С-Бухгалтерия: Торговля и склад» и обучения персонала.

Компонент пакета «1С-Бухгалтерия: Торговля и склад» вводит данные о покупках также в контур «1С-Бухгалтерия» и тем самым автоматизирует бухгалтерский учет.

Стоимость организации внедрения прогрессивной шкалы скидок составит:

- дополнительная компонента пакета «1С-Бухгалтерия: Торговля и склад» – 500 руб.; программа «Дисконт» – 200 руб.; ридер (2 шт. по 180 руб.) – 360 руб.
- обучение менеджеров по работе с клиентами по обращению с новым программным обеспечением и с ридером займет 8 часов, затраты составят 5 руб./час. Первоначально планируется обучение 3 человека. Таким образом, затраты на обучение персонала будут равны: 5 руб./час. × 8 часов × 3 человека = 120 руб.

Итого затраты составят: $3 = 500 + 200 + 360 + 120 = 1180$ руб.

Изменение основных экономических показателей, которые произойдут вследствие принятых мер, представлены в таблице 2. Расчет сделан на примере предоставления клиентам скидки в размере 5% (пропорционально расчетам таблицы 1).

Таблица 2

**Изменение экономических показателей ОАО «Бакалея Могилев»
по результатам предоставления скидок оптовым клиентам**

Показатель	До мероприятий (данные за 2018 г.)	После проведенных мероприятий	Изменения	
			Абсолютное, ±	Относительное, %
Выручка, тыс. руб.	27435	27770	+335	101,2
Себестоимость, тыс. руб.	22365	22574	+209	100,9
Валовая прибыль	5070	5196	+126	102,5
Прибыль от реализации	516	640	+124	124,0
Рентабельность реализованных товаров, %	2,31	2,83	+0,52	–
Рентабельность от продаж, %	1,88	2,30	+0,42	–

Как видно из таблицы 2, после проведения мероприятий по предоставлению скидок оптовым клиентам, выручка от реализации увеличится на 335 тыс.руб. или 101,2% к уровню периода до проведения мероприятия; валовая прибыль станет на 209 тыс.руб. выше (102,5%), а прибыль от реализации – на 126 тыс.руб. (124%). Кроме того, с учетом роста объемов реализуемой продукции происходит рост рентабельности реализованных товаров ОАО «Бакалея Могилев» на 0,52%, а рентабельности от продаж – на 0,42%.

Седлухо О.В.

старший преподаватель кафедры экономики и управления

Рубанова Н.В.

старший преподаватель кафедры экономики и управления

Белорусско-Российский университет

г. Могилев, Беларусь

АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЦЕНОВОЙ ПОЛИТИКИ ТОРГОВОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Целью ценовой политики организации является: завоевание как можно более высокой доли рынка; максимизация прибыли, обеспечение рентабельности; обеспечение сбыта. Проанализируем ценовую политику торгового предприятия на примере ОАО «Бакалея Могилев». Первым этапом следует определить, какие ценовые стратегии использует предприятие.

При начале продаж нового вида продукции и реализации ее на рынке ОАО «Бакалея Могилев» использует стратегию «снятия сливок». Подобное ценообразование получило название «премиального ценообразования». Предприятие к цене товара добавляет некую «премию» (как правило, 10-15%, иногда до 20%) за его новизну, качество, дизайн.

За последние годы такая стратегия ценообразования применялась к соли пищевой морской «Salero» йодированной, добавке комплексной пищевой для мясной продукции «Смесь посолочно-нитратная», приправам «Универсальная плюс», «Смесь перцев», изделиям из мяса индейки, полотенцам бумажным белым с глубоким тиснением двухслойным, салфеткам бумажным сервировочным «Rita». В этом случае при реализации таких товаров, только появившихся на рынке, ОАО «Бакалея Могилев» заведомо устанавливает более высокие цены на них. После того как происходит насыщение рынка данной продукцией (либо появляется зарубежная аналогичная продукция или товары-заменители) ОАО «Бакалея Могилев» вынуждено снижать цену на данные товары, тем самым появляется возможность расширения сбыта и привлечения новых сегментов покупателей. В результате в каждом сегменте ценового рынка предприятие достигает максимального объема сбыта.

Основной для ОАО «Бакалея Могилев» является стратегия дифференцированного ценообразования, а именно, ценовая стратегия периодических скидок, которая подразумевает:

- дифференциацию цен в зависимости от временного фактора (примерами такой стратегии являются акции, которые проводятся к праздничным датам и юбилеям самого предприятия в розничной фирменной сети предприятия). Основной принцип такой стратегии заключается в том, что покупатели и клиенты могут заранее спрогнозировать время и характер снижения цен;
- дифференциацию цен в зависимости от способа сбыта (цена для оптовых покупателей и в розничной продаже отличаются между собой).

ОАО «Бакалея Могилев» также применяет стратегию ценообразования, которая заключается в следовании за лидером. На могилевском оптовом рынке эта стратегия не применяется, т.к. ОАО «Бакалея Могилев», наряду с ТУП «Могилевская межрайбаза», является лидером на рынке оптовых продаж г. Могилева. На розничном рынке ОАО «Бакалея Могилев» следует за крупнейшими сетевыми розничными торговыми организациями – сетью «ПерекрестОК», ООО «РольфТрэйд», сетью «Евроопт», ООО «Евроторг», которым принадлежит более 30% могилевского торгового розничного рынка продовольственных товаров; данные предприятия продают те же виды продовольственных товаров, но только более широкого ассортимента.

Дифференцированная стратегия ценообразования для товаров из-за границы предполагает прибавку к ценам, действующим для аналогичных белорусских товаров процента добавки, определяемого в зависимости от добавочных затрат ОАО «Бакалея Могилев» на конкретном рынке. Так, при реализации продукции от производителей из Российской Федерации к «белорусской» цене добавляется 5-10% (в зависимости от географического расположения российского региона); товаров из стран Прибалтики – 15%, из стран СНГ (кроме России) – 10-15%; из стран Европейского союза и других стран дальнего зарубежья – 20-25%.

Таким образом, ценовая политика, применяемая на ОАО «Бакалея Могилев», характеризуется рядом особенностей. Прежде всего, это деление ценовой политики на разрабатываемую для товаров от внешних и внутренних производителей. Хотя базой для формирования цен является стоимость их закупки у производителей и поставщиков.

Плановые цены на реализуемые рассматриваемым торговым предприятием товары формируются на основе плановой стоимости согласно заранее заключенным контрактам, плановой рентабельности, а также всех видов налогов и неналоговых платежей из выручки. Оптовые цены формируются на условиях франко-станция отправления и франко-склад назначения.

Цены могут быть изменены в случае повышения (снижения) цен контрактов, цен на энергоресурсы и других факторов, повлиявших на изменение затрат на производство и реализацию этих товаров, а также при изменении налогового законодательства Республики Беларусь.

Такая ценовая политика, используемая на предприятии, если исходить из анализа основных показателей реализации всех видов продукции, полностью оправдывает себя, так как позволяет ежегодно увеличивать выручку, товарооборот и прибыль от реализации, что в нынешних сложных экономических реалиях Республики Беларусь, является безусловной заслугой специалистов и руководства предприятия.

В поисках направлений улучшения деятельности ОАО «Бакалея Могилев» тщательно анализирует деятельность конкурентов и предприятий, являющихся лидерами в отрасли оптовой и розничной торговли как в г. Могилеве и Могилевской области, так и в других регионах Беларуси.

На основании изучения цен ОАО «Бакалея Могилев» и его основных

конкурентов – ТУП «Могилевская Межрайбаза», ГП «Могилевское райпо» на такую товарную группу как водка и ликеро-водочные изделия, пришли к выводу, что цена на рассматриваемую ассортиментную группу ниже у анализируемой организации. Причина этого заключается в установлении более низкой торговой надбавки и низких издержках на доставку готовой продукции.

Оценка эффективности ценовой политики ОАО «Бакалея Могилев» основывается на анализе динамики выручки от реализации, прибыли и рентабельности предприятия (таблица 1).

Таблица 1

Эффективность управления ценовой политикой в ОАО «Бакалея Могилев»

Критерий эффективности	Значение показателя			Темп роста (%)	
	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2017 г. к 2016 г.	2018 г. к 2017 г.
Выручка от реализации, тыс. руб.	27355	27072	27435	99,0	101,3
Прибыль от реализации, тыс. руб.	543	493	516	90,8	104,7
Чистая прибыль, тыс. руб.	16	92	126	575,0	137,0
Рентабельность реализованной продукции, %	2,34	2,17	2,31	92,7	106,5
Рентабельность продаж, %	1,98	1,82	1,88	91,9	103,3

Так, по результатам 2017 г. все показатели, рассмотренные в таблице 1, оказались ниже, чем в 2016 г. Исключение составляет чистая прибыль, но на ее уровень воздействует не только ценовая политика, проводимая ОАО «Бакалея Могилев», но и другие источники доходов, не связанные с установленными на реализуемые товары ценами (в отличие от выручки от реализации, прибыли от реализации и рентабельности, величина которых напрямую зависит от уровня цен на товары).

В последние годы в структуре товарооборота ОАО «Бакалея Могилев» не происходило значительных изменений. На протяжении 2016-2018 гг. ведущее место занимала ассортиментная группа «табачные изделия», доля которой составляла более 30%. Второе место в товарообороте предприятия занимали алкогольные изделия – от 21,4% до 21,6%. Также значителен был товарооборот по группе «сахар и соль» – 17,5% в 2016-2017 гг. и 17,3% в 2018 г.

Основная особенность системы ценообразования ОАО «Бакалея Могилев» – дифференцированное ценообразование на товары от белорусских и зарубежных производителей. Такая ценовая политика, используемая на предприятии, полностью оправдывает себя, так как позволяет ежегодно увеличивать выручку, товарооборот и прибыль от реализации как в розничной, так и в оптовой торговле.

СТРАТЕГИЯ ВЫХОДА НА ВНЕШНИЕ РЫНКИ БЕЛОРУССКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ ЛЕГКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

Данное исследование посвящено изучению проблемы выхода белорусских предприятий лёгкой промышленности на зарубежный рынок на примере ЗАО «Свитанок». Для решения данной проблемы необходимо проанализировать особенности деятельности предприятия, выявить его «сильные» и «слабые» стороны. Так же необходимо проанализировать зарубежный рынок и выяснить, какой рынок более благоприятен. И только после указанных действий можно будет определить, какую стратегию выхода на зарубежный рынок необходимо предпринять.

Актуальность исследования заключается также и в том, что в условиях изменения социально-экономических отношений в Республике Беларусь одной из важных проблем, которую необходимо решить, является организация максимально эффективного взаимодействия предприятий с участниками международного рынка.

Сегодня «Свитанок» одно из ведущих предприятий в Республике Беларусь по производству детской одежды, промышленный потенциал которого составляет около 400 тыс. изделий в год. Продукция, выпускаемая предприятием, имеет хорошую репутацию на рынках Республики Беларусь и России.

Анализ основных экономических показателей деятельности предприятия за 2017-2018 гг. показал, что объем производства продукции возрос на 38,34%, себестоимость продукции снизилась на 12,13%, объем экспорта вырос на 3,6%.

Применяя методику «SWOT»-анализ факторов, оказывающих влияние на успешность продвижения продукции предприятия, определены следующие сильные и слабые стороны, возможности и угрозы:

- сильные стороны – достаточно широкий ассортимент выпускаемой продукции; высокое качество готовых изделий; разветвленная сеть розничной торговли в Республике Беларусь.
- слабые стороны – отсутствие системных рекламных мероприятий; ограниченные финансовые возможности; неразвитая собственная товаропроводящая сеть (представительства в России, Украине и т.д.);
- возможности – использование новых методик продвижения товара на региональные рынки; совершенствование уровня качества продукции; снижение себестоимости производства продукции; дальнейшее развитие

собственной товаропроводящей сети на территории Беларуси и России;

- угрозы – дальнейшее нарастание конкурентного давления; увеличение количества импорта из Китая, Турции и т.д.; сужение отдельных секторов товарного рынка.

У предприятия разработан свой сайт. Наиболее популярными поисковыми запросами являются: «Артус» - 55,8%; «Артус детская одежда» - 20,4%; «Artus-kids.by» - 17,3%; «Артус Орша» - 3,2%. Таким образом, в сознании покупателя предприятие и производимая продукция прочно ассоциируется с названием торговой марки.

Произведя анализ экспортной деятельности, мы выяснили, что 10% от объёма производства отгружается на территории России. Изучив деятельность предприятия по объёму производства и сбыту продукции на внутреннем и внешнем рынках было выявлено, что существуют резервы для расширения объёма производства за счёт не использованных мощностей.

Реализация стратегии является самой трудной и длительной задачей для всего предприятия. Эффективность реализации стратегии требует соответствующей внутренней организации производителей, больших организационных возможностей, тактики, политики предприятия, стимулирования работников, управления по целям и бюджетам.

В нашем случае необходимо анализировать белорусский, российский, китайский и турецкий рынки. Оценивать успешность проникновения на внешние рынки предприятия-производителя необходимо по каждому типу рынка в отдельности. Анализ проводился при дополнительном определении максимальных и минимальных значений показателей успешности.

На основе анализа выявляются преимущества и недостатки по каждому комплексному фактору на отдельном рынке, что позволяет предприятию выработать необходимые маркетинговые решения по улучшению работы на региональных рынках и предпринять решительные действия по устранению выявленных недостатков.

На основании полученных данных был сделан вывод, что анализируемому предприятию целесообразно выходить на российский рынок, так как требования на рынках России и Беларуси более близки, в то время как стандарты на китайском и турецком рынках отличаются.

Рынок одежды для детей и подростков Российской Федерации является одним из наиболее емких, привлекательных и одновременно высоко конкурентным. Конкуренция на данном региональном рынке все более обостряется. Фактором, увеличивающим конкурентную борьбу, является вступление России в ВТО, что значительно увеличивает поступления импортной продукции. Кроме китайских производителей, уже турецкие и среднеазиатские компании начали создавать свои представительства в российских городах и диверсифицировать свою экспортную деятельность.

Далее, применяя методiku SWOT-анализа, мы сравнили предприятие с предприятиями Российской Федерации, которые занимаются производством детской одежды. Основными такими предприятиями на рынке России являются: OLDOS, OVAS, ОРБИ, ООО «Ариадна-96», ТМ Crockid (Крокид) и

другие производители (мелкие частные фирмы и индивидуальные предприниматели) – таблица 1.

Таблица 1

Сравнительная характеристика позиций «Свитанок»
и конкурентов на внешнем рынке *

Область сравнения	Внешний рынок					
	«Свитанок»	OLDOS	OVAS	ОРБИ	ООО «Ариадна-96»	ТМ Crockid (Крокид)
Реклама	3	5	5	5	4	4
Организация продаж	4	5	5	5	4	5
Качество продукции	5	5	5	5	5	5
Ассортимент	4	5	5	5	5	4
Цены	4	4	5	5	4	4
Имидж	3	5	5	5	4	4
Итого:	23	29	30	30	26	26

* Оценка производится по 5-ти балльной шкале

Источник: данные предприятия

Проанализировав полученные данные, были сделаны выводы, что возможным партнёром для предприятия «Свитанок» является российское предприятие ООО «Ариадна-96», так как данное предприятие наиболее близко по характеристикам к исследуемому предприятию. Иные рассматриваемые предприятия имеют более высокие характеристики и для них партнёрство с «Свитанок» не будет являться целесообразным.

В качестве способа партнёрства предлагается метод посредничества как наиболее целесообразный. И как вид посредничества – совместное предприятие, поскольку ни одно из предприятий не согласится быть поглощённым другим.

Учитывая всё вышеизложенное можно сказать, что предложенный нами метод совместного предприятия является более целесообразным и в будущем сможет помочь предприятию «Свитанок» и другим белорусским предприятиям выйти на зарубежный рынок.

СУБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ІНТЕГРОВАНИХ СТРУКТУР АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Забезпечення національної безпеки держави у сучасних умовах є одним із найголовніших завдань суспільства [1]. У цьому зв'язку одним з пріоритетних напрямів є гарантування продовольчої безпеки країни, що можливо досягнути шляхом створення сучасного конкурентоспроможного агропромислового виробництва. Проте, для цього необхідна державна фінансова підтримка розвитку аграрного сектору економіки [3].

Основними формами державної фінансової підтримки розвитку сільського господарства в Україні є:

- непряма державна підтримка (надання податкових пільг);
- пряма державна підтримка (бюджетні асигнування, бюджетні позики).

Проте, для суб'єктів господарювання є необхідним знати як ними скористатися. Так, податкове законодавство України на сьогодні є одним із найбільш складних у правовій системі України. Крім того, спостерігається тенденція щодо його нестабільності. Зрозумілість норм та положень податкового законодавства є необхідною передумовою його життєздатності та прийняття до застосування всіма суб'єктами правовідносин, що виникають у процесі оподаткування.

Для роз'яснення норм Податкового кодексу та практики його застосування у кожному органі Державної фіскальної служби створено постійно діючі консультаційні центри. Питання надання податкових консультацій та їх статус визначено ст. 52 та ст. 53 Податкового кодексу України [2].

За зверненням платників податків контролюючі органи надають їм безоплатно індивідуальні податкові консультації з питань практичного застосування окремих норм податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, протягом 25 календарних днів, що настають за днем отримання такого звернення даним контролюючим органом.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику проводить періодичне узагальнення індивідуальних податкових консультацій, а також аналізує обставини, що свідчать про неоднозначність окремих норм податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, шляхом надання узагальнюючих податкових консультацій, які затверджуються наказом цього органу.

Узагальнюючі податкові консультації підлягають оприлюдненню на

офіційному веб-сайті центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову та митну політику, протягом п'яти календарних днів з дня їх надання.

Крім податкових консультацій, органи ДФС надають податкові роз'яснення.

Податкові роз'яснення окремих положень податкового законодавства надаються в порядку, який визначений Кабінетом Міністрів України, виходячи із принципів оподаткування, викладених у Податковому кодексі України, та економічного змісту податку, збору (обов'язкового платежу), який розглядається.

Платник податків має право безоплатно отримати будь-яке податкове роз'яснення, у тому числі надане іншому платнику податків з питання, що розглядається (із дотриманням правил комерційної або банківської таємниці), у строки, передбачені для надання відповіді на звернення громадян до органів державної влади, установлені законом.

Крім того кожен підприємець постійно стикається з низкою питань, які потребують вирішення. В процесі своєї діяльності суб'єкти господарювання вимушені враховувати такі риси, притаманні суто сільському господарству, як: використання у господарських процесах рослин і тварин в якості предметів праці; засилля земельних відносин, адже земля – основний засіб виробництва; сезонність виробничих процесів; значний вплив природних, непідконтрольних впливу людини, факторів на кінцевий результат діяльності і т.д. Все це призводить до необхідності застосування нових організаційно-правових форм діяльності у сфері аграрного бізнесу.

З одного боку такий шлях розвитку є закономірним. З іншого, беручи до уваги багато внутрішніх проблем вказаного сектору економіки (неконкурентні зарплати, низька економічна культура керівництва) маємо ситуацію, коли виникає попит на висококваліфікованих юристів, менеджерів та економістів. Цей попит, об'єктивно, підприємства не в змозі задовольнити через вказані проблеми.

Для потенційних споживачів інформації це означає аналіз зарубіжного досвіду у сфері консультаційних послуг та адаптацію існуючих моделей до реалій української економіки. За методичної підтримки державних служб, а також за часткового фінансування державним бюджетом державні та приватні органи надають консультаційні та інформаційні послуги всім зацікавленим суб'єктам сільськогосподарського ринку. Найбільш прийнятною, на нашу думку, є ситуація, коли консультаційні служби створюються одночасно на базі університетів та окремих консультаційних відділів великих аграрних підприємств. За такого підходу одразу вирішуються три питання: фінансування (здебільшого, грантове), теоретичного супроводження (завдяки широкому залученню спеціалістів провідних навчальних установ країни), практичного супроводження (завдяки багатому досвіду найуспішніших підприємств). Наразі ж, найбільш розповсюдженою в Україні організаційною формою консультаційних служб є дорадчі служби.

У масштабах Кіровоградського регіону найбільш значущою організацією

цього виду діяльності є громадська організація «Кіровоградська обласна сільськогосподарська Дорадча служба», що була створена ще у 1999 р. Сьогодні вона є суб'єктом малого підприємництва та має статус неприбуткової організації.

Дорадча служба постійно співпрацює з регіональними фахівцями у сфері сільського господарства, зокрема: службовцями Державної фінансової служби, обласної та районної адміністрацій міста, науковими експертами з теоретичних і практичних питань. Проте, існуюча сьогодні практика свідчить про недосконалість механізму отримання консультації та роз'яснення як працівниками державної фіскальної служби так і дорадчою службою.

На сучасному етапі більшість малих та середніх підприємств, незважаючи на задовільне кадрове забезпечення фінансово-економічного відділу, на практиці стикається з низкою проблем, які пов'язані як із специфікою аграрного виробництва, так і з територіальною віддаленістю. Тому вважаємо доцільним створення інноваційно-інтегрованих структур в склад яких входили б суб'єкти господарської діяльності, науки і інших установ на регіональному рівні. Так, при включенні у склад інноваційно-інтегрованої структури Громадської організації «Кіровоградська обласна сільськогосподарська дорадча служба» аграрні підприємства зможуть отримувати консультації та роз'яснення (у тому числі і податкові) централізовано. Громадська організація «Кіровоградська обласна сільськогосподарська дорадча служба» має у своєму кадровому забезпеченні висококваліфікованих спеціалістів і може у централізованому порядку отримувати податкові консультації та роз'яснення у відповідних фіскальних органах та надавати економічне та правове супроводження суб'єктам господарювання.

Література:

1. Левченко О. М., Ткачук О. В., Царенко І. О. Соціально-економічні передумови забезпечення національної безпеки в умовах глобалізації. *Економіка і регіони*. 2018. № 1. 37-46. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/econrig> (дата звернення: 15.10.2019)
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 15.10.2019)
3. Шалімова Н. С. Оцінка обсягів державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та урахування пріоритетів регіонального розвитку при її отриманні. *ScienceRise*. 2017. № 5(2). 12-17. URL: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/text> (дата звернення: 15.10.2019)

Скрипник М.Є.
кандидат економічних наук
старший викладач кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ОБЛІК ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ЗА ЦЕНТРАМИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Основною метою підприємницької діяльності є отримання прибутку. В обліковій інформаційній системі підприємства показник прибутку формується в податковому, фінансовому й управлінському обліку. При цьому порядок формування прибутку в податковому і фінансовому обліку регламентується нормативними актами України. В управлінському обліку показник прибутку визначається відповідно до положень, встановлених самим підприємством, виходячи з галузевих особливостей, специфіки діяльності, тривалості операційного циклу, повноважень персоналу, який приймає рішення.

Проблеми становлення й удосконалення управлінського обліку постійно знаходяться в сфері інтересів вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Л.В. Нападовська, С.Ф. Голов, М.Г. Чумаченко, С.Б. Бабаджанов, П.С. Безруких, В.Д. Новодворський, В.Ф. Палій, Я.В. Соколов, В.І. Ткач, А.Д. Шеремет, К. Друрі, Е. Майєр, Р. Манн, Т. Скоун, Р. Ентоні, Дж. Ріс, Ч.Т. Хорнгрен, Д. Шим, А. Яругова та інші.

Порядок ведення і методика управлінського обліку результатів діяльності за центрами відповідальності підприємства залежить від обраного варіанта взаємозв'язку його даних з даними фінансового обліку. Вивчення практики обліку витрат показало, що автономна система організації управлінського обліку найбільше відповідає предметній спеціалізації виробництва. Запропонована нижче модель подібної системи розроблена на підставі облікових даних. Для організації автономної системи управлінського обліку за центрами відповідальності можна використовувати вільні шифри рахунків. Нами запропоновано використовувати такі рахунки, як: рахунок 29 «Витрати центрів відповідальності»; рахунок 78 «Внутрішні розрахунки».

Повна автономія управлінського і фінансового обліку безумовно припускає дублювання тих самих операцій у цих двох системах. Розглянемо яким чином в цих умовах дотримуються одного з основних елементів методу бухгалтерського обліку – документування. Як відомо, будь-який запис в обліку здійснюється на підставі первинного документу. В результаті ми дійшли до висновку, що при повністю автономній організації фінансового та управлінського обліку необхідно ввести спеціальні внутрішні документи, що могли б стати підставою для визначення і відображення в управлінському обліку результатів діяльності центрів відповідальності.

Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми є введення внутрішньої чекової системи розрахунків. Внутрішні чеки, так само, як і банківські,

використовуються в якості своєрідного платіжного документу. Особливістю такого документу є те, що сфера його використання обмежена тільки розрахунками між структурними підрозділами підприємства.

Такими чеками центр відповідальності може оплатити всі свої витрати, пов'язані з отриманням матеріальних цінностей і послуг сторонніх підприємств. У свою чергу за чеками інших структурних підрозділів і адміністрації підприємства центр відповідальності може відшкодувати свої витрати, пов'язані з випуском продукції, що є для нього готовою. Крім того центри відповідальності й адміністрація підприємства можуть оформляти чеками розрахунки з внутрішньовиробничих штрафних санкцій за порушення своїх договірних зобов'язань, які призвели до економічних втрат однієї зі сторін.

На ці ж операції у фінансовому обліку складаються звичайні первинні документи затверджених типових форм. У зв'язку з цим при введенні чекової системи внутрішніх розрахунків варто чітко розмежувати функції чеків і первинної документації.

На підставі внутрішніх розрахункових чеків, виписаних центрами відповідальності службам і відділам адміністрації, в системі автономного управлінського обліку результатів їх діяльності відображаються витрати і заборгованість перед адміністрацією. В управлінському обліку при здійсненні подібних операцій складається запис по дебету рахунку 29 «Витрати центрів відповідальності» за відповідними субрахунками і кредиту рахунку 78 «Внутрішні розрахунки» за субрахунком «Адміністрація підприємства».

У результаті по дебету рахунку 29 «Витрати центрів відповідальності» кожного структурного підрозділу утворюється сума його витрат, пов'язана з придбанням сировини і матеріалів, комплектуючих виробів, інструментів, паливно-енергетичних ресурсів, використанням основних засобів (амортизація).

По дебету рахунку 29 «Витрати центрів відповідальності» формується також комплекс витрат, пов'язаних з управлінням центром відповідальності. Особливістю обліку цього виду витрат, як уже відзначалося вище, є те, що подібні витрати відшкодовуються центрам відповідальності тільки в межах затвердженого нормативу.

Загальна сума витрат, сформована відповідним центром відповідальності, списується з кредиту рахунку 29 «Витрати центрів відповідальності» у дебет рахунку 78 «Внутрішні розрахунки» за тим же центром. На рахунку 29 «Витрати центрів відповідальності» при автономній системі організації обліку результатів діяльності структурних підрозділів, на наш погляд, сальдо повинно залишатися тільки в тому випадку, якщо незавершене виробництво має значні обсяги і розміри його мають значне коливання по окремим обліковим періодам. В протилежному випадку для зниження трудомісткості облікових робіт варто списувати усі витрати. Сальдо по рахунку 29 «Витрати центрів відповідальності» у цьому випадку відсутнє.

Сума прямих матеріальних витрат центру відповідальності поділяється між завершеною і не завершеною обробкою продукцією. Усі прямі матеріальні витрати і є сумою витрат у незавершеному виробництві, що відображається як кінцеве сальдо по рахунку 29 «Витрати центрів відповідальності».

Рахунок 78 «Внутрішні розрахунки» по кожному структурному підрозділу пропонується як основний рахунок, на якому і виявляється результат його діяльності. Для виявлення такого результату за кредитом рахунку 78 «Внутрішні розрахунки» відображається виручка відповідного центру відповідальності. Сума виручки повинна бути розрахована виходячи з внутрішніх трансферних цін. Різниця між сумою витрат, відображених за дебетом рахунку 78 «Внутрішні розрахунки» і сумою виручки, відображеної за кредитом цього рахунку є дохід даного центру відповідальності. Із суми цього доходу колектив відповідного центру буде нараховувати заробітну плату і премії за результатами роботи своїм працівникам.

Отже, вищевикладене дозволяє зробити висновок, що в системі обліку результатів діяльності центрів відповідальності порівняння даних фінансового та управлінського обліку за допомогою рахунків екранів при повній їх автономії навряд чи можливе. І дійсно, при настільки різній мотивації облікових робіт і настільки різної методології формування облікових показників навряд чи можливо забезпечити співставність даних фінансового та управлінського обліку.

Цей висновок можна обґрунтувати наступними найбільш значними розбіжностями в методології цих видів обліку при формуванні в управлінському обліку результатів діяльності центрів відповідальності:

- прямі трудові витрати у фінансовому обліку відображаються за даними первинних документів на оплату праці і розраховуються виходячи із діючих норм і нормативів, а також діючих доплат і системи преміювання;
- витрати загальновиробничого призначення у фінансовому обліку відображаються на підставі первинних документів, що підтверджують їх формування. В управлінському обліку при формуванні результатів діяльності центрів відповідальності витрати загальновиробничого призначення відображаються за нормативною сумою. В результаті у фінансовому обліку формується фінансовий результат, який враховує усі фактичні витрати підприємства, а в управлінському кожен центр відповідальності одержує стимул до економії на сумі загальновиробничих витрат;
- сума витрат у фінансовому обліку відображається виходячи з фактичної собівартості того чи іншого виду ресурсів. В управлінському обліку первинні витрати відображаються на підставі даних внутрішніх розрахункових чеків і на підставі розцінки їх за трансферними цінами, які можуть містити в собі дохід такого центру відповідальності, як служба постачання.

Література:

1. Голов С. Ф. Проблеми та перспективи реформування бухгалтерського обліку в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2011. № 11. С. 15-23.
2. Нападовська Л. В. *Управлінський облік*. Київ : Книга, 2004. 544 с.
3. Скрипник Н. В., Скрипник М. Є. Роль та місце управлінського обліку в системі управління підприємством. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2011. № 4. С. 364-368.

4. Чумаченко М. Г. Управлінський облік в Україні. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2001. № 6. С. 43-47.

УДК 657.47

Скрипник Н.В.

кандидат економічних наук
доцент кафедри обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
м. Чернівці, Україна

ВИТРАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА: ПРОБЛЕМИ ВІДОБРАЖЕННЯ В ОБЛІКУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Процес обліку витрат діяльності залежить від багатьох факторів і, насамперед, від організаційної структури підприємства та інформаційної системи управління. Ресторанне господарство є сферою виробничо-торговельної діяльності, в якій виготовляють і продають продукцію власного виробництва та покупні товари, як правило, призначені для споживання на місці. Підприємства цієї галузі виготовляють, доготовляють та продають кулінарну продукцію, булочки, борошняні кондитерські вироби, тощо.

Шляхи пошуку альтернативних методів в сфері відображення витрат як підгрунтя економічної стабільності підприємства являє собою основне завдання підприємств ресторанного бізнесу.

Особливістю ціноутворення в ресторанному господарстві є те, що в розрахунок ціни вироблених готових виробів і страв беруть тільки сировинну (матеріальну) складову за нормами сировини зі збірників рецептур. Жодні інші витрати в калькуляційній карті не відображаються [1].

Це означає, що до складу собівартості одиниці готової продукції не входять ні прямі витрати на оплату праці, ні загальновиробничі витрати. Покрити накладні витрати закладу ресторанного господарства і забезпечити прибуток покликана торгова націнка.

Вивчення сучасної організації обліку показало, що на підприємствах ресторанного господарства застосовують підхід до обліку витрат, який склався традиційно. В коморі товарні запаси у вигляді продуктів харчування для подальшої обробки у виробництві (сировина) та у вигляді товарів для подальшого продажу обліковуються на рахунку 28 «Товари». Надалі сировину після передачі у виробництво обліковують на рахунку 23 «Витрати виробництва». Інші витрати, які мають місце при виготовленні та реалізації продукції і товарів, обліковують на рахунках 92 «Адміністративні витрати» та 93 «Витрати на збут».

У даний час методичні рекомендації визначають принципи традиційного варіанту. Проте, в економічній літературі в теоретичному аспекті все більше

привертається увага до необхідності впровадження відокремленого обліку виробничих витрат.

Усе вищесказане потребує за сучасних умов не лише теоретичного, але й практичного удосконалення методики обліку витрат та калькулювання собівартості продукції в системі фінансового та управлінського обліку підприємств ресторанного господарства.

На підставі проведених досліджень можна зробити висновок, що наведені точки зору, відносно обліку сировинних ресурсів, можна згрупувати за такими двома напрямками:

- перший – облік сировини на рахунку 28 «Товари»;
- другий – облік сировини на рахунку 201 «Сировина і матеріали».

Слід погодитись, що остання точка зору є логічною та найточніше визначає принципи обліку сировини, тому що цей вид ресурсів є різновидом запасів, які в подальшому підлягають обробці з метою виготовлення продукції, і не можуть бути показані на рахунку товарів, котрі повинні підлягати подальшій реалізації.

Приблизниками першого напрямку витрати виробництва не відокремлено в обліку від загальної суми витрат операційної діяльності [4; 5], тому вони враховуються у їх складі. Методичні рекомендації щодо впровадження національних положень (стандартів) бухобліку у сфері громадського харчування і побутових послуг, гармонізованих з міжнародними стандартами, не наводять чітких варіантів щодо відображення в обліку витрат виробництва в підприємствах ресторанного господарства [3].

Другою групою вчених витрати виробництва відокремлено [6; 7]. Цікавим, на наш погляд, є варіант поданий Бутинцем Ф.Ф. та іншими [5], тому що розглядається два напрями з приводу розв'язання даного завдання. Згідно з першим, запропоновано обліковувати витрати виробництва без використання рахунку 91 «Загальновиробничі витрати» такими бухгалтерськими проведеннями: Дебет 23 – Кредит 281, 66, 65, 685, 47, 13. Згідно іншого варіанту, рекомендовано використання рахунку 91 «Загальновиробничі витрати». Авторами зазначено, що невеликі підприємства, які використовують нормативні ціни можуть вести рахунок 91, на якому відображають заробітну плату працівникам виробництва та інші непрямі виробничі витрати. При такому варіанті в обліку пропонується використовувати наступні проведення: Дебет 91 – Кредит 66, 65, 131 та ін. і Дебет 23 – Кредит 91 на суму розподіленої частини загальновиробничих витрат.

Результати дослідження практики діяльності свідчать, що на сьогодні підприємства ресторанного господарства на рахунку 90 «Собівартість реалізації» (субрахунок 902 «Собівартість реалізованих товарів») узагальнюють інформацію про собівартість реалізованих покупних товарів та продукції власного виробництва. При цьому на рахунку 92 «Адміністративні витрати» відображаються загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства. На рахунку 93 «Витрати на збут» відображають витрати, пов'язані зі збутом (реалізацією, організацією споживання, продажем) продукції (товарів, робіт, послуг). На наш погляд, таке відображення витрат

суперечить логіці та є економічно некоректним, тому що основні виробничі витрати не можуть бути визначені як збутові або інші операційні.

Вважаємо діючий порядок відображення прямих витрат неправомірним, оскільки в цьому випадку представлені бухгалтерські записи не проводяться через рахунок 23 «Виробництво», що не відповідає його економічному змісту та сутності прямих витрат як елемента виробничої собівартості.

Згідно з другим напрямом, витрати виробництва відокремлені від інших витрат операційної діяльності (не використовуються у практичній діяльності).

В Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [2] наведено перелік підприємств, витрати на виробництво продукції яких обліковуються на рахунку 23 «Виробництво». До них включено також підприємства ресторанного господарства, котрі на рахунку 23 повинні обліковувати витрати на випуск власної продукції. Якщо поняття «собівартість» поширюється в наш час не тільки на промислові підприємства, але й на підприємства ресторанного господарства, тоді на них поширюється і необхідність виконання принципів п.17 П(С)БО 16 «Витрати»: «Витрати, пов'язані з операційною діяльністю, які не включаються до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), поділяються на адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати».

Таким чином узагальнюючи, можемо зробити висновок, що спроба перенести прийняту стандартами методологію бухгалтерського обліку загальновиробничих витрат на облік їх у ресторанному господарстві зроблена без належного врахування галузевих особливостей.

Література:

1. Бакун Ю., Бакун В. Себестоимость готовой продукции в сфере общепита. *Бухгалтерия*. 2001. № 34/1 (449). С. 34-39.
2. Біляєва О. Облік у ресторанному господарстві. *Бухгалтерський тиждень*. 2017. № 31.
3. Бухгалтерський облік у громадському харчуванні : Навчальний посібник. / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. Житомир: ПП «Рута», 2002. 440 с.
4. Горицкая Н. Постулаты бухгалтерского учета в общественном питании. *Бухгалтерия, налоги, бизнес*. 2004. № 3. С. 31-34.
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 20.10.2019)
6. Методичні рекомендації щодо впровадження національних положень (стандартів) бухобліку у сфері громадського харчування і побутових послуг, гармонізованих з міжнародними стандартами : затв. наказом Мінекономіки від 17 чер. 2003 р. № 157 *Бухгалтерія*. 2003. № 47 (566). С. 47-60.
7. Скрипник Н. В., Скрипник М. Є. Роль та місце управлінського обліку в системі управління підприємством. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2011. № 4. С. 364-368.
8. Янчева Л. М., Янчев А. В., Кирильєва Л. О. Облік та аудит витрат підприємств ресторанного господарства: управлінський аспект : монографія. Харків, 2017. 262 с.

Смірнова І.В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку

Михайлишин А.М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ В ЧАСТИНІ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Необоротні активи бюджетних установ є однією з найбільш вагомих складових нефінансових активів. У структурі активів бюджетних установ нефінансові активи посідають значну питому вагу (70-95%), при тому переважно вони представлені саме необоротними. До складу необоротних активів входять основні засоби, інші необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи, довгострокові біологічні активи, капітальні інвестиції. В обліку також має бути відображено знос (амортизація) необоротних активів.

При переході на новий План рахунків з 2015 року бюджетні установи мали привести у відповідність залишки попередньо діючого Плану рахунків до нового [1]. Так, деякі рахунки в частині необоротних активів укрупнювались шляхом об'єднання декількох старих рахунків в один новий (новий субрахунок 1017 «Тварини та багаторічні насадження» утворено шляхом об'єднання частини залишків по старих субрахунках 107 «Робочі і продуктивні тварини» і 108 «Багаторічні насадження»; новий субрахунок 1118 «Інші необоротні матеріальні активи» утворено шляхом об'єднання частини залишків по старих субрахунках 114 «Білизна, постільні речі, одяг та взуття», 115 «Тимчасові нетитульні споруди», 118 «Матеріали тривалого використання для наукових цілей» тощо). Мала місце також і зворотна ситуація, коли старий субрахунок поділено на декілька нових субрахунків (наприклад, залишки по рахунку 234 «Господарські матеріали і канцелярське приладдя» розподілено на нові субрахунки 1512 «Медикаменти і перев'язувальні матеріали», 1513 «Будівельні матеріали», 1812 «Малоцінні і швидкозношувані предмети» тощо). Адекватність трансформації рахунків, відповідно, є об'єктом контролю при здійсненні контролю формування фінансової звітності бюджетних установ в частині необоротних активів.

Бюджетна установа згідно вимог законодавства самостійно обирає методи оцінки, процедури, які застосовуватиме в бухгалтерському обліку, якщо нормативні акти передбачають більше ніж один їх варіант, що безпосередньо стосується такого об'єкту як необоротні активи. Обрані методи і процедури прописують у розпорядчому документі – Положенні про облікову політику, що має бути дотримана у подальшому.

У регламенті з облікової політики бюджетна установа стосовно основних засобів та інших необоротних матеріальних активів зазначає строки корисного

використання, як зазвичай, типові строки (наведено в додатку 1 до Методичних рекомендацій щодо облікової політики.) Проблемним є встановлення термінів корисної експлуатації для бюджетних установ, що здійснюють специфічну діяльність, як наприклад, Кропивницьке міжрайонне управління водного господарства.

З огляду на відсутність навичок прийняття самостійних рішень працівниками облікових служб бюджетних установ є необхідним розробити рекомендації з обґрунтування прийняття рішень як стосовно термінів корисного використання, так і періодичності нарахування амортизації основних засобів (щокварталу або раз на рік).

Після первісного визнання об'єкта основних засобів як активу його облік ведуть за первісною вартістю. Інші необоротні матеріальні активи обліковують із використанням спрощеного, групового або іншого специфічного порядку, що також має бути прописано регламентом з облікової політики.

У регламенті з облікової політики може бути зазначено порядок проведення переоцінки основних засобів і встановлення порогу суттєвості, у разі *перевищення якого установа проводить переоцінку*. Важливим елементом облікової політики стосовно основних засобів є встановлення ліквідаційної вартості, проте чинним законодавством не передбачено обов'язковості її встановлення, що ми вважаємо методично невиваженим.

Субрахунок витрат для нарахування амортизації обирають відповідно до сфери використання активу. Згідно з чинним законодавством амортизацію основних засобів та інших необоротних матеріальних активів, які використовуються для виконання бюджетних програм, повноважень установи, визначених законодавством, відображують на субрахунку 8014 «Амортизація» рахунку 80 «Витрати на виконання бюджетних програм». Суми нарахованої амортизації активів, що використовуються в процесі організації та надання послуг, виготовлення продукції, виконання робіт, тобто господарської (додаткової) діяльності установи, відображають на субрахунку 8114 «Амортизація» рахунку 81 «Витрати на виготовлення продукції (надання послуг, виконання робіт)». Проблемним є прийняття рішень з відображення амортизації при використанні необоротних активів за різними видами діяльності. При цьому є необхідним розподіляти амортизацію та прописати методику розподілу у регламенті з облікової політики, зокрема є необхідним обрати бази розподілу.

У контексті реалізації Стратегії модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року є необхідним продовжити наукове супроводження формування облікової політики бюджетних установ зокрема в частині необоротних активів [2].

Література:

1. План рахунків бухгалтерського обліку в державному секторі : затв. наказом М-ва фінансів України від 29 груд. 2015 р. № 1219. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua /laws /show/z0161-14> (дата звернення: 20.10.2019)
2. Стратегія модернізації системи бухгалтерського обліку та фінансової звітності в державному секторі на період до 2025 року : затв. розпорядженням КМУ від 20

УДК 657

Смірнова І.В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку

Сіміон Д.П.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА КОНТРОЛЮ ЗВІТНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ В УПРАВЛІННІ БЮДЖЕТНОЮ УСТАНОВОЮ

Бюджетні установи є первинною ланкою бюджетної системи країни і беруть участь у виконанні як дохідної, так і видаткової частини бюджету відповідно до затвердженого кошторису – основного планово-фінансового документа, який підтверджує повноваження кожної установи щодо отримання доходів і здійснення видатків, визначає обсяг і напрями витрачання коштів.

У сучасних умовах розвитку економіки без вчасної, якісно сформованої, достовірної інформації ефективного управління бюджетною установою є неможливим. Центральне місце в інформаційній системі установи займає бухгалтерський облік – система збору, обробки формування звітності для користувачів інформацією для прийняття управлінських рішень.

Бухгалтерський облік у бюджетних установах є системою контролю за наявністю та рухом бюджетних і позабюджетних коштів, будується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах, виконує управлінську, контрольну і інформаційну функції, але має певні особливості і розглядається як окремий вид діяльності.

В Україні ведення бухгалтерського обліку в бюджетних установах та складання звітності ґрунтуються на використанні таких принципів, як законність, достовірність, повнота бухгалтерського обліку.

Бухгалтерська звітність бюджетних установ являє собою систему узагальнених і взаємозв'язаних показників, що характеризують результати роботи та особливості діяльності зазначених установ за певний період. Вона налічує значну кількість форм, кожна з яких виконує певні функції (рис. 1).

Збереження і розвиток установ бюджетної сфери вимагають підвищення віддачі фінансових, матеріальних і трудових ресурсів, що використовуються в цих установах більш тісного зв'язку виділених з бюджету коштів з результатами їх використання. У той же час, враховуючи напруженість бюджету, для зменшення дефіциту коштів для утримання бюджетних установ необхідно активніше запроваджувати комерційні відносини в системі

бюджетних установ (у розумних межах).

Рис. 1 Класифікація бухгалтерської звітності бюджетних установ

Поєднання бюджетного фінансування і комерційної діяльності сприяє раціональнішому використанні не лише бюджетних асигнувань, але й коштів інших джерел фінансування, що надходять на потреби установ невиробничої сфери. За допомогою коштів, отриманих від комерційної діяльності, з'являється можливість покращити якісні показники роботи цих установ, оптимізувати норми витрат, удосконалити систему оплати праці працівників невиробничої сфери, зміцнити матеріальну базу бюджетних установ, розширити сферу їхньої діяльності. З цією метою бюджетні установи поряд з основною діяльністю можуть займатися і підприємницькою (комерційною, бізнесовою) діяльністю у дозволеніх законодавством межах.

З метою залучення додаткових фінансових коштів для розвитку галузей невиробничої сфери держава передбачила цілу систему податкових пільг юридичним і фізичним особам (у т. ч. іноземним), що вкладають кошти у розвиток названих установ. Це ще одне з додаткових джерел фінансування діяльності невиробничої сфери.

Важлива роль у втіленні в життя цих заходів належить раціональній організації бухгалтерського обліку, звітності та аналізу господарської діяльності установ бюджетної сфери. Контрольні функції обліку мають бути безпосередньо пов'язані з усією обліковою роботою – оформленням, прийманням і обробкою документів.

У наш час контролюючі органи держави доволі часто стикаються з порушеннями, пов'язаними зі складанням звітності та відображенням у ній операцій та фінансових результатів організацій. Контроль фінансової звітності спрямований на забезпечення користувачів даними звітності, необхідної для прийняття рішень про фінансовий стан, результати діяльності установи.

Отже, контроль у бюджетних установах – сукупність заходів, які проводять уповноважені органи з метою перевірки законності, доцільності та ефективності використання установою бюджетних коштів.

Контроль фінансової звітності – це система перевірки організації та стану бухгалтерського обліку, достовірності фінансової звітності з метою визначення порушень, відхилень від установлених критеріїв та невідповідності положенням і вимогам чинного законодавства та подальшого усунення

негативних ситуацій та попередження недоліків.

У свою чергу, контроль фінансової звітності в бюджетних установах має свої особливості, а саме:

- перевірка правильності заповнення звітності за формою, тобто наявності усіх передбачених показників, відсутність підчисток і виправлень;
- зіставлення і перевірка взаємозв'язку показників, відображених у різноманітних формах бухгалтерської звітності, та логічний аналіз показників звітності;
- ознайомлення з послідовністю відображення на рахунках бухгалтерського обліку основних господарських операцій і порівняння зі встановленою методологією облікових операцій;
- перевірка правильності, своєчасності і повноти відображення на рахунках бухгалтерського обліку здійснення господарських операцій (за кожним питанням ревізії чи перевірки) шляхом звіряння даних аналітичного і синтетичного обліку; вхідних залишків, оборотів і вихідних залишків;
- перевірка повноти і своєчасності проведення інвентаризацій, правильності визначення розмірів збитків від нестач, псування майна;
- перевірка послідовності етапів процесу складання бухгалтерської звітності, тобто необхідності постійного змісту та форм бухгалтерського балансу і пояснень від одного звітного періоду до іншого.

При цьому, контроль повинен передбачати в першу чергу порядок перевірки:

- виконання постанов, розпоряджень і вказівок державних органів і вищих організацій;
- дотримання встановлених нормативів витрат;
- дотримання строкових платежів;
- правильності і своєчасності приймання і відпуску товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ);
- правильності витрачання фонду оплати праці, дотримання установлених штатів, посадових окладів, кошторисів витрат;
- збереження майна, ТМЦ, грошових коштів у місцях їх зберігання та використання;
- правильності здійснюваних під час обліку розрахунків.

У вказаних напрямках необхідно здійснювати попередній, поточний і подальший контроль. Бухгалтерський облік не може бути ефективним, якщо не виконує контрольної функції. Але поряд з тим система контролю не повинна завдавати додатково роботи, ускладнювати документообіг.

Отже, бюджетний облік є науково обґрунтованою системою нагляду, відображення, групування й узагальнення та контролю за кількісними та якісними показниками виконання бюджету. Бухгалтерський облік в бюджетних установах є системою контролю за наявністю та рухом бюджетних і позабюджетних коштів, будується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах, виконує управлінську, контрольну і інформаційну функції, але має певні особливості і розглядається як окремий вид діяльності.

Смірнова І.В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку

Ткаченко А.С.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Обов'язковою умовою організації виробництва продукції на сільськогосподарських підприємствах є наявність запасів, які є найбільш важливою і значною частиною оборотних активів.

Запаси – це активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

У сільськогосподарських підприємствах до запасів відносять: виробничі запаси; незавершене виробництво; продукцію сільськогосподарського виробництва; товари. Принципи формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси та розкриття її у фінансовій звітності визначають відповідними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

За використання запасів їх вартість істотно впливає на собівартість продукції (робіт, послуг чи діяльність підприємства). Особливістю запасів у сільському господарстві є те, що значна їх частина має біологічне (насіння, корми) або хімічне походження (мінеральні добрива, отрутохімікати). Як правило, ці запаси високовартісні і мають визначений термін зберігання. А тому від ефективного управління запасами в аграрних формуваннях залежить певною мірою фінансовий стан господарства. А це спонукає до необхідності одержання своєчасної і якісної облікової інформації.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про запаси підприємства та її розкриття у фінансовій звітності визначаються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». Крім того, за відображення в обліку та фінансовій звітності запасів необхідно враховувати вимоги інших Положень: НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»; П(С)БО 16 «Витрати»; П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств», а також Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

До запасів сільськогосподарського підприємства включаються всі запаси, на які підприємство має право власності на визначену дату (наприклад, на дату складання Балансу), незалежно від місця їх знаходження.

Однією з вимог обліку є простота, чіткість, точність і повнота поточних і звітних даних, попередження будь-яких спроб перекручування дійсності, усунення серйозних недоліків в організації бухгалтерського обліку і посилення його ролі в здійсненні контролю за господарською діяльністю; надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про доходи, витрати, прибутки і збитки від діяльності підприємства за звітний період.

Для відображення запасів Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, передбачено другий клас «Запаси». Він містить такі рахунки для обліку надходження та вибуття запасів: 20 «Виробничі запаси»; 21 «Поточні біологічні активи»; 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети»; 23 «Виробництво»; 24 «Брак у виробництві»; 25 «Напівфабрикати»; 26 «Готова продукція»; 27 «Продукція сільськогосподарського виробництва»; 28 «Товари».

Продукція, яку виробляють аграрні формування, і є готовою продукцією, а тому вести її облік на двох рахунках, на нашу думку, не є доцільно. Адже за потреби можна відкрити будь-які субрахунки щодо обліку виробленої сільськогосподарської продукції. Водночас, на рахунку «Готова продукція» має обліковуватися лише товарна продукція. Сільськогосподарська продукція, яка виконує роль запасів (насіння, садивний матеріал, корми), має обліковуватися на синтетичному рахунку 20 «Виробничі запаси», субрахунку 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення». Доцільним було б до цього субрахунку відкрити субрахунки 2-го порядку, а саме: 2081 «Добрива»; 2082 «Отрутохімікати для рослинництва», 2083 «Засоби захисту тварин»; 2084 «Насіння»; 2085 «Садивний матеріал»; 2086 «Корми». Якщо у підприємства велика номенклатура запасів і великий їх обіг, то доцільним може бути відкриття субрахунків третього порядку. Облік власного насіння, саджанців, кормів має бути відокремленим від придбаного на стороні.

Оцінка запасів у сільськогосподарських підприємствах є важливим інструментом, що забезпечує достовірність інформації бухгалтерського обліку про результати господарської діяльності. Водночас, проблемним залишається питання оцінювання окремих запасів, зокрема, це вирощена продукція рослинництва і тваринництва.

Відповідно до п. 12 П(С)БО 30, сільськогосподарська продукція за її первісного визнання оцінюється за справедливою вартістю, зменшеною на очікувані витрати на місці продажу. Вирощена (створена) сільськогосподарська продукція залежно від облікової політики може бути оцінена за фактичною собівартістю чи за справедливою вартістю, яка на момент надходження до господарства є її первісною вартістю. Сільськогосподарську продукцію після її первісного визнання оцінюють та відображають відповідно до П(С)БО 9 «Запаси».

За причини відсутності або несформованості ринку по окремих поточних біологічних активах, щодо сільськогосподарської продукції, достовірно визначити їх справедливу вартість у більшості випадків неможливо. Звідси, якщо справедливу вартість поточного біологічного активу достовірно визначити неможливо, то оцінку необхідно здійснювати за історичною

собівартістю, передбачивши це в наказі про облікову політику підприємства.

Проведені наукові дослідження показують, що процес обліку запасів в аграрних формуваннях є дуже трудомісткою роботою, а отже відповідальною частиною праці бухгалтера. Це іноді призводить до допущення помилок і запускеності обліку запасів, що показує невирішеність окремих проблем. Рекомендації з удосконалення організації обліку запасів на сільськогосподарських підприємствах включають:

- у другому розділі активу балансу доцільним було б введення статей: виробничі запаси; незавершене виробництво; готова продукція; товари;
- облік виробленої продукції аграрними підприємствами обліковувати на рахунку 26 «Готова продукція»;
- облік запасів власного виробництва, які мають біологічне походження (насіння, саджанці, корми) доцільно обліковувати на субрахунку 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення»;
- поточні біологічні активи і вироблену сільськогосподарську продукцію пропонується оцінювати за історичною собівартістю, передбачивши цей крок у наказі про облікову політику.

УДК 657

Смірнова Н.В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку

Глинська К.А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

СУТНІСТЬ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Будівництво, як вид підприємницької діяльності, в сучасних умовах – одна з найпоширеніших та прибуткових сфер діяльності. У той же час це дуже специфічний вид діяльності, який працює на віддалену перспективу, потребує значних первинних інвестицій, який тривалий час буде займати певну територію. На даному етапі розвитку нашої країни ринок будівництва є одним з таких ринків, що найдинамічніше розвивається. Як відомо, будівництво – це один з найтриваліших виробничих процесів, до якого відносяться ті об'єкти, суб'єкти або процеси, які тривалий час існують. При цьому під будівництвом розуміють як спорудження нового об'єкту, так і реставрацію, реконструкцію, розширення і добудову об'єктів, а також виконання монтажних робіт. До складу будівельних робіт входять всі види будівельного виробництва, починаючи з підготовчих робіт (знесення будівель, планування ділянки та ін.) і закінчуючи архітектурним оздобленням об'єкта, влаштуванням комунікацій і зовнішнім благоустроєм, а також роботи, пов'язані із санітарно-технічним і

електричним обладнанням об'єктів тощо.

Водночас, будівництво базується на реальних інвестиціях, для здійснення яких необхідна достовірна та оперативна інформаційна база про фінансові результати суб'єктів господарювання, спрямована на задоволення потреб різних інвесторів як основних її користувачів. Саме системою бухгалтерського обліку створюється значний обсяг цієї інформації, з огляду на важливість якої, особливо що стосується фінансових результатів діяльності будівельних підприємств, зростає значення контрольних процедур, які здійснюються на всіх етапах будівництва. Базовими формуючими елементами фінансових результатів виступають показники доходів і витрат.

Успішність функціонування будь-якого господарюючого суб'єкта залежить від правильної побудови системи обліку та контролю доходів і витрат, для чого досить важливим є належне розуміння сутності даних понять.

Розгляд поняття «дохід підприємства» у широкому трактуванні як за економічним, так і за бухгалтерськими підходами дає змогу визначити наступні основні його характеристики:

- дохід підприємства являє собою один із видів фінансових результатів його господарської діяльності за певний період;
- цей фінансовий результат характеризує надходження економічних вигод;
- основними формами економічних вигод, що характеризують дохід підприємства, виступають виручка з реалізації іншого майна, а також надходження коштів з позареалізаційних операцій;
- економічні вигоди, що формують дохід підприємства, визначаються їх обсягом у грошовій формі.

Під доходами основної діяльності будівельних підприємств, пропонується розуміти надходження економічних вигод, які одержані внаслідок виконання будівельних робіт за визначений період часу задіяними структурними підрозділами в результаті використання існуючого підприємницького потенціалу з урахуванням ризиків та конкурентних переваг.

Розглянувши поняття «витрати», у широкому трактуванні, як за економічним, так і за бухгалтерськими підходами, можна зробити висновок, що витратами доцільно називати повністю або частково використані у процесі господарсько-фінансової діяльності підприємства запаси, необоротні активи, трудові й інтелектуальні ресурси, а також зменшення (погашення) зобов'язань підприємства перед бюджетом, кредиторами та іншими юридичними і фізичними особами.

До витрат за будівельним контрактом включають витрати за період від дати укладення будівельного контракту до дати завершення цього контракту. До витрат за будівельним контрактом також включають витрати підрядника при укладенні будівельного контракту, якщо є ймовірність його підписання і достовірної оцінки цих витрат. Витрати при укладенні будівельного контракту, який не підписано до дати балансу, визнаються витратами звітного періоду без включення до витрат за цим будівельним контрактом у наступних звітних періодах.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ДОСЯГНЕНЬ ІТ-СФЕРИ В ОБЛІКОВІЙ СИСТЕМІ ДІЛОВОГО ПАРТНЕРСТВА ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний стан впровадження «хмарних» технологій у практику ведення обліку характеризується наданням користувачам віддаленого динамічного доступу до послуг, ресурсів і додатків через мережу Internet. Їх переваги – простота використання та обслуговування. Архітектура «хмарних» технологій є чітко структурованою та організованою щодо руху інформації. Творці облікових програм швидко відреагували на новації та запропонували вдале рішення для зниження витрат на обслуговування обліково-інформаційної системи – оренду послуг через наданий доступ у мережі. Для українських підприємств – це ефективне рішення, адже розробити власні сервіси спроможні лише великі підприємства. Те ж стосується придбання готового автоматизованого продукту. Розвиток технологій мотивує використання технічних новацій для бізнесу, узгоджуючи якість і ціну.

Застосування інноваційних досягнень ІТ-сфери в обліковій системі ділового партнерства підприємств дає змогу опрацьовувати великі масиви інформації про ринок у найкоротші терміни, а використання когнітивних технологій не лише пришвидшує обробку та аналіз даних, але й забезпечує виконання загальносвітових та європейських тенденцій до прозорості, контролю, обліку і звітності. Таким технологічним вимогам прозорості, якості та високого ступеню захисту інформації відповідає технологія блокчейн (Blockchain) – система, заснована на розподілених книгах обліку, – база даних активів чи трансакцій, якими можна ділитися у численних вузлах мережі, надаючи кожному учаснику власну копію. Причому усі зміни відображаються в усіх копіях майже одночасно. Кожна трансакція записується у вигляді «блоку» даних, а кожен новий блок має зашифровану копію включеного в нього попереднього блоку. Далі блоки сполучаються за допомогою криптографічних підписів для створення «ланцюжка» дій або трансакцій із часовою міткою, розподілених і захищених від підробки. Як наслідок, блокчейн створює непідробну облікову книгу інформації, в якій майже неможливо сфальсифікувати чи знищити записи, щоби приховати певну діяльність [2]. Можливості застосування блокчейну можуть бути обмежені технологічною недосконалістю, проте впровадження його, або більш досконалого його аналогу дасть поштовх та практичне підґрунтя для розбудови нових механізмів взаємодії функцій і методів обліку операцій у діловому партнерстві.

Для облікової системи ділового партнерства підприємств перспективним

є використання «Блокчейн 2.0 контракти» (Smart контракти) – класи економічних, ринкових і фінансових додатків, в основі яких лежить блокчейн, працюють з різними типами фінансових інструментів – акціями, облігаціями, ф'ючерсами тощо. Головною особливістю блокчейну є використання алгоритмів математичного обчислення, а також усунення «людини» і людського фактору під час ухвалення рішення системою [1]. База даних блокчейн має мережу користувачів, кожен із яких зберігає власну копію даних, що породжує спеціальний термін для технології блокчейн: технологія розподіленого реєстру (DLT). Основними елементами мережі DLT є: цифрова головна книга, механізм консенсусу, який використовується для підтвердження транзакцій, мережа операторів вузлів для налаштування роботи мережі. Загалом термінологія DLT і блокчейн використовуються як взаємозамінні в позиційних документах і популярних засобах масової інформації.

Проблема авторизації вирішується за рахунок використання криптографії з відкритим ключем. Кожному користувачеві системи видається пара з секретного і відкритого ключа; відкритий ключ може бути опублікований для визначення цифрової особистості користувача, а секретний ключ неможливо вивести з відкритого [3].

SMART контракти – автоматизовані за допомогою технології блокчейн протоколи для електронного документообігу. Така технологія має перші спроби застосування в Європі та в країнах світу. SMART контракти можуть застосовуватися в банківській, страховій та комерційних сферах. Існує багато варіантів застосування такої технології, для прикладу розміщення приватних акцій невеликих та середніх підприємств у сфері грошового обігу або продажу на IPO, синдиковані позики, торгівля та розрахунок великих заставних кредитів, таких як синдиковані позики між групою банків, документація з постачання, фактурування та платежі, іпотечне кредитування та багато іншого.

Отже найперспективнішим напрямом застосування інноваційних досягнень ІТ-сфери в обліковій системі ділового партнерства підприємств доцільно вважати впровадження SMART контрактів.

Література:

1. Blockchain-Applications in Banking & Payment Transactions: Results of a Survey. URL: https://is.muni.cz/do/econ/sborniky/70896034/EFS2017-Proceedings_1_final.pdf?fakulta=1456. (Last accessed: 15.10.2019)
2. Мельниченко О. В., Гартінгер Р. О. Роль технології блокчейн у розвитку бухгалтерського обліку. *European cooperation*. 2016. Vol. 7 (14). P. 9-19.
3. Smart Contracts in Financial Services: Getting from Hype to Reality. URL: https://www.capgemini.com/wp-content/uploads/2017/07/smart_contracts_in_fs.pdf. (Last accessed: 15.10.2019)

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС» СумДУ
м. Суми, Україна

ВИБІР БАЗИ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ ЗАГАЛЬНОВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ

Загальновиробничі витрати – це непрямі витрати, пов'язані з організацією виробництва і керівництвом цехами, бригадами, відділеннями та іншими структурними підрозділами підприємства.

Згідно з методологією фінансового обліку в Україні загальновиробничі витрати розподіляються між виробничою собівартістю та собівартістю реалізованої продукції. Таким чином, частина цих витрат – змінні і постійні розподілені загальновиробничі витрати – включаються до собівартості готової продукції, а нерозподілені постійні загальновиробничі витрати збільшують собівартість реалізованої продукції.

Своєчасного вирішення потребує проблема вибору бази розподілу загальновиробничих витрат для адекватного їх віднесення до собівартості окремих видів продукції.

Вважаємо, що на практиці доцільно використовувати різні бази розподілу для різного роду непрямих витрат, за допомогою яких можна досягти більш об'єктивних результатів. База розподілу загальновиробничих витрат встановлюється підприємством самостійно і зазначається в Наказі про облікову політику підприємства. Слід зазначити, що вибір бази розподілу не впливає на фактично понесені загальновиробничі витрати, але впливає на собівартість кожного найменування продукції та відповідно на ціну реалізації.

Під час вибору бази розподілу слід звернути увагу на те, що між зміною загальновиробничих витрат і, відповідно, змінною бази розподілу існує пропорційна або майже пропорційна залежність. Також для вибору бази розподілу можна виходити з типу виробництва, визначати ті показники, які найбільшою мірою впливають на величину собівартості продукції. Зазначимо, що до вибору бази розподілу необхідно підходити відповідально, так як від неї залежить величина виробничої собівартості продукції, яка в свою чергу впливає на результати діяльності підприємства.

Бадам розподілу приділяється значна увага у наукових публікаціях. Так, З.В. Гуцайлюк зауважує, що «...існуючий метод розподілу пропорційно основній заробітній платі, набагато скорочує сам процес розмежування, проте він економічно необґрунтований. Справа в тому, що при такому розподілі більшу частину витрат на утримання та експлуатацію обладнання відносять на ті виробни, виробництво яких найменш механізовано, оскільки частка заробітної плати в наведених виробках є вищою, ніж у виробках механізованого випуску. Це викривлює собівартість» [2].

У книзі «Втрата актуальності – злет і падіння управлінського обліку»

професори Джонсон і Р. Каплан, піддали критиці облік за повною собівартістю, при якому накладні витрати розподіляються пропорційно прямим трудовим витратам або прямій оплаті праці, тоді як з розвитком техніки та технології частка останньої у собівартості продукції зменшується, а частка накладних витрат – зростає. Високі коефіцієнти розподілу накладних витрат призводять до того, що їх вплив на собівартість стає вирішальним. Тому така методика розподілу накладних витрат перекидає рівень собівартості [4].

Багато учених вважають, що різні види послуг допоміжних та обслуговуючих виробництв повинні розподілятися за різними базами розподілу. І.М. Бабин, розглядаючи організацію обліку непрямих витрат на підприємствах сфери послуг, констатує [1], що застосування єдиної бази розподілу накладних витрат призводить до неточного обчислення собівартості окремих видів послуг і пропонує окремі витрати розподіляти за різними базами розподілу.

Деякі учені-економісти вважають за доцільне здійснювати розподіл витрат допоміжних і обслуговуючих виробництв не за комплексною статтею, а за кожним елементом витрат. При цьому для кожного елемента витрат обирається своя база розподілу.

З метою якомога точнішого розподілу накладних витрат професор Р. Купер (США) першим запропонував назву «поопераційний облік» (activity-based costing, ABC). При цьому виходячи не з положення, що «продукція споживає ресурси», а з положення, що «продукція споживає процеси (операції)», а вже останні «споживають» певні ресурси. Згідно з цим методом для робочої операції визначається індекс-вимірник вихідного результату – коєст-драйвер (фактор-витрат) [5].

Отже, база розподілу загальнопромислових витрат повинна враховувати причинно-наслідковий взаємозв'язок між непрямими витратами й об'єктами, що є основою для їх розподілу. У виборі бази для розподілу потрібно використати такий показник, який би максимально точно забезпечував віднесення непрямих витрат до відповідних об'єктів калькулювання. Необхідно також враховувати те, що між зміною загальнопромислових витрат і зміною бази розподілу існує пропорційна або майже пропорційна залежність. Кожне підприємство повинне постійно відстежувати хід та результати розподілу загальнопромислових витрат, пам'ятаючи, що вони включаються у собівартість та впливають на результати діяльності підприємства.

Література:

1. Бабин І. М. Організація обліку непрямих витрат на підприємствах сфери послуг. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Torg/2009_10/08.pdf. (дата звернення: 10.10.2019)
2. Гуцайлук З. В. Учет в управлении предприятиями и объединениями пищевой промышленности. *Агропромиздат*. 1988. № 5. С. 133
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: затв. наказом М-ва фінансів України від 31 груд. 1999 р. № 318. URL: <http://minfin.gov.ua> (дата звернення: 10.10.2019)
4. Поплюйко А. М. Використання системи ABC для управління витратами. *Фінанси*,

облік і аудит. 2010. № 16. С. 286-292.

5. Смоленюк П. С. Перспективи застосування ABC-методу калькулювання витрат у вітчизняній практиці. *Наука й економіка*. 2012. № 1. С. 25

УДК 330.831

Тетеринец Т.А.

кандидат экономических наук, доцент
доцент кафедры экономики и организаций предприятий АПК
УО «Белорусский государственный аграрный технический университет»
г. Минск, Республика Беларусь

ЭВОЛЮЦИЯ ТЕОРИИ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА В СИСТЕМЕ ТРАНСФОРМАЦИИ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ И СОЦИАЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ОБЩЕСТВЕ

Современный этап постиндустриального развития стран определяет направления развития мировой экономики в XXI веке. Материальное производство товаров и услуг, несомненно, сохранит свою значимость, однако их удельный вес и экономическая эффективность будут определяться, в первую очередь, наличием и уровнем использования новых знаний, технологий и методов управления. В настоящее время лидирующие позиции в экономическом развитии принадлежат способам производства и коммуникации знаний. Соответственно, базисом инновационного роста любой экономической системы выступает непосредственно человек с его интеллектуальным потенциалом. Именно поэтому человеческий капитал становится самым ценным ресурсом современного общества, причем более важным, чем природное или материальное богатство. Теоретически и эмпирически доказано, что человеческий капитал предопределяет перспективы экономического развития и направления научно-технического прогресса.

Способности человека и творческие качества, используя которые он преобразует себя и окружающий его мир, традиционно занимали центральное место в различных областях наук. Однако, интенсивное развитие материальных факторов производства, обусловленное промышленной революцией, несколько отстранило проблемы развития человеческого капитала и его производительных способностей, спровоцировав заблуждение относительно главенства физического капитала в обеспечении экономического роста. В результате длительный период производительные способности человека исследовались сквозь призму количественных факторов производства. Основная задача заключалась в том, чтобы результативно соединить имеющийся производственный потенциал: земельные и трудовые ресурсы, основной и оборотный капитал. Процессы глобализации мировой экономики, скорость информатизации производственных процессов обуславливают необходимость пересмотра сущности человеческого капитала, определения его роли в современном обществе и на этой основе формирования новой концепции

управления им с учетом уровня образования и компетентности, творческих способностей и гибкости в принятии решений, состояния здоровья, культурных традиций, нравственности и т.д. В этой связи обостряется актуальность исследований в области формирования человеческого капитала и управления его потенциалом.

Современные концепции человеческого капитала основываются на взаимодействии двух факторов – физического капитала (основные средства, технологи, технические инновации) и человеческого капитала (знания, навыки, опыт, мотивация, которые используются человеком в трудовой деятельности). Общество расходует свои накопления не только на удовлетворение текущих потребностей, но и накапливает средства для их реализации в будущем. Одной из форм таких накоплений выступают инвестиции в человеческий капитал – поддержание здоровья, получение образования, перепрофилирование и переобучение, затраты на получение новой информации и т.д. В результате величина человеческого капитала оценивается размером потенциального дохода, который он способен получить в будущем с учетом текущих инвестиционных вложений.

Проблема развития человеческого капитала имеет глубокие корни в истории экономической мысли. О роли человека в жизни общества размышляли еще философы Античности. Длительное время возможность придания индивиду свойств капитала ограничивалась нравственными нормами. Как отмечал И.Г. фон Тюнен, моральная скромность заставляла авторов научных исследований и просто людей абстрагироваться от мыслей, какова стоимость человека и, соответственно, какова величина капитала, который может быть в него financирован. Значительный интерес представляют собой научные труды, посвященные исследованию человека, его потребностей и потенциала, философов XVI-XIX веков. Т. Гоббс в работе «Левиафан» подчеркивал, что стоимость или ценность индивида составляет такую величину, которая оценивает пользование его силы, и, соответственно, не является абсолютным показателем, а относительным, зависящим от таких факторов, как необходимость в данном работнике и методах оценки его способностей [3].

Формирование теории человеческого капитала теоретически можно отнести к эпохе зарождения капитализма. Это обусловлено научными работами таких ученых, У. Петти, А. Смита и Д. Рикардо [2]. Объективными факторами экономического развития в этом периоде выступали новые материалы, механизмы и технологии. Совершенствованию человеческого капитала уделялось незначительное внимание. Появление массовой безработицы в развитых европейских странах привело к тому, что наличие достаточного количества свободной рабочей силы существенно снизило ценность данного вида ресурса, хотя и позволило сформировать убеждение, что человек является необходимым ресурсом производства.

В своих учениях А. Смит развивает идею «неуравнительного» равенства. Согласно этой теории, люди от природы имеют существенные исходные различия, что, по мнению автора, является их достоинством, а не недостатком.

Дальнейшее воспитание и полученное образование определяют перспективы развития и спецификацию особенностей каждого человека [4]. Ж.Б. Сэй продолжатель творческого наследия А. Смита, абсолютизировавший его идеи об экономическом либерализме, стихийном рыночном механизме хозяйствования. В своих работах он развивает идеи А. Смита и отмечает, что в процессе производства создаются не материальные блага, а услуги, и наоборот. Даже отношения между рабочим и капиталистом рассматриваются как обмен услугами [5].

Основоположниками современной теории человеческого капитала являются лауреаты Нобелевской премии 1979 и 1992 годов соответственно Т. Шульц и Г. Беккер – американские ученые-экономисты. В 60-х годах XX века выходят в свет работы Т. Шульца «Формирование капитала образования» и «Инвестиции в человеческий капитал», в которых процесс повышения качества труда работников рассматривается как закономерный итог дополнительных инвестиционных вложений в обучение [6]. В своих книгах «Вложения в человеческий капитал: теоретический и эмпирический анализ», «Человеческий капитал и личное распределение дохода: попытка анализа», «Экономический подход к человеческому поведению» Г. Беккер изложил макроэкономический фундамент теории человеческого капитала, согласно которой экономическое поведение человека определяется его стремлением к максимизации полезности в результате выбора из нескольких альтернатив. Под человеческим капиталом он понимал совокупность знания, навыки, опыта и мотивации, которые могут использоваться индивидом в процессе своей трудовой деятельности в целях производства товаров и услуг. Он спроецировал понятие «человеческий капитал» на микроуровень, в котором определил, что человеческим капиталом на предприятии является совокупность умений человека [1].

Эволюционное развитие общества сопровождается трансформацией статуса человека в экономической системе. Информатизация производственной деятельности, интерес к факторам экономического роста, ввод в эксплуатацию сложных в управлении систем явились причиной формирования в самостоятельный раздел экономического анализа теории человеческого капитала. Произошедшие качественные и количественные изменения в мировой экономике, обусловленные ускоренными темпами научно-технологического развития, спровоцировали модернизацию этого понятия. В сложившихся условиях огромное значение стало удаляться созидательной, творческой и инновационноориентированной деятельности человека.

Литература:

1. Becker G. S. Investment in Human Capital: A. Theoretical Analysis. *Journal of Political Economy*. Supplement. Oct., 1962
2. Петти У. Политическая арифметика (1676 г.) / Экономические и статистические работы. М.: Государственное социально-экономическое издательство. 1940. 324 с.
3. Сергеев М. П., Цветкова А. А., Церцеил А. Г. Человеческий капитал и экономическая безопасность России: проблемы и перспективы : монография. Казань: ТГГПУ. 2008. 180 с.

4. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Изд-во социально-экономической литературы. 1962. 650 с.
5. Сэй Ж.Б. Начальные основания политической экономии или Дружеские беседы о производстве, разделении и потреблении богатств в обществе. / Пер. с фр. изд. М. 1828. 487 с.
6. Schulz T. Investment in Human Capital. *American Economic Review*. 1961. March. № 1. P. 21-30.

УДК 657.471

Ткаль Я.С.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ВИТРАТИ НА ВИРОБНИЦТВО ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ЇХ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИ ВЕДЕННІ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Витрати підприємства є одним із найважливіших об'єктів обліку. Від того, наскільки точно і своєчасно вони відображаються в бухгалтерському обліку, залежить достовірність фінансового результату, який визначає підприємство. Формування витрат виробництва є найбільш складним елементом організації та розвитку виробничо-господарського механізму підприємств, охопленого системою управлінського обліку. У теорії та практиці економічної діяльності трактування категорії «витрати» не є однозначним, що зумовлено використанням різних підходів до вартісної оцінки використовуваних у процесі господарської діяльності економічних ресурсів. Тому залишаються невирішеними питання економічної сутності витрат на виробництво та їх регулювання у бухгалтерському обліку.

У сучасних умовах господарювання для сільськогосподарського товаровиробника важливо бути компетентним в обліковій інформації не лише щодо обсягу виробленої продукції, а й щодо обсягу витрачених матеріальних засобів та праці, собівартості продукції, що надає можливість визначити ефективність галузі виробництва. Нині бухгалтерський облік і аудит витрат на виробництво продукції важливий та необхідний. Саме актуальність і сприяла вибору теми дослідження.

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та П(С)БО 16 «Витрати» визначають витрати, як зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення власного капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками). У даному визначенні сутність витрат виражається не через їх економічну природу, а через наслідки операцій з активами та капіталом для фінансово-майнового стану підприємства.

В.Г. Козак вважає, що «...витрати підприємства – одна з важливих категорій управлінського обліку та якісної оцінки діяльності підприємства. Для

управління необхідно знати не просто витрати, а інформацію про витрати на будь-що (продукт, або його партію, послуги)». На думку дослідника, «...термін «витрати» є більш вживаним у процесі виробництва продукції, її реалізації (тобто списання), а термін «затрати» – у процесі придбання цінностей. Витрати і затрати зближує і те, що вони супроводжуються вибуттям активів, або виникненням боргових зобов'язань» [3].

Н.С. Андрющенко виокремив етапи розвитку знань про витрати: перший етап – публічна звітність про витрати, відслідковування, облік і контроль витрат на господарському і державному рівнях; другий етап – здійснення спроб розкрити суть поняття «витрати», поява різних теорій витрат; третій етап – використання математичних методів у теорії, дослідження поведінки витрат, вивчення витрат як об'єкту обліку і контролю; четвертий етап – виникнення нового напрямку дослідження – управління витратами [1].

Л. Сук надає таке визначення: «Класифікація витрат – це групування витрат за певними ознаками, яких є різна кількість. Класифікація допомагає глибше зрозуміти суть витрат, вивчити порядок їх формування і мету використання». Вчений класифікує витрати за трьома ознаками: для оцінки запасів та визначення фінансового результату; для прийняття управлінських рішень; для контролю і регулювання [6].

Як відзначає О. Бородкін, «...саме від виробничих витрат і собівартості залежить, чи буде продукція, яку виробляють підприємства в умовах економіки, конкурентоспроможна і прибуткова. Оскільки виручка від реалізації продукції є основним джерелом покриття витрат на виробництво продукції, ринкова економіка спонукає підприємства вирішувати, яку продукцію і в якому обсязі виробляти».

В.М. Петров розглядає планування собівартості продукції, як важливу складову частину розробки економічно обґрунтованих планів сільськогосподарських підприємств та їх окремих підрозділів. При плануванні собівартості продукції враховують вплив техніко-економічних факторів, але на величину собівартості основних видів продукції суттєво впливає також механізм розподілу витрат між основною та побічною продукцією [5].

Більш повним є визначення П.С. Безруких, який під методом обліку витрат та калькулювання собівартості розуміє «...сукупність прийомів організації документування та відображення виробничих витрат, що забезпечують визначення фактичної собівартості і необхідну інформацію для контролю за процесом формування собівартості продукції» [2].

Т.Г. Маренич визначає, що «...однією з основних проблем калькулювання є економічно обґрунтований розподіл витрат звітного періоду між готовою продукцією і незавершеним виробництвом, між окремими виробами і видами робіт. Від її правильного вирішення залежить точність калькуляційних розрахунків» [4].

Аналіз витрат, у першу чергу, має забезпечити необхідною інформацією управлінський персонал підприємства, який відповідає за планування, проведення контролю за господарюючими операціями та приймає різні адміністративні рішення. Таким чином, у процесі дослідження встановлено, що

в умовах обмеженості ресурсів і досягнення планової ефективності виникає потреба постійного порівняння понесених витрат і отриманих результатів.

Література:

1. Андрущенко Н. С. Суть і значення витрат: історичний аспект. *Економічна теорія та історія економічної думки*. 2007. № 5. С. 3-7
2. Безруких П. С. Облік та калькулювання собівартості продукції. М.: Фінанси, 2005. 320 с.
3. Козак В. Г. Визначення поняття «витрати» та їх оцінка. *Реформування економіки України: стан та перспективи* : Зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. 26-27 лист. 2009 р. К.: МІБО КНЕУ, 2009. С. 129-131
4. Маренич Т. Г. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2006. № 12. С. 19-25
5. Петров В. М., Токар А. В. Методичні підходи до формування собівартості сільськогосподарської продукції та її вплив на ефективність виробництва. *Економіка АПК*. 2008. № 10. С. 55-60
6. Сук Л. Склад та класифікація витрат на підприємствах. *Бухгалтерія в сільському господарстві*. 2007. № 20. С. 46-49

УДК 631.1

Ткаченко В.В.

кандидат економічних наук
старший викладач кафедри менеджменту
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ – ОСНОВА ВІДБУДОВИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

У сучасних умовах розбита українська економіка не зможе піднятися без села. Тому першочерговим завданням уряду є відродження українського села через державні програми розвитку сільського господарства та знищення монополії на цьому ринку, адже згідно з оцінками світових експертів, Україна посідає третє місце у світі за своїм сільськогосподарським потенціалом.

Нині українське село має статус вимираючого. Щороку з карти зникає близько 25 населених пунктів, сіл, де кожен господар обробляє клопоть землі, вирощує свиней чи корів. Все це відбувається тому, що у селян відсутній стимул заради чого працювати. На жаль, дії уряду спрямовані на підтримку виключно великих підприємств та концентрацію ринку «в окремих руках». Так, малі й середні підприємства зникають, натомість, великі стають ще більшими. Сумно констатувати і той факт, що найцінніший природний ресурс України – земля, використовується так недбало і характеризується катастрофічним падінням родючості та зростанням її ерозії [4].

Одним з напрямів реформування в аграрній сфері має стати встановлення цивілізованих правил оренди, які б дозволили власникам паїв отримувати достойні гроші, а фермерам – ефективно працювати на землі. Нині ж

фермерське господарство є вигідним для найбільш заможних селян, які мають засоби обробітку землі, інші – змушені здавати свою земельну частку в оренду за дарма. Тому, такі селяни мають «озброюватися» інформацією про ефективні способи використання землі та об'єднуватися задля розвитку сільськогосподарського виробництва, а держава, в свою чергу, сприяти таким об'єднанням [5].

Термінового реформування потребує і галузь тваринництва, обсяги якої за останні 20 років суттєво зменшилися, насамперед, через низьку рентабельність цього виду економічної діяльності. Існуючий виробничий потенціал сільськогосподарських тварин реалізується не більш як на 35-40% від потенційної продуктивності [6].

Від рівня розвитку тваринництва залежить забезпеченість продовольчого ринку висококалорійними продуктами харчування – м'ясом, молочними продуктами, яйцями тощо. Тваринництво забезпечує сировиною харчову та легку промисловості (молоко, м'ясо, шкіра, віск, пух тощо), а також виробництво ліків. На жаль, з кожним роком спостерігається скорочення чисельності поголів'я худоби як на сільськогосподарських підприємствах, так і в особистих селянських господарствах через збитковість виробництва продукції тваринництва, що призводить до зниження якості отримуваної сировини та її подорожчання. В результаті підприємства не в змозі конкурувати ні з вітчизняними, ні з закордонними суб'єктами господарювання, тим паче, що більшість видів продукції поступається іноземним аналогам за якісними показниками та вартістю. Через це спостерігається стійка тенденція до імпортування значної кількості м'ясної-молочної продукції, починаючи з 2004 року. Ще однією проблемою є те, що багато вітчизняних продовольчих товарів виробляють з імпоротної сировини, а зростання імпорту призводить до руйнування вітчизняного сільського господарства та небезпеки виникнення продовольчої кризи [4].

Підтримка і покращення становища даної галузі можливе через залучення інвестицій у тваринництво. Потенційні інвестори мають отримувати належну допомогу з боку влади, аби мати зацікавленість при впровадженні інвестиційних проектів. Одним із першочергових завдань є забезпечення ефективного кредитного обслуговування, впровадження системи іпотечного кредитування для виробників [1].

Отже, відповідно до сучасних реалій, напрямками покращення становища сільського господарства можуть стати: відновлення рівня використання землі; покращення і відновлення позитивного ставлення людей до сільського господарства; створення та розвиток структури сільськогосподарських заготівельно-збутових підприємств; запровадження державної програми становлення та розвитку мережі оптових ринків сільськогосподарської продукції; стимулювання молодого сільського населення до праці на селі шляхом забезпечення робочих місць; створення державних фондів допомоги сільському господарству у формі кредитних установ; формування спільних підприємств та стратегічних альянсів; використання господарських договорів про спільну виробничу діяльність, при якій обмежений в коштах

сільськогосподарський товаровиробник та фінансове міцне підприємство спільно фінансують виробничі витрати [2].

Державна підтримка сільськогосподарського виробництва в Україні має бути спрямована на забезпечення отримання прибутковості виробництва на рівні, що забезпечує розширене відтворення, створення сприятливих соціальних умов життя сільських жителів та покращення добробуту їхніх сімей, формування передумов для збереження та комплексного розвитку сільських територій, задоволення потреб населення України в якісних і доступних продуктах харчування, розширення експортного потенціалу країни.

Література:

1. Антоненко Т. В. Сучасна специфіка інвестування в сільське господарство України. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки.* 2013. № 3. С. 125-130.
2. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропродовольчого комплексу : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. К.: КНЕУ, 2010. 414 с.
3. Бойко А. В. Сільське господарство України у світовому економічному просторі. *Економіка АПК. Сер.: Наука й економіка.* 2014. Вип. 1. С. 97-102.
4. Микитюк В. М. Відродження галузі скотарства в умовах ринкових трансформацій : монографія. Житомир: ЖНАЕУ, 2012. 508 с.
5. Настенко К. О. Шляхи відродження сільського господарства України. *Бюлетень Міністерства юстиції України.* 2010. № 10. С. 51-57.
6. Олійник Є. С. Сільське господарство як основа продовольчої безпеки України. *Управління розвитком.* 2013. № 19. С. 65-69.

УДК 005:658

Трушкіна Н.В.

кандидат економічних наук
старший науковий співробітник відділу проблем
регуляторної політики і розвитку підприємництва
Інститут економіки промисловості НАН України
м. Київ, Україна

Ринкевич Н.С.

асистент кафедри фінансів і маркетингу
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»
м. Дніпро, Україна

КЛІЄНТООРІЄНТОВАНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах ведення підприємницької діяльності актуалізується проблема трансформації організаційної культури з використанням клієнтоорієнтованого підходу. Однак, як показують результати опитування, проведеного Агентством електронного консалтингу Econsultancy [6], 31% компаній назвали однією з проблем, з якою вони стикаються при побудові клієнтоорієнтованого підходу, – це відсутність загальноприйнятого визначення

клієнтоорієнтованості. За оцінкою експертів, основними цінностями сучасних підприємств є клієнтоорієнтованість (40% респондентів), результативність (30%), відповідальність (20%) й інноваційність (10%) [4, с. 115]. При цьому 99% компаній заявляють, що вони є клієнтоорієнтованими, хоча про клієнтоорієнтованість 1% компаній говорять самі покупці [2, с. 3].

Як свідчать обстеження українських підприємств різних видів економічної діяльності, успішний розвиток організаційної культури підприємств гальмується рядом бар'єрів, серед яких:

- відсутність загальноприйнятого визначення клієнтоорієнтованості (13 із 115 респондентів або 11,3%), з них 6 опитаних у сфері послуг, по 2 – у харчовій промисловості, оптовій і роздрібній торгівлі та у сфері освіти й науки;
- нерозуміння співробітників компанії, що таке клієнтоорієнтований підхід до формування організаційної культури (14 із 115 респондентів або 12,2%), у тому числі 5 опитаних у харчовій промисловості; 3 – в оптовій і роздрібній торгівлі; по 2 – у сфері послуг, освіти й науки.

На основі узагальнення спеціальної літератури встановлено, що не існує єдиної наукової точки зору щодо поняття клієнтоорієнтованості [5]. Більшість дослідників клієнтоорієнтованість ототожнюють з такими поняттями, як клієнтоцентричність, орієнтація на клієнта, ринкова орієнтація, лояльність клієнта, управління взаємовідносинами з клієнтами, цінність, культура обслуговування, задоволення потреб і попиту клієнтів у цілому, задоволення конкретних запитів конкретного споживача.

При цьому одні вчені розглядають цю економічну категорію як стратегію ведення бізнесу; інші – як маркетингову діяльність; треті – як інструмент (засіб). Деякі дослідники доводять, що клієнтоорієнтованість – це результат зусиль, характеристика, клієнтський досвід, частина організаційної культури.

У роботі [11] термін «клієнтоорієнтованість» визначено як інструмент формування й розвитку системи партнерських взаємовідносин підприємства зі споживачами в контексті управління логістичною діяльністю.

Аналіз наукових джерел показав, що клієнтоорієнтованість є важливим елементом при формуванні й розвитку організаційної культури підприємств. Так, деякі вчені трактують клієнтоорієнтованість як базовий набір характеристик, які формують корпоративну культуру підприємства. Наприклад, науковці Б. Рижківський [3], R. Saxe, B. Weitz [10], T. Hennig-Thurau [9], V. Cross [7], H. Gebauer, C. Kowalkovski [8] розуміють під терміном «клієнтоорієнтованість» особливий інструмент вибудовування бізнес-процесів з клієнтами, приділяючи при цьому особливу увагу роботі персоналу й якості обслуговування. На їх думку, від роботи персоналу головним чином залежить задоволеність клієнтів та ефективність діяльності організації.

М. Єфремова і О. Чкалова згодні з думкою вчених, що професійні компетенції персоналу (знання, навички, вміння, мотивації, цінності, установки, особистісні якості, поведінка), що характеризують якість робочої сили, є ключовим компонентом клієнтоорієнтованості [1, с. 18].

Таким чином, теоретичні підходи різних наукових шкіл до формулювання

терміна «клієнтоорієнтованість» умовно систематизовано за такими класифікаційними групами:

- складова організаційної культури (ключова компетенція підприємства; здатність компанії; вміння; частина організаційної культури, набір переконань);
- стратегія чи парадигма (сучасна філософія управління підприємством; стратегія або парадигма ведення бізнесу; парадигма управління; концепція управління підприємством; характеристика бізнесу; стратегічний напрям діяльності підприємства);
- інструмент (набір інструментів якісного логістичного обслуговування; інструмент управління взаємовідносинами з клієнтами);
- маркетингова концепція (пріоритет маркетингової стратегії підприємства; концепція маркетингу взаємовідносин; маркетингова діяльність);
- підхід до управління взаємовідносинами з клієнтами (оцінка лояльності клієнта; клієнтський досвід; ступінь відповідності організації очікуванням споживачів; результат зусиль).

Надано авторський підхід до визначення сутності й змісту поняття «клієнтоорієнтованість», який пропонується розглядати як:

- інструмент управління розвитком організаційної культури підприємств;
- ключову складову маркетингової стратегії управління розвитком організаційної культури;
- нову парадигму управління розвитком організаційної культури підприємств;
- маркетингову концепцію управління розвитком організаційної культури підприємств, яка має відповідати сучасним вимогам господарювання.

У результаті опитування фахівців вітчизняних підприємств виявлено, що 39,1% респондентів вважають за доцільне повну трансформацію організаційної культури компаній; 48,7% наголошують на її частковій зміні. Одним з пріоритетних напрямів трансформації організаційної культури вони обрали «підвищення кваліфікації співробітників, яка відповідає сучасним вимогам функціонування компанії» (59 із 115 опитаних або 51,3%).

У подальших дослідженнях планується розробити маркетингову стратегію управління розвитком організаційної культури підприємств.

Література:

1. Ефремова М. В., Чкалова О. В. Обобщение и систематизация подходов к определению понятия «клиентоориентированность». *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Сер. Социальные науки*. 2016. № 2(42). С. 17-24.
2. Зинкевич А. Секреты клиентоориентированности. Руководство по приобретению преданных клиентов. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2013. 42 с.
3. Рыжковский Б. Когда клиент голосует деньгами? *Управление компанией*. 2005. № 7. С. 46-48.
4. Соколов А. В., Рубан К. А. Клиєнтоорієнтованість – основна цінність корпоративної культури сучасної організації. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 22. С. 113-115.
5. Трушкина Н. В. Клиентоориентированность как фактор повышения качества

- обслуговування потребителів промислового підприємства. *Competitive ability of business organizations: estimation methods and enhancement strategies*: collective monograph. Thorpe Bowker, Melbourne, Australia, 2017. P. 53-63
6. Building a Digital Culture. Best practice guide. 2017. URL: <https://www.econsultancy.com/report/building-a-digital-culture/>. (Last accessed: 20.10.2019)
  7. Cross V. Customer Orientation Examples. URL: <http://smallbusiness.chron.com/customer-orientation-examples-10201.html>. (Last accessed: 20.10.2019)
  8. Gebauer H., Kowalkovski C. Customer-focused and service focused orientation in organizational structures. *Journal of Business and Industrial Marketing*. 2012. Vol. 27. No 7. P. 527-537.
  9. Hennig-Thurau T. Customer Orientation of Service Employees: Its Impact on customer Satisfaction, Commitment, and Retention. *International Journal of Service Industry Management*. 2004. Vol. 15. No 5. P. 460-478.
  10. Saxe R., Weitz B.A. The SOCO scale: a Measure of the Customer Orientation of Salespeople. *Journal of Marketing Research*. 1982. Vol. 19. No 3. P. 343-351.
  11. Tryfonova O. V., Trushkina N. V. Customer focus as a modern paradigm of logistics activity of the enterprise [Клиентоорієнтованість як сучасна парадигма логістическої діяльності підприємства]. *Current directions of scientific research: collection of scientific articles*. Verlag SWG Imex GmbH, Nuremberg, Germany, 2018. P. 175-178.

УДК 332.1:38.432

Утенкова К.О.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри бухгалтерського обліку та аудиту
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва
м. Харків, Україна

ДЕСТАБІЛІЗУЮЧІ ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОГО І ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ

Однією з інших важливих особливостей здійснення підприємницької діяльності є необхідність працювати в умовах постійно діючих ризиків і загроз економічній безпеці. Ця необхідність вимагає від керівництва підприємств уміння приймати управлінські рішення у ситуації, коли не всі фактори та умови ведення бізнесу заздалегідь відомі. Необхідно розуміти, що факторів прямого або опосередкованого впливу на господарську діяльність в сучасних умовах є досить багато, а тому надзвичайно важливо знати їх природу, джерела виникнення і рівень небезпеки, на яку вони наражають підприємство.

Функціонування механізму економічної безпеки передбачає постійну взаємодію із наявними чи потенційними дестабілізуючими чинниками зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Змістове наповнення терміну «дестабілізуючі чинники», як свідчать дослідження учених, що присвячені економічній безпеці, може бути представлене у вигляді сукупності

таких категорій як «ризик», «загрози» і «небезпеки».

Окремі автори надають перевагу одній з категорій, інші наголошують на доцільності їх поєднання. На нашу думку, необхідно, перш за все, визначитись із сутністю цих понять, а потім окреслити коло таких дестабілізуючих чинників, що є актуальними саме для аграрного сектору.

Законом України «Про основи національної безпеки» загрози національній безпеці визначені як наявні та потенційно можливі явища і чинники, що створюють небезпеку життєво важливим національним інтересам України [3].

Відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [1] загрози економічній безпеці України – це сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у економічній сфері.

Зміст категорій ризику і безпеки вищезначені документи не тлумачать. На нашу думку, категорії «загрози», «ризик» і «небезпека» необхідно трактувати наступним чином:

- загроза – явище або чинник, що може створювати небезпеку;
- ризик – імовірність або можливість настання загрози;
- небезпека – деструктивне, руйнівне явище, що може привести до негативних наслідків.

Оскільки економічна безпека підприємства є складним та багатовимірним поняттям, про що свідчить велика кількість наукових підходів до її сутності, то, очевидно, що не менш різноманітними є її дестабілізуючі чинники. Це, у свою чергу, викликає необхідність класифікації загроз, які впливають на стан економічної безпеки.

Питання класифікації загроз економічній безпеці певною мірою висвітлені у працях таких учених: Сисоліна Н.П. [4], Ткачук В.І., Прокопчук О.А., Яремова М.І. [5], Пашнюк Л. [2] тощо.

Аналіз чисельних літературних джерел дає підстави стверджувати, що найпоширенішим серед науковців є поділ загроз за ознакою щодо місця їх виникнення.

Отже, за місцем виникнення загрози економічній безпеці поділяють на зовнішні (виникають за межами підприємства) та внутрішні (виникають у межах підприємства). Звичайно вичерпний перелік таких загроз скласти досить важко, оскільки час постійно створює для підприємства нові виклики, пов'язані із змінами, що диктують ті чи інші реалії. Спробуємо окреслити орієнтовне коло зовнішніх і внутрішніх загроз у таблиці 1.

Необхідно також констатувати існування інших класифікаційних ознак, що характеризують загрози економічній безпеці. З урахуванням їх актуальності та доречності, мова йде про такі: масштаб, можливість прогнозування, очевидність, частота, момент існування, віддаленість у часі, суб'єкт і об'єкт загрози, можливість попередження, сфера виникнення, сфера впливу, правомірність, величина можливих втрат тощо [6].

**Зовнішні і внутрішні загрози економічній безпеці підприємств
аграрного сектору**

Зовнішні загрози	Внутрішні загрози
<ul style="list-style-type: none"> - непомірковані зміни у законодавстві - нестабільна політична ситуація - затяжний військовий конфлікт та окупація частини території України - неефективний механізм державної підтримки аграрного виробництва - корупція - економічні кризи - порушення виробничих зв'язків - низька конкурентоспроможність продукції - інфляція - висока конкуренція на світовому ринку продовольства - технологічне відставання вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції - низька інвестиційна привабливість, зумовлена нестабільною політичною ситуацією та іншими факторами - втрата ринків збуту - диспаритет цін - недобросовісна конкуренція - промислове шпигунство - рейдерство - низький рівень доступності кредитних ресурсів - несприятливі погодно-кліматичні умови 	<ul style="list-style-type: none"> - непрофесійність керівництва підприємства - низький рівень кваліфікації працівників - некомпетентність працівників - розголошення комерційної таємниці та іншої конфіденційної інформації - відсутність диференційованого відбору ключових партнерів, контрагентів - аварії, пожежі, інше псування майна спричинені недбалістю працівників - суттєво зношена і морально застаріла технічна база - використання непрогресивних технологій виробництва, технологічне відставання - відсутність системного впровадження інновацій - неузгодженість стратегічних цілей і задач підприємства та його підрозділів - неефективне планування діяльності - низький рівень мотивації працівників - відсутність корпоративної етики - недотримання екологічних умов - виснаження земельних угідь

Дія тих чи інших загроз може бути припинена без стороннього впливу в умовах нормального функціонування як економіки у цілому, так і окремих підприємств, а може потребувати нейтралізації за допомогою механізмів забезпечення економічної безпеки.

З урахуванням зазначеного, необхідно підкреслити, що важливого значення набуває система своєчасного виявлення та попередження загроз економічній безпеці аграрного сектору, яка повинна ґрунтуватися на всебічному аналізі таких загроз і дозволить застосувати найбільш дієві механізми протидії цим загрозам.

Література:

1. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : затв. наказом М-ва економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовт. 2013 р. № 1277/ URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (дата звернення: 08.10.2019)
2. Пашнюк Л. Загрози економічній безпеці підприємства та засоби їх нейтралізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка.* 2013. № 10 (151). С. 93-97.

3. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (дата звернення: 08.10.2019)
4. Сисоліна Н. П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Кіровоград: КНТУ, 2014. 226с.
5. Ткачук В. І., Прокопчук О. А., Яремова М. І. Економічна безпека та стійкість сільськогосподарських підприємств : монографія. Житомир: «Видавництво «Волинь», 2013. 276 с.
6. Утенкова К. О. Дестабілізуючі чинники зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та їх вплив на економічну безпеку. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 44-50.

УДК 657

Фоміна Т.В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ПОРЯДКУ ФОРМУВАННЯ НЕРОЗПОДІЛЕНОГО ПРИБУТКУ (НЕПОКРИТОГО ЗБИТКУ)

Внутрішній контроль – це процес постійного впливу на об’єкти через відстеження відхилень та корекції управлінських рішень задля приведення фактичного стану об’єктів до бажаного [1, с. 13]. Питання, пов’язані з удосконаленням методики внутрішнього контролю неодноразово піднімалися авторами у роботах [5, 6, 7], а дане дослідження висвітлює методичні підходи до внутрішнього контролю порядку формування нерозподіленого прибутку (непокритого збитку).

Інформація про нерозподілені прибутки (непокриті збитки) групується на рахунку бухгалтерського обліку 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)», на якому за кредитом рахунку відображається збільшення прибутку від усіх видів діяльності, за дебетом – збитки та використання прибутку. Рахунок 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» має такі субрахунки: 441 «Прибуток нерозподілений» (відображаються наявність та рух нерозподіленого прибутку); 442 «Непокриті збитки» (відображаються непокриті збитки. Їх списання здійснюють за рахунок нерозподіленого прибутку, резервного, пайового чи додаткового капіталу тощо); 443 «Прибуток, використаний у звітному періоді» (відображаються розподіл прибутку між власниками (нарахування дивідендів), відрахування в резервний капітал та інше використання прибутку в поточному періоді. Сальдо на цьому субрахунку у кінці року закривається у кореспонденції із субрахунками 441 та/або 442 з виведенням сальдо на одному з цих субрахунків) [3].

Під час контролю формування нерозподіленого прибутку перевіряють чи відображено у бухгалтерському обліку обороти за рахунком 79 «Фінансові результати» за підсумками звітного періоду за видами діяльності та чи

визначено фінансовий результат. Також необхідно перевірити правильність визначення прибутку відповідно до Податкового кодексу України та порівняти з даними бухгалтерського прибутку.

Порядок розподілу прибутку, строки та порядок виплати частки прибутку встановлюють на підставі рішень учасників товариства (загальних зборів). Контролеру на цій ділянці необхідно перевірити, чи є протоколи рішень засновників та чи передбачено такі цілі використання прибутку в установчих документах, обліковій політиці та чи не суперечать вони Закону України «Про господарські товариства», Цивільному кодексу України та Закону України «Про акціонерні товариства».

Що ж стосується виплати дивідендів в акціонерних товариствах, то контролеру необхідно перевірити: чи однаковий розмір дивідендів на одну акцію одного типу та як їх виплачено; чи зареєстровано у встановленому законодавством порядку звіт про результати розміщення акцій, на які виплачуються дивіденди; що є джерелом виплати дивідендів; чи не перевищено строк виплати дивідендів (шести місяців); чи дата складання переліку осіб, які мають право на отримання дивідендів за простими акціями, що встановила спостережна рада, не передує даті прийняття загальними зборами рішення про виплату дивідендів; чи перелік осіб, які мають право на одержання дивідендів за привілейованими акціями, складено протягом одного місяця після закінчення звітного року; чи дотримано порядок повідомлення про виплату дивідендів та їх правомірності [2].

Внутрішній контроль нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) доцільно проводити за такими етапами:

- визначення правильності формування величини прибутку (збитку) звітного періоду (контроль правильності відображення в обліку операцій з розподілу і використання чистого прибутку за звітний рік здійснюється шляхом вивчення бухгалтерських записів за рахунком 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» та реєстрів синтетичного обліку, де здійснюється списання використаного прибутку звітного року та непокритих витрат, джерелом фінансування яких є прибуток);
- перевірка операцій розподілу прибутку на виплату дивідендів (важливе значення на даному етапі приділяється контролю правомірності розподілу чистого прибутку між акціонерами, засновниками у вигляді дивідендів. Внутрішній контролер перевіряє наявність рішень керівництва про розподіл чистого прибутку, вивчає протоколи загальних зборів акціонерів за результатами року);
- перевірка операцій формування за рахунок прибутку резервного, статутного капіталу (оцінюється доцільність та ефективність використання прибутку за кожним напрямком);
- контроль правомірності використання нерозподіленого прибутку на покриття збитків минулих років. Так, якщо за даними обліку та звітності суб'єкта господарювання мають місце збитки минулих років, то внутрішньому контролеру необхідно встановити наявність рішень керівництва щодо списання таких збитків за рахунок нерозподіленого

прибутку, а також перевірити, чи відповідають ці рішення установчим документам і фінансовим планам підприємства щодо розподілу чистого прибутку);

- перевірка використання прибутку на інші цілі (за наявності на підприємстві обмежень щодо використання прибутку внутрішній контролер повинен оцінити обґрунтованість та доцільність таких обмежень);
- перевірка правильності списання за рахунок нерозподіленого прибутку минулих періодів, резервного, додаткового або статутного капіталу;
- перевірка відповідності даних фінансової звітності даним облікових регістрів.

На особливу увагу внутрішнього контролера заслуговує порядок визначення податкових наслідків, пов'язаних з виплатою дивідендів за рахунок прибутку. Згідно вимог Податкового кодексу України, у разі прийняття рішення щодо виплати дивідендів, платник податку на прибуток-емітент корпоративних прав, проводить зазначені виплати власнику таких корпоративних прав незалежно від того, чи є оподатковуваний прибуток, розрахований за визначеними Податковим кодексом правилами.

Авансовий внесок розраховується з суми перевищення дивідендів, що підлягають виплаті, над значенням об'єкта оподаткування за відповідний податковий (звітний) рік, за результатами якого виплачуються дивіденди, грошове зобов'язання щодо якого погашене. У разі наявності непогашеного грошового зобов'язання авансовий внесок розраховується зі всієї суми дивідендів, що підлягають виплаті.

При цьому, якщо дивіденди виплачуються за неповний календарний рік, то для обрахунку суми зазначеного перевищення використовується значення об'єкту оподаткування, обчислене пропорційно кількості місяців, за які сплачуються дивіденди. Зазначений авансовий внесок вноситься до бюджету до/або з виплатою дивідендів.

Сума попередньо сплачених протягом податкового (звітного) періоду авансових внесків з податку на прибуток під час виплати дивідендів підлягає зарахуванню у зменшення нарахованого податкового зобов'язання з податку на прибуток, задекларованого у податковій декларації за такий податковий (звітний) період.

У разі якщо сума авансового внеску, попередньо сплаченого протягом звітного періоду, перевищує суму нарахованого податкового зобов'язання підприємством-емітентом корпоративних прав за такий податковий (звітний) період, сума такого перевищення переноситься у зменшення податкових зобов'язань наступних податкових (звітних) періодів до повного його погашення, а під час отримання від'ємного значення об'єкта оподаткування такого наступного періоду – на зменшення податкових зобов'язань майбутніх податкових (звітних) періодів до повного його погашення [4].

Тому, здійснюючи перевірку повноти утримання податків з доходів від участі у капіталі, слід враховувати, що податок на прибуток (податок на дивіденди) обов'язково нараховується з одночасним перерахуванням

відповідної суми у бюджет при нарахуванні дивідендів засновникам, крім випадків, коли виплата дивідендів проводиться у вигляді акцій.

Заключним етапом внутрішнього контролю нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) є перевірка правильності відображення його величини у рядку 1420 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» Балансу (Звіту про фінансовий стан), у стовпчику 7 «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)» Звіту про власний капітал та співставності показників зазначених фінансових звітів.

Література:

3. Внутрішній контроль процесів матеріального забезпечення в системі управління підприємством : Монографія / Т.В. Фоміна, О.Б. Пугаченко; за ред. Г.М. Давидова. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2014. 200 с.
4. Воськало Н.М. Контроль формування та обліку власного капіталу підприємства. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/50.pdf (дата звернення: 08.10.2019)
5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 08.10.2019)
6. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 08.10.2019)
7. Пугаченко О. Б., Фоміна Т. В. Робочі документи внутрішнього контролю операцій з необоротними активами: прикладний аспект. *Міжнародний науковий журнал «Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації»*. 2016. № 3. С. 69-84
8. Пугаченко О.Б., Фоміна Т.В. Внутрішній контроль капіталу у дооцінках : Collective monograpf. *Emergence of public development: financial and legal aspects*. United Kindom: Agenda Publishing House, Coventry, 2019. P. 520-529
9. Фоміна Т. В., Пугаченко О. Б. Методичні підходи до внутрішнього контролю запасів : Kollektive Monografie. *KONZEPTUELLE GRUNDSÄTZE DES WIRTSCHAFTSWACHSTUMS BEI DER GLOBALISIERUNG*. Deutschland: Verlag SWG imex GmbH Nürnberg, 2016. P. 208-218

Цаава Г.Ф.

доктор экономических наук, профессор

Бурдиашвили Р.Р.

доктор наук, профессор

Грузинский технический университет

г. Тбилиси, Грузия

БАНКОВСКИЕ МЕТОДЫ ДЕНЕЖНО-КРЕДИТНОГО УПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИКОЙ

Главными целями каждого центрального банка являются стимулирование расширенного воспроизводства, обеспечение роста валового продукта, ограничение инфляции и поддержание устойчивости национальной денежной единицы. Достижение этих целей происходит с помощью нескольких методов.

Первый метод денежно-кредитного регулирования экономики – установление пределов денежной массы, находящейся в обращении. Внедрение таких пределов позволяет банкам контролировать пропорции воспроизводства общественного продукта и предпринимательскую активность рыночных хозяйственных структур.

В современном обществе существуют разные концепции использования денежной массы для государственного регулирования экономики с помощью центральных банков. Одна из них – это капиталотворчество, связанное с особым статусом эмиссионного банка как насоса, накачивающего денежную массу для стимулирования хозяйства.

В соответствии с капиталотворческой концепцией одним из двигателей рыночной экономики является платежеспособный спрос, вызывающий рост общественного производства. Чем больше платежеспособный спрос, тем больше возможностей для капитальных вложений и рабочих мест в различных отраслях хозяйства.

Другая концепция – монетаризм, основывающийся на возможностях Центрального банка закрывать каналы, по которым денежные средства поступают в обращение. В результате ограничения денежной массы, потребной для обращения товаров, центральный банк удерживает экономику на уровне умеренного роста общественного продукта, что помогает рассасыванию избыточной массы ценностей.

Второй метод денежно-кредитного регулирования экономики – установление фиксированных процентных ставок по кредитам для коммерческих банков. При умеренных темпах роста общественного продукта и относительной стабильности денежной массы данному методу принадлежит важная роль, так как он связан с установлением цены на денежный товар. Изменение процентных ставок либо расширяет, либо сжимает денежный рынок, что оказывает соответствующее воздействие на товаропроизводящие отрасли хозяйства.

Как правило, снижение процентных ставок вызывает рост деловой

активности предпринимателей, оживление производства и продвижения товаров на целевые товарные рынки. В свою очередь повышение процентных ставок вызывает обратный экономический эффект, связанный с удорожанием денежного товара и повышением доли процентных денег в себестоимости изготавливаемой продукции.

Центральные банки осуществляют строгий контроль за соблюдением правил установления процентов и при нарушениях процентной дисциплины применяют к коммерческим банкам необходимые экономические и административные меры воздействия (наложение штрафов на должностных лиц в размере нескольких месячных окладов, лишение денежных подкреплений, приостановление действия лицензий на ведение банковских операций и т.д.).

Третий метод денежно-кредитного регулирования рыночной экономики – установление норм обязательных резервов коммерческих банков на счетах в центральном банке.

Резервирование части оборотных капиталов коммерческих банков позволяет ограничить эмиссию новых денег и при необходимости оказывать кредитную помощь банкам, испытывающим временные финансовые затруднения. В период инфляции повышение норм обязательных резервов позволяет сдерживать темпы ее развития, поскольку снижает объем ресурсов коммерческих банков для кредитования хозяйства.

Расчет норм обязательных резервов проводится на основе привлеченных ресурсов банка, т.е. остатков денежных средств на текущих, срочных и сберегательных счетах.

Четвертый метод денежно-кредитного регулирования экономики – использование части эмиссионных фондов центральных банков для покупки облигаций государственных займов. По сравнению с механизмом налогового образования доходов государства за счет прибыли корпораций и заработной платы трудящихся использование денежных средств центральных банков не вызывает обострения социальных конфликтов. «Тихое» позаимствование эмиссионных ресурсов центральных банков известно только небольшому кругу лиц и, как правило, скрыто от широкой общественности.

В современных условиях «тихое» позаимствование имеет такое же важное значение, как и программирование количества денег в обращении. Значение данного метода обусловлено повышением роли государства в управлении экономикой, ростом правительственных расходов и увеличением их доли в эмиссионных фондах центральных банков.

При стабильном состоянии бюджетов и равенстве их доходов и расходов кредитование государства происходит в форме учета краткосрочных казначейских векселей сроком от трех до шести месяцев в рамках сезонного несовпадения платежей в бюджет. По мере роста бюджетных расходов и отставания поступлений налогов и сборов эмиссионные ресурсы центральных банков становятся одним из главных источников регулирования текущего государственного долга.

Главный недостаток «тихого» позаимствования денежных средств центральных банков заключается в провоцировании инфляции из-за больших

военных расходов, составляющих основную часть всех экономических и социальных программ государства. С позиций воспроизводства и благосостояния населения военные расходы равносильны тому, как если бы общество выбросило часть своего национального дохода в воду. Поэтому злоупотребление средствами центральных банков – самый опасный путь развития инфляционного процесса.

В индустриальных странах, где военные расходы достигают наибольших размеров, их уровень устанавливается на основе действующего законодательства в области финансовой и банковской деятельности. Это значит, что уровень военных расходов, бюджетных дефицитов и их покрытие за счет эмиссионных фондов банков регулируется парламентами и правительствами. Для наших стран, где ординарные затраты государства сопровождаются ростом расходов на содержание огромного аппарата управления, опыт западных стран особенно актуален.

Пятый метод денежно-кредитного регулирования экономикой с помощью центральных банков связан с покупкой золота и иностранной валюты для регулирования курса национальной валюты и состояния платежного баланса страны.

Исходя из вышеизложенного можно сделать вывод о том, что:

- особая роль в государственном управлении рыночной экономикой принадлежит денежно-кредитным системам и их главному звену – центральным эмиссионным банкам. Подобная роль центральных банков объясняется их статусом монопольного органа по снабжению общества денежными средствами;
- центральные банки, по решению органов исполнительной и законодательной власти, могут выпускать в обращение необходимое количество денег, они в состоянии оказывать действенную поддержку национальным предпринимателям посредством создания резервного фонда платежных средств для предотвращения их банкротства;
- в странах с рыночной экономикой при существовании двухуровневой банковской системы эмиссия денег осуществляется как центральным банком, также и коммерческими банками при выдаче каждого кредита и эта масса должна быть учтена в обращении для предотвращения инфляционных процессов.

Литература:

1. О Центральном банке Грузии : Органический закон от 24 сент. 2009 г. № 1676-Пс. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/download/101044/18/ru/pdf> (дата обращения: 10.10.2019).
2. Челноков В. А. Банки и банковские операции: Букварь кредитования. Технологии банковских ссуд. Окологанковское рыночное пространство : Учебник для вузов. Москва: Высшая школа, 2004. 291 с.

Ketevan Chanidze

Doctor of Economics

Invited Lecturer at the Faculty of Economics and Business

Batumi Shota Rustaveli State University

Batumi, Georgia

Khatuna Turmanidze

Master of Economics

Batumi Shota Rustaveli State University

Batumi, Georgia

THE IMPORTANCE OF INTERNAL MIGRATION MANAGEMENT AND TRENDS IN ESTABLISHING MIGRANTS AT THE MODERN STAGE

Internal migration is an important demographic process that negatively affects a country's demographic balance. It can be both voluntary and forced. In the first case, the migration of people from the village to the city is due to socio-economic reasons. In the second case, people are forced to leave their homes and move during natural disasters and conflicts (eco-migrants and displaced persons). The problem can be considered in a regional context and highlight a number of trends that are relevant for the Autonomous Republic of Adjara. The reduction of the population of regions is importance for ensuring demographic security, both for using the potential of economic development and for the population in the regions adjacent to the state border. Since the internal migration flows are large, this can lead to an increase in labor flows from the regions. In addition, in the case of vulnerable groups, such as displaced persons and eco-migrants who live in different municipalities, additional problems arise in terms of integration resettlement. According to experts, the control of internal migration processes was practically destroyed in the post-Soviet period. The movement of the population within the country is no longer controlled; accordingly, the issue is less studied in the scientific direction. Management of internal population flows caused by armed conflict, socio-economic and environmental problems requires more attention from the state. It is especially important to develop and implement policies that encourage the use of accumulated human and financial resources for sustainable development, which will allow local residents to stay in their places of residence. This will affect not only urbanization / emigration trends, but also general macroeconomic indicators, income levels and living standards.

References:

1. *Problems with demography and sociology. Collection of Proceedings.* (2017). Tbilisi: Ilia State University, Institute of Demography and Sociology.
2. Totadze, A. (2012). *Adjara Population.* Tbilisi: Publishing house "Universal".
3. Lortkipanidze, V. (1998). *Problems of demographic development of historical Meskhети.* Tbilisi.
4. *Migration # 1.* (2007). Tbilisi: Migration Research Center.
5. *Migration # 3.* (2009). Tbilisi: Migration Research Center.

6. Tsuladze G., Sulaberidze A. *Demographic Characteristics of Georgian Regions*. Tbilisi: Ilia State University, Institute of Demography and Sociology.
7. Putkaradze, T. (1996). *Modern migration processes in the Adjara highlands*. Batumi.
8. Tukhashvili, M. (1998). *Georgia's Labor Potential*. Tbilisi: TSU Publishing House.
9. Market Research of Highlands of Adjara (2016). Tbilisi: Institute of Social Research and Analysis.
10. Materials of Ministry of Health and Social Affairs of Adjara. Retrieved from <http://adjara.gov.ge/Branches/description.aspx?gtid=547170&gid=3#.XP5mTtIzaUk>
11. Site of National Statistics Office of Georgia. Retrieved from <http://www.geostat.ge/>.

UDC 336.71

Medea Chelidze

PhD in Economics

Associate Professor of Department of Financial and Banking Technologies

Georgian Technical University

Tbilisi, Georgia

Tamari Beridze

Candidate of Technical Sciences, Professor

Professor of Department of Business Administration

Georgian Technical University

Tbilisi, Georgia

RISK MANAGEMENT IN THE BANKING

The banking system has undergone rapid changes both domestically and abroad, which has led to an increase in the complex risks associated with banking operations. Risk is not necessarily a negative step, this may be associated with additional profits.

Bank liquidity and profitability cannot be achieved automatically. The way to solve the problem of attracting cheap resources is to use the right policy, which, according to bank managers, could bring maximum profit in an acceptable level of risk. On the one hand, bank managers and shareholders are interested in high profits, which can be achieved by investing in long-term projects, doubtful securities, etc. But such steps tend to reduce the bank's liquidity, which is necessary to meet the needs of customers. Failure to comply with customers requirements will inevitably lead to the loss of profitable contracts by the bank, loss of image, and ultimately to bankruptcy.

There is risk in any bank operation, of course their scales and negative impacts differ. The level of risk rises when problems arise unexpectedly and the bank is not ready to neutralize them on time at most. One can say that commercial bank can achieve the desired profit only when the possible risks, meaning the likelihood of expected losses is examined, calculated and insured beforehand.

As a result of the movement of capital, risks are distributed among various financial institutions, which make it burdensome for banks. From the second half of the 1990s, new financial instruments, including credit derivatives, began to be used to mitigate these trends. The creation of derivatives is related to the fact that any

financial asset can be viewed as a combination of different characteristics – profitability, term of validity, nominal value, currency in which the asset is nominated.

As a rule, banks in Georgia have a risk management unit, whose main task is to analyze risks, monitor and issue recommendations. The management of the bank attaches paramount importance to the activities of the aforementioned division, since the successful solution of the tasks assigned to it is one of the basic prerequisites for the successful functioning of the bank. Its functions include: analysis of the status of assets and liabilities associated with credit risk, protection and use of established limits; examination of credit limits and sighting of requests for credit limits; analysis of the liquid position position; providing bank management with information on the risks associated with liquidity management; analysis of risks related to capital adequacy and preparation of proposals for maintaining capital adequacy at an adequate level; analysis of the origin of operational risks and related operating activities, identification, calculation, assessment, monitoring of risks; participation in the determination of currency risk limits and its control; participation in the evaluation of the intrabank rating of the bank's counterparties and in the determination of limits on bank transactions, the control of their implementation and the examination of counterparty ratings; assessment of external economic and financial risks of the bank, analysis of circumstances related to strategic, business and other risks, development of appropriate measures to maintain the stability of the bank; analysis of the state of norms and limits set by the Central Bank, participation in the development of internal standards and limits, analysis of their implementation, and etc.

The risk management division has a wide range of powers and has the right, if necessary, to request information from any structural division of the Bank in accordance with the tasks and functions assigned to it.

The policy of the bank should be to achieve a balance between risk and income. Short-run equilibrium is the ratio between liquidity and profit. The higher the bank's liquidity is, the lower is its profitability, and vice versa. Long-term equilibrium implies that the higher the liquidity, the more stable the financial position of the bank, its capital base.

We made sure that in credit institutions, it is necessary to tighten the internal control system and requirements for the quality of corporate governance, based on international standards and recommendations of the Basel Committee on Banking Supervision. They consist of three components: minimization of capital adequacy requirements; increasing the transparency of banking operations; active use by banks of a risk-based internal control system. Thus, the effective management of banking risks should become one of the main areas of convergence of banks with international standards.

References:

1. Kovzanadze, I. & Kontridze, G. (2014). *Modern Banking: Theory and Practice*. Tbilisi: TSU publishing.
2. Mosiashvili, V., & Chelidze, M. (2013). *Basics of Banking*. Tbilisi: Universali.

3. Tsaava, G. Gavasheli, Sh., Tsaava, D., Burdiashvili, R. & Mosiashvili, V. (2018). *Riskology: Economical, Financial and Banking-Credit Risk Management*. Tbilisi. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/1wLuyRxsLTSnd-Io5_Y026-HB4kBi_tCc/view.
4. The order of the NBG President of 2008 № 71 «Regulation on Risk Management in Commercial Banks». Retrieved from https://www.nbg.gov.ge/uploads/legalacts/fts/eng/regulation_on_risk_management_08_07_14.pdf [in English].

УДК 336.22

Черновол О.М.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри аудиту та оподаткування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Податок на доходи фізичних осіб є одним з головних податків в системі прямого оподаткування в Україні, оскільки за його рахунок формується значна частина надходжень бюджету. Крім того, він виступає одним із економічних регуляторів за допомогою якого держава оптимізує рівень доходів населення та податкового навантаження на економічно активне населення нашої країни. Податок на доходи фізичних осіб - один з ефективних стабілізаторів коливань в економіці, оскільки специфіка його бази оподаткування сприяє тому, що він порівняно плавно реагує на економічні підйоми і спади, тому він має як фіскальне, так і соціально-регулююче значення.

Дослідженням даної проблематики присвячені праці таких вчених: О. Василика, В. Вишневського, М. Дем'яненка, С. Каламбет, П. Лайка, В. Мартиненка, А. Поддєрьогіна, В. Синчака, А. Соколовської, Л. Шаблістої, І. Чугунова, С. Юрія та інших. Однак, за весь період існування даного податку з'явилась низка проблем, які в свою чергу негативно впливають на його ефективність з точки зору надходжень до бюджету та його соціальної ролі. Чергове реформування української системи оподаткування призвело до того, що податок з доходів фізичних осіб потребує поглибленого аналізу позитивних і негативних сторін його стягування, оцінки його фіскальної ефективності та соціальної ролі, зокрема на засадах адекватної оцінки основних етапів його розвитку з моменту виникнення і до нинішнього часу.

Особистий прибутковий податок (податок на доходи фізичних осіб) – найдавніша форма фіскального адміністрування доходів громадян. Питання податкового тягара, оптимальності його стягнення та фіскальної ефективності розглядалися завжди; сформовані положення побудови механізму оподаткування доходів фізичних осіб піддавалися постійним змінам, розвивалися і вдосконалювалися. За будь-яких умов первинність фіскальної функції податку на доходи фізичних осіб домінує порівняно з іншими його

якостями, тобто наповнення бюджету держави доходами перебуває в пріоритетній позиції.

Оподаткування доходів громадян має свою тисячолітню історію. Вони з'явилися ще в ті часи, коли у світі формувалися перші держави і носили назву «Податки з населення». До цих податків з населення відносили, перш за все, «внески громадян», які були потрібні для утримання публічної влади (сплачувались спочатку в натуральній формі) [11].

Самий ранній варіант прибуткового податку з'явився у США в 1643 році, коли в новій Плімутській колонії справляли прибутковий податок з використанням прогресивних ставок. В близькій до сучасної форми прибутковий податок був введений в Англії в 1798 р. Уільямом Піттом у вигляді потроєного податку на розкіш. Цей податок, побудований на суто зовнішніх ознаках діяв аж до 1816 р [5]. В інших країнах ПДФО почали застосовувати з кінця ХІХ-початку ХХ ст. (Пруссія – з 1891 р., Франція – з 1914 р.). На початку 60-х років у нашій країні була зроблена спроба поступового зниження аж до скасування податку з заробітної плати, у зв'язку з чим був виданий Закон СРСР від 7 травня 1960 р. «Про скасування податків з заробітної плати робітників і службовців» [1].

Введення прибуткового податку в тій чи іншій країні було обумовлене її внутрішніми причинами. Але, при всій відмінності цих причин може бути виділена загальна причина, характерна для всіх країн, а саме - гостра потреба держави в додаткових коштах, викликана зростанням заборгованості, військовими та іншими витратами, які перестали покриватися іншими податками, розмір яких найчастіше не відповідав реальній платоспроможності громадян. У той же час набрали чинності соціальні рухи, які вимагали усунення несправедливості непрямого оподаткування.

Прибутковий податок з громадян в СРСР був уведений Декретом від 16 листопада 1922 р. в поєднанні з майновим податком, і в 1924 р. перетворений у прибутковий податок. У післявоєнні роки прибутковий податок стягувався на підставі Указу Президії Верховної Ради СРСР від квітня 1943 р. «Про прибутковий податок з населення» з наступними доповненнями та змінами. Ставки прибуткового податку були прогресивні, максимальна ставка податку дорівнювала 13% [2]. Поміж тим, у листопаді 1941 р. було введено ще один указ «Про податок на холостяків та бездітних громадян СРСР». Ставка прибуткового податку з робітників і службовців, які працювали у колгоспах в середньому на одного колгоспника становила 8% [1]. В Україні майже до кінця 80-х років прибутковий податок із громадян стягувався за комбінованою шкалою, хоча офіційна ставка оподаткування визначалась як пропорційна (13%), насправді існувала прогресивно-регресивна шкала оподаткування. З 1990 р. почала діяти регресивно-прогресивна шкала ставок податку від 13% до 60% залежно від величини доходів [3].

Становлення системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні, яка мала певні відмінності від практики прибуткового оподаткування в СРСР, почалося у 1991 р. Було встановлено умови оподаткування та ставки прибуткового податку для всіх категорій платників; замість

неоподатковуваного мінімуму виділено розмір неоподатковуваного доходу.

Характерною рисою розвитку системи прибуткового оподаткування в Україні у 1991-1992 рр. була постійна зміна інтервалів та ставок прогресивного оподаткування. Так, у 1991 р. ставки було встановлено у розмірі 13, 30, 40, 45 і 50%; у 1992 р. – 12, 15, 20 і 30% у залежності від розміру доходу [6].

У 1993 р. у сфері оподаткування фізичних осіб відбулося декілька суттєвих змін: по-перше, впроваджена нова шкала ставок, побудована у відносних величинах; по-друге, відбувся перехід до обчислення податку за сукупним річним доходом; по-третє, встановлена єдина ставка для оподаткування доходів, одержаних не за місцем основної роботи, – 20%. Це значно спростило утримання податку з цих доходів, однак спричинило проблему переплат та недоплат [5].

З 1 жовтня 1994 р. було прийнято нову шкалу ставок прибуткового податку – 10, 20, 30, 40 і 50%. Шкала залишалася досить жорсткою. До 2011 р. оподаткування доходів фізичних осіб в Україні регламентувалось Законом України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 25.02.2003 р., який набрав чинності з 01.01.2004 р. та яким було введено фіксовану ставку податку з доходів фізичних осіб у розмірі 15% (до 31.12.2006 р. – 13%). Важливим етапом розвитку прибуткового оподаткування стало також запровадження механізму нарахування податкового кредиту – документально підтвердженої суми витрат платника податку-резидента, на яку дозволялося зменшення його загального річного оподатковуваного доходу [9].

У Податковому кодексі України справляння податку на доходи фізичних осіб регламентується однойменним розділом IV. З 1 січня 2015 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи)» від 28 грудня 2014 р., яким було встановлено такі ставки податку на доходи фізичних осіб в розмірі 15, 20 та 5% в залежності від виду доходів [8].

У ПКУ стаття 167 «Ставки податку» декларує, що ставка податку становить 18 відсотків бази оподаткування щодо доходів, нарахованих (виплачених, наданих) (крім випадків, визначених у пунктах 167.2-167.5 ПКУ) у тому числі, але не виключно у формі: заробітної плати, інших заохочувальних та компенсаційних виплат або інших виплат і винагород, які нараховуються (виплачуються, надаються) платнику у зв'язку з трудовими відносинами та за цивільно-правовими договорами.

Всі вище зазначені зміни були кроками на шляху вдосконалення сучасної практики прибуткового оподаткування фізичних осіб. Але незважаючи на позитивні зрушення, характерними особливостями вітчизняної системи оподаткування залишаються низький рівень податкової культури та свідомості населення, примусовість, надмірність податкових платежів та заплутаність законодавчо-правових норм, що викликає певну нестабільність податкової системи та проблеми у пошуках напрямків вдосконалення чинної податкової системи в сучасних ринкових умовах.

Література:

1. Бондаренко Г. І., Данілов О. Д., Лекарь С. І. та ін. Оподаткування фізичних осіб. Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2001. 247 с.
2. Демченко Т. М. Податок з доходів фізичних осіб у системі державних доходів. *Регіональна економіка*. 2013. № 2. С. 14-18.
3. Коблянська О. І., Даценко Т. Д. Утримання ПДФО із заробітної плати за новими правилами. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 2. С. 48-52.
4. Озеров І. Х. Прибутковий податок в Англії: Економічні та суспільні умови його існування. *Уч. зап. Імператорського московського університету*. 1898. Вип. 16.
5. Перерва М. Г. Податок на доходи фізичних осіб. *Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси»*. 2014. № 8 (29). С. 4-8.
6. Політаєва Л. А. Податок з доходів фізичних осіб. *Бібліотека головбуха*. 2013. № 6. С. 43-47.
7. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи : Закон України від 28 груд. 2014 р. № 71-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/71-19> (дата звернення: 20.10.2019)
8. Сідельникова Л. П., Чижова Т. В., Якуша Я. В. Оподаткування суб'єктів підприємництва : навчальний посібник. К.: Видавництво Ліра-К, 2012. 424 с.
9. Ярошенко Ф. О., Павленко В. Л. Історія податків та оподаткування в Україні : навч. посібн. Ірпінь, 2002. 240 с.

УДК 336.221

Шалімов В.В.

кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри фінансів та планування
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

МОЖЛИВОСТІ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО ТА МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В КОНТЕКСТІ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В РЕГІОНІ

Податкові преференції можуть стати додатковими вливаннями, що можуть допомогти підприємствам в їх інноваційній діяльності. Зокрема, акцентується увага на необхідності запровадження системи інвестиційно-інноваційних податкових кредитів як ефективного інструменту стимулювання ділової активності [3], а також на тому, що, в першу чергу, мають бути прийняті податкові преференції щодо таких загальнодержавних податків, як податок на прибуток, для підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність, та податок на доходи фізичних осіб, що є зайнятими в інноваційному процесі, а також можливим є використання податкових преференції стосовно ПДВ як непрямого податку [2]. Для стимулювання інноваційної діяльності в різних країнах застосовують різні податкові преференції або їх поєднання, а саме: надання дослідницького та інвестиційного податкового кредиту, тобто відтермінування податкових платежів у частині витрат з прибутку на інноваційні цілі; зменшення податку на приріст інноваційних витрат; «податкові канікули» протягом кількох років на прибуток, отриманий від

реалізації інноваційних проєктів; пільгове оподаткування дивідендів юридичних і фізичних осіб, одержаних на акції інноваційних організацій; зниження ставок податку на прибуток для замовних та спільних НДДКР; зв'язок надання пільг з урахуванням пріоритетності виконуваних проєктів; пільгове оподаткування прибутку, отриманого в результаті використання патентів, ліцензій, «ноу-хау» та інших нематеріальних активів, що входять до складу інтелектуальної власності; зменшення оподатковуваного прибутку на суму вартості приладів і обладнання, які передаються закладам вищої освіти, НДІ та іншим інноваційним організаціям; відрахування з оподатковуваного прибутку внесків до благодійних фондів, діяльність яких пов'язана з фінансуванням інновацій; зарахування частини прибутку інноваційної організації на спеціальні рахунки з подальшим пільговим оподаткуванням у разі використання на інноваційні цілі [1].

Але і система місцевого оподаткування повинна не лише забезпечувати потреби місцевих бюджетів у надходженні коштів, а й враховувати необхідність стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання регіону. Серед принципів оподаткування, передбачених Податковим кодексом України [5], відсутній принцип стимулювання, але беззаперечним є факт, що податки в цілому та місцеві податки та збори зокрема як фіскальні інструменти мають сприяти стимулюванню та активізації економічної діяльності. Відповідно і питання використання їх як важеля впливу на активізацію інноваційної та інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання регіону за умов проголошення стратегічного курсу державної політики в напрямку гармонізації з європейськими цінностями територіального самоврядування та бюджетної децентралізації підсилюються. Дана теза підкріплюється і таким обґрунтуванням важливості застосування податків і зборів для стимулювання інноваційної діяльності [4], яке уточнено з урахуванням сутності місцевих податків і зборів: надають можливість охопити всіх суб'єктів інноваційної діяльності і тим самим забезпечити необхідний масштаб інноваційної активності в регіоні; не спотворюють конкуренції, оскільки не є безпосередньою підтримкою конкретних суб'єктів господарювання; знижують рівень залежності від перебігу бюджетного процесу та прихованого лобіювання вибору конкретного проєкту; зменшують витрати суб'єктів інноваційної діяльності, стимулюють їх брати на себе ризик ведення інноваційної діяльності; надають можливість диференційовано стимулювати суб'єктів інноваційної діяльності (застосовуючи різний набір пільг та їх ставки) залежно від встановлених органами місцевого самоврядування пріоритетів, етапу життєвого циклу інновації тощо.

Серед основних проблем місцевого оподаткування у контексті необхідності стимулювання інноваційної діяльності варто відзначити відсутність права органів місцевого самоврядування на встановлення власних податкових преференцій на своїй території. Місцеві органи самоврядування позбавлені права впливу на елементи місцевих податків, що звужує потенціал місцевого оподаткування, особливо в сфері стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання регіону з метою посилення інноваційного

та інвестиційного потенціалу регіону. Тому при реформуванні системи місцевого оподаткування доцільно розглянути можливість застосування таких інструментів податкового стимулювання, як: податкові знижки, податкові канікули, застосування диференційованих ставок або їх зменшення, введення податкового інвестиційного кредиту.

Література:

1. Алексеев І. В., Железняк Р. Й. Європейський досвід податкового стимулювання інноваційної діяльності. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка» : Проблеми економіки та управління*. 2012. № 725. С. 7-16.
2. Железняк Р. Й. Податки, що впливають на інноваційну діяльність підприємств. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16632/1/355-606-607.pdf> (дата звернення: 02.10.2019)
3. Мельник М. Напрями підвищення податкового потенціалу стимулювання ділової активності в Україні. *Економіст*. 2011. № 5. С. 28-32.
4. Молдован О. О., Єгорова О. О. Щодо вдосконалення бюджетно-податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності в Україні. URL: http://www.euroosvita.net/prog/print.php/prog/print.php?id=2581&id_=943 (дата звернення: 02.10.2019)
5. Податковий кодекс України : Закон України від 2 груд. 2010 р. №2755-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 02.10.2019).

УДК 33.117-25

Шалімова Н.С.

доктор економічних наук, професор
декан факультету обліку та фінансів

Коваленко П.М.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Центральноукраїнський національний технічний університет
м. Кропивницький, Україна

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ ЯК КЛЮЧОВИЙ ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

Наявність повної та достовірної інформації про фінансовий стан та результати діяльності фермерського господарства при вирішенні поточних та перспективних господарських проблем, для забезпечення потреб внутрішнього менеджменту в процесі прийняття управлінських рішень є надзвичайно важливою. Одним з ключових об'єктів обліку для фермерських господарств, незважаючи на невеликі обсяги як площ, так і обсягів діяльності у порівнянні з іншими сільськогосподарськими товаровиробниками, є державна фінансова підтримка.

Основні засади державної фінансової підтримки розвитку сільського господарства в Україні визначені в Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України» [3] та Єдиній комплексній стратегії розвитку

сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр. [2] та здійснюється за такими формами: непряма державна підтримка (надання податкових пільг); пряма державна підтримка (бюджетні асигнування, бюджетні позики).

Видатки на державну підтримку сільськогосподарських товаровиробників представлені різними видами, але безпосередньо пов'язані з прямим впливом на фінансовий стан та розвиток сільськогосподарських товаровиробників: фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів (2015-2017 рр.); часткова компенсація вартості електроенергії, використаної для поливу на зрошуваних землях (2012 р.); державна підтримка галузі тваринництва (2012-2017 рр.); державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і нагляд за ними (2012-2014 рр., 2017 р.); фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників (2017 р.) у вигляді бюджетної дотації внаслідок скасування спеціального режиму оподаткування ПДВ; фінансова підтримка фермерських господарств на поворотній (2012-2017 р.) та безповоротній основах (2017 р.).

Аналіз даних Законів України про Державний бюджет України на 2012-2018 рр. показує, що відбулося суттєве скорочення видатків по Міністерству аграрної політики та продовольства України (майже в 4 рази) в період 2012-2016 рр., а обсягів прямої підтримки в 6 разів. Суттєво зріс обсяг і видатків, і обсягів прямої підтримки лише в 2017 році за рахунок введення механізму бюджетної дотації у зв'язку зі скасуванням спецрежиму справляння ПДВ. У 2018 році обсяг видатків і прямої підтримки продовжує зростати, але вже за рахунок суттєвого збільшення державної підтримки тваринництва та фермерських господарств.

Фінансова підтримка у вигляді здешевлення кредитів була введена з 2015 року і залишалася стабільною (300 млн. грн. у 2015 та 2017 рр., 285 млн. грн. у 2016 році). В 2018 році вона суттєво скоротилася – до 66 млн. грн. Державна підтримка галузі тваринництва – скорочувалася (170 млн. грн. у 2017 році проти 732 млн. грн. 2012 року). Але в 2018 році було виділено 4 млрд. грн., що в 23,5 рази більше видатків 2016 року. Державна підтримка розвитку хмелярства, садівництва і виноградарства – також суттєво скорочувалася (75 млн. грн. у 2017 році проти 1075 млн. грн. у 2012 році), але в 2018 році було знову збільшено фінансування до 300 млн. грн.

У складі видатків Державного бюджету суми прямої державної підтримки не перевищують 1%, а найбільшим цей показник передбачений в 2017 та 2018 рр. – 0,7%. У складі видатків по Міністерству аграрної політики та продовольства України пряма підтримка становила в 2012 році 22%, в 2013 році цей показник суттєво знизився внаслідок зниження абсолютної величини підтримки, але в наступні роки питома вага зросла, але не внаслідок зростання обсягу коштів, а внаслідок скорочення сукупних видатків по Міністерству аграрної політики та продовольства України. Наприклад, найбільшим цей показник був у 2015 році (майже 25%), але саме в цей рік обсяг прямої підтримки скоротився до 550 млн. грн. проти 1875 млн. грн. у 2012 році. В

2017 році обсяг прямої державної підтримки зріс до 5,3 млрд. грн., що становить 56% від загального обсягу видатків по Міністерству аграрної політики та продовольства України. 4,8 млрд. грн. з цього обсягу становить фінансова підтримка сільськогосподарських товаровиробників у вигляді бюджетної дотації внаслідок скасування спеціального режиму оподаткування ПДВ. У 2018 році обсяг прямої підтримки знову зростає до 6,3 млрд. грн., але внаслідок зростання і інших видатків по Міністерству аграрної політики та продовольства України її питома вага знижується до 45%. В її складі 945 млн. грн. передбачено на фінансову підтримку у вигляді бюджетної дотації внаслідок скасування спеціального режиму оподаткування ПДВ, а 1 млрд. грн. – на фінансову безповоротну підтримку фермерських господарств.

Державна підтримка фермерських господарств на поворотній основі здійснюється через Український державний фонд підтримки фермерських господарств, який є державною бюджетною установою та виконує функції з реалізації державної політики щодо фінансової підтримки становлення і розвитку фермерських господарств. У 2016 році держава через цей фонд надала аграріям лише 15,8 млн. грн., що на 12,1 млн. грн. менше, ніж у 2014 році. В 2017 році було виділено рекордну (у порівнянні з іншими роками) суму 65,0 млн. грн. У 2018 році обсяг передбачених коштів було знижено до 43,1 млн. грн.

У бюджетах 2017 та 2018 рр. декларується пріоритетність підтримки малого підприємництва і бюджету зростання, оскільки дрібні товаровиробники формують сільську зайнятість, внутрішню продовольчу безпеку, різноманітність асортименту сільськогосподарської продукції, насамперед органічної, підпадають під зобов'язання України перед міжнародними партнерами та згідно з практикою САП ЄС, до якого прагне долучитись Україна.

Оцінка ефективності та результативності бюджетних програм у сфері агропромислового виробництва представлена у звіті Державної аудиторської служби [1]. До недоліків, відмічених у звіті (зокрема, низький рівень поінформованості товаровиробників, низький рівень підтримки саме малого та середнього бізнесу і при наданні допомоги, і при їх кредитуванні) варто додати наступний. Маючи високий потенціал для розвитку сільськогосподарського виробництва, за обсягами державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, яка фактично є додатковим інвестиційним ресурсом, часто сільськогосподарські регіони займають невисокі місця, що потребує активізації, як і власних ресурсів, так і змін до діючих механізмів розподілу коштів. Аудит ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромислому комплексу, проведений Рахунковою палатою України, засвідчив, що такий дієвий інструмент фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі, як здешевлення кредитів, потребує подальшого розвитку. Так, проведеним аудитом встановлено, що 1 гривня бюджетних коштів, виділена за бюджетною програмою за КПКВК 2801030, дає змогу залучити майже 36 грн. кредитного ресурсу в аграрний сектор економіки [4]. Разом з тим, для забезпечення

ефективності та результативності державної фінансової підтримки сільськогосподарським товаровиробникам в цілому та фермерським господарствам зокрема важливим є створення внутрішньої системи підтримки управлінських рішень та обліково-аналітичної підсистеми.

Література:

1. Аудиторський звіт за результатами державного фінансового аудиту виконання бюджетних програм Міністерством аграрної політики та продовольства України за період з 01.01.2015 по 30.06.2017 / Державна Аудиторська служба України від 01 лист. 2017 р. № 07-21/6. URL : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/131400> (дата звернення: 01.10.2019)
2. Єдина комплексна стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій на 2015-2020 рр. URL : <http://minagro.gov.ua/system/files/Єдина%20комплексна%20стратегія%20розвитку%20сільського%20господарства%20та%20сільських%20територій%20на%202015-2020.pdf> (дата звернення: 01.10.2019)
3. Про державну підтримку сільського господарства України : Закон України від 24 черв. 2004 р. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення: 01.10.2019)
4. Про результати аудиту ефективності використання коштів державного бюджету, спрямованих на надання державної підтримки агропромислому комплексу : Рішення Рахункової палати України від 21 бер. 2017 р. № 7-2. URL : <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/article/16751346> (дата звернення: 01.10.2019)

УДК 330.142.211.4

Швець І.Г.

викладач економічних та бухгалтерських дисциплін
Світловодський політехнічний коледж
Центральноукраїнського національного технічного університету
м. Світловодськ, Україна

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ МЕТОДІВ НАРАХУВАННЯ АМОРТИЗАЦІЇ НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Для розширення діяльності промислового підприємству завжди потрібні інвестиційні ресурси, якими в даний час насамперед є внутрішні інвестиції. За рахунок саме амортизаційних відрахувань підприємство фінансує більшість обсягу загальних капіталовкладень.

Згідно з (ПСБО) 7 амортизація – це систематичний розподіл вартості, яка амортизується, необоротних активів протягом строку їх корисного використання (експлуатації) [4].

Особливості нарахування амортизації основних засобів:

- амортизацію нараховують на всі основні засоби, крім землі та незавершених капітальних вкладень;
- амортизацію починають нараховувати з місяця, наступного за місяцем, у якому об'єкт основних засобів став придатним для корисного

використання;

- амортизацію основних засобів припиняють нараховувати з місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта, переведення його на реконструкцію, модернізацію, добудову, дообладнання чи консервацію;
- нарахування амортизації здійснюється щомісячно за кожним об'єктом упродовж строку корисного використання (експлуатації) об'єкта, який підприємство визначає самостійно при зарахуванні основного засобу на баланс
- метод амортизації підприємство обирає самостійно з урахуванням очікуваного способу отримання економічних вигод від його використання.

Підприємство може скористатися нормами і методами нарахування амортизації передбачені Податковим кодексом України (крім випадку застосування виробничого методу), або за такими методами: прямолінійний, метод зменшення залишкової вартості, кумулятивний, метод прискореного зменшення залишкової вартості, виробничий.

Прямолінійний метод, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів. Застосовується для амортизації основних засобів, знос яких не залежить від обсягу виробництва (будівлі адміністративного призначення, виробничі цехи).

Метод зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації. Річна норма амортизації (у відсотках) обчислюється як різниця між одиницею та результатом кореня ступеня кількості років корисного використання об'єкта з результату ділення ліквідаційної вартості об'єкта на його первісну вартість. Застосовується тільки тоді, коли передбачається наявність ліквідаційної вартості. А також коли потрібно накопичити кошти з метою заміни основних засобів у випадку їх морального старіння та інфляції.

Метод прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первісної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної норми амортизації, яка обчислюється, виходячи із строку корисного використання об'єкта, і подвоюється. Застосовують, якщо продуктивність обладнання в перші роки експлуатації значно вища ніж у наступні.

Кумулятивний метод, за яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, яка амортизується, та кумулятивного коефіцієнта. Кумулятивний коефіцієнт розраховується діленням кількості років, що залишаються до кінця строку корисного використання об'єкта основних засобів, на суму числа років його корисного використання. Застосовують, якщо продуктивність обладнання в перші роки експлуатації значно вища, ніж у наступні.

Виробничий метод, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої

ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), який підприємство очікує виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів. Застосовують у випадку, коли інтенсивність використання об'єкта впливає на його експлуатаційні властивості і коли можливо визначити фактичний обсяг виробництва.

Таблиця 1

Переваги та недоліки методів нарахування амортизації

Метод амортизації	Переваги	Недоліки
Прямолінійний	Простота розрахунку, можливість рівномірного розподілу амортизації в кожному звітному періоді, що зручно для зі ставності собівартості продукції, яка випускається, з доходами від її реалізації	Не враховується моральний знос основних засобів і чинник зростання витрат на ремонт у міру їх експлуатації
Метод зменшення залишкової вартості	Упродовж перших років експлуатації об'єкта за допомогою нарахування амортизації накопичується значна сума коштів, необхідних для відновлення основних засобів	Метод базується на порівно складних математичних розрахунках і через це є не дуже зручним у використанні
Метод прискореного зменшення залишкової вартості	Тотожні методу зменшення залишкової вартості	Тотожні методу зменшення залишкової вартості
Кумулятивний	Аналогічні методу зменшення залишкової вартості	Сума зносу часто не узгоджується ні з фактичним використанням основних засобів, ні з обсягом виробленої продукції
Виробничий	Простота і раціональність розрахунку	Неможливо або дуже складно визначити фактичний обсяг продукції, виробленої з використанням того чи іншого активу.

В умовах недостатнього методичного забезпечення, постійного доопрацювання нормативної бази та відсутності практичних напрацювань існує низка невирішених питань, що призводить до проблем при формуванні амортизаційної політики.

До таких проблем можна зарахувати:

- розбіжність між визначенням амортизації та функцій, які вона виконує;
- визначення термінів використання основних засобів;
- вибір методів амортизації основних засобів [2, с. 38-41].

Ще однією проблемою бухгалтерського обліку є проблема формування амортизаційного фонду, адже в міжнародній практиці бухгалтерського обліку нарахування амортизації є процес розподілу вартості придбаних активів на звітні періоди, протягом яких очікується отримання прибутку від використання

цих активів. Таким чином, думка про те, що амортизація є джерелом фінансових ресурсів підприємства, консервує вільні кошти і не може використовувати їх на інші цілі, є неправильною. Адже амортизація відіграє важливу роль в процесі функціонування підприємства, є джерелом коштів для фінансування процесів оновлення основних засобів; як частина грошового потоку є засобом окупності інвестицій у основні засоби. Амортизація є частиною прибутку, що генерується основними засоби протягом терміну їх корисного використання.

Вирішення даних проблем покращить фінансово-господарську діяльність на підприємстві та сприятиме його своєчасному оновленню виробничого потенціалу

Література:

1. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 01.10.2019)
2. Орлов П., Орлов С. Про використання в Україні різних систем амортизації. *Економіка України*. 2005. № 5. С. 38-44.
3. Податковий кодекс України : Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 01.10.2019)
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» : затв. Наказом М-ва фінансів України від 27 квіт. 2000 р. № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 01.10.2019)

УДК 657:631.162

Юрченко О.В.

асистент кафедри бухгалтерського обліку

Шитик Б.Р.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Центральноукраїнський національний технічний університет

м. Кропивницький, Україна

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ ОБЛІКУ СОЦІАЛЬНИХ ВИТРАТ В АГРАРНІЙ СФЕРІ

Вітчизняними науковцями, що досліджують стан та перспективи розвитку аграрної економіки та сільських територій акцентується увага на проблемі відновлення спожитих засобів у соціальній сфері на селі, що привело до його матеріально-ресурсного та морального занепаду, та обумовило на згортання розвитку соціальної сфери села [1]. У сучасних умовах актуальним є дослідження стану соціально-економічного розвитку сільських територій та відпрацювання рішень щодо його поліпшення. Проблема посилюється очікуваним зняттям мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. У цьому зв'язку посилюється необхідність розробки

інформаційного забезпечення управління соціальними витратами в аграрній сфері, зокрема в системі бухгалтерського обліку та доцільність розгляду соціальних витрат в контексті формування податкових платежів.

Особливістю соціальних витрат в аграрній сфері, що впливає на методику їх відображення в обліку і звітності є те, що вони не обмежуються соціальним захистом працівників та охоплюють витрат пов'язані із заходами забезпечення соціального розвитку сільських територій та екологічною складовою.

Соціальні витрати можуть бути понесені безпосередньо аграрними підприємствами та мати форму цільових податків або платежів до місцевого бюджету. З огляду на специфіку організації агробізнесу та наявність в межах однієї агрокорпорації використання сільськогосподарських земель що належать до різних територій є необхідним обґрунтувати формування витрат на цільові податкові платежі в цих умовах.

Класифікація соціальних витрат є основою побудови методики їх обліку. Класифікація витрат в аграрній сфері має суттєву особливість і є більш розгалуженою порівняно з промисловими підприємствами. Взагалі, на аграрних підприємствах України найпоширенішими напрямками соціальних витрат є соціальні виплати працівникам, витрати на соціальне страхування, зокрема відрахування на соціальні заходи та удосконалення умов і охорони праці. Мають місце витрати на фінансування соціальних проектів та витрати на організацію харчування на підприємстві. Найменш поширеними є витрати на оплату дитячого садка для дітей працівників підприємства, витрати на навчання працівників та їхніх дітей, витрати на утримання об'єктів соціальної інфраструктури підприємства та інші напрями здійснення соціальних витрат.

При веденні обліку найбільш важливою класифікаційною ознакою соціальних витрат є їх поділ відносно джерел покриття, зокрема витрати що є складовою виробничої собівартості, витрати що входять до складу інших витрат операційної діяльності, витрати що капіталізуються. З огляду на сучасне трактування соціального капіталу в аграрній сфері дослідження соціального капіталу як облікового об'єкту та облікового супроводження капіталізації соціальних витрат в аграрній сфері є напрямом подальших досліджень [1].

Література:

1. Формування соціального капіталу в інституційному механізмі аграрного ринку / М. Й. Малік, О. Г. Шпикуляк, В. П. Рябоконт та ін. К.: ННЦ «ІАЕ», 2017. 86 с.

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**ОБЛІК І КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ
ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ**

Матеріали
VII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(25 жовтня 2019 р.)

Редактор – О.Б. Пугаченко

Технічний редактор – В.В. Будулатій

Комп'ютерний набір і верстка - І.М. Каліч

Підписано до друку 24.10.2019р. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Офсетний друк. Умов. друк. арк. 18,125. Тираж 40 прим. Зам. № 0420

Приватне підприємство «Ексклюзив-Систем»
Свідоцтво № ДК 4470 від 17.01.2013р.
25006, м. Кіровоград, вул. Шевченка, 25
тел./факс 24-35-53

Шановні колеги!

Запрошуємо подавати наукові статті до збірника наукових праць «Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки», який включений до Переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних досліджень в галузі економічних наук. Збірник включений до міжнародних наукометричних баз: **Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Ulrich's Periodical Directory, ResearchBib (Akademic Resource Index), Scientific Indexing Services (SIS), Index Copernicus, CrossRef.**

«Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки»
(ISSN 2663-1636)

Вимоги до матеріалів розміщені на офіційному сайті збірнику:
<http://economics.kntu.kr.ua>

Dear colleges!

Authors/researches are invited to submit research papers to the collection of scientific works. Collection is included to the international databases: **Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Ulrich's Periodical Directory, ResearchBib (Akademic Resource Index), Scientific Indexing Services (SIS), Index Copernicus, CrossRef.**

«Central Ukrainian Scientific Bulletin. Economic Sciences»
(ISSN 2663-1636)

Requirements for materials are at the official website of the collection:
<http://economics.kntu.kr.ua>

Уважаемые коллеги!

Приглашаем подавать научные статьи в сборник научных трудов, включенный в перечень научных изданий Украины, в которых могут публиковаться результаты диссертационных исследований по экономическим наукам. Сборник включен в международные наукометрические базы: **Central and Eastern European Online Library (CEEOL), Ulrich's Periodical Directory, ResearchBib (Akademic Resource Index), Scientific Indexing Services (SIS), Index Copernicus, CrossRef.**

«Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки»
(ISSN 2663-1636)

Требования к материалам размещены на официальном сайте сборника:
<http://economics.kntu.kr.ua>